

LATVIJAS REPUBLIKAS
EKONOMIKAS MINISTRIJA

ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS
TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU

Decembris
2015

RĪGA

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

RĪGA

2015. GADA DECEMBRIS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013293

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1.), I.Skribāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), J.Salmiņš (2., 3.2.1., 3.2.2., 3.3.), L.Stelmaka-Leja (3.1.1., 3.1.2., 4.1.2., 4.1.3., 5.2.), G.Piņķe (3.3.), I.Šnīdere (4.2.), V.Skuja (4.4.), N.Ozols (5.1., 5.3.), A.Rožkalne, J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis, R.Rimša (6.1.), A.Jansons (6.2.1., 6.8., 6.12.), D.Klinsone, M.Rone, L.Stauvere (6.2.2.), L.Kauķe, D.Ločmele (6.2.3.), K.Soms (6.3.), R.Meijers, J.Zakovics (6.4.), R.Kņūtiņa, P.Ozoliņa, V.Brūvere (6.5.), M.Ambrēna (6.6.), I.Baltābola, I.Lore (6.7., 6.8.), M.Jansons (6.9.), L.Neiders (6.10.), I.Kabanova (6.11.), A.Bukšs, A.Krūze (6.12.), L.Duntava, D.Ločmele (6.13.), B.Mistre, A.Stiebre (6.14.), I.Zelca, L.Dzimtā-Zemīte, L.Kalāne (6.15.), D.Freimane (6.16.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek ņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2015

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Jūsu vērtējumam nododam kārtējo Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tā jau ir tradīcija, ka šajā ziņojumā mēs vērtējam situāciju Latvijas ekonomikā, kā arī prognozējam ekonomikas attīstības perspektīvas.

Pēdējos gados mūsu valstī bija viena no straujākajām izaugsmēm Eiropas Savienībā. IKP vidējais pieauguma temps 2011.-2014. gados bija 4,4%. Arī 2015. gadā, neskatoties uz ģeopolitisko nestabilitāti un tās sekām, Latvijas IKP turpināja pieaugt. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas speciālistu novērtējumu IKP 2015. gadā ir pieaudzis par 2,8 procentiem.

Latvijas ekonomikas attīstība ir cieši saistīta ar globālajām tendencēm. Ekonomiskā situācija Latvijai nozīmīgākajā eksporta tirgū – ES pakāpeniski uzlabojas. Savukārt eksportētājus, kas galvenokārt orientējas uz austrumu tirgiem, ietekmē sliktā ekonomiskā situācija Krievijā. Neskatoties uz to, ka ģeopolitisko sarežģītību sekas rada apgrūtinājumus Latvijas ekonomikas izaugsmei, Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka 2016. gadā IKP pieaugums varētu būt straujāks nekā gadu iepriekš un sasniegt 3,2 procentus.

Lai straujāk uzlabotu Latvijas uzņēmumu konkurētspēju, ir svarīgi atrast efektīvākos veidus, kā stiprināt zināšanu ekonomikas attīstību, celt uzņēmumu konkurētspēju eksportējošās nozarēs, paaugstināt produktivitāti un inovācijas kapacitāti, kā arī turpināt reformu procesu uzņēmējdarbības vides uzlabošanai, nodrošināt iespējami zemu elektroenerģijas cenu uzņēmumiem, kā arī nodrošināt savlaicīgu ES fondu apguvi.

Jaunais ES fondu plānošanas periods mums paver iespēju investēt 4,4 miljardus eiro Latvijas izaugsmē un attīstībā. Jāatzīmē, ka starp plānotajiem būtiskākajiem ES fondu finansējuma mērķiem ir finanšu plūsmas palielināšana pētniecībā un attīstībā, privāto investīciju piesaistes veicināšana, pētniecības institūciju un uzņēmēju sadarbības aktivizēšana. Ievērojami ieguldījumi paredzēti arī informācijas un komunikāciju tehnoloģiju un transporta infrastruktūras uzlabojumiem, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti un ir pamats jaunu, labi apmaksātu darbavietu radīšanai un dzīves kvalitātes pieaugumam.

Ekonomikas ministrijas aktivitātēs vien būs pieejami aptuveni 770 miljoni eiro mērķtiecīgām investīcijām Latvijas ekonomikas modernizācijā un industrializācijā. Būtisks ES fondu finansējuma pieaugums paredzēts arī energoefektivitātes veicināšanai, plānošanas perioda ietvaros ieguldot vairāk nekā 280 miljonus eiro energoefektivitātes paaugstināšanai daudzdzīvokļu mājās, publiskajās un ražošanas ēkās. 2016. gadā tiks turpinātas vai uzsāktas tādas ES fondu aktivitātes kā *Jaunu produktu*

ieviešana ražošanā (atbalsts iekārtu iegādei), *Starptautiskās konkurētspējas veicināšana* (nacionālie standi, t.sk., ārējo tirgu apgūšana (dalība izstādēs)), *Nodarbināto apmācības, Kompetences centri, Biznesa inkubatori un Daudzdzīvokļu māju siltināšana*.

2015. gada oktobrī darbu ir uzsākusi jaunā Apvienotās Finanšu Institūcijas (AFI) valde, kurai jānodrošina daudz aktīvāka AFI darbība, īstenojot garantiju, aizdevumu, riska kapitāla un energoefektivitātes aktivitātes. AFI nopietni jāstrādā, lai palīdzētu uzņēmējiem sagatavot pieteikumus Eiropas Stratēģisko investīciju fondam.

Lai komersanti investētu jaunu, ienesīgāku produktu un pakalpojumu izstrādē, būtiski ir saglabāt jau esošos un izstrādāt jaunus nodokļu stimulus. Uzņēmumu ienākuma nodokļu atlaides komersantiem šobrīd ir pieejamas par ieguldījumiem jaunu ražošanas tehnoloģisko iekārtu iegādei vai izveidošanai, pētniecībā un attīstībā un lielos investīciju projektos. Jāatzīmē, ka š.g. 19. maijā Ministru kabinets pēc Ekonomikas ministrijas ierosinājuma jaunā redakcijā apstiprināja *Atbalstāmo investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtību*, kas dod tiesības turpināt līdz pat 2020. gada 1. oktobrim nodrošināt valsts atbalstu lielo investīciju veicējiem.

2016. gadā ir plānots izstrādāt *Likumprojektu uzņēmējdarbības uzsācēju atbalstam par speciāla vienkāršota nodokļu režīma ieviešanu uzņēmējdarbības uzsācējiem to sākotnējās darbības posmā*, kā arī grozījumus normatīvajos aktos par specializēta vienkāršota nodokļu režīma ieviešanu maziem un mikro uzņēmumiem ar mazu ikgadēju apgrozījumu.

Viena no Ekonomikas ministrijas prioritātēm ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana. Jaunākajā Pasaules Bankas *Doing Business 2016* pētījumā 189 valstu konkurencē Latvija ierindojusies augstajā 22. vietā jeb 10. vietā ES dalībvalstu vidū. Pasaules Banka ir atzinusi Latviju par vienu no TOP 30 līderēm, kas ir veikušas nozīmīgas reformas uzņēmējdarbības uzlabošanai.

Latvija ir uzlabojusi savu sniegumu uzņēmējdarbības uzsākšanas, līgumsaistību izpildes un nekustamā īpašuma reģistrēšanas jomās. Tomēr, lai straujāk uzlabotu Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitāti, ir svarīgi turpināt reformu procesu tieslietu sistēmā, īpaši komercstrīdu izskatīšanā un maksātspējas procesa vienkāršošanā. Vienlaikus mērķtiecīgi jāmazina birokrātiskais slogs nodokļu administrēšanā, samazinot procedūru skaitu un to veikšanai nepieciešamo laiku. No reformu īstenošanas kvalitātes un ātruma būs atkarīga turpmākā Latvijas uzņēmējdarbības vides un ekonomikas konkurētspēja. Mūsu mērķis – turpmākajos gados būt pasaules valstu top 20-niekā pēc uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējuma.

Lai stiprinātu patērētāju aizsardzību, 2015. gada 1. jūlijā stājās spēkā grozījumi *Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā* un *Reklāmas likumā*, kas paplašina Patērētāju tiesību aizsardzības centra un citu uzraudzības iestāžu pilnvaras negodīgas komercprakses gadījumos, kā

arī palielina maksimālo soda naudas apmēru par negodīgu komercpraksi. Savukārt 2016. gada 1. janvārī stāsies spēkā grozījumi *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, kas paredz stingrākus nosacījumus „ātro kredītu” izsniegšanai.

Lai *Konkurences likuma* piemērošanu padarītu efektīvāku un aizsargātu godīgu uzņēmēju intereses, Saeimai izskatīšanai 3. lasījumā nodoti grozījumi *Konkurences likumā*, paredzot iespējas Konkurences padomei prioritāri skatīt smagākās pārkāpumu lietas, paplašinot iestādes izmeklēšanas pilnvaras, uzņēmumu iespējas saņemt atbrīvojumu no soda, uzlabojot apvienošanās kontroles noteikumus, kā arī atvieglojot cietušo tiesības saņemt konkurences kropļojumu radīto zaudējumu atlīdzību.

Būvniecības jomā 2015. gada laikā izstrādāti visi jaunajam *Būvniecības likumam* pakārtotie normatīvie akti, turpinājās darbs pie Latvijas būvnormatīvu pārskatīšanas, kā arī veikta *Eiropas kodeksa standartu* adaptācija būvniecību regulējošo aktu sistēmā. Vienlaikus, pilnveidojot būvniecības uzraudzības kontroli, darbu ir sācis Būvniecības valsts kontroles birojs. Standartizācijas birojs sadarībā ar Ekonomikas ministriju būvkomersantu reģistrā reģistrētajiem būvkomersantiem izveidoja pakalpojumu *Standartu lasītava* – attālinātu piekļuvi vairāk nekā 3000 būvniecības standartiem.

Turpinās Latvijas enerģijas tirgus integrācija Eiropā. Elektroenerģijas tirgū pēc tā pilnīgas atvēršanas sekmīgi aizvadīts pirmais gads brīvas konkurences apstākļos. Lai kompensētu elektroenerģijas cenas pieaugumu, kas radās, atceļot subsidētos tarifus, elektroenerģiju par regulētu cenu var saņemt trūcīgie un maznodrošinātie elektroenerģijas lietotāji, kā arī daudz bērnu ģimenes. 2015. gadā šis loks tika papildināts ar ģimenēm, kuras aprūpē ir bērns ar invaliditāti un personām ar I invaliditātes grupu. Latvijas lietotāju maksa par elektroenerģijas cenu turpmāk varētu samazināties, jo 2015. gada nogalē starp Lietuvu un Zviedriju (Nordbalt), kā arī Lietuvu un Poliju (Litpol LinkI) tika izbūvētas jaunas pārvades jaudas, tādējādi nodrošinot pieeju lētākai elektroenerģijai no Skandināvijas valstīm. Tāpat Ekonomikas ministrija ir īstenojusi kompleksus pasākumus, lai līdz 2017. gadam ierobežotu turpmāku elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes pieaugumu elektroenerģijas kopējā cenā, saglabājot to 2013. gada līmeni.

Ministru kabinets ir izskatījis likumprojektu *Energoefektivitātes likums*, kura mērķis ir izmaksu efektīva energoefektivitāte enerģijas ražošanā, pārvadē un patēriņā. Energoefektivitāti var uzskatīt par lielāko energoresursu, un tās ieviešana ir metode, kura veiksmīgi jāizmanto, lai paaugstinātu energoapgādes drošību un samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisijas.

Šobrīd dienaskārtībā ir arī dabasgāzes tirgus tālāka liberalizācija. Ministru kabinets ir izskatījis likumprojektu

Grozījumi Enerģētikas likumā, kuru Saeimā plānots apstiprināt 2016. gada sākumā.

Papildus Latvijas enerģijas tirgus likumdošanas nosacījumu pilnveidošanai norit arī aktīvs darbs pie elektroenerģijas un gāzes infrastruktūras attīstības, lai nostiprinātu valsts enerģētisko drošību un enerģijas piegāžu diversifikāciju.

Galvenais mērķis enerģētikā laika posmā līdz 2020. gadam ir Latvijas enerģētiskās neatkarības stiprināšana, energoapgādes drošības paaugstināšana, enerģētikas ilgtspējas veicināšana un konkurētspējīgas enerģijas cenas nodrošināšana patērētājiem.

Turpinās darbs pie iestāšanās OECD, lai Latvija varētu kļūt par pilntiesīgu OECD dalībvalsti. Dalība OECD piešķirs Latvijai zināmu “kvalitātes zīmogu”, veicinās valsts atpazīstamību un veidos pozitīvu Latvijas tēlu investīcijām. 2015. gadā ir sagatavots padziļinātais ziņojums par Latvijas atbilstību OECD vadlīnijām par valsts kapitāla pārvaldību, Latvijas ekonomikas pārskats un Patērētāju politikas ziņojums par Latviju. Ekonomikas ministrija aktīvi strādā tās kompetences jomu politikas veidošanā atbilstoši OECD vadlīnijām un rekomendācijām.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, mēs aktīvi veidojam dialogu ar uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un citiem sabiedrības pārstāvjiem.

Šajā Ziņojumā jūs atradīsiet informāciju par Latvijas nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku un tās īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā arī ES fondu izmantošanu.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru Kabinets, tādēļ virkne spriedumu par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo vienīgi Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!
2015. gada decembris

Dana Reizniece-Ozola,
ekonomikas ministre

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Ārējā ekonomiskā vide	13
3. Izaugsme	17
3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums	17
3.1.1. Attīstības tendences	17
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	18
3.1.3. Investīcijas	20
3.1.4. Eksports un imports	24
3.2. Nozaru ieguldījums	29
3.2.1. Nozaru attīstības tendences	29
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	34
3.3. Prognozes	47
4. Makroekonomiskā stabilitāte	49
4.1. Valsts finanses	49
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	49
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	52
4.1.3. Budžeta izdevumi	56
4.2. Cenas	58
4.2.1. Patēriņa cenas	58
4.2.2. Ražotāju cenas	62
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	64
4.3. Maksājumu bilance	64
4.3.1. Tekošais konts	64
4.3.2. Finanšu plūsmas	66
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	67
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	70
4.4.1. Monetārā politika	70
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	71
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	72

5. Darba tirgus	76
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	76
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	79
5.3. Darba tirgus prognozes	82
5.4. Nodarbinātības politika	84
6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	90
6.1. „Eiropa 2020” stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	90
6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība	90
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai	93
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	94
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	94
6.2.2. Ārējā ekonomiskā politika	99
6.2.3. Eiropas Savienības vienotais tirgus	100
6.3. Industriālā politika	103
6.4. Enerģētikas politika	104
6.5. Būvniecības un mājokļu politika	115
6.6. Tūrisma politika	118
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	121
6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi	123
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	128
6.10. Informācijas sabiedrība	132
6.11. Konkurences politika	136
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	139
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	142
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	145
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	145
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	147
6.15. Privatizācija	148
6.16. Tautsaimniecības padome	151
7. Rekomendācijas	154

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība
AES	atomelektrostacija
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CZK	Centrālā zemes komisija
DP	darbības programma
ECC	Eiropas Patērētāju informēšanas centrs
EK	Eiropas Komisija
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās
ES-28	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2013. gada 1. jūlija paplašināšanās
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai
HES	hidroelektrostacija
IKP	iekšzemes kopprodukts
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas

KF	Kohēzijas fonds
KP	Konkurences padome
LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LVS	Latvijas Standarts
MK	Ministru kabinets
MVK	mazie un vidējie komersanti
MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
PCI	patēriņa cenu indekss
PJ	petadžouls
PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
SVK	Starpvadību komisija
TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
TAVA	Tūrisma attīstības valsts aģentūra
TEC	termoelektrocentrāle
TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
TWh	teravattstunda
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VSS	Valsts sekretāru sanāksme
ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija
BE	Beļģija
BG	Bulgārija
CZ	Čehija
CY	Kipra
DE	Vācija
DK	Dānija
EE	Igaunija
EL	Grieķija
EU	Eiropas Savienība
FI	Somija
FR	Francija
HR	Horvātija
HU	Ungārija
IE	Īrija

IT	Itālija
LT	Lietuva
LU	Luksemburga
LV	Latvija
MT	Malta
NL	Nīderlande
PL	Polija
PT	Portugāle
RO	Rumānija
SE	Zviedrija
SI	Slovēnija
SK	Slovākija
SP	Spānija
UK	Lielbritānija

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. gada līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi pārsniedza 10%. 2008. gadā un 2009. gadā, globālās finanšu krīzes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krīzes laikā IKP samazinājās par 1/4 daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba samaksa – par 12 procentiem.

Kopš 2010. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme. No 2011. gada līdz 2013. gadam IKP vidēji pieauga par 4,4% ik gadu, kas bija viena no straujākajām izaugsmēm ES. 2014. gadā IKP pieauga par 2,4%, bet 2015. gada trīs

ceturkšņos – par 2,7%. Pieauguma tempu palēnināšanos pēdējos divos gados noteica tendences ārējā vidē – lēnāka izaugsme ES nekā gaidīts, kā arī ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā. Lai arī pēdējos gados Latvijas ekonomika pieaug, IKP vēl ir par 7,5% mazāks nekā pirms krīzes 2007. gadā.

2015. gadā lielāks devums izaugsmē ir iekšzemes pieprasījumam, kas trīs ceturkšņos bija par 3,5% lielāks nekā atbilstošajā laika periodā pirms gada. Savukārt eksporta apjomi šajā laikā pieauga par 2,2%. **Ekonomikas ministrijas speciālisti novērtē, ka 2015. gadā kopumā IKP pieauguma tempi bija 2,8% robežās.**

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015p	2016p
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās, mJrd. eiro)	24,3	18,8	17,9	20,2	21,8	22,8	23,6	24,5	25,6
pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos									
Iekšzemes kopprodukts	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4	2,8	3,2
Privātais patēriņš	-7,9	-16,1	2,8	3,0	3,2	5,1	2,3	4,0	3,6
Valsts patēriņš	2,4	-10,7	-8,1	3,0	0,3	1,6	4,9	3,4	2,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-9,2	-33,3	-19,8	24,1	14,4	-6,0	0,5	3,4	2,0
Eksports	2,4	-12,9	13,4	12,0	9,8	1,1	3,1	1,9	2,5
Imports	-10,7	-31,7	12,4	22,0	5,4	-0,2	0,8	3,0	2,4
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,3	0,0	0,6	0,2	1,0
procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi									
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,0	-9,0	-8,1	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6	-1,4	-1,0
Vispārējās valdības parāds	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6	36,0	37,0
Eksporta-importa saldo	-12,9	-1,6	-1,5	-5,0	-4,5	-3,2	-2,2	-2,0	-1,7
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)	-0,2	-13,9	-6,4	1,3	1,6	2,1	-1,0*	1,0	0,9
Nodarbinātības līmenis	62,0	54,3	52,0	54,0	56,1	58,2	59,1	60,7	62,1
Bezdarba līmenis (bezdarbnieki % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,8	8,7
p – prognoze									
* Sākot ar 2014. gadu, ir veiktas izmaiņas darbaspēka apsekojuma metodoloģijā. Ceturkšņa datu vispārīnāšanai tiek izmantots ceturkšņa vidējais privātajās mājsaimniecībās dzīvojošo iedzīvotāju skaits (iepriekš – iedzīvotāju skaits gada sākumā)									

Kopš 2010. gada Latvijas preču un pakalpojumu eksports ir audzis ļoti strauji un ir galvenais tautsaimniecības attīstības dzinulis. Eksporta apjomi šobrīd vairāk nekā par 25% pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Tomēr pēdējos gados zema pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis eksporta dinamiku, un tā kļuvusi mērenāka. 2014. gadā eksporta apjomi pieauga par 3,1%. 2014. gadā

kāpumu pamatā noteica preču eksporta pieaugums, bet pakalpojumu eksporta apjomi saruka.

2015. gada 1. ceturksnī eksports, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, pieauga par 4,6%, bet 2. un 3. ceturksnī – attiecīgi par 0,8% un 1,4%. Ekonomikas problēmas Krievijā ir ietekmējušas Latvijas eksporta iespējas – 2015. gada vienpadsmit mēnešos

preču eksports faktiskajās cenās uz Krieviju bija par 25,6% mazāks nekā pirms gada. Tajā pašā laikā, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ES, Latvijas eksports uz šīm valstīm pieauga par 2,8%. Savukārt uz pārējām valstīm preču eksporta apjomi pieauga par 15%, kas liecina, ka Latvijas ražotāji spēj diversificēt savus noieta tirgus. 2015. gadā pieaug arī pakalpojumu eksporta apjomi.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanas pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, importa apjomi strauji saruka. Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieprasījums pēc importa pieaug. Tomēr kopš 2012. gada vidus importa dinamika ir kļuvusi krietni mērenāka. 2014. gadā importa pieauga tikai par 0,8%, bet 2015. gada trīs ceturkšņos – par 3 procentiem.

Tekošā konta deficīts 2014. gadā bija 3,1% līmenī no IKP, bet 2015. gada trīs ceturkšņos – 2,2%. Jāatzīmē, ka **zems tekošā konta deficīts Latvijā saglabājas jau kopš 2010. gada, kas liecina par Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību.**

Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa pieaugumu. 2014. gadā privātais patēriņš pieauga par 2,3%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos privātais patēriņš bija par 3,6% lielāks nekā pirms gada. 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu privātā patēriņa pieauguma tempi ir kļuvuši straujāki, ko papildus augstāk minētajiem faktoriem sekmē arī zemā inflācija.

Uzlabojoties situācijai budžetā, pieaug valsts patēriņš. 2014. gadā tas pieauga par 4,9%. Līdzīgi pieauguma tempi ir vērojami arī 2015. gadā, – trīs ceturkšņos pieaugums par 3,5 procentiem.

Pēdējos gados investīciju dinamika Latvijā ir diezgan svārstīga. Krīzes laikā – 2008.-2009. gadā investīcijas būtiski samazinājās, bet 2011.-2012. gadā ievērojami pieauga. 2013. gadā investīciju apjoms Latvijas tautsaimniecībā atkal samazinājās – par 6%. 2014. gadā investēšanas dinamika bija mērena, un investīciju apjomi bija tikai par 0,5% lielāki nekā pirms gada. 2015. gada 1. ceturksnī investīcijas, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, samazinājās par 1%, bet 2. un 3. ceturksnī tās pieauga – attiecīgi par 2,9% un 6%. Investīciju līmenis joprojām ir ievērojami zemāks nekā pirmskrīzes gados. Salīdzinoši lēno investīciju pieaugumu ietekmē uzņēmēju nogaidošā attieksme saistībā ar pieaugošo nenoteiktību ārējā vidē. Arī banku piesardzīgā kredītēšanas politika joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Jāatzīmē, ka būtiska ir valsts loma investēšanas procesā – vājas kredītēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Pēdējos gados vājais pieprasījums eksporta tirgos bremzē apstrādes rūpniecības izaugsmi. Pēckrīzes gados apstrādes rūpniecība bija galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs. No 2009. gada līdz 2012. gada beigām ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā pieauga par 24%. 2013. gadā ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā saruka par 1,2%. Būtiska ietekme uz nozares ražošanas apjomiem 2013. gadā bija arī AS „Liepājas Metalurģs” darbības pārtraukšanai, kā rezultātā ievērojami saruka metālu ražošanas apjomi. Arī 2014. gadā saražotās produkcijas apjomi bija tuvi iepriekšējā gada līmenim.

2015. gada trīs ceturkšņos apstrādes rūpniecībā izlaides apjomi bija par 4,8% lielāki nekā pirms gada. Būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē 2015. gadā ir metālapstrādes nozarei, ko ietekmē viena no lielākajiem rūpniecības uzņēmumiem “KVV Liepājas Metalurģs” darbības atsākšana. Tāpat liels pozitīvs devums apstrādes rūpniecības izaugsmē ir kokapstrādes, datoru, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanas nozarēm. Pārtikas rūpniecībā izlaides apjomi ir krietni mazāki nekā pirms gada. Nozares attīstību būtiski ietekmē ES un Krievijas ekonomiskās attiecības. Tāpat ražošanas apjomi samazinās vieglajā rūpniecībā, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, papīra ražošanā un poligrāfijā.

Lielākais devums IKP pieaugumā pēdējos gados ir bijis uz iekšējo pieprasījumu orientētām nozarēm. Pēc apjomīgas lejupslīdes krīzes laikā izaugsme ir atsākusies būvniecības nozarē, ko lielā mērā veicina publiskie pasūtījumi un ES fondu projekti. 2014. gadā būvniecības apjomi palielinājās par 8,1%. Pieaugumu lielā mērā noteica straujais ēku būvniecības apjoma pieaugums gada pirmajā pusē. Kopš 2014. gada otrās puses nozares izaugsmes tempi ir kļuvuši lēnāki, 2015. gada pirmajā pusē būvniecības apjomi pat saruka. Tomēr 2015. gada 3. ceturksnī tie bija par 4,9% lielāki nekā pirms gada, lielā mērā pateicoties inženierbūvju būvniecības apjoma straujam pieaugumam.

2014. gadā komercpakalpojumu nozaru apjomi pieauga par 1,6%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos tie pieauga par 1,9%, un to kāpumu galvenokārt sekmēja izaugsme mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu nozarē, operācijās ar nekustamo īpašumu un informācijas un komunikāciju pakalpojumu.

Palielinoties valdības izdevumiem, stabils pieaugums ir vērojams arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, 2014. gadā – par 3,3%. 2015. gada trīs ceturkšņos sniegto pakalpojumu apjoms sabiedrisko pakalpojumu nozarēs bija par 3,5% lielāks nekā pirms gada.

Pārējā rūpniecībā ražošanas apjomi ir svārstīgi. 2014. gadā tie samazinājās par 3,1%, kas galvenokārt bija saistīts ar laika apstākļiem, jo, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, tika saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos ražošanas apjomi šajā nozarē bija par 1,3% lielāki nekā pirms gada.

Tirdzniecības nozarē (ieskaitot izmitināšanu un ēdināšanas pakalpojumus) sniegto pakalpojumu apjomi 2014. gadā pieauga par 2,3%. 2015. gada trīs ceturkšņos

apjomi šajā nozarē bija par 5,6% lielāki nekā pirms gada. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Savukārt vājas ārējās tirdzniecības aktivitātes bremsē vairumtirdzniecības nozares izaugsmi.

Transporta nozarē 2014. gadā sniegtie pakalpojumi bija par 3,2% lielāki nekā pirms gada. Šīs nozares pieaugumu 2014. gadā lielā mērā veicināja sekmīga ostu darbība un ar autotransportu pārvadāto kravu apjomu pieaugums. 2015. gadā transporta nozarē pakalpojumu sniegšanas apjomi samazinājās – trīs ceturkšņos par 1,3%. Samazinājums lielā mērā ir saistīts ar kravu apgrozījuma kritumu ostās un dzelzceļā.

Pēdējos gados Latvijā vērojama mērena inflācija. 2014. gada vidējā inflācija bija 0,6%. Arī 2015. gadā turpinājās ļoti mērens cenu pieaugums, ko lielā mērā ietekmēja naftas un pārtikas cenu dinamika pasaulē. 2015. gadā cenas pieauga par 0,3% (12 mēnešu inflācija). Šajā laika periodā lielākā palielinošā ietekme uz patēriņa cenām bija cenu kāpumam elektroenerģijai, pakalpojumiem, alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai. Savukārt cenas kritās degvielai, siltumenerģijai un pārtikai.

Kopumā 2015. gada vidējā inflācija bija 0,2%. 2016. gadā ir sagaidāms, ka vidējā gada inflācija varētu būt aptuveni 1%, ko ietekmēs gan piedāvājuma puses faktori (nodokļu kāpums), gan pieprasījuma puse ((aktivitāšu un atalgojuma pieaugums). Vienlaikus inflācija būs joprojām lielā mērā atkarīga no pasaules naftas un pārtikas cenu svārstībām.

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji pakāpeniski stabilizējās** – uzlabojas kredītportfeļa kvalitāte un pieaug banku piesaistīto noguldījumu apjoms. Kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī 2015. gada 3. ceturksnī bija 12,9%, kas ir zemākais rādītājs kopš 2008. gada beigām. Banku kredītportfeļa kvalitātes uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar slikto kredītu norakstīšanu.

Turpina pieaugt banku piesaistīto rezidentu noguldījumu apjoms. Līdz ar gaidāmo eiro ieviešanu noguldījumi īpaši strauji pieauga 2013. gada beigās. 2015. gada septembra beigās, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, noguldījumu apjoms pieauga par 8,8 procentiem.

Tomēr kredītu atlikumi joprojām turpina sarukt, lai arī negatīvie tempi samazinās. Tas galvenokārt ir saistīts ar iepriekš izsniegto kredītu atmaksu un slikto kredītu norakstīšanu. 2015. gada septembra beigās, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, tie ir sarukuši par 3,5%. Straujāk saruka hipotekāro kredītu un komerckredītu atlikumi. Savukārt patēriņa kredītu atlikumi nedaudz pieauga.

Sasniegti būtiski uzlabojumi fiskālajā pozīcijā. 2014. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts bija 1,6% no IKP jeb 366 milj. eiro, kas bija par 0,4 procentpunktiem vairāk nekā plānots iepriekšējā cikla *Latvijas Stabilitātes programmā*. Šo noviržu pamatā galvenokārt bija vienreizējs kapitāla pārvedums centrālās

valdības saistību izpildei pret Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku.

2015. gada valsts budžets Saeimā tika pieņemts ar deficītu 1% apmērā no IKP. Atbilstoši jaunākajam Finanšu ministrijas prognozēm 2015. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,4% no IKP.

Saeima 2015. gada 30. novembrī galīgajā lasījumā pieņēma 2016. gada valsts budžeta likumu, kurā noteikts budžeta pieļaujamais deficīts 1% apmērā no IKP, un tas atbilst pieļaujamajam budžeta deficīta apjomam, kas izriet no noteiktā strukturālās bilances mērķa. Kā budžeta prioritātes 2016. gadā izvirzītas valsts iekšējās un ārējās drošības stiprināšana, veselības aprūpes pieejamības uzlabošana, kā arī izglītības kvalitātes uzlabošana.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (FDL) apstiprināšanu 2013. gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficītu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī.

Ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs un pieaug nodarbinātības līmenis. Tajā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši situācijas uzlabošanā izjūt vājāk.

2014. gadā situācija darba tirgū turpināja uzlaboties, tomēr lēnāk nekā iepriekš. Bezdarba līmenis samazinājās līdz 10,8%, kas bija par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2013. gadā, bet nodarbinātības līmenis pieauga par 0,9 procentpunktiem – līdz 59,1 procentam.

2015. gada trīs ceturkšņos nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Savukārt bezdarba līmenis 2015. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, samazinājās par 0,9 procentpunktiem – līdz 9,7 procentiem.

Arī reģistrētais bezdarba līmenis turpina samazināties – 2015. gada decembra beigās tas bija 8,7%. Reģistrēti bija 81,8 tūkst. bezdarbnieku, kas bija par 247 mazāk nekā 2014. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (18,5%), bet zemākais – Rīgā (5%). Gandrīz trešdaļa no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Salīdzinoši augstais bezdarbs galvenokārt saistīts ar cikliskiem faktoriem, tomēr saglabājas arī augsts strukturālā bezdarba risks. Daļai bezdarbnieku ilgstoši var būt problēmas atrast darbu, jo jaunās darbavietas nav tās pašas, kas tika zaudētas krīzes laikā.

Kopumā 2015. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties par 1%, bet bezdarba līmenis būs nedaudz zem 10%. Arī 2016. gadā ir sagaidāms, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties.

Krīzes laikā atalgojuma korekcija, ņemot vērā ekonomikas samazināšanas apjomus, bija salīdzinoši mērena, lielāko daļu ekonomikas apjomu krituma kompensēja strādājošo skaita samazinājums. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, **kopš 2010. gada beigām ir atsācies atalgojuma pieaugums.**

Vidējā bruto darba samaksa 2014. gadā pieauga par 6,8% un sasniedza 765 eiro. Straujš atalgojuma pieaugums bija vērojams arī 2015. gadā. 3. ceturksnī – gada griezumā vidējā bruto alga palielinājās par 7,3% un sasniedza 829 eiro.

Kopš 2010. gada atalgojums ir audzis gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā 2015. gadā 3. ceturksnī vidējā bruto alga bija par 5,9% augstāka nekā 2008. gada 3. ceturksnī, turpretī privātajā sektorā tā pārsniedza 2008. gada līmeni par gandrīz 28 procentiem.

Līdz ar nominālā atalgojuma pieaugumu pakāpeniski palielinās reālā darba alga. Kopš 2013. gada reālās algas pieaugums ir kļuvis straujāks. 2013. gadā reālā alga palielinājās par 5,6%, bet 2014. gadā par 8%. 2015. gada 3. ceturksnī reālā alga pieauga par 8,3%. Kopš 2013. gada reālās algas pieaugumu pamatā nosaka straujais nominālās algas kāpums, kā arī lēnais patēriņa cenu pieaugums.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, **tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.**

Īpaši svarīga ir ES kopējās ekonomikas telpas attīstības dinamika, kā arī Ukrainas krīzes izraisītās ģeopolitiskās situācijas uzlabošanās. Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīsies uz panākto makroekonomisko stabilitāti, kā rezultātā ir uzlabojušies Latvijas kredītreitingi, kā arī uz plānoto struktūrfondu atbalsta programmu efektivitāti un uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē.

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka Latvijas galvenajos eksporta tirgos atjaunosies izaugsme, un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. **Vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt 4-5% pieaugumu gadā.** Savukārt vājākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un neuzlabojoties ģeopolitiskajai situācijai, Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi var būt daudz lēnāki.

2. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE¹

Globālās ekonomikas izaugsme pēdējos gados ir mērena, izaugsmei stiprinoties attīstītajās valstīs un nedaudz palēninoties attīstības valstīs. Neskatoties uz lēnākiem pieauguma tempiem, attīstības valstu devums globālajā izaugsmē joprojām ir nozīmīgs. Globālo izaugsmi veicina pieprasījuma pakāpeniskā atgūšanās, naftas cenu samazināšanās, monetāras ekspansijas pasākumi u.c. Savukārt ģeopolitisks saspīlējums dažādos reģionos, kā arī tādi fundamentālie faktori kā potenciālās izaugsmes palēnināšanās un sabiedrības novecošanās joprojām ir būtiski šķēršļi izaugsmei.

Jaunākās EK prognozes liecina, ka 2015. gadā globālās ekonomikas izaugsme ir bijusi vājāka nekā 2014. gadā, savukārt 2016. gadā izaugsmes tempi palielināsies līdz 3,5%. Līdzīgu globālās ekonomikas attīstību prognozē arī Starptautiskais valūtas fonds.

ASV ekonomikā 2014. gadā bija vērojama salīdzinoši stabila izaugsme. Arī 2015. gadā tā saglabājas stabila, neskatoties uz vājākiem rādītājiem gada sākumā. Izaugsmi galvenokārt veicināja privātais patēriņš, investīcijas un

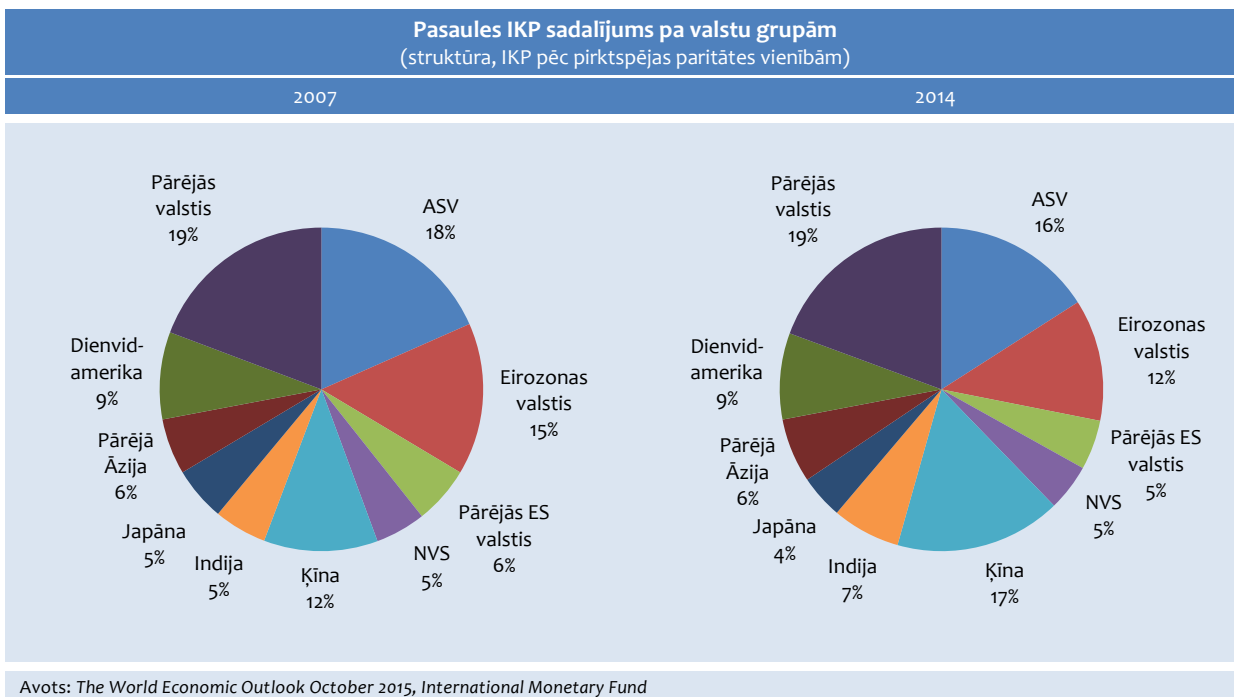
valdības izdevumi. Dolāra kursa stiprināšanās un nelabvēlīga ārējā vide bremzē eksportu.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)				
	2013	2014	2015p	2016p
Pasaule	3,2	3,3	3,1	3,5
tai skaitā:				
ASV	1,5	2,4	2,6	2,8
Japāna	1,6	-0,1	0,7	1,1
ES	0,2	1,4	1,9	2,0
tai skaitā:				
Eiropas valstis	-0,3	0,9	1,6	1,8
Krievija	1,3	0,6	-3,7	-0,5
Ķīna	8,0	7,4	6,8	6,5

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Autumn 2015 p – prognoze

2.1. attēls

¹ Nodaļas sagatavošanā ir izmantoti izdevumi: European Commission- European Economic Forecast, Autumn 2015; International Monetary Fund- World Economic Outlook, October 2015, Regional Economic Outlook Update: Asia and Pacific, October 2015, Regional Economic Issues- Central, Eastern, and Southern Europe, November 2015

ASV ekonomikas izaugsme 2016. gadā tiek prognozēta straujāka nekā 2015. gadā. To noteiks tādi faktori kā zemas naftas cenas, labvēlīga monetārā un fiskālā politika, kā arī mājokļu tirgus uzlabošanās. Savukārt neto eksporta izaugsme saglabāsies negatīva.

Āzijas valstu ekonomiskā attīstība tiešā mērā ir atkarīga no reģiona lielākajām valstīm. Palēninoties izaugsmes tempiem Ķīnā, arī reģionā kopumā, 2014. gadā

tie bija nedaudz lēnāki nekā iepriekšējos gados. Pieprasījuma samazinājums Ķīnā negatīvi ietekmēja Āzijas reģiona eksporta apjomu pieaugumu. 2015. gada sākumā izaugsme reģionā bija vājāka nekā gaidīts vājā ārējā pieprasījuma dēļ. Atsevišķās reģiona valstīs arī privātais patēriņš bija vājāks, savukārt iekšējais pieprasījums ir stabils. Darbaspēka tirgus nosacījumi reģionā saglabājas pozitīvi.

2.2. tabula

Eiropas Savienības dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji (procentos)									
	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2014	2015p	2016p	2014	2015p	2016p	2014	2015p	2016p
Eiropas Savienība	1,4	1,9	2,0	0,6	0,0	1,1	10,2	9,5	9,2
Austrija	0,4	0,6	1,5	1,5	0,9	1,8	5,6	6,1	6,1
Beļģija	1,3	1,3	1,3	0,5	0,6	1,7	8,5	8,6	8,4
Bulgārija	1,5	1,7	1,5	-1,6	-0,8	0,7	11,4	10,1	9,4
Čehija	2,0	4,3	2,2	0,4	0,4	1,0	6,1	5,2	5,0
Dānija	1,1	1,6	2,0	0,3	0,4	1,5	6,6	6,1	5,8
Francija	0,2	1,1	1,4	0,6	0,1	0,9	10,3	10,4	10,4
Grieķija	0,7	-1,4	-1,3	-1,4	-1,0	1,0	26,5	25,7	25,8
Horvātija	-0,4	1,1	1,4	0,2	-0,1	0,9	17,3	16,2	15,6
Igaunija	2,9	1,9	2,6	0,5	0,1	1,8	7,4	6,5	6,5
Itālija	-0,4	0,9	1,5	0,2	0,2	1,0	12,7	12,2	11,8
Īrija	5,2	6,0	4,5	0,3	0,3	1,4	11,3	9,5	8,7
Kipra	-2,5	1,2	1,4	-0,3	-1,6	0,6	16,1	15,6	14,6
Latvija	2,8	2,4	3,0	0,7	0,2	1,4	10,8	10,1	9,5
Lielbritānija	2,9	2,5	2,4	1,5	0,1	1,5	6,1	5,4	5,4
Lietuva	3,0	1,7	2,9	0,2	-0,8	0,6	10,7	9,4	8,6
Luksemburga	4,1	3,1	3,2	0,7	0,3	1,7	6,0	5,9	5,8
Malta	3,5	4,3	3,6	0,8	1,1	1,8	5,9	5,8	5,7
Nīderlande	1,0	2,0	2,1	0,3	0,2	1,2	7,4	6,9	6,6
Polija	3,3	3,5	3,5	0,1	-0,6	1,4	9,0	7,6	7,2
Portugāle	0,9	1,7	1,7	-0,2	0,5	1,1	14,1	12,6	11,7
Rumānija	2,8	3,5	4,1	1,4	-0,4	-0,3	6,8	6,7	6,6
Slovākija	2,5	3,2	2,9	-0,1	-0,2	1,0	13,2	11,6	10,5
Slovēnija	3,0	2,6	1,9	0,4	-0,6	0,8	9,7	9,4	9,2
Somija	-0,4	0,3	0,7	1,2	-0,2	0,6	8,7	9,6	9,5
Spānija	1,4	3,1	2,7	-0,2	-0,5	0,7	24,5	22,3	20,5
Ungārija	3,7	2,9	2,2	0,0	0,1	1,9	7,7	7,1	6,7
Vācija	1,6	1,7	1,9	0,8	0,2	1,0	5,0	4,7	4,9
Zviedrija	2,3	3,0	2,8	0,2	0,8	1,5	7,9	7,7	7,7

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Autumn 2015
p – prognoze

2016. gadā Āzijas valstīs tiek prognozēta stabila izaugsme, reģionam saglabājot globālās izaugsmes līderpozīcijas. Izaugsmi balstīs relatīvi spēcīgs darba tirgus un rīcībā esošo ienākumu pieaugums. Vairumā lielāko Āzijas reģiona ekonomiku zemākas preču cenas veicinās patēriņu. Negatīvie izaugsmes riski ir saistīti ar Ķīnas ekonomikas izaugsmes palēnināšanos. Turklāt tālāka ASV dolāra stiprināšanās veicina stingrākus globālos finanšu nosacījumus, vājāku izaugsmi Japānā, kā arī vājāku potenciālo izaugsmi reģionā.

Lai arī 2015. gadā izaugsme Ķīnā ir vājāka nekā prognozēts iepriekš, tomēr tā saglabā pieaugumu nedaudz zem 7%. Arī turpmākajos gados Ķīnas ekonomiskās izaugsmes tempi piebremzēsies.

2015. gadā vāja iekšzemes pieprasījuma un nelabvēlīgas ārējās vides dēļ izaugsme Japānā bija lēna. Savukārt 2016. gadā tā tiek prognozēta nedaudz virs 1%, ko veicinās pieprasījuma pieaugums pirms plānotā patēriņa nodokļu kāpuma un labvēlīgi investīciju nosacījumi.

Indijā turpinās izaugsme. To balsta iekšzemes pieprasījums, rūpniecības attīstība un investīcijas. Tempiem saglabājoties virs 7%, Indija ekonomikas izaugsmes ziņā gan 2015. gadā, gan arī 2016. gadā būs reģiona līdere.

Izaugsme Krievijā un **NVS valstīs** 2014. gadā un 2015. gada pirmajā pusē saglabājās izteikti negatīva. Par pamatu tam bija Krievijai noteiktās starptautiskās sankcijas, zemās naftas cenas, kā arī strukturālās nepilnības. Padziļinājās arī recesija Ukrainā, ko ietekmēja

ekonomisko aktivitāšu samazinājums austrumu konflikta zonā un īstenotās makroekonomiskās korekcijas. Krievijas ekonomikas lejupslīde negatīvi ietekmēja arī citu NVS valstu attīstību – samazinājās tirdzniecības un naudas pārvedumu apjomi, kā arī patēriņš un investīcijas.

Kopumā reģiona ekonomika 2015. gadā samazinās par 2,7%. Neliela pozitīva izaugsme NVS valstīs tiek prognozēta vien 2016. gadā.

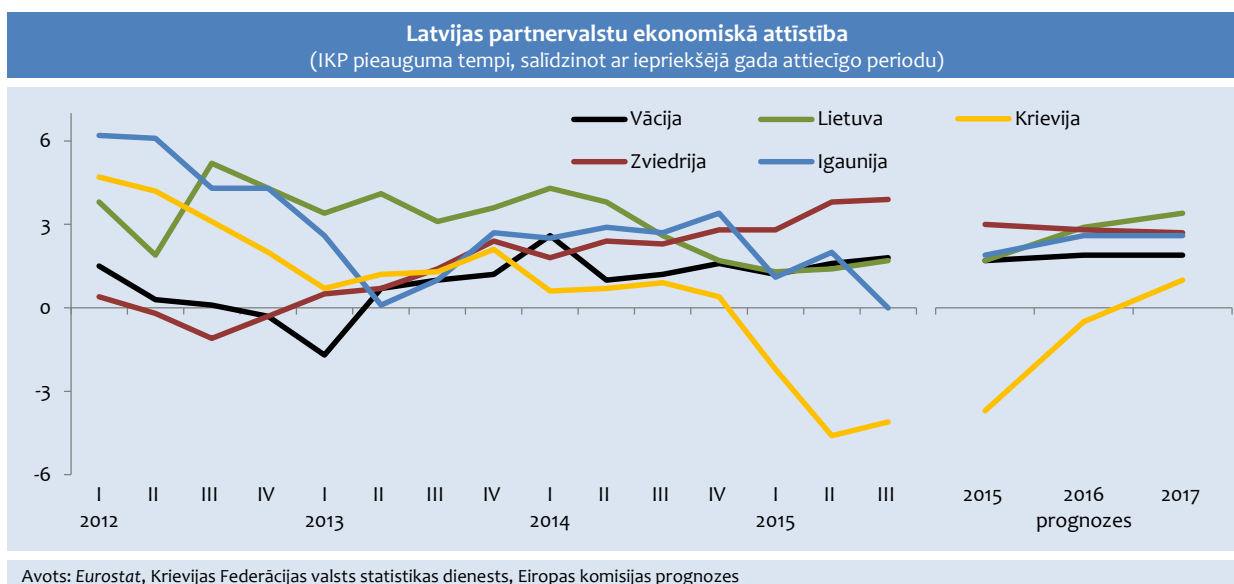
Krievijas ekonomika ievērojami samazinājās 2015. gadā. Arī 2016. gadā tā nedaudz samazināsies. Līdzīgas tendences tiek prognozētas arī Ukrainā.

Citviet reģionā, īpaši Kaukāzā un Vidusāzijā, izaugsmi ietekmēs zemas preču cenas, Krievijas krīze (caur tirdzniecību, ĀTI un jo īpaši naudas pārvedumiem), kā arī pastāvošās strukturālās nesabalansētības.

Ekonomikas atveseļošanās **Eiropas Savienībā** un eirozonā turpinās mērenā tempā, ko atbalsta zemās naftas cenas, salīdzinoši vājš eiro kurss, monetārās politikas pasākumi un neitrāla fiskālā politika. Šie faktori līdz šim ir bijuši pietiekami spēcīgi, lai kompensētu jaunas grūtības, kas izriet no vājākas globālās ekonomikas attīstības, jo īpaši Ķīnā un citās jaunajās tirgus ekonomikas valstīs.

Galvenie izaugsmi noteicošie faktori tuvākajā nākotnē joprojām būs zemās naftas cenas, atbalstoša monetārā politika un labvēlīgs eiro kurss. Vienlaikus potenciālā izaugsme saglabājas salīdzinoši vāja, kam par pamatu ir krīzes sekas, demogrāfijas tendences un kopējā ražošanas faktoru produktivitāte. Kā izaugsmes risks tiek minēta ārējā ekonomiskā vide, savukārt inflācijas risks tiek vērtēts kā sabalansēts.

2.2. attēls

Lai arī izaugsme **Baltijas valstīs** saglabājas salīdzinoši strauja, tomēr tā ir vājāka nekā prognozēts iepriekš. Tam pamatā ir ekonomiskā recesija Krievijā un citās NVS valstīs.

Lietuvas ekonomikas pieaugums 2015. gada pirmajā pusē bija ievērojami mazāks nekā gaidīts. Lai gan iekšzemes pieprasījuma pieaugums bija lielāks nekā 2014. gadā, kopējo izaugsmi ierobežoja ievērojams eksporta samazinājums uz Krieviju. Tā rezultātā izaugsme 2015. gadā bija mērena. Ievērojams reālās algas pieaugums, ko ietekmē situācija darba tirgū un zema inflācija, balsta privātā patēriņa attīstību. Pateicoties ES struktūrfondu maksājumiem, turpina pieaugt investīcijas.

Tiek prognozēts, ka reālā IKP pieaugums 2016. un 2017. gadā palielināsies. Nominālās algas pieaugums balstīs privātā patēriņa izaugsmi, kas būs galvenais izaugsmes virzītājspēks.

Igaunijas IKP pieaugums 2015. gadā kopumā bija nedaudz lēnākos tempos nekā prognozēts. Tam par pamatu ir vājāka izaugsme gada pirmajā pusē. Izaugsmi 2015. gada sākumā veicināja privātais patēriņš, ko balstīja spēcīgs algu pieaugums un zema patēriņa cenu inflācija. Pēc lielāko investīciju projektu pabeigšanas samazinājās investīciju aktivitāte, it īpaši transporta un IKT nozarēs. Veiksmīga jaunu eksporta tirgu apguve un zems pieprasījums pēc importa veicināja neto eksporta pieaugumu, kas pozitīvi ietekmēja izaugsmi.

Reālā IKP pieaugums 2016. gadā Igaunijā tiek prognozēts straujāks nekā 2015. gadā. To balstīs pozitīvais bāzes efekts no 2015. gada pirmās puses. Privātais patēriņš tiek prognozēts mērens, ko ietekmēs reālo ienākumu pieauguma palēnināšanās un pieaugošā inflācija. Savukārt izaugsmi veicinās investīciju pieaugums.

Izaugsme **Vācijā** 2015. gada pirmajā pusē bija salīdzinoši vāja. Pirmajā ceturksnī izaugsmi veicināja privātais patēriņš un investīcijas, bet otrajā – neto eksports. Gada otrajā pusē izaugsmes tempi palielinājās. 2015. gada 3. ceturksnī Ekonomikas izaugsmi galvenokārt veicināja gan mājsaimniecību, gan valsts izdevumu pieaugums.

Labvēlīgi darba tirgus un finansēšanas nosacījumi, kā arī papildu valsts izdevumi patvēruma meklētāju uzņemšanā un integrēšanā veicinās Vācijas izaugsmi 2016. gadā.

Zviedrijas reālais IKP 2015. gadā kopumā bija straujāks nekā gadu iepriekš un vīrs potenciālā izaugsmes līmeņa. Lai gan joprojām galvenais izaugsmes virzītājspēks ir iekšzemes pieprasījums, arī eksporta atgūšanās nodrošinās papildu stimulu izaugsmei, kam par pamatu ir ES ekonomikas atveseļošanās.

Arī 2016. gadā Zviedrijas ekonomikā izaugsme būs stabila, kā galvenais izaugsmes faktors saglabāsies iekšzemes pieprasījums. Bezdarbs visticamāk samazināsies vien nedaudz.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums

3.1.1. Attīstības tendences

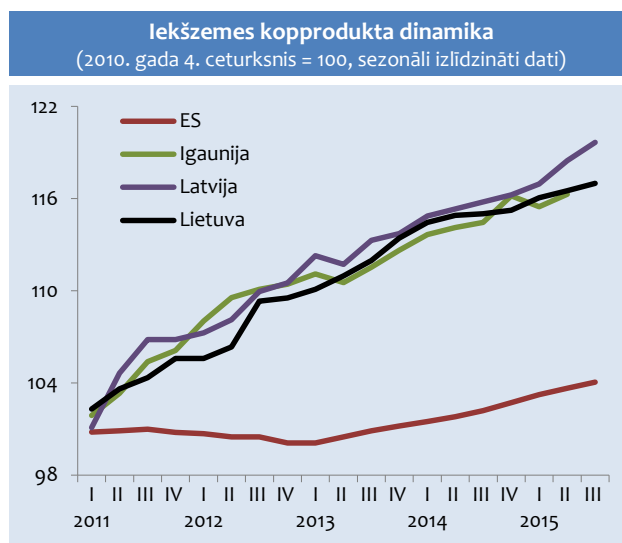
Kopš 2011. gada Latvijas ekonomikas izaugsme ir viena no straujākajām ES. No 2011. gada līdz 2013. gadam ekonomikas izaugsme sasniedza vidēji 4,4% ik gadu. Pirmajos pēckrīzes gados Latvijas ekonomikas izaugsmi lielā mērā noteica eksporta apjomu pieaugums. Kopš 2013. gada nelabvēlīgā situācija ārējā vidē ierobežo eksporta iespējas. Straujāk aug privātais patēriņš, ko sekmē pakāpenisks nodarbinātības un darba samaksas pieaugums.

2014. gadā ekonomikas attīstības tendences noteica situācija ārējā vidē – lēnāka nekā iepriekš gaidīta izaugsme ES, kā arī ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā. Kopumā 2014. gadā IKP pieauga par 2,4%. Vienlaikus izaugsme joprojām bija straujāka nekā vidēji ES. Tomēr, neskatoties uz salīdzinoši straujo ekonomikas izaugsmi pēckrīzes gados, IKP bija par 7,5% mazāks nekā 2007. gadā.

Lai gan ģeopolitiskā situācija reģionā bija saspringta, 2015. gadā Latvijas ekonomika turpināja augt. Kopš 2015. gada 2. ceturkšņa izaugsmes tempi palielinās, un 3. ceturksnī IKP pieaugums gada griezumā sasniedza

3,3%. Kopumā 2015. gada trīs ceturkšņos IKP bija par 2,7% lielāks nekā pirms gada, kas bija straujāka izaugsme nekā iepriekš tika prognozēts.

3.1. attēls

3.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums (izmaiņas pret iepriekšējo gadu, procentos)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Iekšzemes kopprodukts	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4
Privātais patēriņš	-7,9	-16,1	2,8	3,0	3,2	5,1	2,3
Valsts patēriņš	2,4	-10,7	-8,1	3,0	0,3	1,6	4,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-9,2	-33,3	-19,8	24,1	14,4	-6,0	0,5
Eksports	2,4	-12,9	13,4	12,0	9,8	1,1	3,1
Imports	-10,7	-31,7	12,4	22,0	5,4	-0,2	0,8

Kopš 2010. gada Latvijas preču un pakalpojumu eksports pieauga ļoti strauji un bija galvenais tautsaimniecības attīstības dzinulis, tomēr no 2013. gada saistībā ar zemo pieprasījumu ārējos tirgos eksporta dinamika ir kļuvusi mērenāka.

2014. gadā preču un pakalpojumu eksporta apjomi pieauga par 3,1% – preču eksports pieauga par 5,2%, savukārt pakalpojumu eksports samazinājās par 2,2 procentiem.

2015. gadā, lai gan samazinājās uz Krieviju eksportēto apjomu daudzums, kopumā Latvijas ražotāju eksporta apjomi palielinājās. 2015. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot

ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, preču un pakalpojumu eksporta apjomi pieauga par 2,2%. 2015. gadā straujāk aug pakalpojumu eksports, savukārt preču eksports palielinās mērenāk.

2014. gadā iekšzemes pieprasījums pieauga par 2,3%. Lai arī iekšzemes pieprasījums 2014. gadā bija par 17,1% lielāks nekā krīzes zemākajā punktā 2010. gadā, tomēr tas vēl par 16,4% atpalika no pirmskrīzes līmeņa 2007. gadā.

2015. gadā iekšzemes pieprasījums turpināja palielināties – gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tas pieauga par 3,5 procentiem.

Tāpat kā eksports, arī importa dinamika kopš 2012. gada vidus ir ļoti mērena.

2014. gadā preču un pakalpojumu imports pieauga par 0,8%. Lēnāku importa kāpumu ietekmēja apjomu kritums atsevišķās preču grupās, tādās kā minerālie produkti, lauksaimniecības un pārtikas preces un transportlīdzekļi.

2015. gadā iekšzemes pieprasījuma pieaugums ir veicinājis importa pieaugumu. 2015. gada 3. ceturksnī preču un pakalpojumu importa apjomi bija par 5,3% lielāki nekā pirms gada, kas bija straujākais importa apjomu pieaugums gada griezumā kopš 2012. gada. 2015. gada trīs ceturksņos importa apjomi palielinājās par 3 procentiem.

3.2. tabula

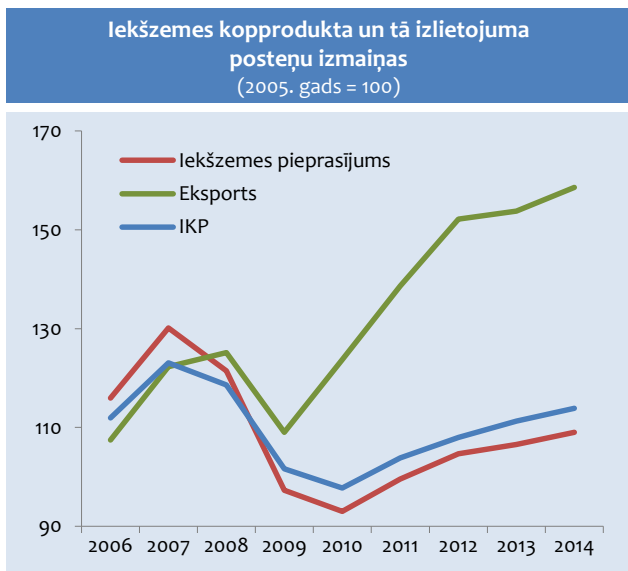
Iekšzemes kopprodukta izlietojums pa ceturkšņiem (izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)												
	2013				2014				2015			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	
Iekšzemes kopprodukts	2,2	3,3	3,7	2,8	2,7	2,3	2,3	2,1	1,8	2,7	3,3	
Privātais patēriņš	4,4	7,3	7,1	1,4	2,9	2,1	2,2	2,0	3,1	2,4	5,2	
Valsts patēriņš	4,9	-0,1	2,4	0,2	5,3	5,7	3,2	5,4	3,4	3,3	3,7	
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-16,2	-2,3	-4,6	-3,6	2,3	1,2	-0,8	0,1	-1,0	2,9	6,0	
Eksports	3,1	1,9	-0,7	0,5	4,0	2,8	1,4	4,2	4,6	0,8	1,4	
Imports	2,0	-1,8	0,2	-1,0	0,8	1,2	-1,9	3,0	0,8	2,6	5,3	

Krīzes laikā ievērojami uzlabojās Latvijas eksporta-importa bilance. Vēl 2007. gadā eksporta-importa saldo pārsniedza -20% no IKP, kopš 2009. gada eksporta-importa saldo uzlabojās.

2013. gadā eksporta-importa saldo bija -3,2%, 2014. gada - -2,2% no IKP.

2015. gadā eksporta-importa saldo turpina uzlaboties un gada trīs ceturkšņos tas bija -2,3% no IKP.

3.2. attēls

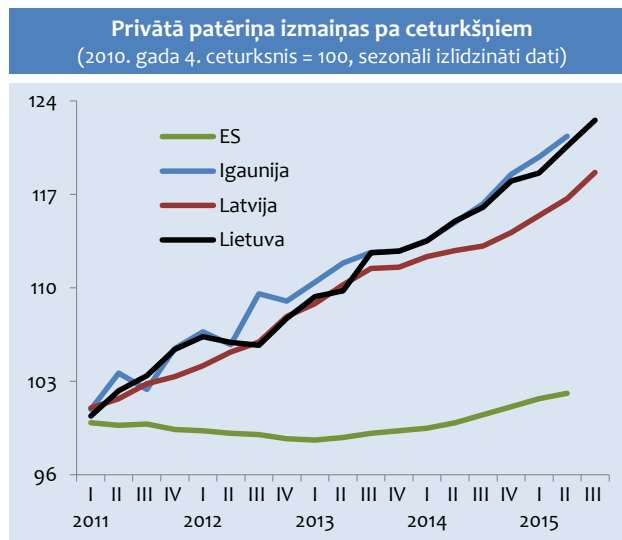

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

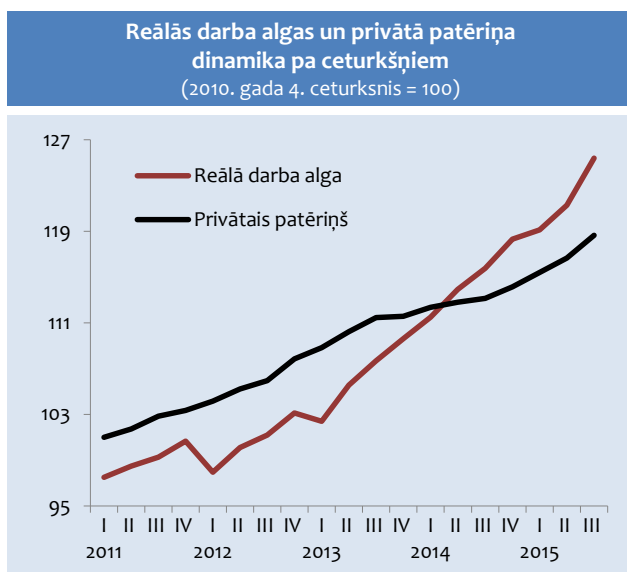
Pēdējos gados privātā patēriņa pieaugumu sekmē pakāpenisks nodarbinātības pieaugums un darba samaksas kāpums. 2012. gadā privātais patēriņš pieauga par 3,2%, 2013. gadā - par 5,1 procentu.

Arī 2014. gadā privātais patēriņš turpināja palielināties, tomēr tāpat kā kopējā ekonomikas izaugsme privātā patēriņa tempi bija mērenāki nekā 2013. gadā. Kopumā gadā privātais patēriņš palielinājās par 2,3 procentiem.

3.3. attēls

3.4. attēls

2014. gadā mājsaimniecību izdevumi pārtikai pieauga par 4%, transportam – par 2% un atpūtai un kultūrai – par 4%. Savukārt izdevumi mājokļa uzturēšanai samazinājās par 1 procentu.

2015. gada trīs ceturkšņos privātais patēriņš bija pieaudzis par 3,6%, un to lielā mērā sekmēja situācijas uzlabošanās darba tirgū, kā arī zemā inflācija, tādējādi mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi palielinājās.

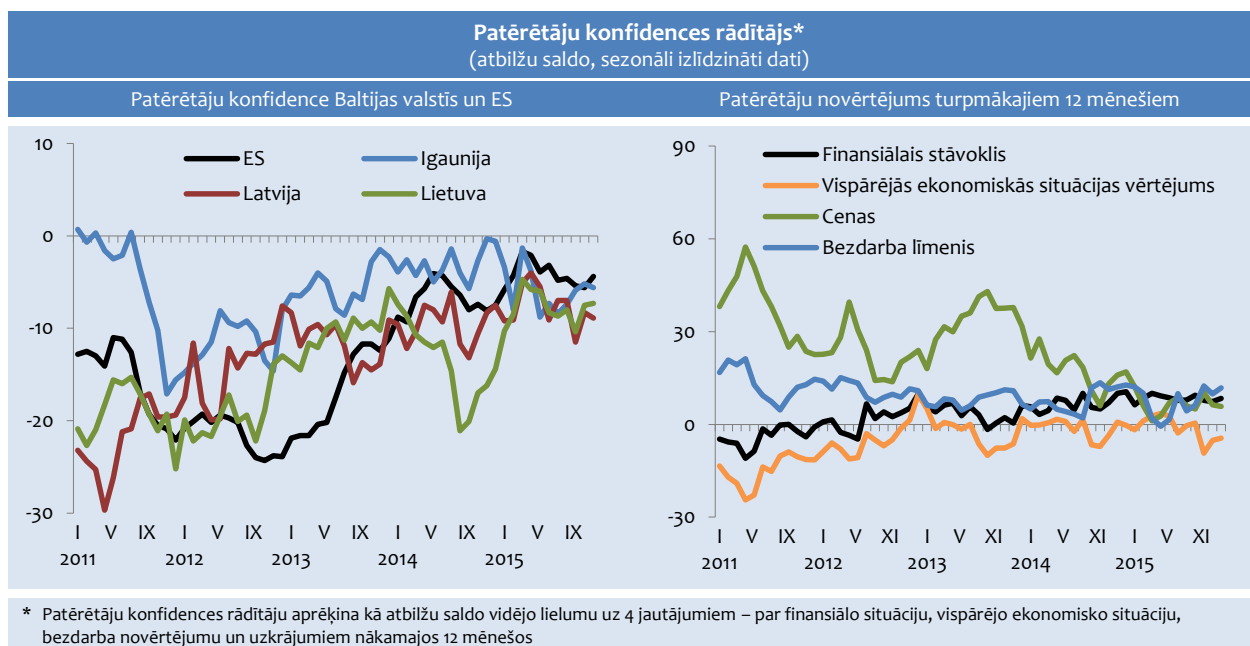
No 2011. gada līdz 2012. gadam patērētāju konfidence strauji uzlabojās. Tomēr kopš 2012. gada būtiskas izmaiņas patērētāju noskaņojumā nav vērojamas, un tā joprojām ir negatīva. Jāatzīmē, ka straujās izaugsmes gados (2005.-2007. gadā) patērētāju konfidence arī bija negatīva.

Kopš 2012. gada vidus lielā mērā uzlabojas patērētāju optimisms par ģimenes finansiālo situāciju.

Patērētāju novērtējums par kopējo situāciju valstī kopš 2013. gada ir ļoti ciklisks, tomēr būtībā tas nav mainījies.

Bezdarba gaidas samazinās kopš 2011. gada beigām, izņemot nelielu kāpumu 2014. gada beigās, savukārt inflācijas gaidas kopš 2011. gada ir ļoti cikliskas, tomēr kopumā kopš 2013. gada vidus tām ir tendence mazināties. Noskaņojuma cikliskumu nosaka patērētāju reakcija uz dažādām izmaiņām, piemēram, eiro ieviešana vai elektrības tirgus atvēršana.

3.5. attēls

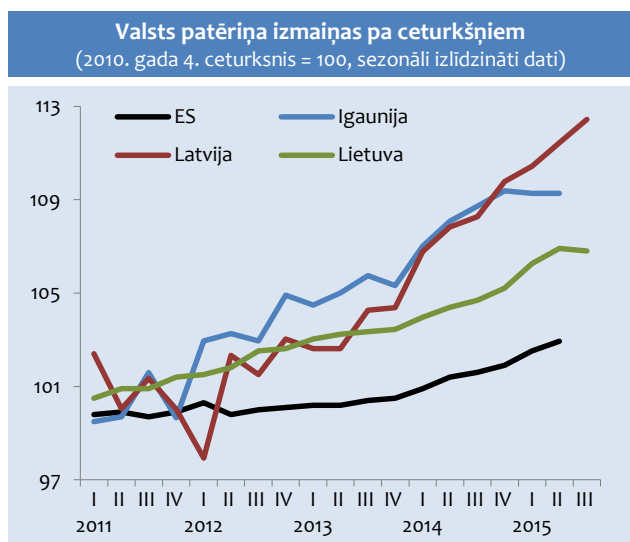

Valsts patēriņš jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomi krīzes laikā strauji saruka. 2011. gadā valsts patēriņš bija par 13,4% mazāks nekā 2007. gadā. Samazinājumu noteica valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošana. Rezultātā samazinājās arī valsts patēriņa īpatsvars IKP. 2008. gadā valsts patēriņš veidoja 20% no IKP. 2012. gadā valsts patēriņa apjomi veidoja vairs tikai 17% no IKP. Lai arī ekonomiskā situācija uzlabojās, tomēr valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficītu arī 2012. gadā ierobežoja strauju

izdevumu pieaugumu. Kopš 2013. gada, augot budžeta ieņēmumiem, valsts patēriņš pakāpeniski palielinās. 2013. gadā valsts patēriņa apjomi pieauga par 1,6%, savukārt 2014. gadā – par 4,9 procentiem

2015. gadā valdības patēriņš turpina pieaugt – trīs ceturkšņos tas ir palielinājies par 3,5%, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu.

3.6. attēls

2,5 procentpunktiem zemākā līmenī nekā vidēji 2004.-2007. gadā.

Dažās ES dalībvalstīs investīciju apjomu samazinājums ir vēl dramatiskāks, piemēram, Grieķijā – par 65%, Kīprā – par 55%, Itālijā, Portugālē, Spānijā – gandrīz par 35%. Vienlaikus jāatzīmē, ka investīciju apjomi Vācijā, Polijā un Zviedrijā 2014. gadā pārsniedza 2007. gada līmeni.

Baltijas valstīs ieguldījumu samazinājums krīzes gados ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES, un 2010. gadā bija par 63% zemākā līmenī nekā pirms krīzes. Stabilizējoties ekonomikai, investīcijas pieauga, tomēr investīciju apjomi kopumā Baltijas valstīs 2014. gadā par 26% atpalika no pirmskrīzes līmeņa.

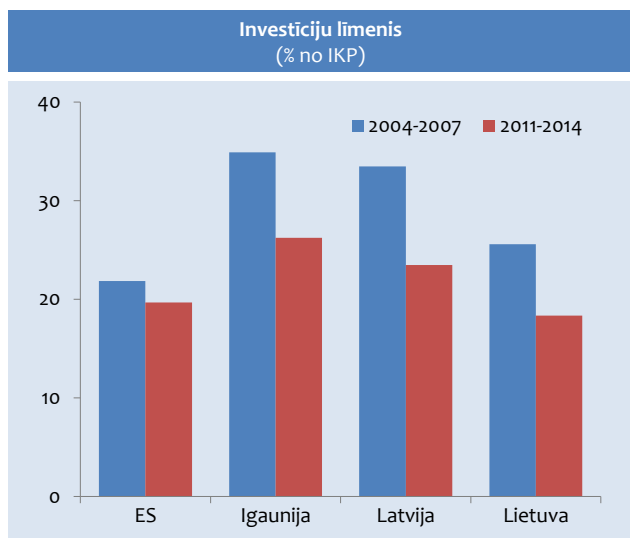
Investīcijas Latvijā kopš 2008. gada ir diezgan svārstīgas. Straujās lejupslīdes gados tās samazinājās gandrīz uz pusi. Kopš 2010. gada beigām atjaunojās pozitīvā investīciju dinamika, un 2011. gadā investīciju apjomi par 24,1% pārsniedza 2010. gada līmeni. Straujš investīciju kāpums lielā mērā bija saistīts ar zemās bāzes efektu. Tāpēc 2012. gadā investēšanas pieauguma tempi bija gandrīz uz pusi lēnāki (pieauga par 14,4%), savukārt 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, investīcijas Latvijas tautsaimniecībā samazinājās par 6%, ko galvenokārt ietekmēja mazāks ieguldījumu apjoms rūpniecības nozarēs.

3.8. attēls

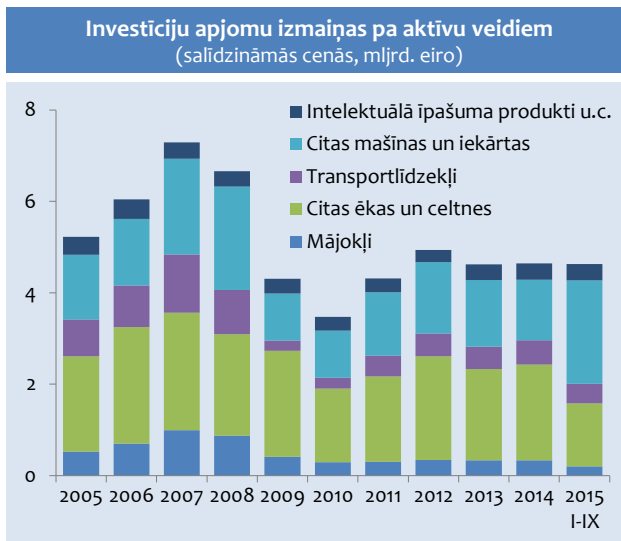
3.1.3. Investīcijas

Investēšanas aktivitātes pēdējos gados ir visai mērenas, un investīciju apjomi joprojām nav sasnieguši pirmskrīzes līmeni. Investīciju apjomu straujais samazinājums globālās finanšu krīzes laikā un to lēnā atgūšanās ir vērojama gandrīz visās ES dalībvalstīs. Investīciju zemo līmeni un vājo dinamiku lielā mērā ietekmē vājā kreditēšana, relatīvi zems pieprasījums, salīdzinoši augsts privātā un valsts sektora parādsaistību līmenis, kā arī ekonomiskās un politiskās situācijas nenoteiktība ārējā vidē. Zems investīciju līmenis bremzē pamatlīdzekļu atjaunošanos un modernizāciju, kas var vājināt valsts konkurētspēju un izaugsmes potenciālu.

3.7. attēls

2014. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu investīciju apjoms ES valstīs kopumā ir samazinājies par gandrīz 12,3% un bija 19,4% no IKP, t.i., gandrīz par

2014. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā pieauga tikai par 0,5%. Arī 2015. gada sākumā investēšanas process bija ļoti mērens. Gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas samazinājās par 1%, savukārt 2. un 3. ceturksnī investīciju apjoms pieauga, attiecīgi par 2,9% un 6%. 2015. gada deviņos mēnešos investīcijas Latvijas tautsaimniecībā par 3,2% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un veidoja 21% no IKP. Galvenokārt to ietekmēja ieguldījumu pieaugums mašīnās un iekārtās, kā arī

intelektuālā īpašuma produktos. Sagaidāms, ka investīcijas Latvijas tautsaimniecībā saglabās mērenu pieaugumu.

Kopš 2007. gada ir mainījusies ieguldījumu aktīvu struktūra. To galvenokārt noteica būtisks investīciju kritums mājokļos, kā arī mašīnās un iekārtās ekonomikas straujās lejupslīdes gados. 2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas mājokļos samazinājās par 70,2%, bet mašīnās un iekārtās – par 62,4%, tai skaitā transportlīdzekļos – par 81,3%. Turpmākajos gados ieguldījumi mašīnās un iekārtās nedaudz pieauga, tomēr 2014. gadā to apjomi bija uz pusi zemākā līmenī nekā 2007. gadā. Savukārt investīcijas mājokļos būtībā nepieauga un 2014. gadā veidoja tikai 34% no pirmskrīzes līmeņa.

Relatīvi noturīgākas krīzes laikā bija investīcijas citās ēkās un būvēs. 2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās par 37,5%. Turpmākajos trīs gados ieguldījumi šajos aktīvos pieauga visai strauji – par 42,3%,

galvenokārt pateicoties nozīmīgiem valsts ieguldījumiem infrastruktūras projektos. 2014. gadā investīciju apjomi ēkās un būvēs bija gandrīz pirmskrīzes līmenī un veidoja 45% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

2014. gadā visstraujāk pieauga ieguldījumi mājokļos un transportlīdzekļos, attiecīgi par 13,3% un 16,7%, kamēr ieguldījumi ražošanas iekārtās samazinājās par 15,2%. Savukārt 2015. gada deviņos mēnešos mājokļu, kā arī citu ēku un celtnu būvniecībā kopumā tika ieguldīts par 2,8% mazāk nekā gadu iepriekš, bet investīcijas mašīnās un iekārtās pieauga par 7,6%, kā arī gandrīz par 20% palielinājās investīcijas intelektuālā īpašuma produktos.

Pēdējos gados ir palielinājusies valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

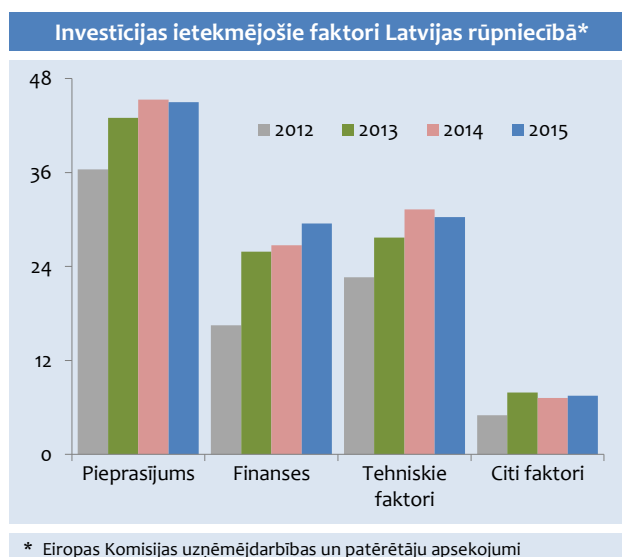
3.3. tabula

Kopējā kapitāla veidošana (procentos)						
	2008 -2010 vidēji gadā	2011	2012	2013	2014	2015 I-IX
reālais pieaugums procentos						
IKP	-7,2	6,2	4,0	3,0	2,4	2,7
Kopējā kapitāla veidošana	-25,1	48,7	-1,1	-4,3	-5,5	1,3
– kopējā pamatkapitāla veidošana	-20,8	24,1	14,4	-6,0	0,5	3,2
procentos pret IKP						
Kopējā kapitāla veidošana	25,6	25,2	26,1	24,1	23,4	21,9
– kopējā pamatkapitāla veidošana	24,7	22,2	25,5	23,2	22,9	21,9
– krājumu izmaiņas	0,9	2,9	0,7	0,8	0,6	0,0

Ekonomikas recesijas laikā valsts investīcijas bija visai noturīgas. 2010. gadā valsts investīciju daļa kopējās investīcijās sasniedza 24%, ko noteica privāto investīciju gandrīz divreiz straujāks samazinājums nekā valsts investīciju. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 15%, dodot 2/3 no kopējā investīciju pieauguma. Tomēr kopš 2012. gada valsts investīciju apjoms saglabājās gandrīz nemainīgs, kamēr privāto investīciju apjoms pieaug ik gadu vidēji par 4%. 2014. gadā valsts investīciju daļa kopējā investīciju apjomā veidoja 19,3% (2007. gadā – 16,1%).

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Kopš 2013. gada būtiski palielinājās finanšu pieejamības faktoru nozīme investīciju stimulešanā. Arī 2015. gadā finansiālie apstākļi tiek lēsti kā nozīmīgs investīcijas atbalstošs faktors, kas ir līdzvērtīgs tehniskā rakstura faktoriem, kā, piemēram, tehnoloģiju attīstība, kvalificēta darbaspēka pieejamība u.c. Jāatzīmē, ka ES valstīs pēdējos gados tehniskie faktori tiek norādīti kā galvenie investīciju stimuli, kam seko pieprasījums.

3.9. attēls

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2015. gada beigās tas sasniedza 72%, kas bija tikai par 1,7 procentpunktiem zemākā līmenī nekā 2007. gada beigās. Zemas investīciju aktivitātes pie salīdzinoši augstās jaudu noslodzes liecina par investoru atturīgu noskaņojumu. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kredītersursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noieta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Finanšu krīzes ietekmē investīcijas samazinājās visās nozarēs. Īpaši liels investīciju apjomu kritums bija būvniecībā. 2010. gadā būvniecības nozarē investēja par 78% mazāk nekā 2008. gadā. Gandrīz tikpat liels investīciju samazinājums bija arī tirdzniecības un izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarēs. Savukārt tādās nozarēs kā informācijas un komunikāciju pakalpojumi, veselība un sociālā aprūpe, ieguves rūpniecība un enerģētika investīcijas saruka visai mēreni.

Kopš 2010. gada beigām dažās nozarēs atjaunojās pozitīvā investīciju dinamika, un 2011. gadā tā noritēja

ļoti strauji. Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 49,4% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā. Savukārt investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 12% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Investēšanas dinamika pakalpojumu nozarēs 2012. gadā pieauga nedaudz straujāk nekā gadu iepriekš – par 18,9%, ko galvenokārt noteica apjomīgie ieguldījumi transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu. Savukārt investēšanas dinamika preču ražošanas nozarēs bija daudz mērenāka (par 6,6%), ko lielā mērā ietekmēja investīciju apjomu samazinājums būvniecībā. 2013. gadā investīciju apjomi pakalpojumu nozarēs saglabājās 2012. gada līmenī, kamēr preču ražošanas nozarēs kopumā investēja par 14,4% mazāk nekā gadu iepriekš. Investēšanas palēnināšanos pakalpojumu nozarēs galvenokārt ietekmēja ieguldījumu samazinājums tirdzniecības un transporta un uzglabāšanas nozarēs. Savukārt investīciju apjomu sarukumu preču ražošanas nozarēs noteica ieguldījumu samazinājums apstrādes rūpniecībā (par 30,6%) un enerģētikas sektorā (par 21%). To daļēji kompensēja ieguldījumu pieaugums būvniecībā, kā arī notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācijā.

3.4. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika* (procentos)								
	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2012	2013	2014	2015 I-III	2012	2013	2014	2015 I-IX
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	7,0	2,6	-14,9	-7,9	7,0	7,5	6,2	4,5
Apstrādes rūpniecība	7,6	-30,6	46,2	-0,9	13,4	9,7	13,7	13,5
Būvniecība	-29,1	6,1	5,0	36,5	3,0	3,3	3,3	3,2
Tirdzniecība un izmitināšana	19,9	-4,6	3,5	6,7	8,5	8,5	8,5	7,3
Transports un uzglabāšana	31,1	-5,5	7,6	33,3	15,7	15,6	16,1	20,3
Citi komercpakalpojumi	34,1	7,1	1,4	21,9	20,7	23,3	22,7	18,1
Sabiedriskie pakalpojumi	-3,9	4,3	6,9	-6,1	16,3	17,9	18,4	21,6
Pārējā rūpniecība	16,6	-12,0	-18,2	-20,4	15,4	14,2	11,2	11,3
Kopā	14,4	-6,0	0,5	3,2	100	100	100	100

* 2014. gads – provizorisks dati; 2015. gads – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Saskaņā ar provizoriskiem datiem 2014. gadā ieguldījumi Latvijas tautsaimniecības nozarēs kopumā nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Tomēr atsevišķās nozarēs investīciju dinamika bija visai atšķirīga. Ieguldījumu apjomi pakalpojumu nozarēs pieauga par 4,7%, ko lielā mērā noteica būtisks ieguldījumu pieaugums izglītības un veselības aizsardzības un sociālās aizsardzības nozarēs, attiecīgi par 45% un 38,2%, kā arī informācijas un telekomunikāciju pakalpojumos – par

16,4% un transporta un uzglabāšanas nozarē – par 7,6%. Savukārt gandrīz visās preču ražošanas nozarēs investīciju apjoms bija zemākā līmenī nekā gadu iepriekš, izņemot apstrādes rūpniecību. Pēc provizoriskiem datiem 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, ieguldījumi apstrādes rūpniecībā palielinājās gandrīz 1,5 reizes.

Investīciju apjomu novērtējums pēc ceturkšņu datiem liecina, ka 2015. gada deviņos mēnešos pakalpojumu nozarēs bija investēts par 12% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Lielākais devums bija investīciju pieaugumam transporta un uzglabāšanas nozarē (pieaugums par 33,3%) un operācijās ar nekustamo

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

īpašumu (pieaugums par 93,7%). Savukārt preču ražošanas nozarēs kopumā 2015.gada deviņos mēnešos ieguldījumu apjoms bija par 7,3% zemākā līmenī nekā pirms gada. To lielā mērā ietekmēja ieguldījumu samazinājums enerģētikas nozarē – par 23,3 procentiem.

Investēšanas procesi apstrādes rūpniecībā ir nevienmērīgi ar izteikti lielām svārstībām pēdējos gados. Ekonomikas straujās lejupslīdes gados investīciju apjomi nozarē samazinājās gandrīz trīs reizes, 2009. gadā sasniedzot viszemāko līmeni. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

Kopš 2010. gada nozarē atjaunojās pozitīva dinamika. 2010. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk tās

palielinājās īslaicīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Savukārt lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produktu ražošanas nozarēm.

2011. gadā investēšanas aktivitātes apstrādes rūpniecībā strauji pieauga. Salīdzinot ar 2010. gadu, investīciju apjomi nozarē palielinājās par 37,5%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā. Arī 2012. gadā ieguldījumi apstrādes rūpniecībā turpināja pieaugt, tomēr lēnāk nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā noteica zemāks ieguldījumu līmenis kokapstrādes un metālu ražošanas nozarēs. Savukārt 2013. gadā investīciju līmenis apstrādes rūpniecībā bija gandrīz par 30% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš un veidoja 13,7% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā.

3.5. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā* (procentos)								
	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2012	2013	2014	2015 I-III	2012	2013	2014	2015 I-III
Pārtikas rūpniecība	46,7	-39,6	2,5	-4,0	27,9	25,1	21,1	19,4
Vieglā rūpniecība	-19,2	-7,6	41,2	-4,7	1,4	1,9	2,2	2,1
Kokapstrāde	-28,2	-26,9	56,9	-34,4	23,9	26,0	33,4	23,0
Papīra ražošana un izdevējdarbība	0,3	16,4	-10,3	154,2	3,2	5,5	4,1	9,7
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	-33,6	-19,1	3,5	-14,5	7,5	9,0	7,6	7,4
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana**	43,2	-18,6	20,1	6,5	7,5	9,0	8,9	9,8
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	-33,4	-68,7	6,7	11,7	14,2	6,6	5,8	6,6
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,1	-35,8	45,3	3,0	1,5	1,5	1,8	2,0
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	66,6	-30,8	54,3	33,5	3,3	3,3	4,2	5,1
Transportlīdzekļu ražošana	22,1	-40,7	33,9	42,3	5,7	5,0	5,5	7,9
Pārējās rūpniecības nozares	-6,6	18,8	-6,6	53,5	4,0	7,1	5,4	7,1

* 2013. gads – provizorisks dati; 2014. gads – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Pēc provizoriskiem datiem, 2014. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā bija par 46,2% lielākā apjomā nekā pirms gada un veidoja gandrīz 13,5% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Investīciju pieaugumu galvenokārt noteica apjomīgi ieguldījumi kokapstrādes nozarē un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kamēr pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs investēšanas aktivitātes 2014. gadā bija visai mērenas.

2015. gadā ieguldījumi apstrādes rūpniecībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Investīciju apjomu samazinājumu kokapstrādes nozarē gandrīz pilnībā kompensēja ieguldījumu pieaugums nozarēs kā transportlīdzekļu ražošanas, elektrisko un optisko iekārtu ražošanas, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarēs.

Investoru apsekojuma dati liecina, ka investīciju struktūra rūpniecībā lielākoties paliek nemainīga. 2015. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 38,5% un 25,8% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionalizēšanai. 2015. gadā tās veidoja 21% no kopējām investīcijām rūpniecības nozarēs.

Tuvākajā nākotnē investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā mēreni pieaugs. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks pieprasījuma pieaugums, finanšu resursu pieejamība, kā arī situācijas uzlabošanās ārējā vidē.

3.1.4. Eksports un imports

3.11. attēls

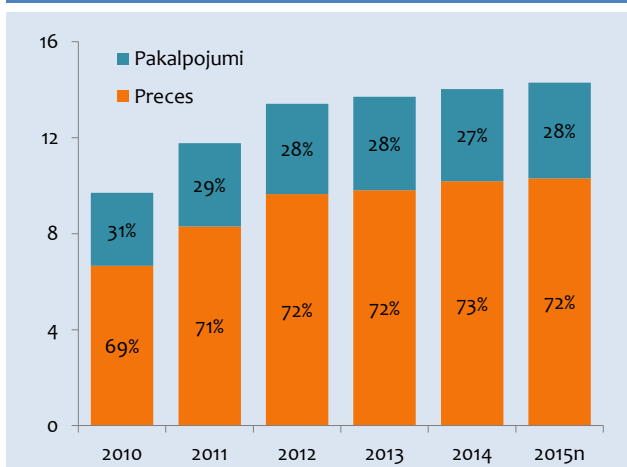
Preču eksports un imports

Latvijas preču eksports no 2010. līdz 2012. gadam attīstījās ļoti strauji, pieauguma tempi faktiskajās cenās bija virs 20% vidēji gadā. Savukārt, mazinoties ārējam pieprasījumam un krīzes laikā iegūtajām izmaksu konkurētspējas priekšrocībām, 2013. gadā eksporta tempi sāka ievērojami samazināties, tomēr saglabājās pozitīvi.

2014. gadā līdzīgi kā 2013. gadā preču eksports faktiskajās cenās pieauga mēreni – par 2,3%, bet salīdzināmajās cenās – par 3,8 procentiem.

3.10. attēls

Latvijas preču un pakalpojumu eksports (mljrd. eiro un procentos)

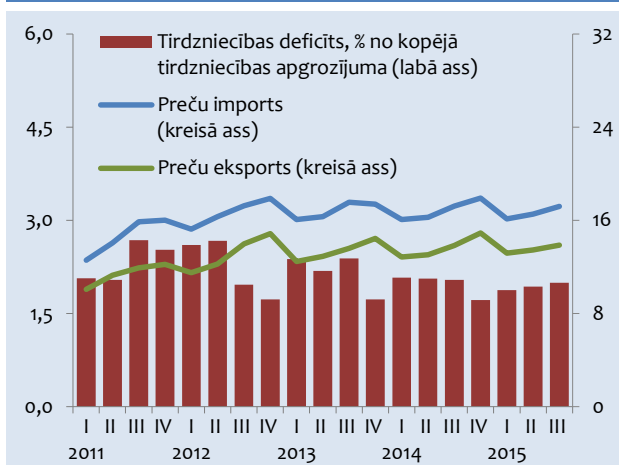
Avots: Latvijas Banka
n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

Līdzīgi eksportam arī Latvijas preču imports no 2010.-2012. gadam auga ļoti strauji, bet 2013. gadā tā izaugsmes tempi pierima līdz 1% faktiskajās cenās.

2014. gadā Latvijas preču imports faktiskajās cenās pieauga vien par 0,2%, bet salīdzināmajās cenās – par 0,7 procentiem.

2012.-2014. gadā, eksportam pieaugot nedaudz straujāk nekā importam, samazinājās tirdzniecības deficīts. 2013. gadā tas veidoja 11,5% no ārējās tirdzniecības apjoma, bet 2014. gadā – 10,5%. Arī 2015. gadā tirdzniecības deficīts turpina samazināties un janvārī-novembrī tas bija zem 10% robežas. Jāatzīmē, ka straujas izaugsmes gados (2007.-2008. gadā) deficīts sastādīja pat vairāk nekā ceturtdaļu no visa ārējās tirdzniecības apgrozījuma.

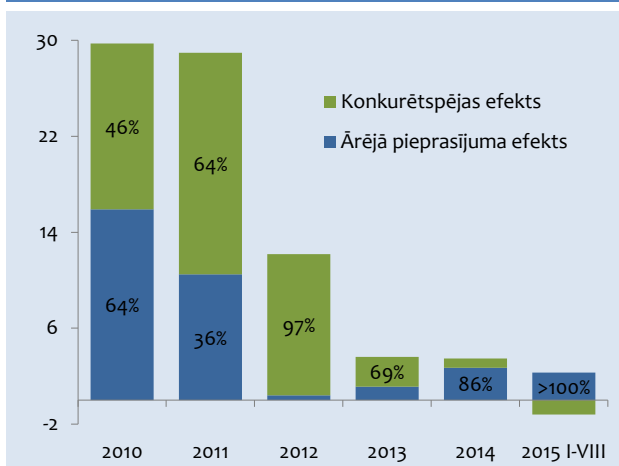
Latvijas preču eksports, imports un tirdzniecības deficīts (mljrd. eiro un procenti)

Pēckrīzes periodā – 2010.-2011. gadā Latvijas eksporta uz ES valstīm attīstību noteica vienlīdz Latvijas uzņēmumu konkurētspējas pieaugums un stabils ārējais pieprasījums. 2012.-2013. gadā, pasliktinoties izaugsmei ES, ārējais pieprasījums ievērojami samazinājās, un eksporta attīstību galvenokārt noteica konkurētspējas pieaugums. Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanas pēckrīzes gados pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšanās. Savukārt 2014.-2015. gadā preču eksporta pieaugumu pamatā noteica ārējais pieprasījums, un konkurētspējas loma eksporta pieaugumā mazinās.

3.12. attēls

Eksporta izmaiņu sadalījums, izmantojot patstāvīgās tirgus daļas analīzi (Latvijas eksporta uz ES valstīm izmaiņu struktūra, procentos)

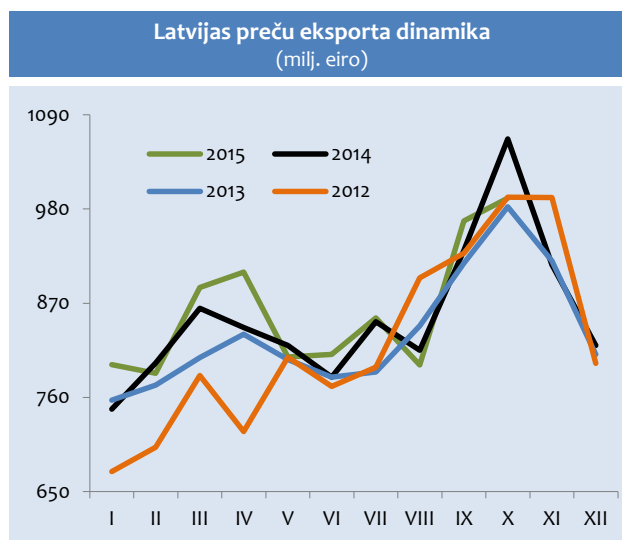
Pēdējo gadu laikā uzlabojas arī Latvijas preču eksporta diversifikācijas pakāpe. Straujas izaugsmes gados eksporta izaugsmē dominēja dažas lielākās eksporta preču grupas, tādas kā koksne un tās izstrādājumi un metāli. Krīzes laikā eksporta apjomi samazinājās visās preču grupās, tomēr

straujāk saruka tieši lielāko eksporta grupu apjomi, kas noteica diversifikācijas rādītāja uzlabošanos. Savukārt pēckrīzes periodā, atsākoties izaugsmei, eksporta apjomu pieaugumi preču grupu griezumā ir līdzīgāki, kas norāda uz augstāku eksporta diversifikācijas pakāpi. Jāatzīmē, ka Latvijā pēdējos gados šis rādītājs atbilst ES-15 valstu vidējam līmenim.

3.13. attēls

3.14. attēls

2014. gadā, eksporta cenām sarūkot straujāk nekā importa cenām (attiecīgi – 1,4% un -0,5%), nedaudz pasliktinājās tirdzniecības nosacījumi. Savukārt 2015. gada vienpadsmit mēnešos, nedaudz palielinoties eksporta cenām (par 0,2%) un sarūkot importa cenām (par 1,7%), tirdzniecības nosacījumi uzlabojās.

3.6. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

	2014		2015 I-XI	
	struktūra	izmaiņas	izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas
Kopā	100	2,3	1,2	1,2
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	19,3	-3,3	-3,3	-0,6
Minerālie produkti	8,3	-2,7	-12,9	-1,1
Ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	10,0	4,4	4,7	0,5
Vieglās rūpniecības preces	4,7	-2,2	-7,1	-0,3
Koksne un tās izstrādājumi	16,6	6,7	2,4	0,4
Metāli un to izstrādājumi	9,0	-12,0	-2,1	-0,2
Mehānismi, ierīces un elektroiekārtas	16,8	10,5	13,3	2,2
Transporta līdzekļi	5,2	16,8	-5,2	-0,3
Pārējās preces	10,1	6,9	6,5	0,7

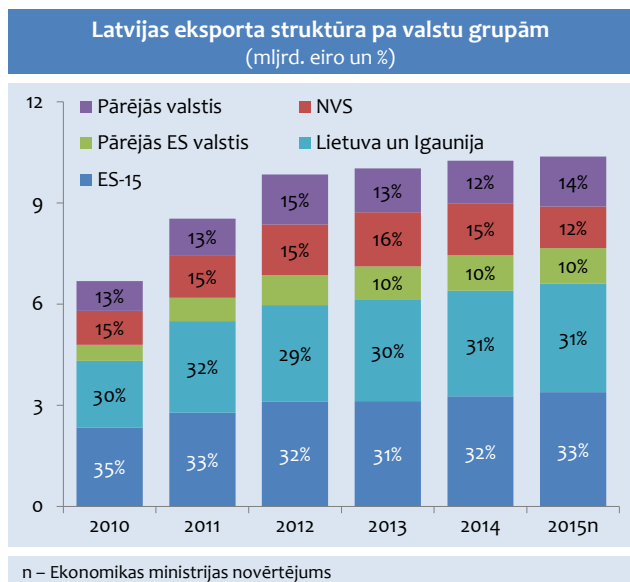
2014. gadā eksporta izaugsmi joprojām negatīvi ietekmēja metālu un to izstrādājumu eksporta apjomu samazinājums. Nedaudz samazinājās arī lauksaimniecības un pārtikas preču, minerālo produktu, kā arī vieglās rūpniecības preču eksports. Savukārt labvēlīgi eksporta attīstību ietekmēja mehānismu, ierīču un elektroiekārtu,

kā arī koksnes un tās izstrādājumu eksporta apjomu pieaugumi. Mērenāk pieauga transportlīdzekļu un ķīmiskās rūpniecības preču eksports.

2015. gada janvārī-novembrī eksportu pozitīvi ietekmēja mehānismu, ierīču un elektroiekārtu, ķīmiskās rūpniecības preču, kā arī koksnes un tās izstrādājumu

eksporta pieaugums. Savukārt, ievērojami mazinoties cenām, samazinājās minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta vērtība. Samazinājās arī vieglās rūpniecības preču, transportlīdzekļu, kā arī metālu un to izstrādājumu eksports.

3.15. attēls

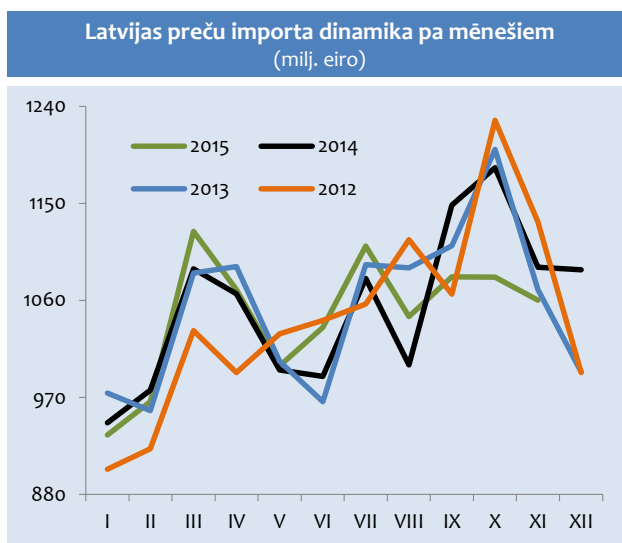

Preču eksports uz ES valstīm 2014. gadā pieauga par 4,6%. Lielu daļu no pieauguma veidoja mehānismu, ierīču un elektroiekārtu, kā arī transportlīdzekļu eksporta grupu izaugsme. Arī 2015. gada janvārī-novembrī eksports uz ES valstīm turpināja pieaugt – par 2,3%. Lielāko devumu eksporta izaugsme uz ES valstīm veidoja lauksaimniecības un pārtikas preču vērtības pieaugums. Pieauga arī

ķīmiskās rūpniecības preču, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī mehānismu, ierīču un elektroiekārtu eksports.

Preču eksports uz NVS valstīm 2014. gadā samazinājās par 5%, bet 2015. gada janvārī-novembrī ievērojami straujāk – par 20,4%. To noteica ievērojamais eksporta samazinājums uz Krieviju (par 25,5%). Šo sarukumu galvenokārt noteica ievērojama Krievijas valūtas vērtības samazināšanās, kā arī ieviestās sankcijas uz atsevišķu pārtikas preču importu. Samazinājās arī ķīmiskās rūpniecības preču un koksnes un tās izstrādājumu eksports. Šajā laika posmā eksports uz NVS valstīm pieauga vien mehānismu, ierīču un elektroiekārtu grupā.

3.16. attēls

3.7. tabula

Preču grupa	2014		2015 I-XI	
	struktūra	izmaiņas	izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	0,2	-0,5	-0,5
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,8	-0,4	-3,4	-0,5
Minerālie produkti	14,5	-15,2	-19,1	-2,8
Ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	15,3	2,3	4,8	0,7
Vieglās rūpniecības preces	6,0	-1,4	-8,8	-0,5
Koksne un tās izstrādājumi	2,6	33,3	13,8	0,4
Metāli un to izstrādājumi	8,3	-4,5	-3,6	-0,3
Mehānismi, ierīces un elektroiekārtas	20,1	9,1	10,1	2,0
Transporta līdzekļi	7,7	0,8	5,5	0,4
Pārējās preces	9,8	6,1	1,4	0,1

Preču importa nelielo pieaugumu 2014. gadā pozitīvi ietekmēja mehānismu, ierīču un elektroiekārtu, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī ķīmiskās produkcijas importa pieaugumi, bet negatīvi – lielākoties minerālo produktu importa samazinājums. Arī 2015. gada vienpadsmit mēnešos preču importu pozitīvi ietekmēja tās pašas preču grupas kā 2014. gadā. Savukārt šajā periodā būtiski saruka minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas produktu imports. Lielākoties to noteica ievērojamais naftas un pārtikas produktu cenu samazinājums.

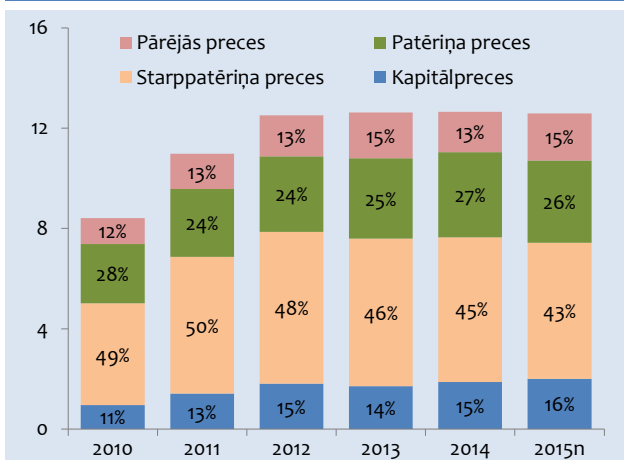
Imports no ES valstīm 2014. gadā pieauga tāpat kā kopējais imports, bet 2015. gada janvārī-novembrī tas samazinājās par 1,7 procentiem.

2014. gadā ievērojama minerālo produktu importa vērtības samazinājuma dēļ saruka imports no NVS valstīm (par 3,2%). Līdzīga tendence saglabājās arī 2015. gada vienpadsmit mēnešos, kad preču imports no NVS valstīm saruka par 1 procentu.

Līdz 2009. gadam, samazinoties investīciju apjomiem, saruka kapitālpreču importa daļa, savukārt no 2009.-2012. gadam samazinājās patēriņa preču importa daļa. Pēdējos trīs gados importa struktūrā nedaudz palielinās kapitālpreču daļa, bet samazinās starppatēriņa preču īpatsvars. Patēriņa un pārējo preču daļa Latvijas importā būtiski nemainās.

3.17. attēls

Imports pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas (mljrd. eiro)

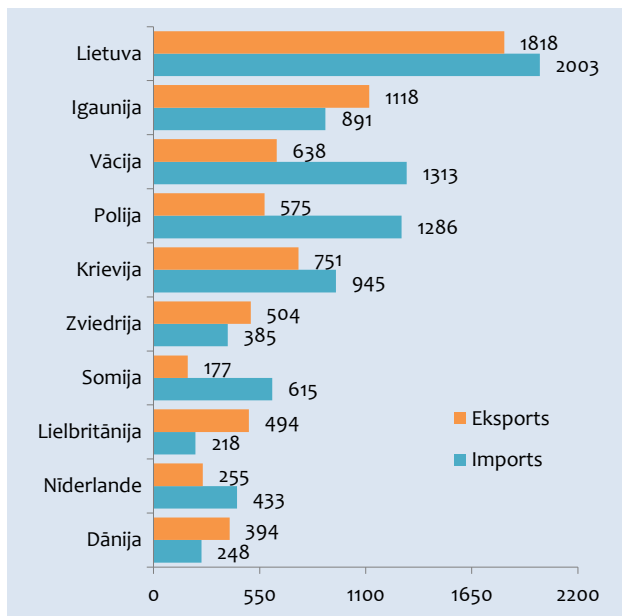
n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

Lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis 2015. gada janvārī-novembrī bija Lietuva – 18% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Igaunija – 10%, Vācija un Polija – katra pa 9%, Krievija – 8%, Zviedrija

un Somija – katra pa 4% un Lielbritānija, Nīderlande un Dānija – katra pa 3 procentiem.

3.18. attēls

Latvijas eksports un imports 2015. gada janvārī-novembrī (galvenās partnervalstis*, mlj. eiro)

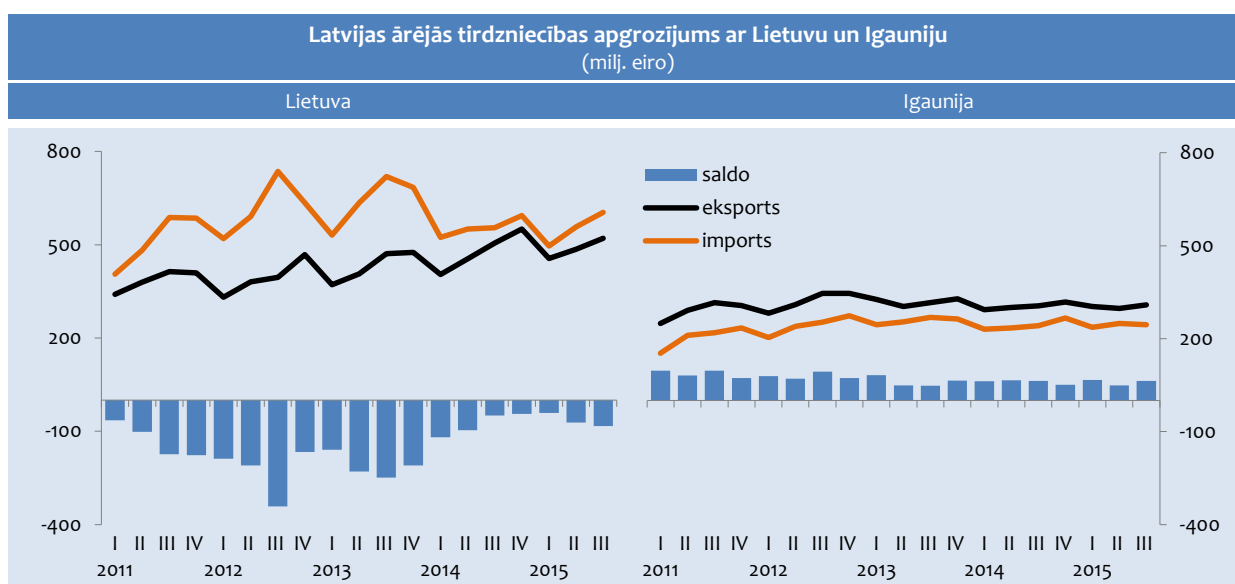
* valstis, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā ir vairāk nekā 3 procenti

Latvijas kaimiņvalstis **Lietuva un Igaunija** tradicionāli ir lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis. Straujas izaugsmes gados, ievērojami pieaugot importam, bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. 2008. gada otrajā pusē bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

Pēdējos gados ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju saglabājas virs 10% no kopējā tirdzniecības apgrozījuma, savukārt bilance ar Lietuvu, galvenokārt straujāka minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas preču importa dēļ, 2012.-2013. gadā nedaudz pasliktinājās. 2014. gadā, samazinoties naftas un pārtikas produktu cenām pasaulē, šo grupu importa vērtība strauji saruka, un negatīvā tirdzniecības bilance ar Lietuvu 2014.-2015. gadā ievērojami samazinājās.

Galvenās preču grupas ārējā tirdzniecībā ar abām Baltijas valstīm 2015. gadā ir lauksaimniecības un pārtikas produkti, mehānismi, ierīces un elektroiekārtas, minerālie produkti un ķīmiskās rūpniecības preces.

3.19. attēls

Pakalpojumu eksports un imports

Krīzes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports stabili pieauga. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2012. gadā nosedza 64% negatīvās preču tirdzniecības bilances, bet

2013. gadā, ievērojami uzlabojoties preču tirdzniecības bilancei, – jau 70%. Arī 2014. gadā šī tendence turpinājās, kad pozitīvais pakalpojumu saldo nosedza 77% no negatīvās preču tirdzniecības bilances, bet 2015. gada trīs ceturkšņos – 76 procentus.

3.8. tabula

Pakalpojumu eksports un imports (procentos)								
	2014				2015 I-IX			
	struktūra		izmaiņas		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Kopā	100	100	-1,2	-0,9	100	100	5,1	8,5
Pārvadājumi, tai skaitā:	43,1	30,7	-4,9	4,6	40,2	32,8	0,5	9,0
– jūras transports	11,0	7,0	-6,1	0,0	10,9	6,3	8,3	-8,5
– gaisa transports	6,8	10,4	-9,2	4,6	6,7	12,7	7,2	24,6
– dzelzceļa transports	10,7	3,9	0,7	7,9	10,5	4,5	0,3	17,4
– autotransports	13,5	9,0	-8,3	6,6	10,9	8,8	-9,0	0,3
– citi transporta pakalpojumi	1,2	0,5	19,1	5,9	1,3	0,5	-4,4	16,4
Ceļojumi	16,7	25,3	10,6	-0,3	20,1	24,6	12,5	2,3
Citi pakalpojumi, tai skaitā:	40,2	44,0	-2,2	-5,1	39,7	42,6	6,4	11,9
– būvniecības pakalpojumi	3,1	3,1	5,6	-11,7	2,1	1,8	-32,8	-28,8
– finanšu un apdrošināšanas pakalpojumi	9,9	9,8	8,6	-18,9	11,5	9,5	14,1	29,9
– sakaru pakalpojumi	2,5	3,4	-2,2	-2,8	2,5	3,6	10,8	22,0
– informācijas un datorpakalpojumi	4,7	4,8	6,7	-8,1	6,2	4,8	30,5	16,2
– citi komercpakalpojumi	18,7	21,3	-11,6	2,4	16,2	21,5	1,9	8,7
– pārējie pakalpojumi	1,2	1,5	0,3	-5,4	1,2	1,4	0,5	1,7

Nedaudz mazāk nekā pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. 2014. gads pārvadājumiem nebija īpaši veiksmīgs – šīs eksporta grupas apjomi saruka par 4,9%. Saruka autotransporta un jūras transporta eksports, to nedaudz kompensēja dzelzceļa transporta pārvadājumu un citu transporta pakalpojumu eksporta pieaugums. 2015. gada trīs ceturkšņos pārvadājumu eksporta apjomi ir saglabājušies pagājušā gada līmenī.

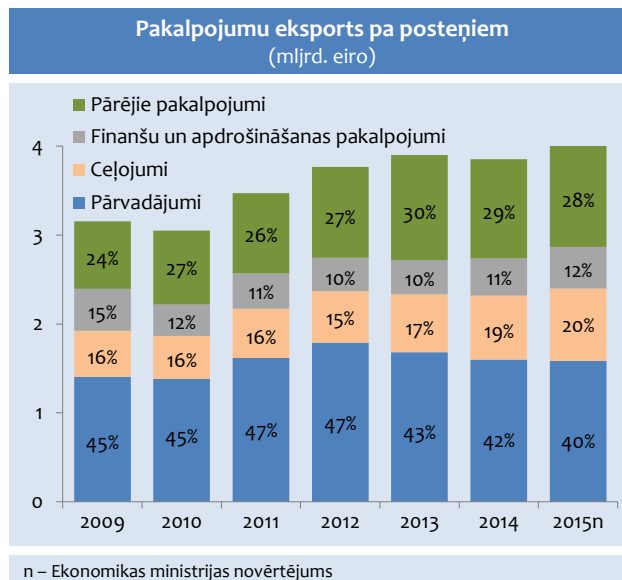
Gan 2014. gadā, gan 2015. gada janvārī-septembrī ierasti stabili pieauga ienākumi no ārvalstu tūristiem.

Puse no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta ir saistīta ar ES valstīm. Pakalpojumu eksporta apjomi uz ES valstīm 2014. gadā nedaudz saruka, bet 2015. gada trīs ceturkšņos pieauga par 10,3%. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir ceļojumiem, autotransporta un jūras transporta pārvadājumiem.

Pakalpojumu eksporta apjomi uz NVS valstīm sastāda nedaudz virs 10% no kopējā pakalpojumu eksporta. 2013. gadā pakalpojumu eksports uz NVS valstīm strauji pieauga. Savukārt 2014. gadā, samazinoties pārvadājumu eksporta apjomiem, nedaudz samazinājās arī kopējais pakalpojumu eksports. To daļēji kompensēja ienākumu pieaugums no NVS valstīm ieceļojušiem tūristiem. 2015. gada trīs ceturkšņos līdzīgi kā 2014. gadā samazinājās pārvadājumu eksporta apjomi. Saruka arī ienākumi no ieceļojušiem tūristiem no NVS valstīm. To kompensēja citu komercpakalpojumu eksports (finanšu

un apdrošināšanas, sakaru un informācijas tehnoloģiju eksports). Kopumā pakalpojumu eksports uz NVS valstīm 2015. gada trīs ceturkšņos pieauga par 6,3 procentiem.

3.20. attēls

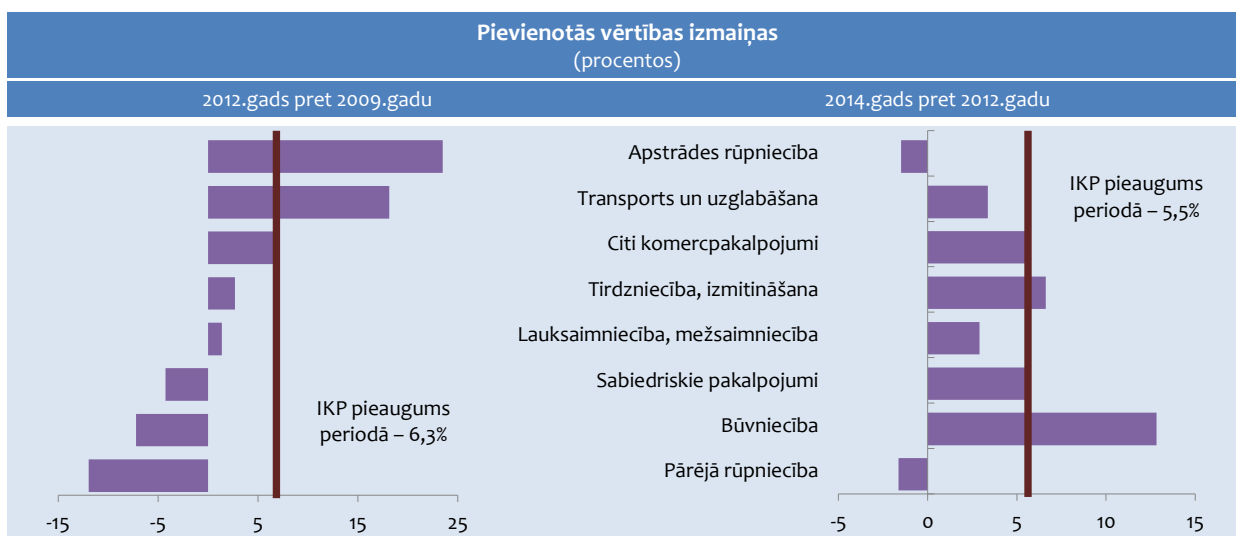
3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Nozaru attīstības tendences

Pēc ievērojama apjomu samazinājuma krīzes laikā, pateicoties konkurētspējas uzlabojumiem un eksporta iespējām, pirmās atgūvās tirgojamās nozares. Galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā 2012. gadā

ražošanas apjomi par 23,5% pārsniedza 2009. gada līmeni. Apstrādes rūpniecībā pieauguma tempi bija krietni straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme, un nozare kļuva par galveno tautsaimniecības izaugsmes virzītāju.

3.21. attēls

Tirgojamo nozaru izaugsme un ienākumu pieaugums no eksporta pakāpeniski veicināja iekšzemes pieprasījuma

pieaugumu un attiecīgi uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi.

3.9. tabula

Tautsaimniecības struktūra (pievienotā vērtība, procentos)							
	2000	2005	2009	2011	2012	2013	2014
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	5,1	4,3	3,7	3,9	3,7	3,4	3,3
Apstrādes rūpniecība	15,4	13,0	10,9	13,1	13,0	12,6	12,2
Pārējā rūpniecība	4,2	3,2	5,1	5,0	4,7	4,6	4,4
Būvniecība	7,0	6,7	7,7	5,9	6,4	6,5	6,8
Tirdzniecība, izmitināšana	15,4	18,0	16,6	16,4	15,8	15,8	15,8
Transports un uzglabāšana	11,9	12,3	10,5	10,5	10,5	10,2	10,1
Citi komercpakalpojumi	23,9	27,3	28,6	29,9	30,9	31,7	32,2
Sabiedriskie pakalpojumi	17,1	15,1	16,9	15,3	15,0	15,2	15,3
Kopā	100	100	100	100	100	100	100

Pēdējos gados, pakāpeniski mazinoties krīzes laikā iegūtajām izmaksu konkurētspējas priekšrocībām, kā arī ģeopolitiskās situācijas ietekmē eksporta pieauguma tempi ir palēninājušies, un rezultātā arī tirgojamo nozaru izaugsme ir lēnāka. Lielāks devums izaugsmē ir uz iekšējo tirgu orientētajām nozarēm – tirdzniecībai un komerc-

pakalpojumiem. No 2011.-2014. gadam salīdzinoši strauji pieauguma tempi bija vērojami būvniecības nozarē, kas krīzes laikā piedzīvoja visdziļāko kritumu. Augot valsts budžeta izdevumiem, pieaug sabiedrisko pakalpojumu apjomi.

3.10. tabula

IKP dinamika (izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	12,7	-3,9	-1,7	7,4	1,2	1,6
Apstrādes rūpniecība	-22,1	14,2	3,7	4,3	-1,2	-0,3
Pārējā rūpniecība	6,8	-1,5	-5,2	-5,7	1,6	-3,1
Būvniecība	-38,3	-34,4	29,9	8,9	4,4	8,1
Tirdzniecība, izmitināšana	-16,3	-1,6	2,9	1,3	4,2	2,3
Transports un uzglabāšana	-22,4	-4,9	17,9	5,5	0,2	3,2
Citi komercpakalpojumi	-6,7	-3,9	6,1	5,1	3,9	1,6
Sabiedriskie pakalpojumi	-9,9	-6,9	3,0	-0,2	2,4	3,4
Iekšzemes kopprodukts	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē pēdējos gados vērojama mērena izaugsme. 2014. gads lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē iesākās pozitīvi, un 1. pusgadā ražošanas apjomi nozarē pieauga. Savukārt 2014. gada otrajā pusē lauksaimniecības nozari ietekmēja Krievijas noteiktais pārtikas preču importa ierobežojums. Kopumā 2014. gadā nozarē ražošanas apjomi palielinājās par 1,6%. 2014. gadā augkopības produkcijas apjomi pieauga par 0,4%, lopkopības produkcijas apjomi – par 4,8%. 2014. gadā nedaudz pieauga arī izcirstās koksnes apjomi.

2015. gadā, neraugoties uz Krievijas noteiktajiem pārtikas importa ierobežojumiem, lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē turpinājās izaugsme. Lai arī 2015. gada 1. ceturksnī ražošanas apjomi

lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē bija par 7% mazāki nekā pirms gada, kopumā gada trīs ceturkšņos ražošanas apjomi bija par 1,6% lielāki nekā pirms gada. Kritumu 1. ceturksnī lielā mērā noteica situācija mežsaimniecības nozarē. Salīdzinoši siltie laika apstākļi gada sākumā ierobežoja iespēju izvest kokmateriālus no cirmām. Turpretim turpmākajos ceturkšņos nozarē bija vērojama izaugsme. To lielā mērā sekmēja rekordaugstā graudu raža, kā arī kokapstrādes nozares attīstība un stabils pieprasījums pēc kokmateriāliem.

2014. un 2015. gadā vājais pieprasījums eksporta tirgos turpināja bremsēt **apstrādes rūpniecības izaugsmi**. 2014. gadā ražošanas apjomi bija par 0,3% mazāki nekā pirms gada. Savukārt 2015. gada desmit mēnešos apstrādes rūpniecības izlaide bija par 3,9%

lielāka nekā 2014. gada attiecīgajā periodā. Lielākais pozitīvais devums apstrādes rūpniecības izaugsmē ir kokapstrādes, metālu ražošanas, datoru, elektrisko un

optisko iekārtu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanas nozarēm.

3.11. tabula

Iekšzemes kopprodukts pa ceturkšņiem (izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)												
	2013				2014				2015			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	2,1	0,5	-0,3	4,2	8,8	5,2	-6,4	3,3	-7,0	4,2	4,9	
Apstrādes rūpniecība	-5,8	-1,9	1,1	1,3	1,2	0,1	-0,6	-1,7	4,4	6,2	3,7	
Pārējā rūpniecība	3,6	6,4	0,6	-3,7	-7,4	-5,2	-1,6	2,3	-4,1	4,2	5,9	
Būvniecība	6,3	2,3	8,5	0,9	24,6	15,8	0,6	4,4	-0,1	-3,4	4,9	
Tirdzniecība, izmitināšana	5,7	5,3	4,7	1,7	2,6	2,1	2,5	2,0	0,6	4,3	6,0	
Transports un uzglabāšana	0,3	-0,8	-0,4	1,8	5,1	2,2	2,3	3,1	-1,5	-4,3	1,7	
Citi komercpakalpojumi	2,7	4,3	5,1	3,5	1,8	-0,1	4,0	0,9	1,6	3,5	0,5	
Sabiedriskie pakalpojumi	-0,3	2,4	3,7	3,1	3,4	3,5	3,2	3,4	4,0	3,1	3,6	
Iekšzemes kopprodukts	2,2	3,3	3,7	2,8	2,7	2,3	2,3	2,1	1,8	2,7	3,3	

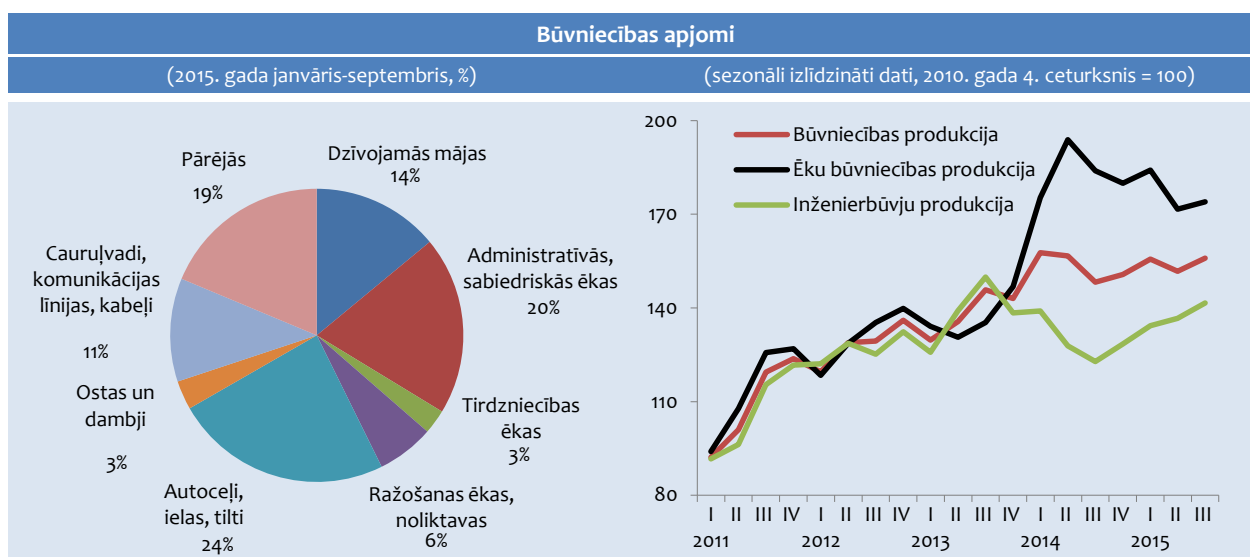
Pārējās rūpniecības nozarēs (ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde, elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde, ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija) ražošanas apjomi 2014. gadā samazinājās par 3,1%. Lielā mērā tas bija saistīts ar laika apstākļiem, kā rezultātā tika saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi.

Savukārt 2015. gadā pārējās rūpniecības nozarēs vērojams pieaugums. Pēc apjomu samazinājuma 2015. gada sākumā 2. un 3. ceturksnī ražošanas apjomi pārējās rūpniecības nozarēs ievērojami pieauga, un kopumā gada trīs ceturkšņos pārējās rūpniecības nozarēs izaugsme sasniedza 1,3 procentus.

Būvniecības nozares attīstība lielā mērā ir saistīta ar publiskajiem pasūtījumiem un ES fondu projektiem. Pēc strauja būvniecības apjomu pieauguma 2014. gada pirmajā pusē gada nogalē nozares izaugsmes tempi palēninājās. Kopumā 2014. gadā būvniecības nozares izaugsme sasniedza 8,1 procentu.

2014. gadā vienlīdz strauji pieauga gan dzīvojamo, gan nedzīvojamo ēku būvniecības apjomi (attiecīgi 31,1% un 34,6%). Nedzīvojamo ēku kategorijā visstraujāk pieauga viesnīcu un tām līdzīga lietojuma ēku būvniecības apjomi. 2014. gadā mērens būvniecības apjomu pieaugums bija vērojams rūpnieciskām ražošanas ēkām un noliktavām. Dzīvojamo māju kategorijā visstraujāk pieauga divu dzīvokļu māju būvniecības apjomi.

3.22. attēls

Inženierbūvju celtniecības apjomi 2014. gadā saruka par 10,4%. Visstraujākais sarukums bija vērojams ostas un dambju, kā arī tiltu un tuneļu būvniecībā, savukārt pieauga rūpniecības komplekso būvju būvniecības apjomi.

2015. gada pirmajā pusē būvniecības nozares izaugsme bija vāja. Savukārt 3. ceturksnī būvniecības apjomi gada griezumā pieauga par 4,9% un kopumā 2015. gada trīs ceturkšņos būvniecības apjomi bija par 1,1% lielāki nekā pirms gada.

Pretēji tendencēm 2014. gadā 2015. gadā būvniecības nozares pieaugumu pamatā nodrošināja inženierbūvju celtniecības apjomi, kas 2015. gada trīs ceturkšņos bija par gandrīz 10% lielāki nekā pirms gada. Vislielākais devums pieaugumā bija ceļu būvniecības apjomu kāpumam, savukārt saruka tiltu, maģistrālo cauruļvadu, kā arī komunikācijas līniju būvniecības apjomi.

Savukārt ēku būvniecības produkcijas apjomi 2015. gada trīs ceturkšņos bija par 5,8% mazāki nekā pirms gada. Dzīvojamu ēku kategorijā 2015. gadā pieauga viendzīvokļa māju būvniecība, bet ievērojami saruka daudzdzīvokļu māju celtniecības apjomi. Savukārt nedzīvojamo ēku būvniecībā apjomu samazinājumu galvenokārt noteica mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības ēku, izglītības iestāžu, kā arī administratīvo ēku būvniecības apjomu samazinājumi,

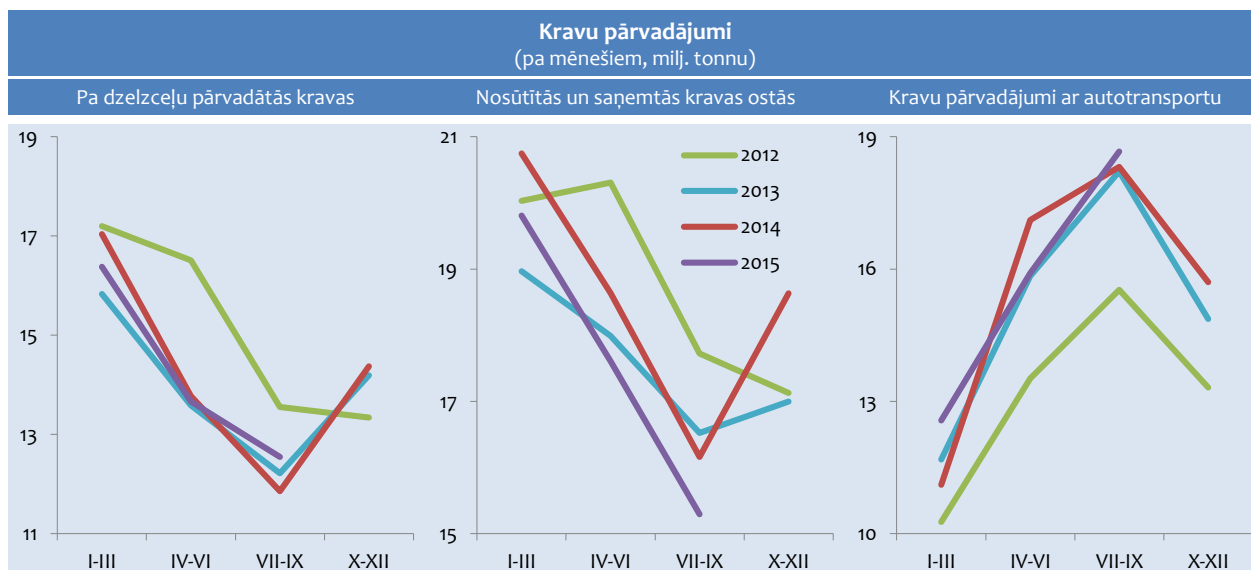
savukārt to daļēji kompensēja viesnīcu, sporta būvju, muzeju, kā arī rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu būvniecības apjomu pieaugums.

Jāatzīmē, ka pēc ievērojama krituma 2014. gada beigās un 2015. gada sākumā pēdējos ceturkšņos ir atsācis pieaugt izsniegto būvatļauju skaits. 2015. gada 3. ceturksnī tika izsniegtas 1362 būvatļaujas. No kopējā izsniegto būvatļauju skaita lielākā daļa (63%) būvatļauju izsniegtas jaunbūvju būvniecībai (galvenokārt viena dzīvokļa māju un citu nedzīvojamo ēku būvniecībai).

2014. gadā **transporta un uzglabāšanas** nozarē sniegto pakalpojumu apjomi pieauga par 3,2%. Transporta un uzglabāšanas nozares pieaugumu 2014. gadā lielā mērā veicināja sekmīgā ostu darbība – ostās saņemto un nosūtīto kravu apjomi palielinājās par 5,2%. Šajā pašā laikā ar dzelzceļu pārvadāto kravu apjomi pieauga par 2,2%, bet kravu pārvadājumi ar autotransportu – par 2,7 procentiem.

2015. gads transporta un uzglabāšanas nozarei nav tik veiksmīgs. 2015. gada trīs ceturkšņos transporta nozarē sniegto pakalpojumu apjomi bija par 1,3% mazāki nekā pirms gada. Samazinājumu lielā mērā noteica kravu apgrozījuma kritums dzelzceļā un ostās. 2015. gada desmit mēnešos pārvadāto kravu apjomi ostās un dzelzceļā bija attiecīgi par 5,2% un 0,6% mazāki nekā pirms gada.

3.23. attēls

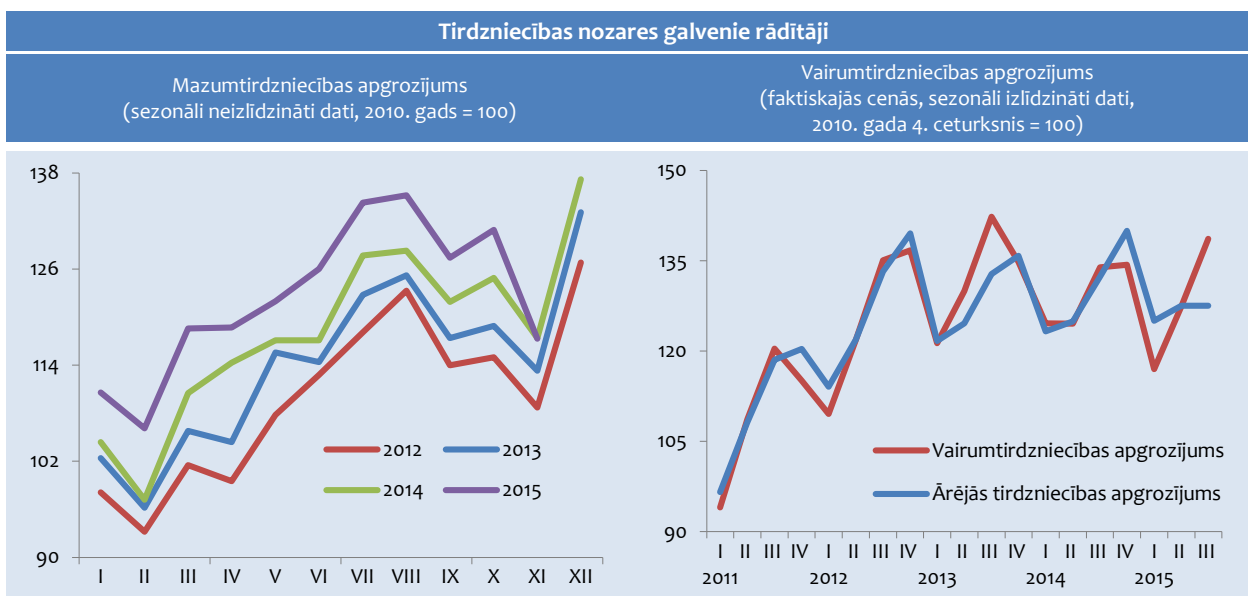

Tirdzniecības nozarē sniegto pakalpojumu apjomi turpina pieaugt. Tirdzniecības nozares (ieskaitot izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus) izaugsme 2014. gadā sasniedza 2,3%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos nozares sniegto pakalpojumu apjomi bija par 3,9% lielāki nekā pirms gada. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Savukārt vājas ārējās tirdzniecības aktivitātes ietekmē vairumtirdzniecības nozari.

2014. gadā mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 3,6%. Nepārtikas preču mazumtirdzniecības

apgrozījums šajā laikā palielinājās par 2,8%. Lielākais devums pieaugumā bija apģērbi, apavu un mājsaimniecības elektropreču tirdzniecības pieaugumam, kā arī mazumtirdzniecības apjomu pieaugumam pa pastu un interneta veikalos. Pārtikas preču mazumtirdzniecība 2014. gadā pieauga par 3,4%. Savukārt auto degvielas mazumtirdzniecības apgrozījums pēc samazinājuma 2013. gadā 2014. gadā palielinājās, it īpaši gada nogalē, kad saistībā ar pasaules naftas cenu samazinājumu saruka arī degvielas mazumtirdzniecības cenas. Kopumā 2014. gadā degvielas mazumtirdzniecības apjomi pieauga par 5,8 procentiem.

3.24. attēls

Straujš mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums vērojams arī 2015. gadā. Vienpadsmit mēnešos kopējais mazumtirdzniecības apgrozījums bija par 5,2% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā mazumtirdzniecības apjomi nepārtikas preču grupā palielinājās par 5,9%. Lielākais devums pieaugumā bija elektronikas un elektropreču mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpumam. Lielu ieguldījumu pieaugumā veidoja arī mazumtirdzniecība pa pastu vai interneta veikalos.

Auto degvielas mazumtirdzniecības pieaugumu joprojām sekmē salīdzinoši zemas degvielas cenas. 2015. gada vienpadsmit mēnešos auto degvielas mazumtirdzniecības apjomi bija par 9,2% lielāki nekā pirms gada. Tas nodrošināja vairāk nekā ceturtdaļu no kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma.

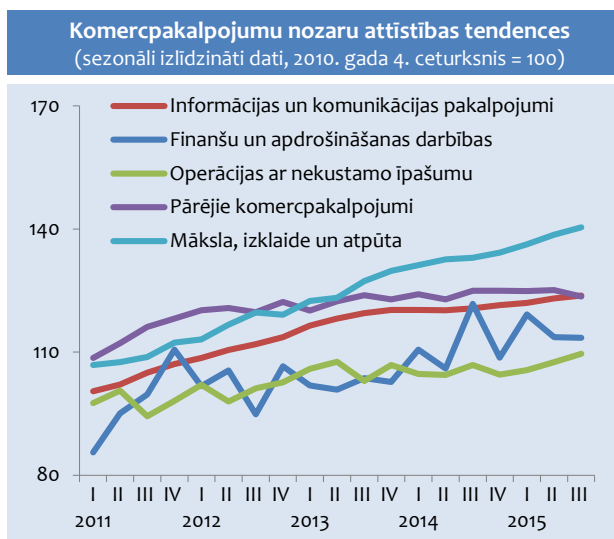
Pārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums 2015. gada janvārī-novembrī auga lēnāk – par 2,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Vairumtirdzniecības nozares attīstības tendences lielā mērā ietekmē ārējās tirdzniecības aktivitātes. Palēninoties eksporta un importa pieauguma tempiem, vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījuma dinamika ir mērena. 2014. gadā vairumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās saruka par 2,1%. Ekonomisko aktivitāšu palielināšanās 2015. gadā pozitīvi ietekmē arī vairumtirdzniecības nozari, kurā 3. ceturksnī sniegto pakalpojumu apjomi faktiskajās cenās bija par 3,6% lielāki nekā 2014. gada attiecīgajā periodā. Tomēr, ņemot vērā apjomīgo vairumtirdzniecības apgrozījuma samazinājumu 2015. gada 1. ceturksnī, kopumā 2015. gada trīs ceturksņos kopējais vairumtirdzniecības apgrozījums būtībā bija iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

Komerccapakalpojumu nozarēs izaugsme 2014. gadā bija mērenāka nekā vidēji 2011.-2013. gados. 2014. gadā komerccapakalpojumu nozarēs pakalpojumu apjomi pieauga par 1,6%. Kāpumu galvenokārt sekmēja izaugsme finanšu un apdrošināšanas darbībās (pieaugums par

9,2%), kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē (pieaugums par 5,6%). Savukārt mērena izaugsme bija vērojama informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē, bet operācijās ar nekustamo īpašumu pat bija vērojams neliels kritums.

3.25. attēls

2015. gada trīs ceturksņos komerccapakalpojumu apjomi bija par gandrīz 2% lielāki nekā pirms gada. Pieaugumu pamatā noteica straujāka izaugsme mākslas, izklaides un atpūtas nozarē. Stabili pakalpojumu apjomi 2015. gadā pieauga arī finanšu un apdrošināšanas darbībās, operācijās ar nekustamo īpašumu, kā arī informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē.

Augot valsts kopbudžeta izdevumiem, pieaug arī **sabiedrisko pakalpojumu** nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi. 2014. gadā tie palielinājās par 3,4%. 2015. gadā nozarē sniegto pakalpojumu apjomi turpina pieaugt un

trīs ceturkšņos tie bija par 3,5% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

eksporta apjomi un nozares produkcijas pieprasījums iekšējā tirgū.

3.26. attēls

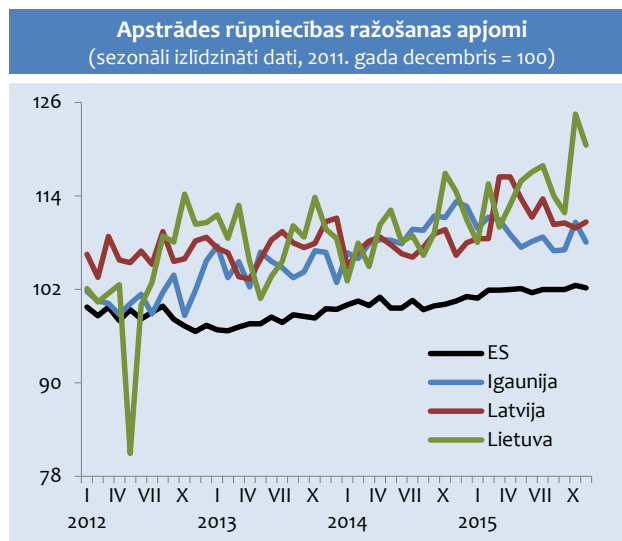
3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Krīzes laikā, samazinoties izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja. Tas veicināja apstrādes rūpniecības attīstību. No 2010.-2012. gada beigām nozares izlaide strauji pieauga, un apstrādes rūpniecībai bija nozīmīgs devums kopējā tautsaimniecības izaugsme.

Krīzes laikā iegūto konkurētspējas priekšrocību mazināšanās, kā arī vājais pieprasījums eksporta tirgos ir piebremzējis apstrādes rūpniecības izaugsmi. 2013. gadā ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā palielinājās tikai par 0,1%. Apstrādes rūpniecības nozari būtiski ietekmēja arī AS „Liepājas Metalurģs” darbības pārtraukšana.

2014. gadā apstrādes rūpniecības produkcijas izlaides apjomi bija par 0,3% mazāki nekā pirms gada. Izaugsmi nozarē joprojām ietekmēja tendences ārējos tirgos – lēnāka nekā gaidīta ekonomiskā izaugsme ES, kā arī vāja ekonomiskā situācija Krievijā.

Vienlaikus apstrādes rūpniecības apakšnozarēs attīstības tendences ir ļoti atšķirīgas. Vienā no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm – kokapstrādē ražošanas apjomi 2014. gadā stabili pieauga, un nozares izlaide bija par 6,9% lielāka nekā pirms gada. Stabili palielinājās

Straujākais ražošanas apjomu pieaugums 2014. gadā bija elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Mērena izaugsme 2014. gadā bija vērojama nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā.

3.12. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2015. gadā*			
(procentos)			
	Pēc izlaides	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – visam	100	100	64,0
Pārtikas un dzērienu ražošana	23,5	20,7	34,4
Vieglā rūpniecība	3,9	10,1	86,8
Kokapstrāde	27,1	21,1	74,7
Papīra ražošana un poligrāfija	4,3	4,1	61,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarozares	7,5	7,1	76,1
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	6,1	4,5	47,6
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	9,1	10,2	67,8
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	3,8	90,9
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	2,9	85,2
Transportlīdzekļu ražošana	3,6	3,3	88,6
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	5,5	12,2	58,5

* – EM novērtējums

Pārtikas un dzērienu ražošanā 2014. gadā saražotās produkcijas apjomi bija par 0,1% lielāki nekā pirms gada. Pēc sekmīga gada sākuma pēdējos mēnešos pārtikas rūpniecību ietekmēja Krievijas noteiktais pārtikas importa embargo. Ražošanas apjomu samazinājums 2014. gadā bija vērojams vieglajā rūpniecībā, ķīmiskajā rūpniecībā,

transportlīdzekļu ražošanā, kā arī metālapstrādē, ko ietekmēja AS „Liepājas Metalurģs” dīkstāve.

2014. gadā kopējais apstrādes rūpniecības apgrozījums saruka par 1,4%. Apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai samazinājās par 1,2%, bet eksportētai produkcijai – par 1,5%. Kopējo apstrādes rūpniecības apgrozījumu pozitīvi ietekmēja straujais apgrozījuma

pieaugums kokapstrādē (par 9,7%). 2014. gadā kopumā neliels apgrozījuma kāpums bija vērojams pārtikas un dzērienu ražošanā un nemetālisko minerālu ražošanā.

Savukārt lielākā samazināšanās ietekme bija apgrozījuma samazinājumam metālapstrādē saistībā ar AS „Liepājas Metalurģs” darbības apturēšanu.

3.13. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas (procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	16,5	11,7	9,3	0,1	-0,3	4,1
Pārtikas un dzērienu ražošana	-0,1	-0,2	2,5	6,0	0,1	-4,8
Vieglā rūpniecība	19,4	19,4	3,0	1,4	-13,6	-14,2
Kokapstrāde	33,0	12,6	5,4	2,7	6,9	6,3
Papīra ražošana un poligrāfija	19,8	-0,5	10,1	5,6	-0,6	-0,0
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	5,2	4,4	8,3	-8,7	-2,6	-4,0
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	17,6	24,2	8,6	4,6	1,2	-8,7
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	24,2	28,3	16,3	-17,6	-10,5	..*
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	33,2	29,6	19,9	18,4	32,3	15,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	17,8	37,1	8,7	1,4	2,4	9,8
Transportlīdzekļu ražošana	59,0	37,0	15,8	3,0	-15,2	3,5
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	-4,9	9,5	26,1	-7,6	-12,0	3,2
* – konfidenciali dati						

2015. gada vienpadsmit mēnešos apstrādes rūpniecības izlaide bija par 4,1% lielāka nekā 2014. gada attiecīgajā periodā. Lielākais pozitīvais devums apstrādes rūpniecības izaugsmē bija kokapstrādes, metālu ražošanas, datoru, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanas nozarēm.

Lielākajā rūpniecības nozarē – kokapstrādē ražošanas apjomi stabili aug. 2015. gada vienpadsmit mēnešos saražotās produkcijas apjomi bija par 6,3% lielāki nekā pirms gada. Būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē 2015. gadā bija metālapstrādes nozarei, ko ietekmē darbības atsākšana vienā no lielākajiem rūpniecības uzņēmumiem “KVV Liepājas Metalurģs”.

Straujš ražošanas apjomu pieaugums 2015. gadā turpinās datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā – pieaugums janvārī–novembrī par 16%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Tāpat gada laikā ir pieauguši ražošanas apjomi mašīnu un iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs.

Pārtikas rūpniecībā 2015. gada janvārī–novembrī izlaides apjomi bija par 5% mazāki nekā pirms gada. Nozares attīstību būtiski ietekmē Krievijas noteiktās sankcijas atsevišķu pārtikas produktu importam.

2015. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi no pagājušā gada līmeņa atpaliek arī vieglajā rūpniecībā, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, ķīmiskajā rūpniecībā, kā arī papīra ražošanā un poligrāfijā.

2015. gadā, saglabājoties zemām ražotāju cenām, apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugums bija mērens. Kopumā 2015. gada vienpadsmit mēnešos apstrādes rūpniecības apgrozījums būtībā saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī. Vietējā tirgū

realizētajai produkcijai apgrozījums šajā laikā samazinājās par 5,5%, bet eksportētai produkcijai pieauga par 3,5%. Lielākais pozitīvais devums kopējā apgrozījuma pieaugumā bija kokapstrādei, elektrisko un optisko iekārtu ražošanai, kā arī metālapstrādei. Savukārt lielākā negatīvā ietekme bija nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanai, kurā apgrozījums vienpadsmit mēnešos bija par 7,7% mazāks nekā pirms gada.

2015. gada vienpadsmit mēnešos 64% no visas apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tika eksportēta. Gandrīz ¾ no visas eksportētās produkcijas tiek realizēta ES valstu tirgos. Savukārt eksports uz NVS valstīm 2015. gada vienpadsmit mēnešos veidoja 11% no kopējā apstrādes rūpniecības produkcijas eksporta, kas bija ievērojami mazāk nekā 2014. gadā. Eksporta samazinājums uz Krieviju un pārējām NVS valstīm ir saistīts ar Krievijas vājo ekonomisko situāciju un 2014. gada augustā Krievijas noteiktajiem pārtikas importa ierobežojumiem. Salīdzinājumā ar 2014. gadu ir pieaudzis trešo valstu īpatsvars apstrādes rūpniecības produkcijas eksporta struktūrā, kas liecina, ka Latvijas ražotāji spēj atrast jaunus noieta tirgus.

Apstrādes rūpniecībai pēckrīzes gados bija nozīmīgs piensums jaunu darbavieta radīšanā tautsaimniecībā – 2011. un 2012. gadā nozare nodrošināja gandrīz piektdaļu no visām jaunajām darbavietām. Vienlaikus nodarbināto skaita pieaugums apstrādes rūpniecībā bija ievērojami lēnāks nekā ražošanas apjomu pieaugums, kas liecināja par salīdzinoši strauju produktivitātes pieaugumu.

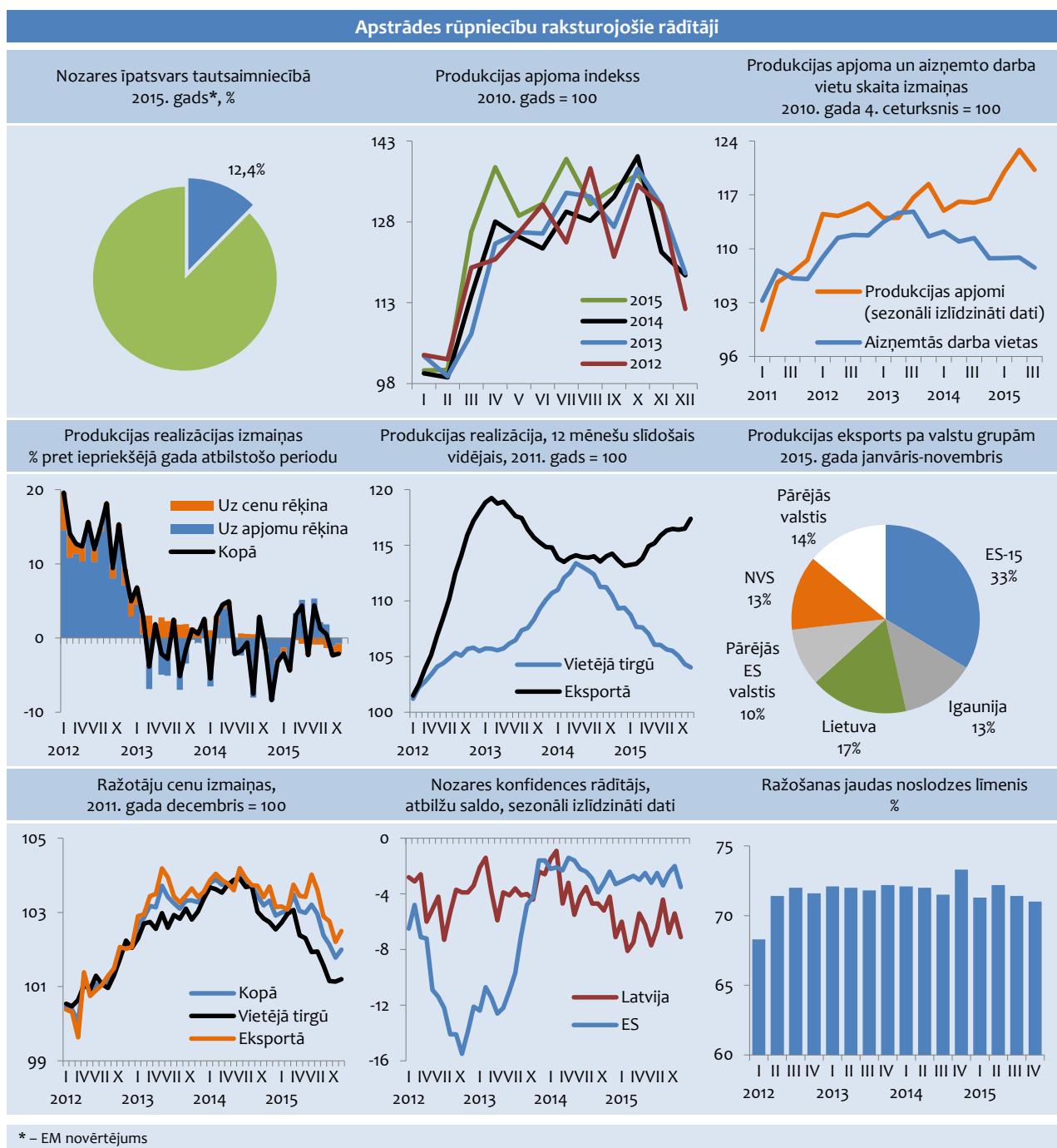
Kopš 2013. gada, piebremzējoties nozares izaugsmei, pieprasījums pēc darbaspēka ir mazinājies. 2014. gadā apstrādes rūpniecībā aizņemto darbavieta skaits bija par

2,5% mazāks nekā pirms gada. To visbūtiskāk ietekmēja darbavietu skaita samazinājums metālapstrādē, vieglajā rūpniecībā un pārtikas un dzērienu ražošanā. Vienlaikus aizņemto darbavietu skaita pieaugums 2014. gadā bija vērojams kokapstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, kā arī nemetālisko minerālu ražošanā. Savukārt 2015. gadā aizņemto darbavietu skaits apstrādes rūpniecībā turpina sarukt – 3. ceturksnī tas bija par 3,5% mazāks nekā pirms gada.

Kopš 2012. gada vidus ražošanas jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā saglabājas salīdzinoši

augsts – 71-73% līmenī. 2015. gada 4. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis bija 72,2%. Savukārt Latvijas ražotāju konfidences novērtējums pēc zināmas stabilitātes 2011.-2013. gadā kopš 2014. gada marta pasliktinājās, zemāko līmeni sasniedzot 2014. gada beigās un 2015. gada sākumā. Tas lielā mērā bija saistīts ar notikumiem Ukrainā un ekonomiskās situācijas pasliktināšanos Krievijā. Savukārt kopš 2015. gada pavasara apstrādes rūpniecības uzņēmumu vērtējums saistībā ar nākotnes perspektīvām nav būtiski pasliktinājies.

3.27. attēls

Pārtikas un dzērienu ražošanas nozare ir otra lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc izlaides, gan pēc aizņemto darbavietu skaita. Nozare vairāk nekā trešdaļu no savas produkcijas realizē ārējos tirgos. Krievijas ekonomikas problēmas, kā arī Krievijas noteiktais pārtikas produktu embargo ir būtiski ietekmējis nozares attīstību. 2014. gadā no visas eksportētās produkcijas NVS valstu tirgos tika realizēti 41,2% no visas eksportētās produkcijas, bet 2015. gada vienpadsmit mēnešos – tikai 28,3 procenti.

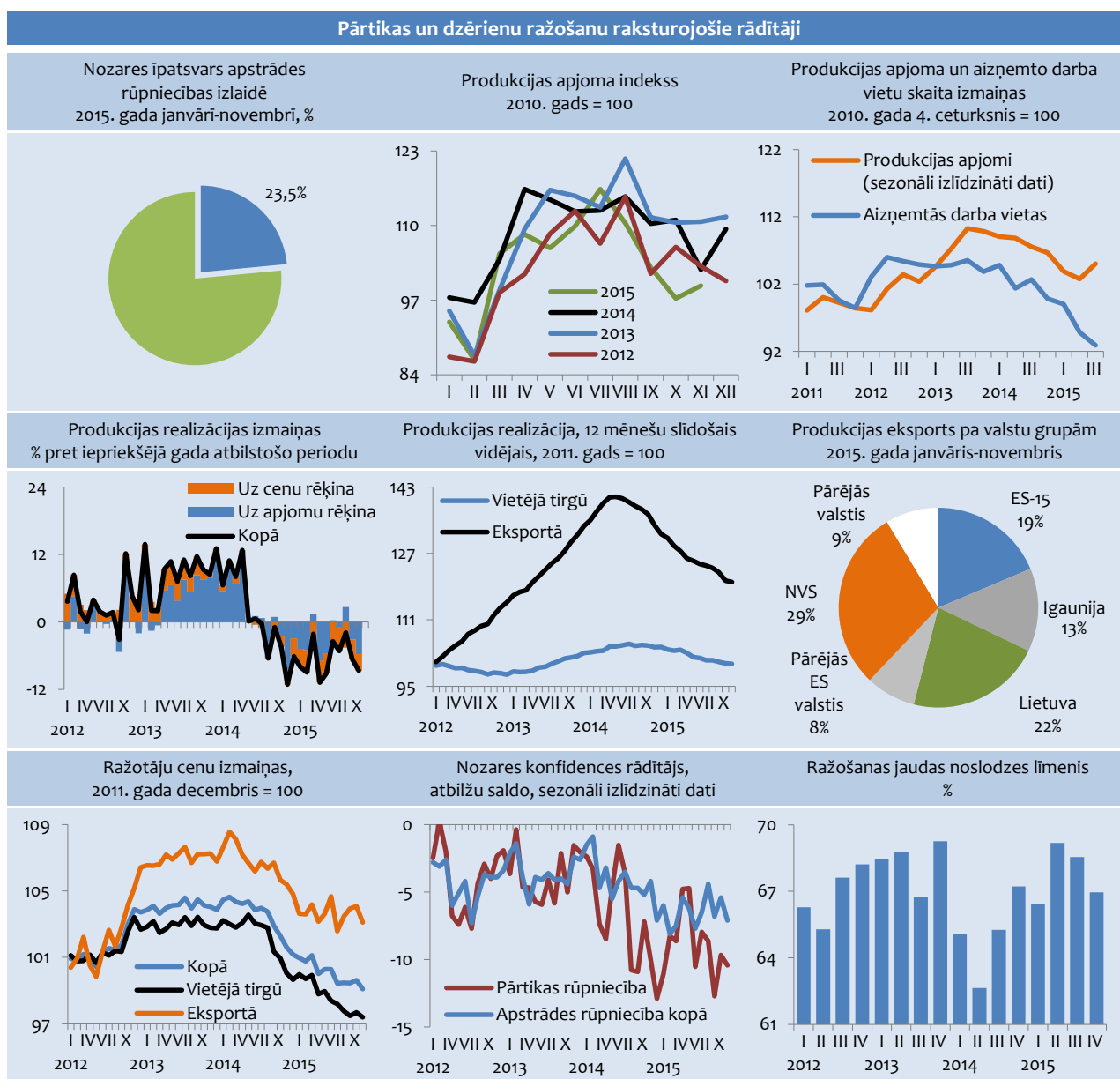
2014. gadā, pateicoties straujākam pieaugumam gada sākumā, pārtikas un dzērienu ražošanas nozares izlaide bija par 0,1% lielāka nekā pirms gada. Savukārt

2015. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi bija par 4,8% mazāki nekā pirms gada.

Pārtikas ražotāju cenu kritums un izlaides samazinājums ir būtiski ietekmējis nozares apgrozījumu. 2014. gadā kopējais apgrozījums pieauga par 0,3%, bet eksportētājai produkcijai saruka par 1,5%. 2015. gada vienpadsmit mēnešos nozares apgrozījums jau bija par 6,1% mazāks nekā pirms gada, tajā skaitā eksportētās produkcijas apgrozījums samazinājās par 9,5 procentiem.

Ražošanas apjomu kritums ietekmē nodarbināto skaitu nozarē. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits saruka par 2,4%, savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos tas bija par 7,1% mazāks nekā pirms gada.

3.28. attēls

Vieglās rūpniecības nozarē pēdējos gados ražošanas apjomi sarūk. Nozares attīstība ir cieši saistīta ar pieprasījuma izmaiņām un konkurētspēju ārējos tirgos.

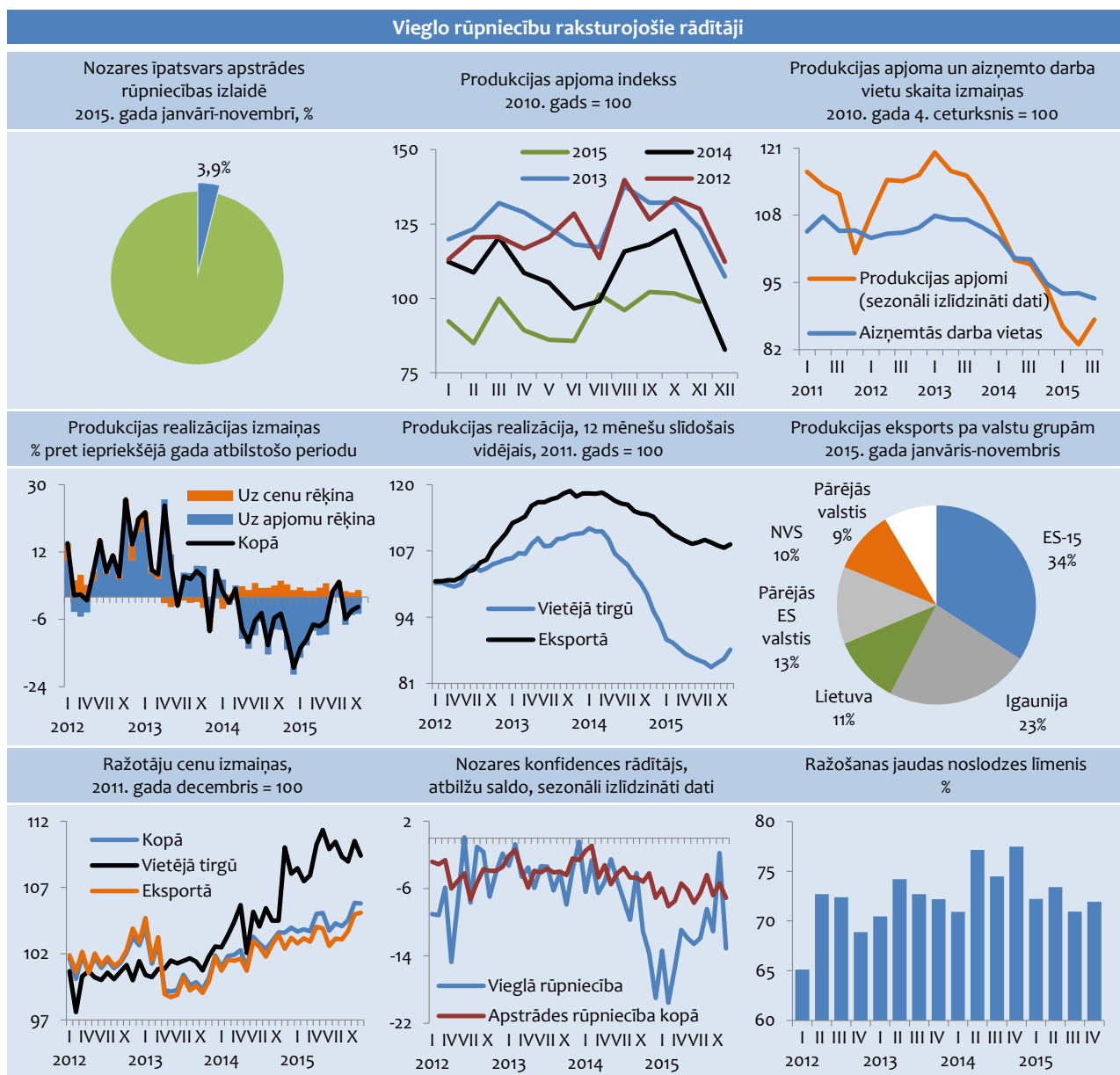
2014. gadā ražošanas apjomi vieglajā rūpniecībā samazinājās par 13,6%. Ražošanas apjomi turpina sarukt 2015. gadā – vienpadsmit mēnešos tie bija par 14,2% mazāki nekā pirms gada. Ražošanas apjomi samazinās gan apģērbu, gan tekstilizstrādājumu ražošanā.

Pateicoties ražotāju cenu kāpumam, nozares apgrozījums samazinās lēnākos tempos nekā izlaides apjomi. 2014. gadā apgrozījums vieglajā rūpniecībā saruka par 6,7%. Tajā skaitā eksportētās produkcijas realizācija

saruka par 5%, bet vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums – par gandrīz 15,9%. Nozares apgrozījums sarūk arī 2015. gadā. Vienpadsmit mēnešos tas bija par 4,1% mazāks nekā pirms gada. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums saruka par 4,8% un vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 6,2 procentiem.

Pēckrīzes gados nozares izaugsmi lielākā mērā nodrošina produktivitātes kāpums, savukārt kopš 2013. gada darbavietu skaits samazinās. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē saruka par 7,1%, bet 2015. gada trīs ceturkšņos darbavietu skaits vieglajā rūpniecībā bija par 8,3% mazāks nekā pirms gada.

3.29. attēls

Pateicoties stabili izaugsmei pēdējos gados, **kokapstrāde** ir kļuvusi par lielāko apstrādes rūpniecības nozari gan pēc ražošanas apjomiem, gan darbavietām. Eksportēti tiek ~75% no visas saražotās produkcijas. Lielākais eksporta tirgus ir ES-15 valstis.

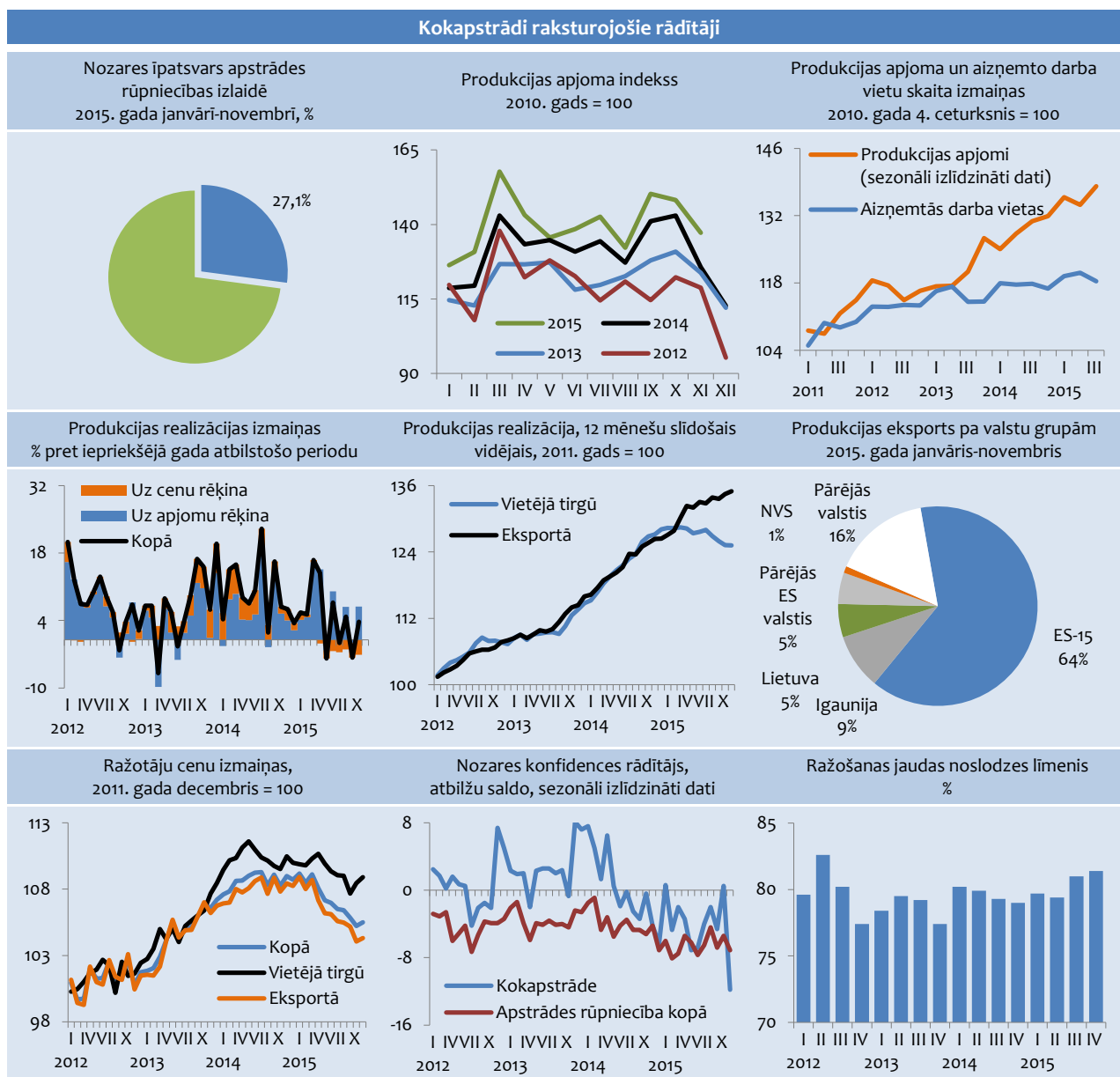
2014. gadā ražošanas apjomi bija par 6,9% lielāki nekā pirms gada, bet 2015. gada vienpadsmit mēnešos saražotās produkcijas apjomi bija par 6,3% lielāki nekā pirms gada. Nozare veido 27% no visas apstrādes rūpniecības izlaides.

2014. gadā kokapstrādes nozares apgrozījums pieauga par 9,7%. Līdzīgos tempos palielinājās realizācijas apjomi

gan vietējā tirgū, gan eksportā. 2015. gadā nozares apgrozījumu ietekmē ražotāju cenu mazināšanās. Janvārī-novembrī apgrozījums kokapstrādē bija par 4,7% lielāks nekā pirms gada. Eksportētās produkcijas apgrozījums šajā laikā pieauga par 7,3%. Savukārt vietējā tirgū realizācijas apjomi saruka par 2,4 procentiem.

Salīdzinājumā ar ražošanas apjomu kāpumu darbavietu skaits nozarē aug krietni mērenāk, kas liecina par produktivitātes pieaugumu. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 1,8%, bet 2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbavietu skaits bija par 1,3% lielāks nekā pirms gada.

3.30. attēls

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozare pēc krīzes gados ir sekmīgi pārorientējusies no iekšējā tirgus uz eksporta tirgiem. 2015. gadā eksportēti tika vairāk nekā 60% no saražotās produkcijas.

2012. gadā nozarē ražošanas apjomi sasniedza pirmskrīzes līmeni, un arī 2013. gadā nozarē saglabājās stabila izaugsme. Savukārt 2014. gadā ražošanas apjomi saruka par 0,6%. To ietekmēja ražošanas apjomu samazinājums papīra ražošanā (par 4,7%), savukārt poligrāfijas nozarē ražošanas apjomi palielinājās par 2,1%. Līdzīgas tendences vērojamas arī 2015. gadā. Vienpadsmit mēnešos nozarē kopumā izlaide saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Šajā laikā papīra ražošanas apjomi samazinājās par 3,7%, savukārt poligrāfijas nozarē izlaide palielinājās par 1,8 procentiem.

Ražošanas apjomu samazināšanās ietekmē papīra ražošanas un poligrāfijas nozares apgrozījumu. 2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 1,5%, savukārt 2015. gada janvārī-novembrī tas bija par 1,4% mazāks nekā pirms gada.

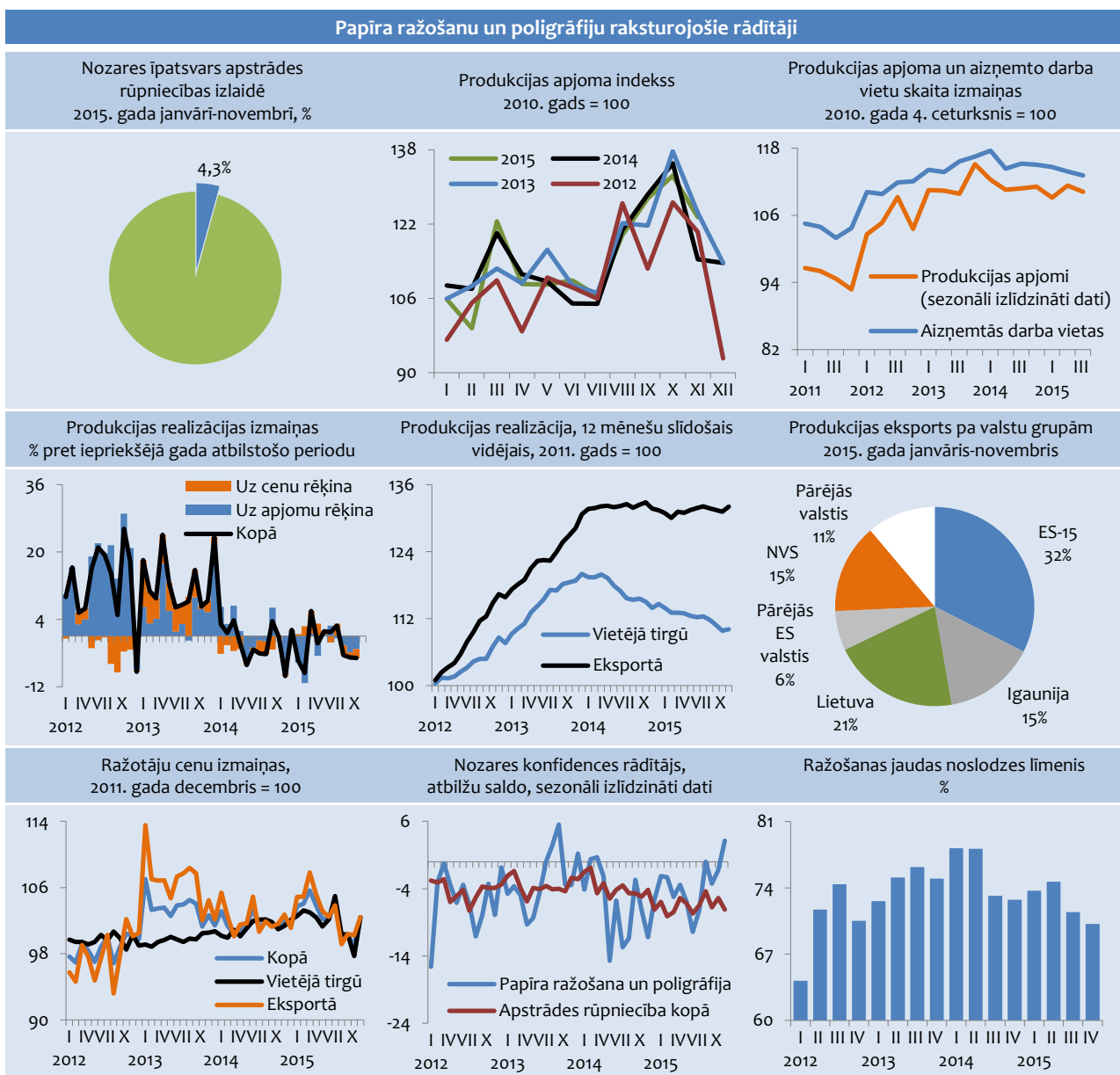
Apgrozījuma kritumu lielā mērā mērā ietekmē apgrozījuma samazinājums vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

2015. gada vienpadsmit mēnešos apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai saruka par 4,4%, savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums šajā laikā būtībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

Bremzējoties nozares izaugsmei, 2014. gadā aizņemto darbvietu skaits nozarē pieauga mēreni – par 0,5%, savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbvietu skaits bija par 1,6% mazāks nekā pirms gada.

3.31. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares veido gandrīz 8% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un nodrošina vairāk nekā 7% darbavietu. Aptuveni ¾ no ķīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēts.

Kopš 2014. gada nozari negatīvi ietekmē ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā, kas ir viens no būtiskiem noieta tirgiem. 2014. gadā ražošanas apjomi nozarē saruka par 2,6%. Saruka ražošanas apjomi farmācijā, savukārt ķīmisko vielu un produktu ražošanā, kā arī gumijas izstrādājumu ražošanā saglabājās mērena izaugsme.

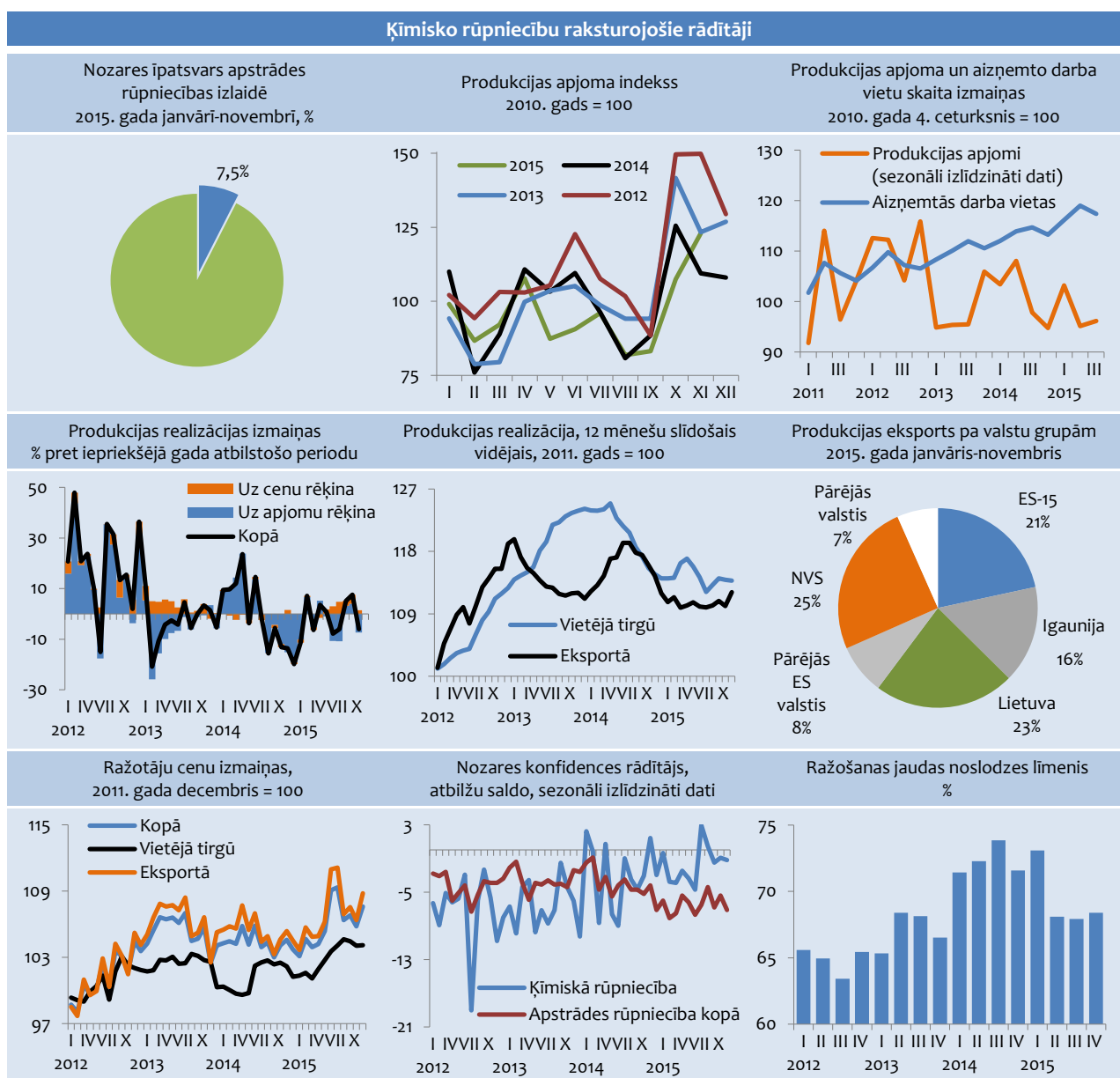
2015. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi kopumā ķīmijas rūpniecībā bija par 4% mazāki nekā pirms gada. Apakšnozarēs saglabājās 2014. gadā vērojams attīstības tendences.

Ražošanas apjomu kritumu daļēji kompensē ražotāju cenu kāpums, it īpaši eksportētajai produkcijai. 2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 1,5%, savukārt eksportā realizētās produkcijas apgrozījums saglabājās 2013. gada līmenī.

2015. gada vienpadsmit mēnešos nozares apgrozījums bija par 0,4% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas saruka par 0,3%, savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums bija par 0,2% lielāks nekā pirms gada.

Neraugoties uz grūtībām, nozarē turpina palielināties aizņemto darbavietu skaits. 2014. gadā to skaits pieauga par 3%, bet 2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbavietu skaits bija par 3,5% lielāks nekā pirms gada.

3.32. attēls

Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozares atkopšanos pēc krīzes sekmēja izaugsme būvniecības nozarē, kā arī pārorientēšanās uz ārējiem tirgiem – galvenokārt uz ES valstīm. 2015. gadā nozare eksportēja caurmērā pusi no visas saražotās produkcijas. Salīdzinājumam 2007. gadā nozare eksportēja tikai 18% no saražotās produkcijas.

Kopš 2014. gada otrās puses būvniecības nozares izaugsme ir palēninājusies, kas atspoguļojas nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozares darbības rādītājos. 2014. gadā nozares ražošanas apjomi pieauga tikai par 1,2%, bet 2015. gada vienpadsmit mēnešos izlaide bija par 8,7% mazāka nekā pirms gada.

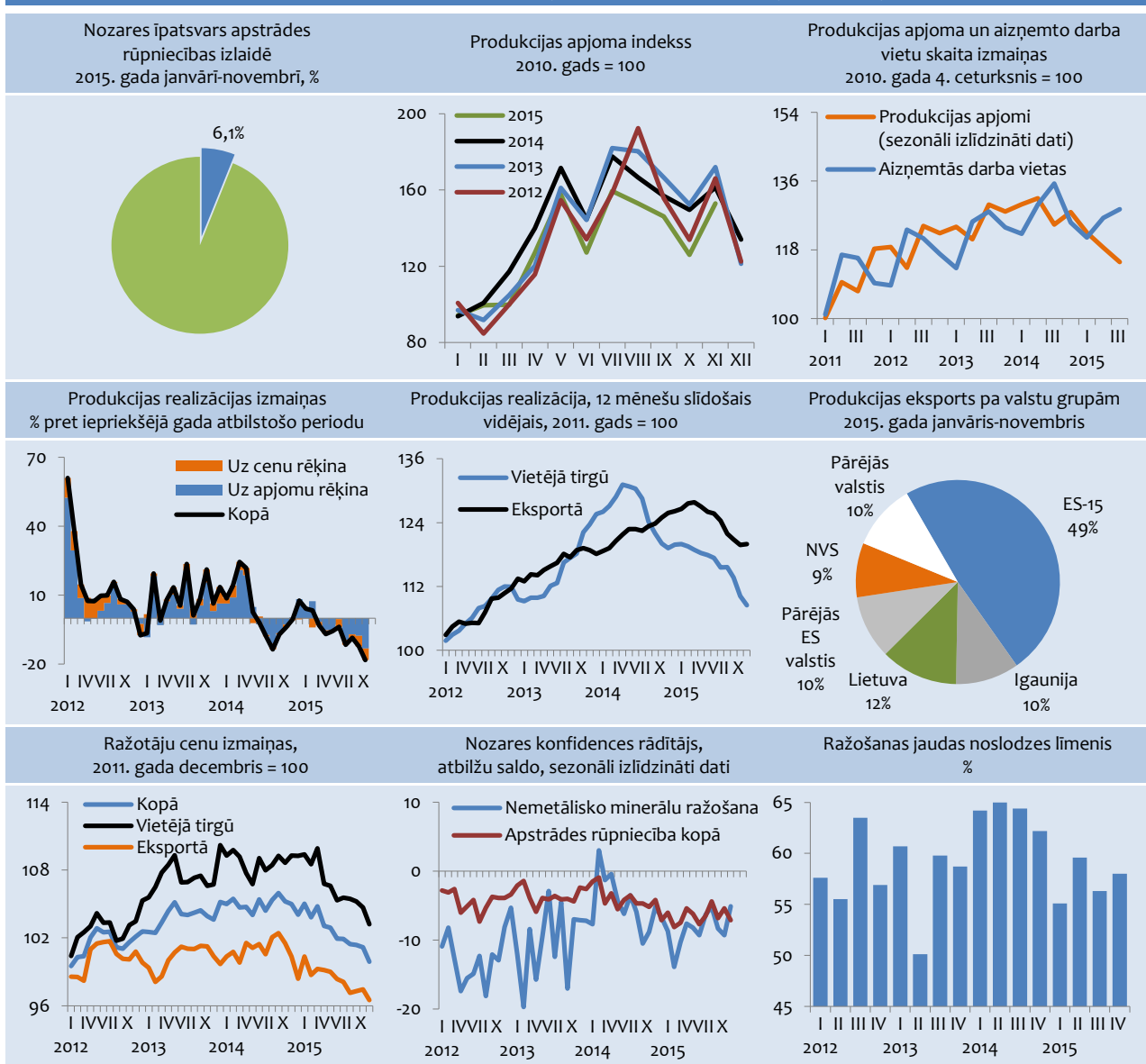
Samazinoties pieprasījumam un sarūkot ražotāju cenām, 2014. gadā nozares apgrozījums pieauga vien par 0,4%. Vienlaikus eksportētās produkcijas apgrozījums palielinājās par 6,8%, bet apgrozījums vietējā tirgū saruka par 4,6 procentiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos kopējais nozares apgrozījums bija par 7,8% mazāks nekā pirms gada. Saruka apgrozījums gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Neraugoties uz ražošanas apjomu samazināšanos gada nogalē, kopumā 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga par 4,5%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos darbavietu skaits saruka par 2,9 procentiem.

3.33. attēls

Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

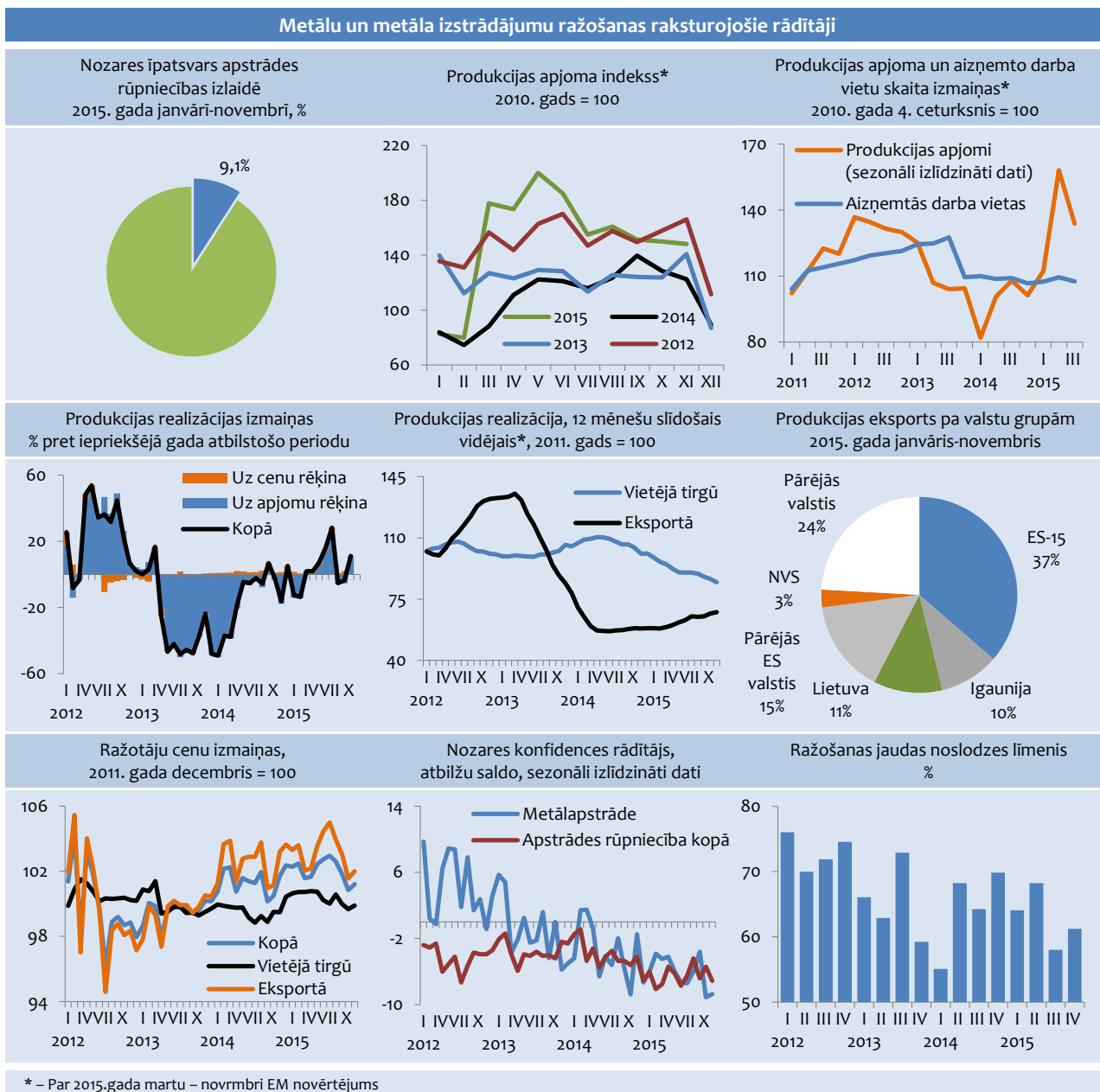
Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozarei pēckrīzes gados bija būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. 2012. gadā izlaide bija par gandrīz 40% lielāka nekā pirms krīzes.

2013. gadā nozari ļoti būtiski ietekmēja AS „Liepājas Metalurģs” darbības apturēšana. Produkcijas apjomi metālu ražošanā 2013. gadā saruka uz pusi. Arī 2014. gadā AS „Liepājas Metalurģs” dikstāve būtiski ietekmēja nozares rādītājus. Metālapstrādē izlaide 2014. gadā bija par 10,5% mazāka nekā pirms gada. „KVV Liepājas Metalurģs” ir pārņēmis maksātspējīgās kompānijas aktīvus un kopš 2015. gada marta ir atsācis darbību, kas pozitīvi ietekmē visu metālapstrādes nozari.

Atbilstoši izlaides samazinājumam 2014. gadā samazinājās arī nozares apgrozījums (par 18%). 2015. gada vienpadsmit mēnešos, pateicoties eksporta pieaugumam, kopējais nozares apgrozījums bija lielāks nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

2013. gada nogalē, apturot AS „Liepājas Metalurģs” darbību, no darba tika atbrīvoti strādājošie, kas veidoja apmēram 1/10 daļu no kopējā nozarē strādājošo skaita. 2014. gadā nozarē aizņemto darbavietu skaits saruka par 10,7%. 2015. gada trīs ceturkšņos darbavietu skaits nozarē bija par 1% mazāks nekā pirms gada. Kritumu ietekmēja darbavietu skaita samazināšanās gatavo metālizstrādājumu ražošanā.

3.34. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošana kopš 2010. gada ir visstraujāk augošā apstrādes rūpniecības nozare, kuras īpatsvars kopējā apstrādes rūpniecības izlaidē ir palielinājies no 3,7% 2009. gadā līdz 7,1% 2015. gadā. Vairāk nekā 90% no visas nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta.

2014. gadā nozares izlaide pieauga par 32,3%. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanai. Strauja izaugsme nozarē saglabājas arī 2015. gadā – vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi bija par 15,6% lielāki nekā pirms gada.

2014. gadā, neraugoties uz būtisku izlāides apjomu pieaugumu, nozares apgrozījums bija par 3,1% mazāks nekā pirms gada. Eksportētās produkcijas apgrozījums

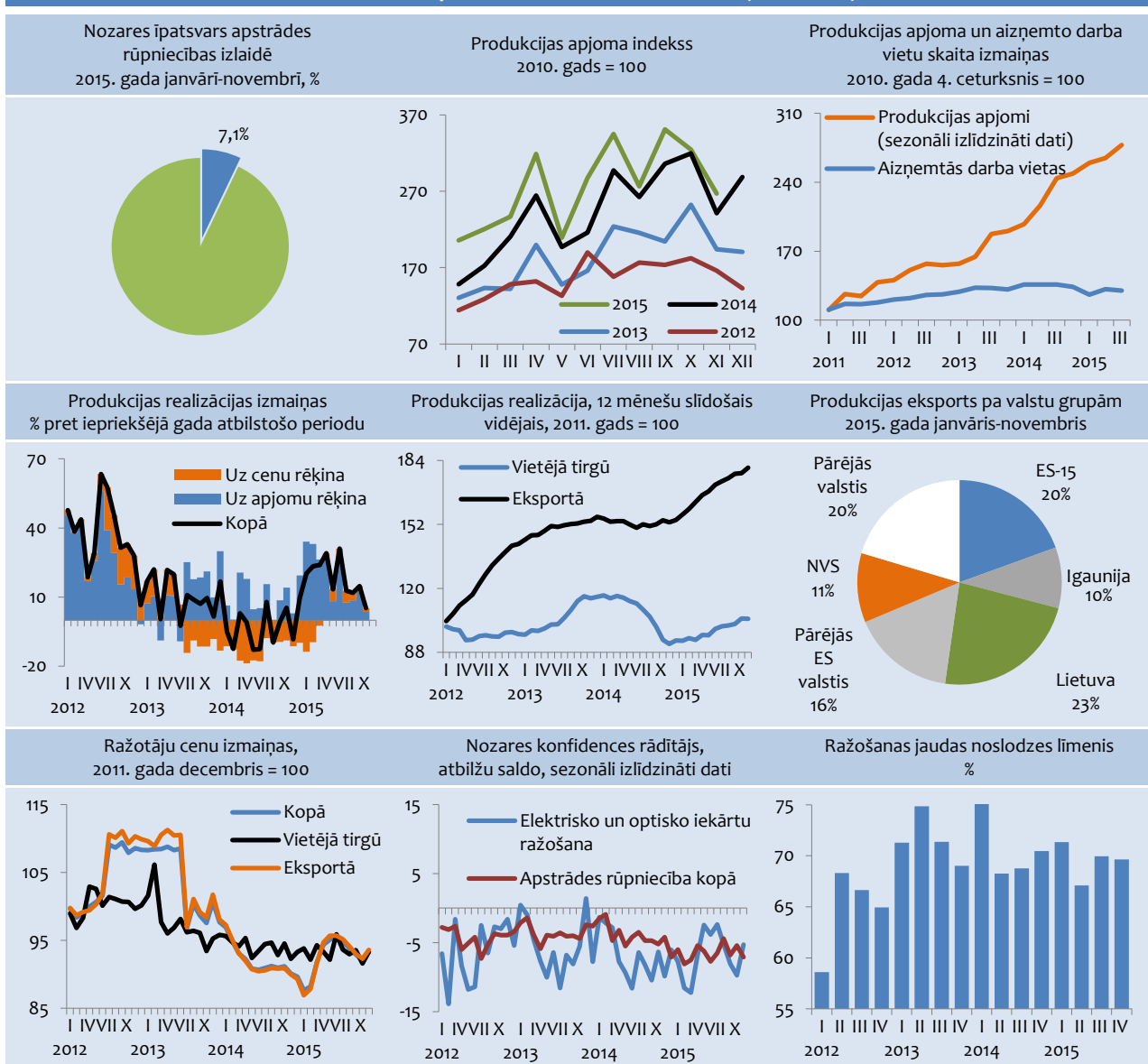
saruka par 1%, bet vietējā tirgū – par 18,8%. Apgrozījuma samazinājumu ietekmēja ievērojams ražotāju cenu kritums.

2015. gada vienpadsmit mēnešos nozares apgrozījums bija par 18,2% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums palielinājās par 18,7% un vietējā tirgū – par 13,1 procentu.

Nozarē lielāko daļu no izaugsmes ir nodrošinājis produktivitātes kāpums, kamēr darbavietu skaita pieaugums ir mērens. 2014. gadā darbavietu skaits elektrisko un optisko iekārtu ražošanā pieauga par 3,3%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos, neraugoties uz sekmīgajiem izaugsmes rādītājiem, darbavietu skaits nozarē bija par 5,3% mazāks nekā pirms gada.

3.35. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare 80% no saražotās produkcijas eksportē. Lielākie eksporta tirgi ir ES-15 valstis, Lietuva un Igaunija. Nozīmīga loma ir arī NVS valstu tirgiem.

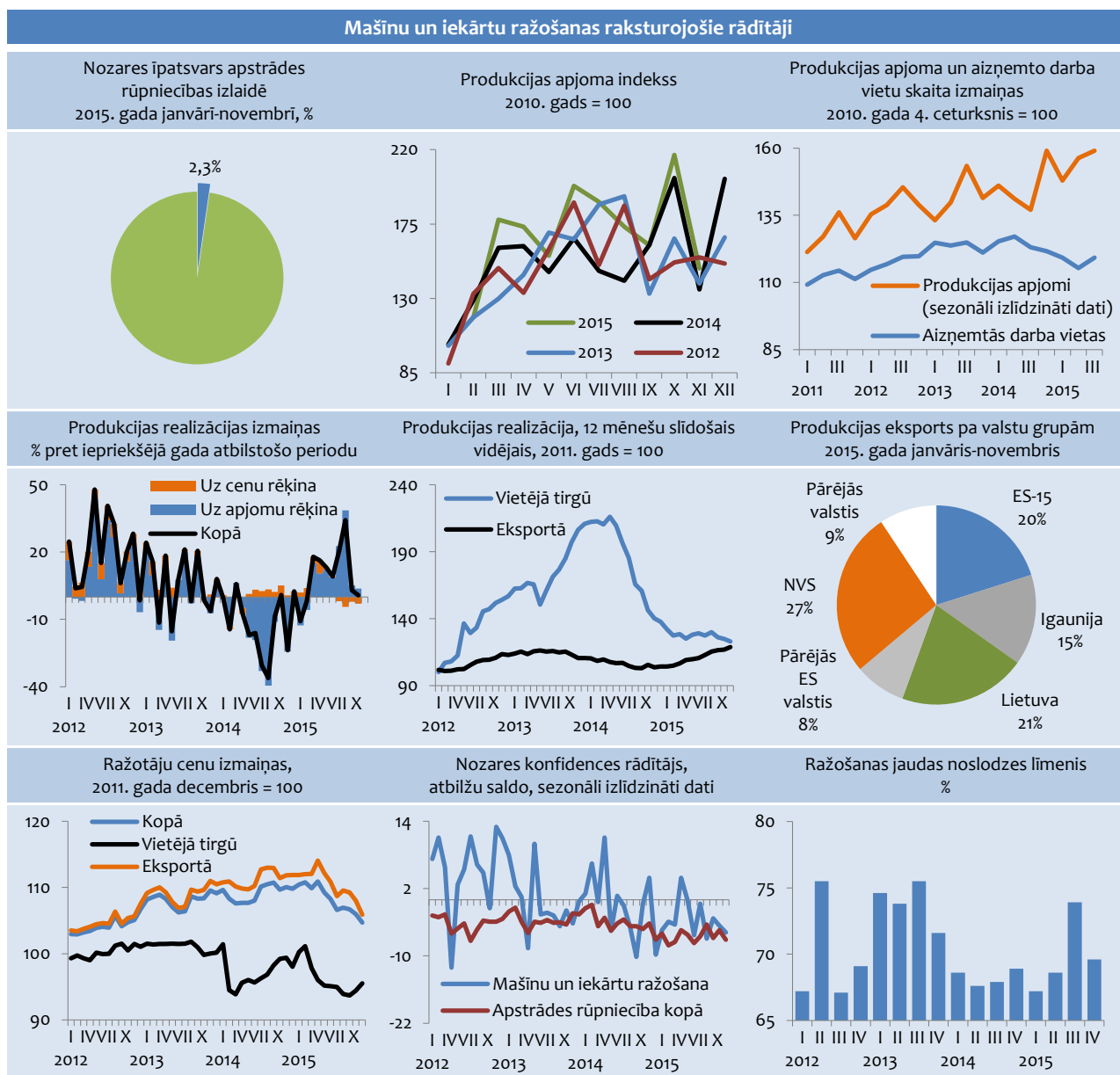
2013. gadā nozares izaugsmes tempi bija mēreni (kāpums par 1,4%), un arī 2014. gadā mašīnu un iekārtu ražošanas nozarē izaugsme bija lēna (pieaugums par 2,4%). Pieaugumu sekmēja ES valstu izaugsmes tempu palielināšanās, kā arī, neraugoties uz ekonomiskajiem sarežģījumiem, spēja realizēt produkciju NVS valstīs.

2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 13%. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums samazinājās par 5,7%, bet vietējā tirgū – gandrīz par trešdaļu.

Lai arī 2015. gadā turpināja sarukt apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai, pateicoties eksporta apgrozījuma palielinājumam, kopējais nozares apgrozījums vienpadsmit mēnešos bija par 10,1% lielāks nekā pirms gada.

Atbilstoši mērenākai nozares izaugsmei 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga vien par 0,5%. Savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbavietu skaits nozarē bija par 5,8% mazāks nekā pirms gada.

3.36. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas nozare pamatā orientējas uz ārējiem tirgiem – caurmērā 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti. Tā kā nozare lielā mērā ir atkarīga no jauniem pasūtījumiem, tai ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības.

Iepriekšējos gados pabeigtie pasūtījumi un vājais pieprasījums ārējos tirgos 2013. un 2014. gadā ietekmēja nozares attīstību. 2014. gadā ražošanas apjomi nozarē saruka par 15,2%. Savukārt 2015. gadā situācija nozarē ir nedaudz uzlabojusies – janvārī-novembrī ražošanas apjomi bija par 3,5% lielāki nekā pirms gada.

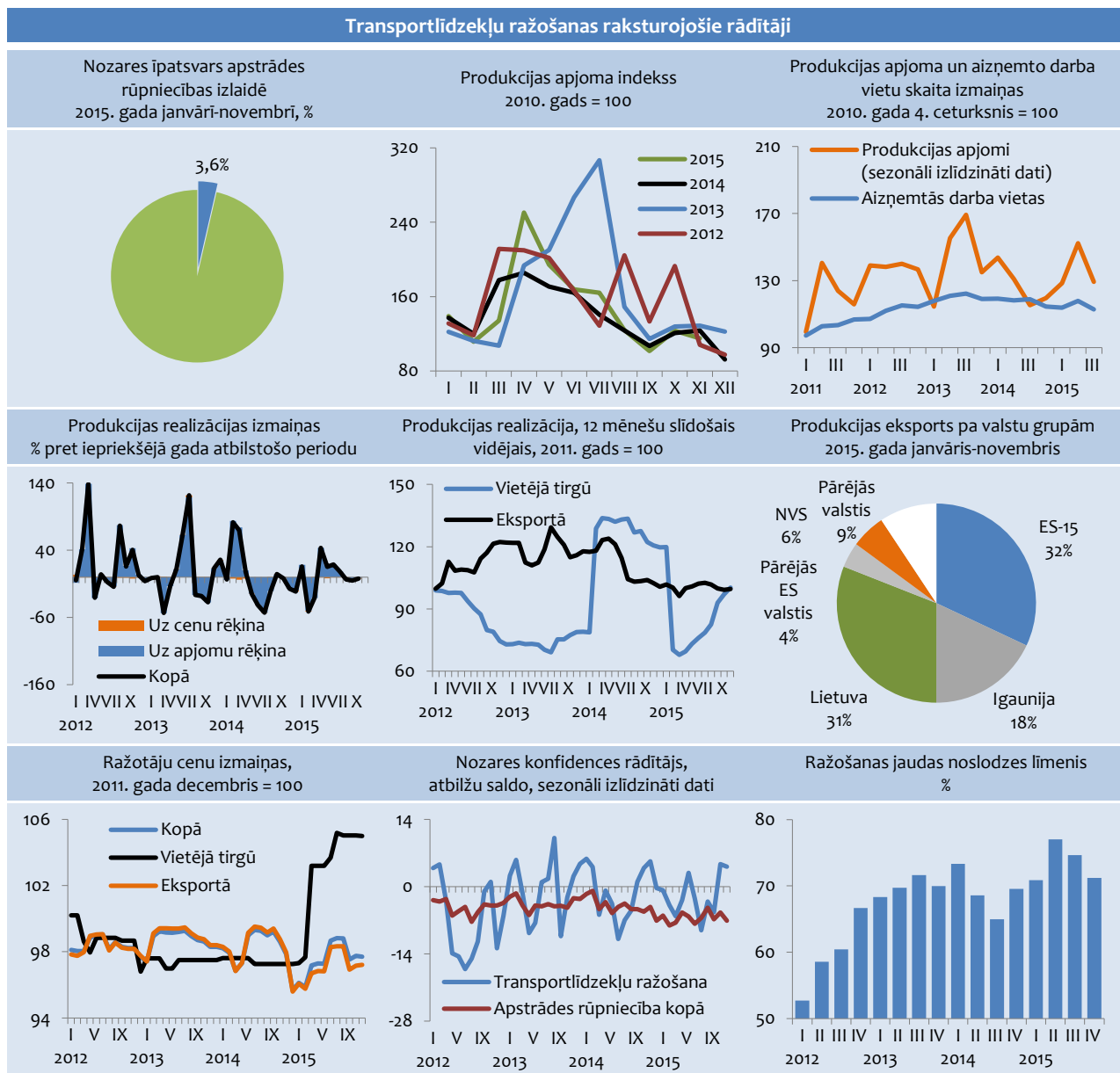
2014. gadā nozares apgrozījums samazinājās par 9,3%. Apjomīgs kāpums bija vērojams realizācijas

ienākumu pieaugumam no vietējā tirgū realizētās produkcijas, kas šajā laikā pieauga par vairāk nekā 50%. Savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums 2014. gadā samazinājās par 14,5 procentiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos nozares apgrozījums bija par 3,2% mazāks nekā pirms gada, ko galvenokārt ietekmēja mazais apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Nozares ražošanas apjomu izteiktās svārstības ietekmē nozarē nodarbināto skaitu. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē saruka par 1,9%, bet 2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbavietu skaits bija par 3,3% mazāks nekā pirms gada.

3.37. attēls

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrijas tautsaimniecības attīstības prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas jaunākās EK un SVF prognozes (skatīt 2. nodaļu).

Tautsaimniecības attīstība 2016. gadā

Jaunākās EK prognozes liecina, ka 2016. gadā globālās ekonomiskās izaugsmes tempi palielināsies līdz 3,5% (2015. gada globālais pieaugums novērtēts ar 3%). Līdzīgu globālās ekonomikas attīstību prognozē arī Starptautiskais valūtas fonds. ES izaugsme 2016. gadam tiek prognozēta 2% līmenī, kas ir tikai par 0,1 procentpunktu straujāka nekā novērtēta 2015. gada dinamika.

Latvijas tautsaimniecības attīstība ir cieši saistīta ar eksporta paplašināšanās iespējām. 2016. gadā eksporta dinamiku ierobežos vājais pieprasījums NVS valstu tirgos. Savukārt Latvijas lielākajā noieta tirgū – ES netiek prognozēta būtiska attīstības dinamikas maiņa, kas neļauj cerēt uz jūtamu eksporta pieaugumu. Tāpēc nozīmīgs eksporta attīstības virziens ir trešās valstis.

Turpmākajai ekonomikas attīstībai nozīmīgas ir investīcijas. Privāto investīciju dinamika joprojām ir ļoti lēna. To ietekmē uzņēmēju nogaidošā attieksme saistībā ar pieaugošo nenoteiktību ārējā vidē, kā arī banku piesardzīgā kredīšanas politika. Savukārt sabiedriskā sektora investīcijas ir cieši saistītas ar ES struktūrfondu apgušanas cikliskumu.

Privātā patēriņa izmaiņas 2016. gadā ietekmēs nodarbinātības un darba samaksas kāpums, kā arī inflācijas dinamika. 2016. gadā paredzēts mērens patēriņa cenu kāpums, jo pasaules cenas maz mainīsies, un lielāka ietekme uz Latvijas patēriņa cenām būs nodokļu likmju izmaiņām (kopumā tās var palielināties apmēram par 1%).

Privātā patēriņa pieaugums sekmēs mazumtirdzniecības un citu – uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi. Pašreiz vērojamas pozitīvās tendences saglabāsies apstrādes rūpniecībā, un ražošanas apjomi turpinās augt. To sekmēs pakāpenisks pieprasījuma pieaugums ES un aktīvs darbs trešo valstu tirgos.

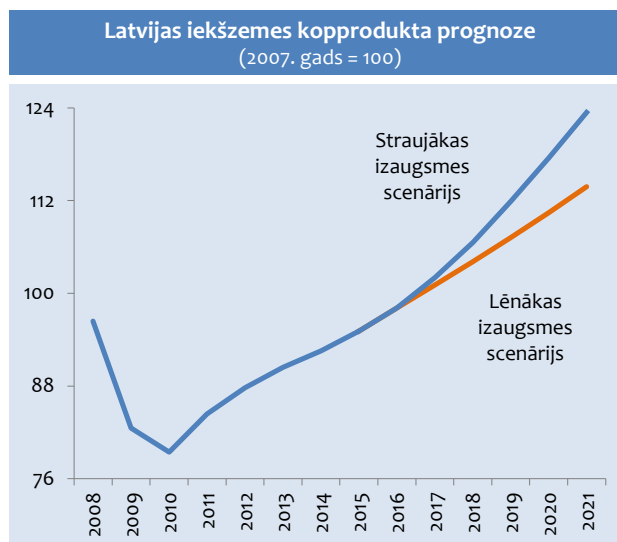
Savukārt būvniecības nozares attīstība būs mērena. Nozares attīstība ir cieši saistīta ar ES fondu projektiem, līdz ar to straujāka nozares izaugsme sagaidāma pēc jaunā ES fondu plānošanas perioda aktivitāšu intensīvas uzsākšanas. Arī transporta nozarē izaugsme būs lēna. Nozares attīstība lielā mērā būs atkarīga no ģeopolitiskās situācijas reģionā.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2016. gadā kopumā IKP pieauguma tempi būs 3,2 procenti.

2017.-2021. gada attīstības perspektīvas

Vidējam termiņam līdz 2021. gadam ir izstrādāti straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriji. Scenāriju pamata pieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas attīstības tendencēm vidējā termiņā.

3.38. attēls

Latvijai kā mazai atvērtai ekonomikai ar relatīvi augstu tirgus liberalizācijas pakāpi izaugsmi būtiski ietekmē globālās ekonomikas attīstība un stabilas konkurētspējas uzturēšana. Īpaši svarīga ir ES kopējās ekonomikas telpas attīstības dinamika, kā arī iespējas paplašināt un diversificēt noieta tirgus trešajās valstīs.

Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīsies uz panākto makroekonomisko stabilitāti, kā rezultātā ir uzlabojusies Latvijas kredītreitings, kā arī uz plānoto struktūrfondu atbalsta programmu efektivitāti un uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē.

Darbspēka izmaksas Latvijā ir ievērojami zemākas nekā vecajās ES dalībvalstīs. Gan lētais darbspēks, gan salīdzinoši augstā rentabilitāte ir vājš stimuls uzņēmējdarbības modeļa maiņai un citu konkurētspējas priekšrocību radīšanai. Tajā pašā laikā darbspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams izaugsmes un atvērtā darba tirgus dēļ. Tas nozīmē, ka, neveicot atbilstošus struktūrpolitikas pasākumus, Latvija var zaudēt konkurētspēju zemu izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanā.

3.14. tabula

Latvijas IKP izlietojuma prognoze					
	2013	2014	2015	2016	2017-2021 (vidēji gadā)*
	Fakts	Prognozes			
	pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu				
Iekšzemes kopprodukts	3,0	2,4	2,8	3,2	3,0 .. 4,7
Privātais patēriņš	5,1	2,3	4,0	3,6	2,2 .. 4,7
Valsts patēriņš	1,6	4,9	3,4	2,8	3,2 .. 4,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-6,0	0,5	3,4	2,0	2,9 .. 5,5
Eksports	1,1	3,1	1,9	2,5	3,0 .. 4,5
Imports	-0,2	0,8	3,0	2,4	3,0 .. 4,6
	struktūra, %				
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100	100	100
Privātais patēriņš	61,5	61,2	61,5	61,7	61,4 .. 61,4
Valsts patēriņš	17,7	17,6	18,0	17,9	17,4 .. 17,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,2	22,9	22,8	22,5	22,0 .. 22,7
Krājumu izmaiņas	0,8	0,6	-0,3	-0,5	1,2 .. -0,1
Eksports	60,4	59,5	58,8	58,0	57,5 .. 57,4
Imports	63,6	61,8	60,8	59,7	59,4 .. 59,1
Eksporta-importa saldo	-3,2	-2,2	-2,0	-1,7	-1,9 .. -1,7

* struktūra perioda beigās

Vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga, ES atkopšanās no krīzes ir lēna, Ukrainas krīzes radītā ģeopolitiskā situācija neuzlabojas. Tas nozīmē, ka

eksporta ikgadējie pieauguma tempi šajā periodā vājākas izaugsmes scenārijā nerasniegs 4%. Lēni augs privātais patēriņš un investīcijas. Savukārt IKP pieauguma tempi vidēji no 2017.-2021. gadam varētu būt 3% robežās.

3.15. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā (reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)					
	2013	2014	2015	2016	2017-2021 (vidēji gadā)
	Fakts	Prognozes			
Iekšzemes kopprodukts	3,0	2,4	2,8	3,2	3,0 .. 4,7
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	1,2	1,6	2,1	3,5	2,7 .. 3,2
Apstrādes rūpniecība	-1,2	-0,3	4,1	3,0	3,7 .. 4,8
Pārējā rūpniecība	1,6	-3,1	2,2	3,6	2,2 .. 3,2
Būvniecība	4,4	8,1	1,8	1,8	2,9 .. 6,0
Tirdzniecība, izmitināšana	4,2	2,3	4,5	4,5	2,9 .. 5,2
Transports un uzglabāšana	0,2	3,2	-0,9	0,5	2,1 .. 3,7
Citi komercpakalpojumi	3,9	1,6	1,9	3,5	3,2 .. 4,9
Sabiedriskie pakalpojumi	2,4	3,3	3,5	3,2	3,1 .. 4,6

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka Latvijas galvenajos eksporta tirgos atjaunosies izaugsme un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. Straujākas

izaugsmes scenārijā vidējā termiņā eksportam un apstrādes rūpniecībai saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan augošs ārējais pieprasījums. Šajā scenārijā IKP pieauguma tempi vidējā termiņā var sasniegt 5% gadā.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

4.1. tabula

Latvijas fiskālās politikas kurss ir vērstu uz ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu, ievērojot fiskālās disciplīnas nosacījumus.

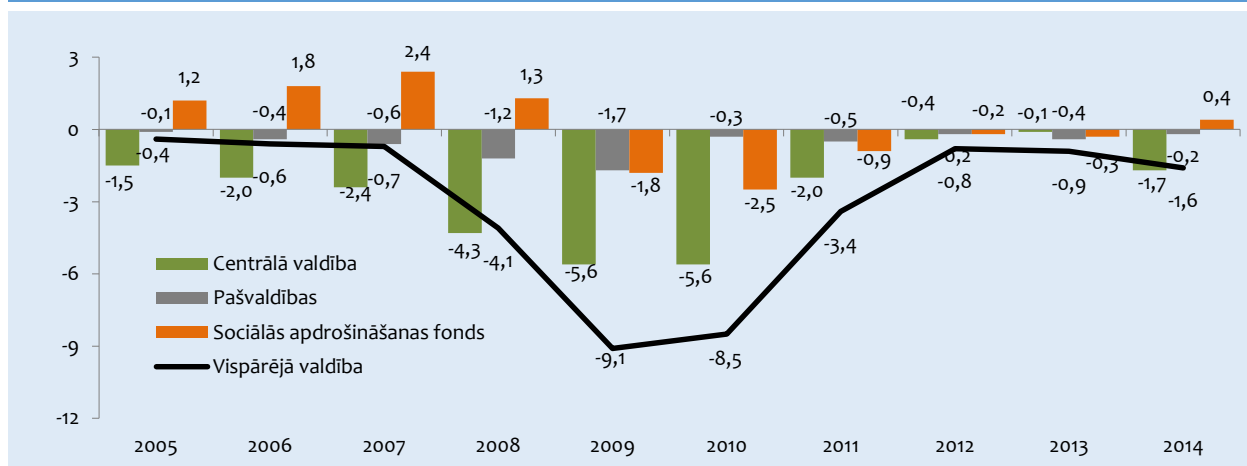
Kopš 2011. gada Latvija ir atgriezies pie izaugsmes, un sasniegti būtiski uzlabojumi fiskālajā pozīcijā (skatīt 4.1. tabulu). Tomēr ekonomiskās krīzes atstātās negatīvās sekas ir vērojamas vairākās nozīmīgās tautsaimniecības nozarēs. Finansējuma nepietiekamība ir akumulējusi problēmas, kuru nerisināšana turpmāk var radīt neatgriezeniskus procesus. Tāpēc turpmākie gadi valsts fiskālās politikas kursā iezīmējas arī kā pēckrīzes periods, kurā ir nepieciešams atjaunot adekvātu finansējumu valsts funkciju īstenošanai, pilnībā respektējot fiskālās disciplīnas nosacījumus.

Vispārējās valdības budžets				
	2011	2012	2013	2014
Ieņēmumi (milj. eiro)	7213,8	7885,4	8187,2	8436,2
(% pret IKP)	35,6	36,2	36,0	35,8
Izdevumi (milj. eiro)	7896,0	8064,6	8390,7	8802,3
(% pret IKP)	39,0	37,0	36,9	37,3
Bilance (milj. eiro)	-682,2	-179,2	-203,4	-366,1
(% pret IKP)	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6

Vispārējās valdības budžeta deficītu 2011.-2013. gados veidoja deficīts gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un Sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 4.1. attēlu).

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta balance sadalījumā pa apakšsektoriem
(% no IKP)

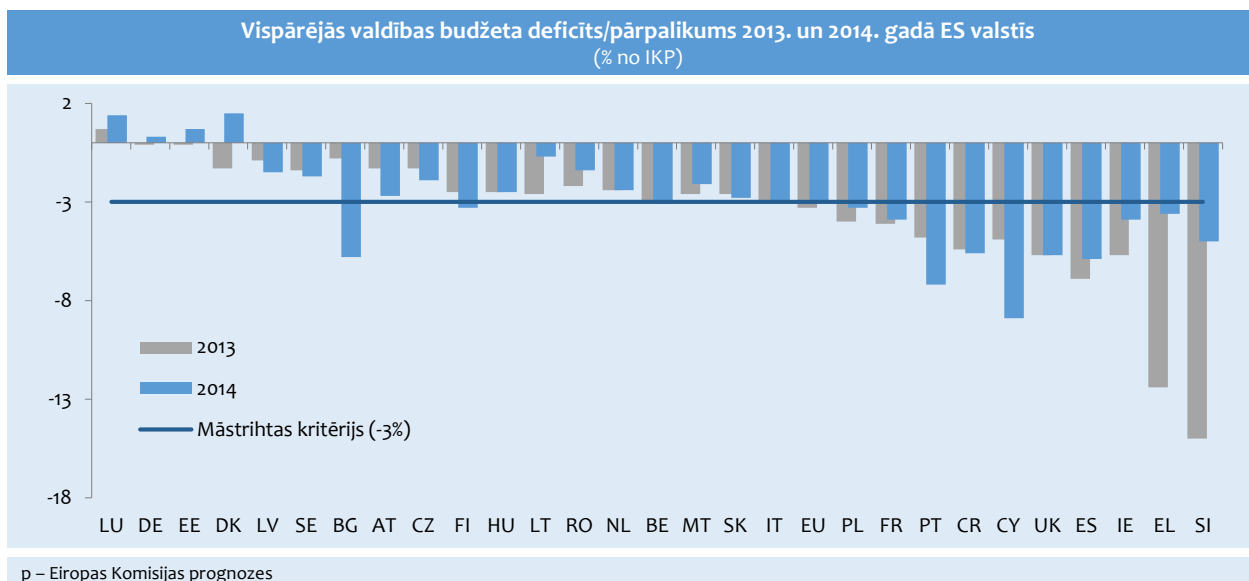

2014. gadā būtiski palielinājās centrālās valdības budžeta deficīts, kas bija saistīts ar vienreizējo kapitāla pārvedumu centrālās valdības saistību izpildei pret ERAB, kā arī izdevumu palielinājumu atlīdzībai un sociālajiem pabalstiem. Savukārt budžeta deficīta samazinājums veidojās abos pārējos vispārējās valdības apakšsektoros, īpaši Sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā, kurā bija vērojams pat neliels pārpalikums.

Kā redzams 4.2. attēlā, kopumā ES situācija budžetā uzlabojas. 2014. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta

līmenis bija 3% no IKP (2013. gadā – 3,3% no IKP, 2012. gadā – 4,3% no IKP). 14 ES dalībvalstīs 2014. gadā (2013. gadā – 10, 2012. gadā – 17) valsts budžets bija vienāds vai lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 3% no IKP. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2014. gadā bija fiksēts Kīprā, Portugālē, Spānijā, Bulgārijā, Lielbritānijā, Horvātijā un Slovēnijā. Šajās valstīs budžeta deficīts pārsniedza 5% no IKP. Dānijā, Luksemburgā, Igaunijā un Vācijā bija budžeta pārpalikums.

4.2. attēls

Atbilstoši EK 2015. gada rudens prognozēm budžeta situācija ES valstīs 2015. un 2016. gadā turpinās uzlaboties. 2015. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 2,5% apmērā no IKP, bet 2016. gadā – 2%. 2015. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 4% no IKP, ir sagaidāmi Horvātijā, Spānijā, Grieķijā un Lielbritānijā.

2015. gada valsts budžets Saeimā tika pieņemts ar deficītu 1% apmērā no IKP. Atbilstoši Finanšu ministrijas prognozēm 2015. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,4% no IKP.

Saeima 2015. gada 30. novembrī galīgajā lasījumā pieņēma 2016. gada valsts budžeta likumu, kurā noteikts budžeta pieļaujamais deficīts 1% apmērā no IKP un tas atbilst pieļaujamajam budžeta deficīta apjomam, kas izriet no noteiktā strukturālās bilances mērķa. Kā budžeta prioritātes 2016. gadā izvirzīta valsts iekšējās un ārējās drošības stiprināšana, veselības aprūpes pieejamības uzlabošana, kā arī izglītības kvalitātes uzlabošana.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (FDL) apstiprināšanu 2013. gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficītu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī.

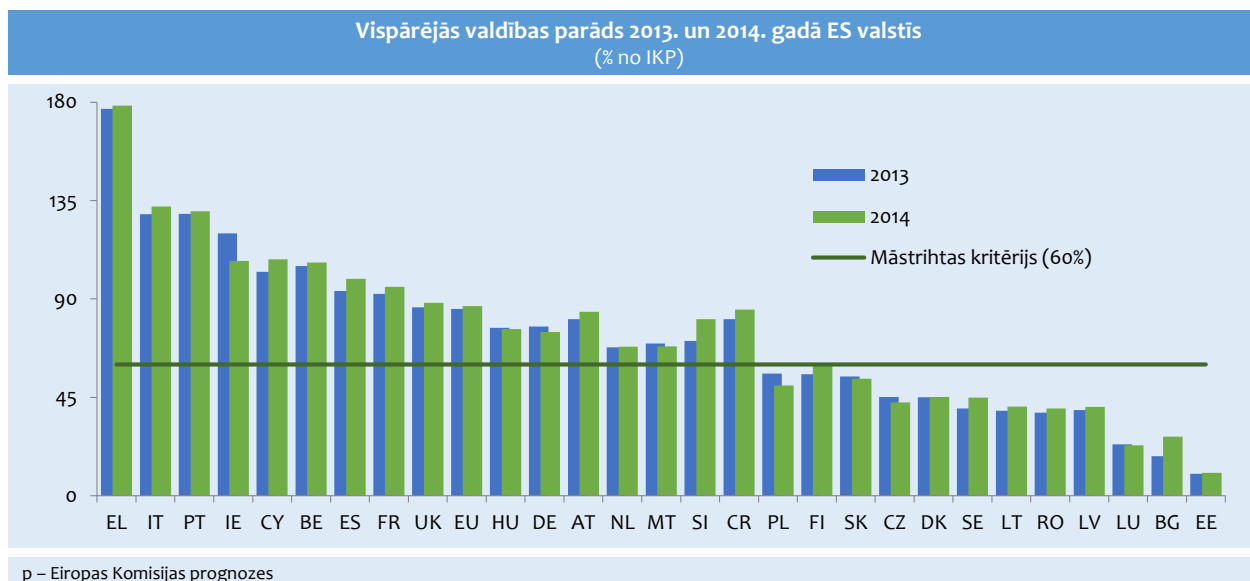
Izstrādājot vidēja termiņa strukturālās bilances mērķus, tiek piemērota vairāku pakāpju pieeja, kas ļauj nodrošināt, ka noteiktie strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī ar *Stabilitātes un izaugsmes pakta* nosacījumiem, tai skaitā pārrēķinot izlaidu starpību pēc EK standartizētās metodoloģijas. Vidējam termiņam ir definēti šādi vispārējās valdības budžeta strukturālie bilances mērķi – 2016. gadā -0,9% no IKP, 2017. gadā -1% no IKP un 2018. gadā – -0,8% no IKP.

Nozīmīgs aspekts ir ne tikai fiskālās disciplīnas ietvara izstrāde un apstiprināšana, bet arī tādu instrumentu darbināšana, kas ievieš fiskālās disciplīnas regulējumu budžeta veidošanas un uzraudzības procesā. Par fiskālās disciplīnas normu ievērošanu gan budžeta plānošanas procesā, gan arī izpildes stadijā ir atbildīga Fiskālās disciplīnas padome, kura tika izveidota 2014. gadā.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.3. attēlu).

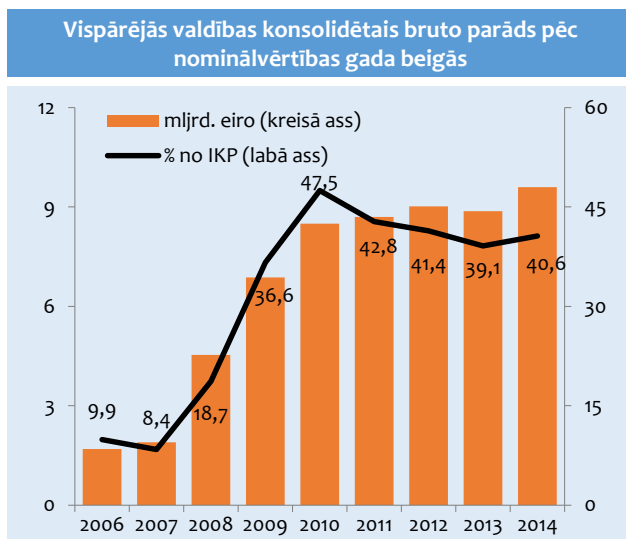
2014. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 86,8% no IKP (2013. gadā – 85,5% no IKP, 2012. gadā – 83,8% no IKP). 16 ES dalībvalstīs 2014. gadā (2013. gadā – 16, 2012. gadā – 14) valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2014. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Portugālē, Kiprā, Īrijā un Beļģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Luksemburgā un Bulgārijā. Kā rāda EK 2015. gada rudens prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2015. gadā un arī 2016. gadā nedaudz samazināsies.

4.3. attēls

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, vispārējās valdības parāds sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 8509 milj. eiro jeb 47,5% no IKP. Kopš 2011. gada beigām vispārējās valdības parāds pret IKP sāka samazināties (skatīt 4.4. attēlu). Tomēr 2014. gadā tas nedaudz pieauga un sasniedza 9626 milj. eiro jeb 40,8% no IKP.

4.4. attēls

Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Ņemot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

Pēc sekmīgas starptautiskā aizņēmuma programmas pabeigšanas Latvija vairākkārt ir apliecinājusi spēju piesaistīt finansējumu starptautiskajos finanšu tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, organizējot publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas.

2015. gada janvārī tika atmaksāts aizņēmums no EK pamatsummas 1,2 mljrd. eiro apmērā. Līdz ar to 2015. gadā ir sagaidāms valsts parāda samazinājums 5% apjomā pret IKP.

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi¹

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, pēdējos gados budžeta ieņēmumi palielinās. 2014. gadā konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 8535,9 milj. eiro jeb par 1,9% lielāki nekā 2013. gadā. Ieņēmumu pieaugumu lielā mērā nodrošināja nodokļu ieņēmumu pieaugums.

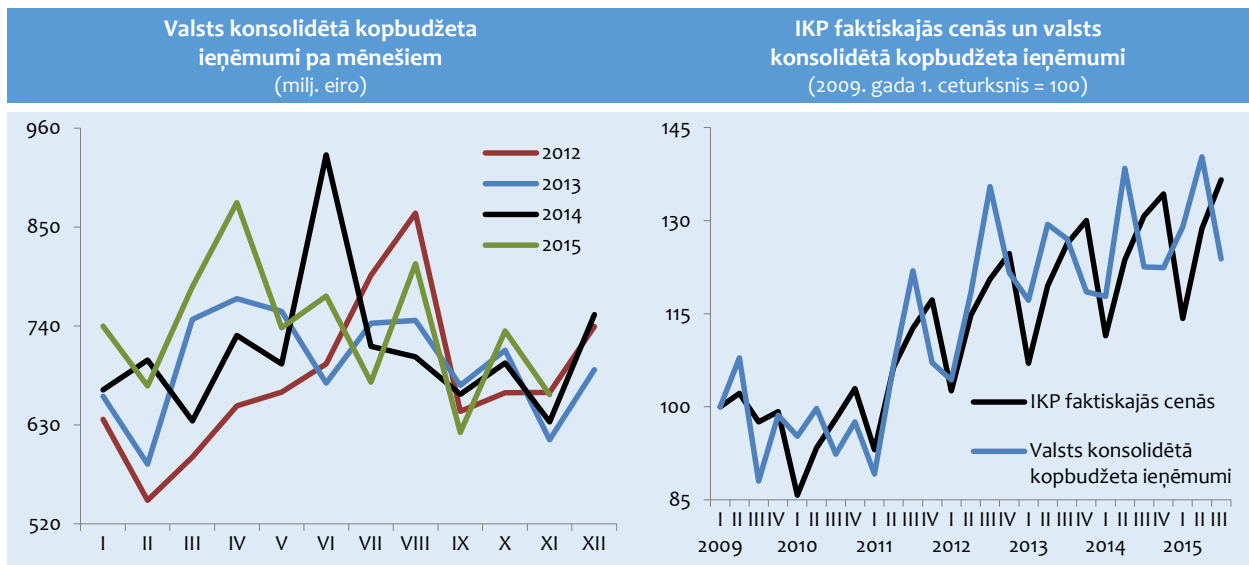
2014. gadā nodokļu ieņēmumi bija 6675,9 milj. eiro, kas ir par 3,9% vairāk nekā gadu iepriekš. Būtiskākais devums bija nodarbinātības nodokļu ieņēmumu

pieaugumam, ko sekmēja darba samaksas pieaugums, kā arī, pieaugot mazumtirdzniecības apgrozījumam, pieauga ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa.

2015. gada vienpadsmit mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 8093 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada janvāri-novembri, bija par 4% vairāk.

Aptuveni 3/4 daļas no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ieņēmumi. Pārējos budžeta ienākumus veido nenodokļu ieņēmumi un ieņēmumi no ārvalstu finanšu palīdzības.

4.5. attēls

2015. gada 11 mēnešos, ņemot vērā straujāku ekonomikas izaugsmi nekā iepriekš tika prognozēts, nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2014. gada janvāri-novembri, pieauga par 5% un bija 6398,3 milj. eiro.

Nodokļu ieņēmumu plāns valsts kopbudžetā 2015. gada 11 mēnešos tika izpildīts 100,1% apmērā.

Nodarbinātības nodokļi veido gandrīz pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2014. gadā, turpinot pieaugt vidējai darba samaksai valstī un nodarbināto skaitam, **nodarbinātības nodokļu** ieņēmumi pieauga par 1,4%, salīdzinot ar 2013. gadu.

2015. gada vienpadsmit mēnešos nodarbinātības nodokļu ieņēmumi bija par 3,8% lielāki nekā pirms gada.

2014. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 1385,2 milj. eiro un, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 3,9 procentiem.

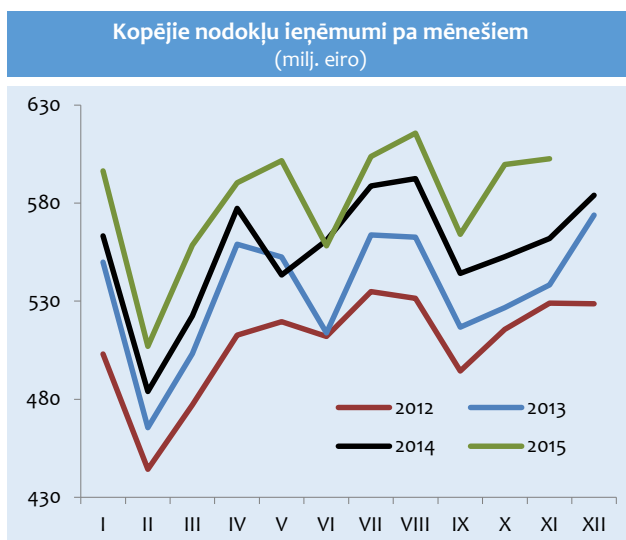
No 2014. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme ir samazināta līdz 24%. Tika palielināts arī neapliekamais minimums no 64 eiro līdz 75 eiro un atvieglojums par apgādībā esošajām personām no 100 eiro līdz 165 eiro, kā arī palielināta minimālā darba alga līdz 320 eiro.

¹ Nodaļā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi (% no IKP)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 III
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	33,5	35,7	36,6	35,8	37,5	36,8	36,2	37,4
I Nodokļu ieņēmumi	27,7	26,6	27,1	27,3	28,0	28,2	28,3	29,0
1. Netiešie nodokļi	9,9	10,0	10,3	10,3	10,7	10,7	11,0	11,3
– pievienotās vērtības nodoklis	6,5	6,0	6,6	6,7	7,3	7,3	7,6	7,9
– akcīzes nodoklis	3,2	3,8	3,6	3,4	3,2	3,2	3,2	3,3
– muītas nodoklis	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	9,4	7,6	7,9	7,7	8,0	8,2	8,2	8,4
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,9	1,5	0,9	1,4	1,6	1,6	1,5	1,6
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	5,5	6,3	5,6	5,7	5,9	5,9	5,9
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,4	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,2	8,8	8,7	8,6	8,6	8,7	8,4	8,5
4. Pārējie nodokļi	0,3	0,2	0,2	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8
II Citi ieņēmumi	5,8	9,1	9,5	8,5	9,5	8,6	7,9	8,4

4.6. attēls

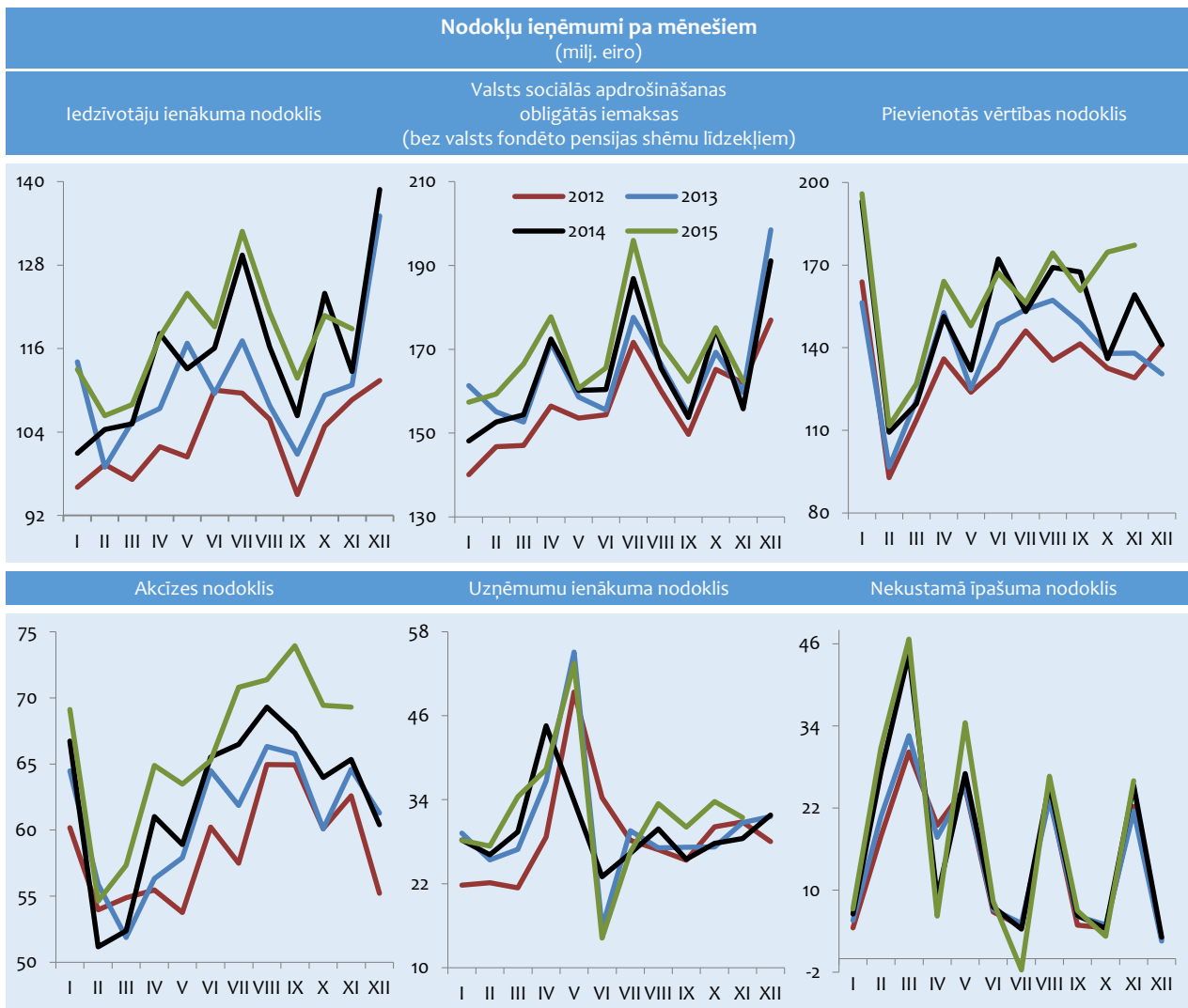

2015. gada janvārī–novembrī iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 1293,4 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, pieauga par 3,8 procentiem.

Savukārt no 2015. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme samazināta līdz 23%. Tika arī palielināta minimālā alga – no 320 eiro līdz 360 eiro.

2016. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa jomā plānots ieviest diferencēto neapliekamo minimumu (tādējādi turpmāk visām personām tiks piemērots nevis vienāds neapliekamais minimums, bet gan diferencētais, kura apmērs atšķirsies atkarībā no maksātāja gūto ar nodokli apliekamo ienākumu apmēra), sašaurināt personu loku, par kurām maksātājs ir tiesīgs piemērot atvieglojumu par apgādībā esošām personām, un citas izmaiņas. Plānots arī paaugstināt valstī noteikto minimālo algu – no 360 eiro līdz 370 eiro.

4.7. attēls

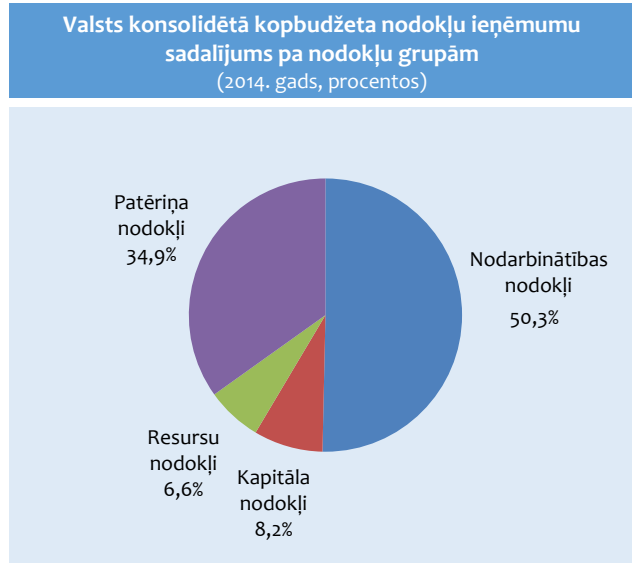
4.8. attēls

2014. gadā ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1976,1 milj. eiro, kas bija par 0,2% mazāk nekā 2013. gadā.

Ievākuma samazinājumu ietekmēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas likmes izmaiņas. No 2014. gada 1. janvāra valsts sociālās apdrošināšanas likme tika samazināta par 1 procentpunktu un ir 34,09%, no kuriem 23,59% maksā darba devējs un 10,5% – darba ņēmējs.

2015. gada vienpadsmit mēnešos ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām pieauga un bija 1854,3 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, bija par 3,9% vairāk.

Lai samazinātu nodokļu regresivitāti nodarbinātajiem un pašnodarbinātajiem ar augstāku ienākuma līmeni, pieņemts *Solidaritātes nodokļa likums*. Solidaritātes nodoklis, sākot ar 2016. gadu, tiks piemērots fizisko personu ienākuma daļai, kas kalendāra gada laikā ir pārsnieguši valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksimālo apmēru.

Patēriņa nodokļu ieņēmumi veido trešdaļu no visiem nodokļu ieņēmumiem. Privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma rezultātā 2014. gadā patēriņa nodokļu ieņēmumi valsts budžetā pieauga par 8,6 procentiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos patēriņa nodokļu ieņēmumi bija par 5,9% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

2014. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 1803,7 milj. eiro un, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 8,2 procentiem.

Kopš 2014. gada 1. janvāra PVN jomā tika atcelti vairāki PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi, veiktas izmaiņas PVN piemērošanā darījumos ar nekustamo īpašumu, ieviesti PVN nodrošinājumi darījumos ar naftas produktiem u.c.

2015. gada vienpadsmit mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 1756,8 milj. eiro, kas ir par 5,7% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

No 2015. gada 1. janvāra tika veiktas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa jomā, piemēram, ieviesti īpaši pievienotās vērtības nodokļa aprēķināšanas maksāšanas režīmi elektrisko sakaru, apraides un elektroniski sniegtajiem pakalpojumiem, veiktas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa likuma piemērošanas kārtībā u.c.

Arī 2016. gadā plānotas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa jomā:

- sākot ar 1. jūliju, dzīvojamās mājas pārvaldīšanas pakalpojumam tiks piemērota PVN standartlikme 21% apmērā;
- sākot ar 1. janvāri, tiks papildināta PVN apgrieztā maksāšanas kārtība, papildinot to ar dažādiem kokmateriālu veidiem, kā arī noteikts, ka priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojums par vieglo pasažieru automašīnu iegādi un ar tās uzturēšanu saistītām izmaksām ir 50% apmērā;
- sākot ar 1. aprīli, tiks ieviesta PVN apgrieztā maksāšanas kārtība mobilajiem telefoniem, klēpj datoriem, planšētdatoriem u.c. ierīcēm u.c. izmaiņas.

2014. gadā pieauga akcīzes nodokļa patēriņa daļas (alkoholiskie dzērieni, tabaka, u.c. akcīzes preces) ieņēmumi. 2014. gadā nodokļa ieņēmumi bija 330 milj. eiro, kas bija par 3,8% vairāk nekā 2013. gadā.

No 2014. gada 1. janvāra tika ieviestas akcīzes nodokļa patēriņa daļas izmaiņas tabakas izstrādājumiem, paaugstinot akcīzes nodokli cigaretēm, cigāriem un smēķējamajai tabakai. Noteikts, ka akcīzes nodoklis šai preču grupai katru gadu tiks paaugstināts līdz 2018. gadam.

2015. gada vienpadsmit mēnešos akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi pieauga par 4,7%, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu.

No 2015. gada 1. janvāra tika noteikts akcīzes nodoklis par tabakas lapām ar tādu pašu likmi kā smēķējamajai tabakai.

Arī 2016. gadā plānotas izmaiņas akcīzes nodokļa jomā:

- sākot ar 1. janvāri, tiks paaugstinātas likmes smēķējamajai tabakai un tabakas lapām;
- sākot ar 1. martu, tiks paaugstinātas likmes alkoholiskajiem dzērieniem, kā arī ieviests nodoklis karsējamajai tabakai;
- sākot ar 1. jūliju, tiks ieviests nodoklis elektroniskajās cigaretēs izmantojamajam šķidrumam.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2014. gadā bija 8,2%. 2014. gadā kapitāla nodokļu ieņēmumi pieauga par 2% salīdzinājumā ar 2013. gadu.

2015. gada vienpadsmit mēnešos kapitāla nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, pieauga par 6,9 procentiem.

2014. gadā ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa samazinājās par 2,1%. Tas galvenokārt saistīts ar iemaksu samazināšanos un atmaksātās summas palielināšanos. Atmaksātās summas pieaugušas par 3 milj. eiro jeb 4,2%, salīdzinot ar 2013. gadu. Savukārt uzņēmumu ienākuma nodokļa iemaksas samazinājušās par 4,7 milj. eiro jeb 1,1 procentu.

No 2014. gada 1. janvāra uzņēmumu ienākuma nodokļa jomā ir veiktas izmaiņas, kuru mērķis ir veicināt investīcijas un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā, piemēram, pagarināta iespēja piemērot nodokļa atvieglojumu jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, pagarināti piemērošanas termiņi nodokļa atlaidēm par veiktajiem ieguldījumiem atbalstāmajos projektos u.c. Veiktas izmaiņas arī mikrouzņēmumu nodokļa jomā.

2015. gada vienpadsmit mēnešos uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi pieauga par 8,8%, salīdzinot ar 2014. gada janvāri-novembri.

Grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* paredz 2016. gadā saglabāt 9% mikrouzņēmumu nodokļa likmi visam mikrouzņēmuma apgrozījumam līdz 100 tūkst. eiro gadā.

Nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2014. gadā pieauga par 10,5% un bija 190,9 milj. eiro.

No 2014. gada 1. janvāra tika veiktas izmaiņas nekustamā īpašuma nodokļa jomā, piemēram, atcelti atbrīvojumi no nodokļa valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, mainīta nodokļa maksātāja noteikšanas kārtība par valstij vai pašvaldībai piederošu un piekritošu nekustamo īpašumu u.c.

2015. gada vienpadsmit mēnešos nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi, salīdzinot ar 2013. gada janvāri-novembri, pieauga par 3,8% un bija 195 milj. eiro.

No 2015. gada 1. janvāra nekustamā īpašuma nodokļa jomā ir noteikts, ka vairs netiks piemērots atbrīvojums uz 12 mēnešiem kopš ēkas nodošanas ekspluatācijā no nekustamā īpašuma nodokļa saimnieciskās darbības veikšanai paredzētām uzceltām vai rekonstruētām ēkām.

No 2016. gada līdz 2025. gadam nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinam plānots izmantot divu veidu nodokļa bāzes – nekustamā īpašuma kadastrālo vērtību (vispārīgā gadījumā) un speciālo vērtību (lauku zemēm, kuru platība pārsniedz 3 ha).

Resursu nodokļu grupa ir mazākā nodokļu grupa, un 2014. gadā tā veidoja 6,6% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 1,5 procentiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos resursu nodokļu grupā ieņēmumi bija par 7,1% lielāki nekā pirms gada.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 5 procentiem.

No 2014. gada 1. janvāra dabas resursu nodokļa jomā ir veiktas vairākas izmaiņas, piemēram, ieviestas jaunu dabas resursu nodokļa objektu un paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes (par dabas resursu ieguvu, par atkritumu apglabāšanu, par gaisa un ūdeņu piesārņošanu, par videi kaitīgām precēm u.tml.).

2015. gada vienpadsmit mēnešos dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 8,1 procentu.

2014. gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi bija 418,6 milj. eiro – par 1,3% vairāk nekā 2013. gadā.

No 2014. gada 1. janvāra ir samazināta akcīzes nodokļa likme dabasgāzei, ko izmanto rūpnieciskajā ražošanā, un paaugstināts akcīzes nodoklis naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi ir pieauguši par 7,1%, salīdzinot ar 2014. gada janvāri-novembri.

No 2015. gada 1. janvāra akcīzes nodokļa jomā tika veiktas izmaiņas, ar kurām tika atceltas samazinātā akcīzes nodokļa likmes noteiktai degvielai, precizētas normas par akcīzes nodokļa atbrīvojuma piemērošanu dabasgāzei, ko izmanto siltumnieču siltumapgādei, noteiktas izmaiņas attiecībā uz akcīzes nodokļa atvieglojuma piemērošanu dīzeļdegvielai lauksaimniecības vajadzībām.

Ar 2016. gada 1. janvāri tiek plānots paaugstināt akcīzes nodokļa likmes svinu nesaturošam benzīnam, dīzeļdegvielai, petrolejai, sašķīdinātai naftas gāzei un svinu nesaturošam benzīna un etilspirta maisījumam.

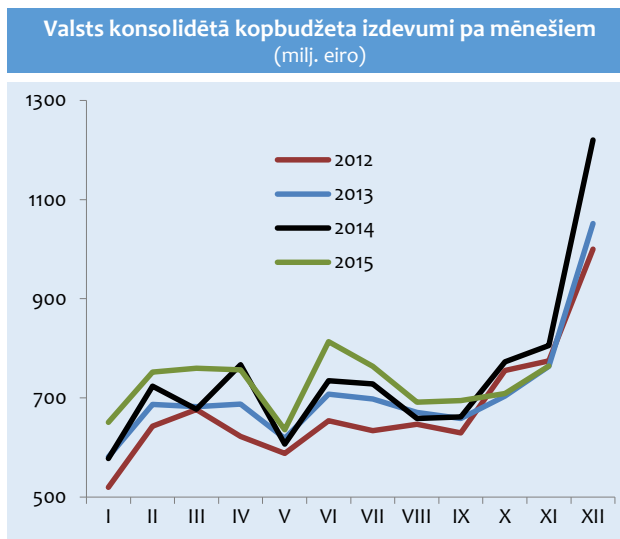
4.1.3. Budžeta izdevumi

Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā kopš 2011. gada valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pakāpeniski pieaug.

2014. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi pieauga par 5% un bija 8934,9 milj. eiro.

2015. gada vienpadsmit mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi turpina pieaugt un, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, ir palielinājušies par 3,6% un ir 7991,6 milj. eiro.

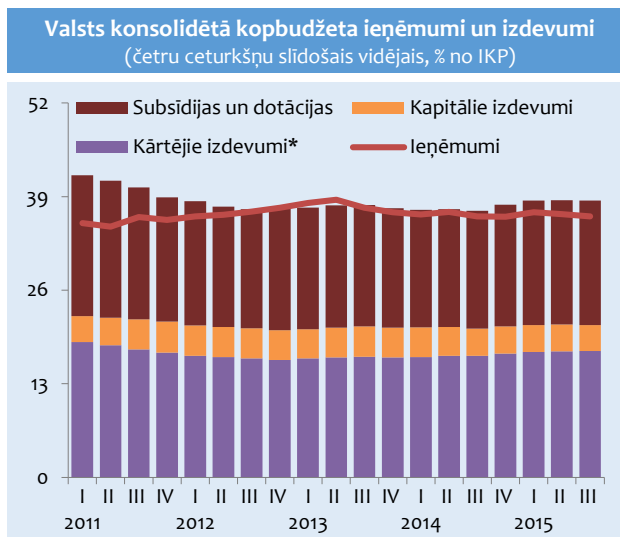
4.9. attēls

2014. gadā **izdevumi subsīdijām un dotācijām** pieauga par 7,4%. Straujais pieaugums lielā mērā bija saistīts ar augstākiem izdevumiem fondu projektu apguvei transporta jomā, uzņēmējdarbības un inovāciju jomā, kā arī tiešmaksājumiem zemniekiem. Pieaugumu veicināja arī dotācijas veselības aprūpei, kā arī atbalsts piena ražotājiem, kuru darbību negatīvi ietekmēja Krievijas sankcijas.

Jāatzīmē, ka izdevumi subsīdijām un dotācijām palielinājās arī ekonomiskās krīzes laikā. Tas lielā mērā bija saistīts ar pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī sociālajiem pabalstiem.

4.10. attēls

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Kopumā 2014. gadā izdevumi subsīdijām un dotācijām veidoja 44,7% no visiem budžeta izdevumiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar 2014. gada janvāri-novembri, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 2,6 procentiem.

Krīzes laikā, īstenojot budžeta izdevumu samazināšanu, vieni no pirmajiem tika ierobežoti **kapitālie izdevumi**. Jau 2008. gadā kapitālie izdevumi bija mazāki nekā gadu iepriekš un būtiski tika samazināti arī 2009. un 2010. gadā. No 2011.-2013. gadam saistībā ar ES fondu aktīvu apguvi kapitālie izdevumi palielinājās.

2014. gadā kapitālie izdevumi samazinājās par 4 procentiem.

Kapitālo izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos 2014. gadā veidoja gandrīz 10% no visiem valsts budžeta izdevumiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, kapitālie izdevumi samazinājās par 6 procentiem.

Visbūtiskāk krīzes laikā tika mazināti **kārtējie izdevumi**. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes atsevišķu jomu optimizācija – ministriju un valsts iestāžu darbinieku skaita un algu samazināšana, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana. Tieši šie izdevumi krīzes laikā tika visvairāk samazināti. 2008. gadā kārtējie izdevumi veidoja vairāk nekā pusi no visiem budžeta izdevumiem, 2014. gadā to īpatsvars veidoja vien 45,4 procentus.

Gan 2011. gadā, gan 2012. gadā kārtējie izdevumi būtībā nepalielinājās, taču kopš 2013. gadā tie pieaug.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām (procentos)										
	Struktūra					Pret IKP				
	2011	2012	2013	2014	2015 III	2011	2012	2013	2014	2015 III
Izdevumi – pavisam	100	100	100	100	100	38.9	37.3	37.4	37.1	36.4
Vispārējie valdības dienesti	12,1	13,3	12,8	13,2	13,5	4,7	5,0	4,8	4,9	4,9
Aizsardzība	2,3	2,1	2,2	2,1	2,2	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Sabiedriskā kārtība un drošība	4,4	4,5	4,8	4,9	4,9	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8
Ekonomiskā darbība	19,0	18,6	18,7	18,1	15,3	7,4	7,0	7,0	6,7	5,6
Vides aizsardzība	2,5	2,3	2,4	2,4	2,2	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,0	3,0	3,0	2,6	2,4	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9
Veselība	7,8	7,8	7,6	7,4	7,6	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8
Atpūta, kultūra un reliģija	3,2	3,5	3,6	3,4	3,4	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3
Izglītība	17,1	16,6	16,4	16,7	17,1	6,6	6,2	6,1	6,2	6,2
Sociālā aizsardzība	28,5	28,2	28,4	29,1	31,3	11,1	10,5	10,6	10,8	11,4

2014. gadā kārtējie izdevumi pieauga par 8,7%. Tik strauju pieaugumu lielā mērā noteica minimālās darba algas paaugstināšana un atalgojuma izlīdzināšana sabiedriskajā sektorā strādājošiem.

2015. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kārtējie izdevumi palielinājās par 4,8 procentiem.

Atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām lielākais devums izdevumu pieaugumā 2014. gadā bija sociālajai aizsardzībai, izglītībai, vispārējiem valdības dienestiem un ekonomiskajai darbībai. Savukārt izdevumi pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai saruka.

Līdzīgas tendences izdevumu dinamikā saglabājas arī 2015. gadā.

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto

sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Krīzes laikā sabiedriskais pieprasījums strauji samazinājās. Tas atsāka pieaugt 2011. gadā, ko noteica straujš valsts budžeta izdevumu investīcijām kāpums un pašvaldību izdevumu pieaugums.

Savukārt 2012. gadā un 2013. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās, attiecīgi par 0,4% un 0,1%. Samazinājumu lielā mērā noteica centrālās valdības budžeta izdevumu samazināšanās, kā arī valsts budžeta izdevumu investīcijām apjomu kritums.

2014. gadā sabiedriskais pieprasījums atsāka pieaugt – par 4,4%. To noteica straujāks centrālās valdības budžeta izdevumu pieaugums – par 8%, kā arī centrālās valdības budžeta izdevumu investīcijām apjomu kāpums – par 13,4%. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi saruka, ko noteica pašvaldību budžeta izdevumu investīcijām apjomu samazināšanās – par 8,3 procentiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums (procentos)										
	Pret IKP					Izmaiņas				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Sabiedriskais pieprasījums	23,1	23,3	22,2	22,0	22,0	-8,5	5,5	-0,4	-0,1	4,4
Valsts patēriņš	18,4	18,3	17,4	17,6	17,6	-8,1	3,0	0,3	1,6	4,9
– centrālā valdība*	10,4	10,1	9,4	9,3	9,6	-2,9	0,4	-1,8	-0,1	8,0
– pašvaldības	8,0	8,2	8,0	8,3	8,0	-14,2	6,5	2,8	3,7	1,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	4,7	5,0	4,9	4,4	4,4	-9,8	15,0	-3,0	-6,3	2,1
– centrālā valdība*	2,1	2,6	2,6	2,1	2,4	-8,6	30,7	-0,2	-14,7	13,4
– pašvaldības	2,6	2,4	2,3	2,3	2,1	-10,8	2,2	-5,9	2,9	-8,3

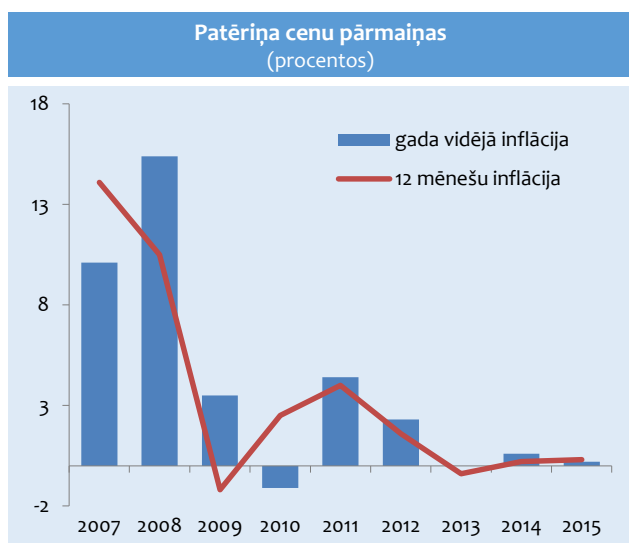
* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

4.2. Cenas

4.2.1. Patēriņa cenas

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2011. gadā 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija bija 4,0%, 2012. gadā – 1,6%, savukārt 2013. gadā patēriņa cenas samazinājās par 0,4%. 2014. gadā bija vērojams mērens cenu pieaugums un tas bija straujāks nekā iepriekšējā gadā – patēriņa cenas pieauga par 0,2%, tomēr cenu izmaiņas bija zemākas par tradicionālo sezonālo svārstību līmeni. Cenu izmaiņas 2014. gadā galvenokārt noteica cenu pieaugums pakalpojumiem un tabakai, kā arī izdevumu samazinājums transportam (degvielai) un pārtikai. Liela ietekme bija pārtikas un naftas cenu dinamikai pasaulē.

4.11. attēls

2015. gadā turpinājās mērens cenu pieaugums un tas bija zemāks nekā iepriekšējā gadā, neskatoties uz gada sākumā vērojamo straujāko cenu pieaugumu pēdējos četros gados. 2015. gada vidējā inflācija bija 0,2 procenti.

4.5. tabula

Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem (procentos)				
		Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2014	Jūlijs	-0,4	0,6	0,2
	Augusts	-0,6	0,8	0,3
	Septembris	0,5	1,0	0,4
	Oktobris	0,0	0,7	0,5
	Novembris	-0,3	0,9	0,6
	Decembris	-0,6	0,2	0,6
2015	Janvāris	0,1	-0,4	0,6
	Februāris	0,3	-0,1	0,5
	Martis	0,8	0,4	0,5
	Aprīlis	0,6	0,5	0,5
	Maijs	0,6	1,2	0,6
	Jūnijs	-0,2	0,6	0,5
	Jūlijs	-1,0	0,0	0,5
	Augusts	-0,5	0,1	0,4
	Septembris	-0,1	-0,5	0,3
	Oktobris	0,3	-0,2	0,2
	Novembris	0,0	0,0	0,2
	Decembris	-0,3	0,3	0,2

2015. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, patēriņa cenas pieauga par 0,3%.

Galvenie cenu ietekmējošie faktori 2015. gadā:

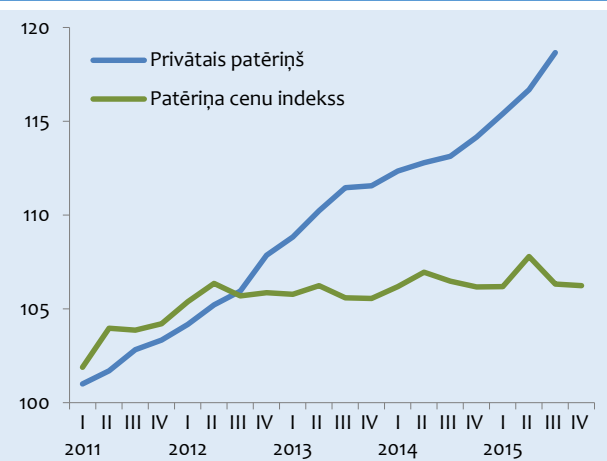
- lielākā ietekme uz cenu palielinājumu bija elektroenerģijas cenu kāpumam saistībā ar elektroenerģijas tirgus atvēršanu no 2015. gada 1. janvāra. Elektroenerģijai cenas pieauga vidēji par 27,6%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 0,9 procentpunktiem. Mājokļu grupā cenas pieauga arī ūdens piegādei un citiem ar mājokli saistītiem pakalpojumiem par 1,7%. To daļēji kompensēja cenu kritums siltumenerģijai par 12,7% un gāzei par 9,5%, kas kopā kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,65 procentpunktiem. Kopumā mājokļa uzturēšanas grupā cenas ir pieaugušas par 1,7%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 0,3 procentpunktiem;
- naftas produktu cenu kritums pasaulē. Neskatoties uz pasaules naftas cenu kāpumu februārī-maijā, kopš jūnija naftas cenām bija vērojams straujāks kritums, kopumā cenām gada laikā samazinoties gandrīz par 40%. Saistībā ar ziņām par naftas krājumu apjoma ievērojamu pieaugumu ASV, kā arī OPEC lēmumu nesamazināt naftas ieguves kvotas, decembrī jēlnaftas cena bija nokritusi līdz zemākajam līmenim kopš 2008. gada decembra – 35 USD par barelu. Latvijā degvielas cenu kritumam gada laikā bija lielākā ietekme uz cenu samazinājumu, lai gan degvielas cenām kritums nebija tik straujš kā pasaules naftas cenām. Straujāku cenu kritumu degvielai kavē augstais ASV dolāra kurss attiecībā pret eiro. Gada laikā degvielas cenas Latvijā samazinājās par 11% un par 0,65 procentpunktiem samazināja kopējo cenu līmeni. To daļēji kompensēja cenu kāpums transporta pakalpojumiem par 9,1%. Kopumā transporta grupā cenas samazinājās par 2,3%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,3 procentpunktiem;
- cenu kāpums alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai saistībā ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu. Cenas alkoholiskajiem dzērieniem pieauga par 5,7%, bet cenas tabakai pieauga par 1,8%, kas kopā kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,4 procentpunktiem;
- pārtikas cenu kritums par 0,8%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,2 procentpunktiem. Būtiskākā ietekme bija cenu kritumam pienam un piena produktiem. Cenu kritums pienam un piena produktiem bija straujākais kopš 1997. gada (izņemot 2009. gadu), ko turpināja ietekmēt Krievijas noteiktais embargo no 2014. gada augusta. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Pasaules pārtikas cenas 2015. gadā

turpināja samazināties ceturto gadu pēc kārtas. 2015. gada decembrī, salīdzinot ar 2014. gada decembri, tās samazinājās par 17%, ko ietekmēja cenu kritums visās galvenajās pārtikas produktu grupās. Lielais piedāvājums kopā ar vājo pieprasījumu un augstā ASV dolāra vērtība bija galvenie iemesli pasaules pārtikas cenu kritumam. Visstraujāk cenas samazinājās gaļai un graudaugiem saistībā ar augstāku ražu nekā gaidīts produktu eksportētājvalstīs. Pasaules pārtikas cenu kritums saistīts arī ar lēnu tirdzniecības aktivitāti un deflācijas gaidām, pircējiem cerot uz vēl zemākām cenām turpmākajos mēnešos. Piena produktu cenām bija vērojams straujš samazinājums gada vidū, kas bija saistīts ar Krievijas noteikto embargo, piena kvotu sistēmas atcelšanu ES, kā arī nenoteiktību par Ķīnas 2015. gada piena produktu iepirkumiem. Septembrī-decembrī cenas strauji pieauga cukuram saistībā ar sliktajiem laika apstākļiem galvenajās eksportētājvalstīs, bet kopumā gada laikā tās uzrādīja kritumu, pateicoties cenu samazinājumam gada pirmajā pusē.

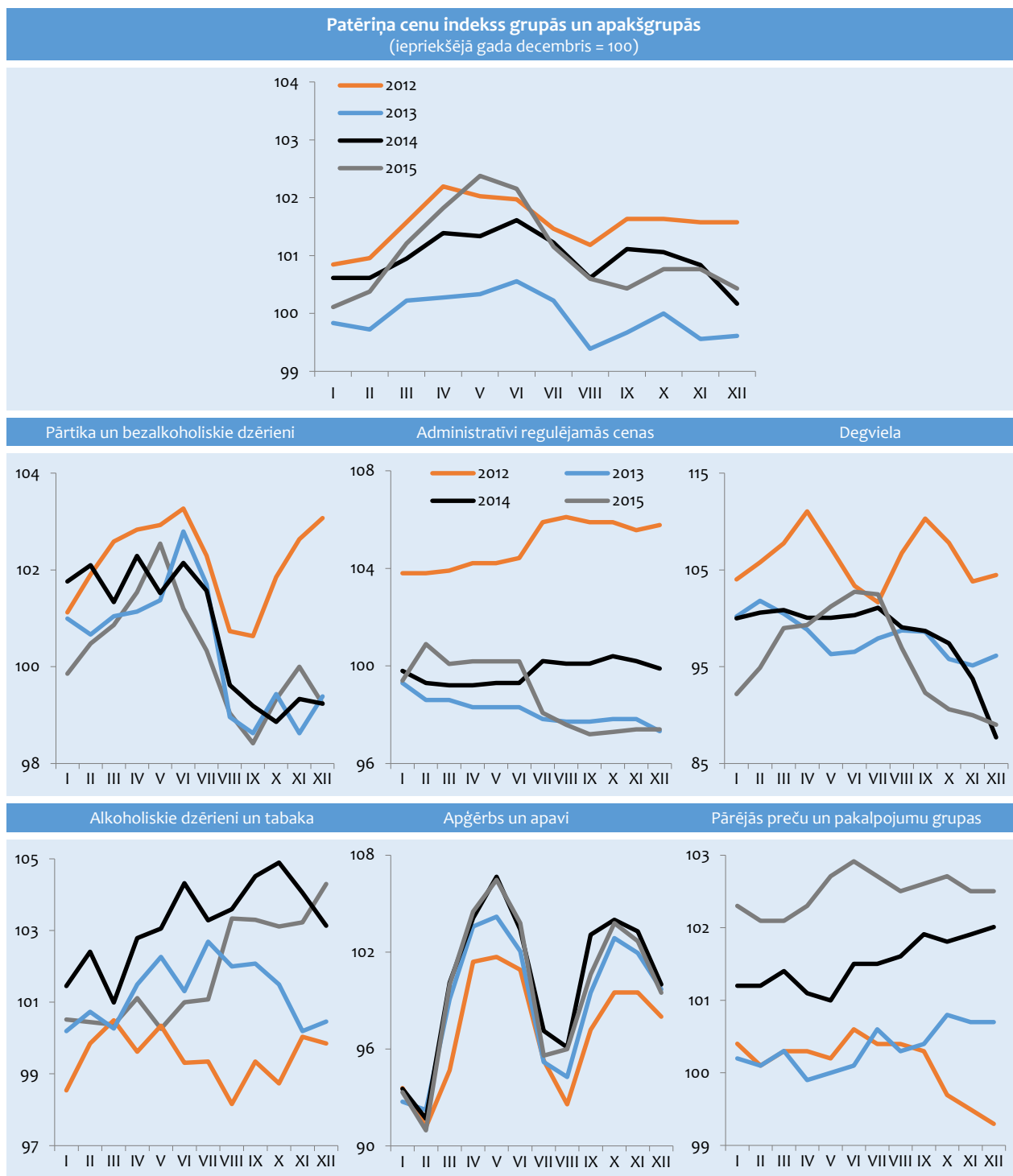
2016. gadā sagaidāma mērena inflācija, bet tā būs augstāka nekā 2015. gadā. To ietekmēs dažādi piedāvājuma puses faktori saistībā ar nodokļu palielināšanos, kā arī pieprasījuma kāpums, ko veicinās ekonomisko aktivitāšu un atalgojuma pieaugums. Vienlaikus inflācija joprojām lielā mērā būs atkarīga no pasaules naftas un pārtikas cenu svārstībām. Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā gada vidējā inflācija var būt aptuveni 1% pie nosacījuma, ja pasaules naftas un pārtikas produktu cenas saglabās mērenu dinamiku un nav sagaidāmas to straujas izmaiņas.

4.12. attēls

Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss
(2010. gada 4. ceturksnis = 100)

4.13. attēls

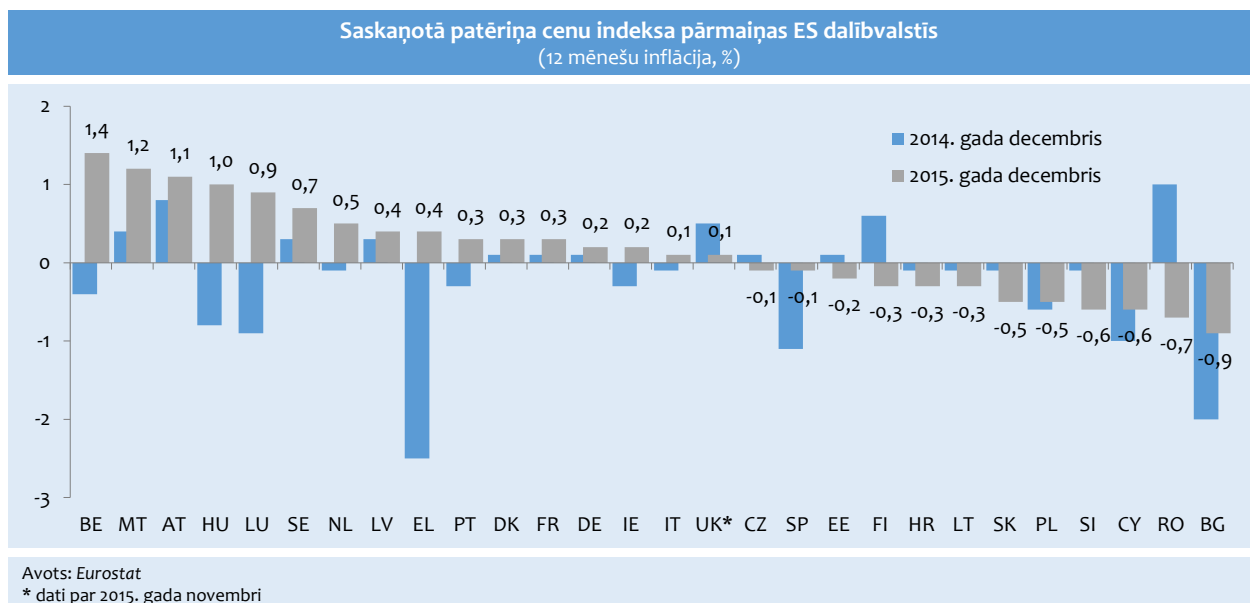

2014. gada vidējā **inflācija ES** bija 0,6%. Galvenokārt to noteica pakalpojumu cenu pieaugums.

2015. gada decembrī, salīdzinot ar 2014. gada decembri, cenu līmenis gan ES valstīs kopumā, gan eirozonā pieauga par 0,2%. Inflācija visstraujāk pieauga

Griekijā, Beļģijā, Ungārijā un Luksemburgā, bet straujāk cenas samazinājās Rumānijā un Somijā. Augstākā inflācija 2015. gada decembrī bija Beļģijā un Maltā, bet lielākā deflācija – Bulgārijā.

4.14. attēls

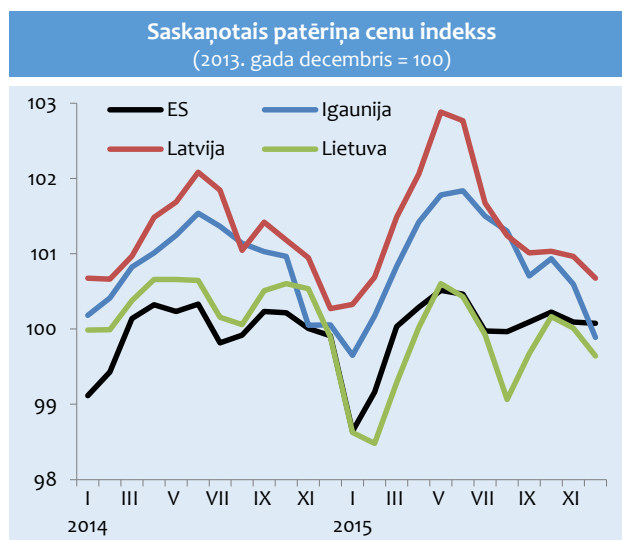
Salīdzinot Baltijas valstis, saskaņotā patēriņa cenu indekss 2015. gada decembrī, salīdzinot ar 2014. gada decembri, Latvijā pieauga par 0,4%. Savukārt Lietuvā un Igaunijā cenas samazinājās – attiecīgi par 0,3% un 0,2%. 2015. gada decembrī, salīdzinot ar 2014. gada decembri, patēriņa cenām pārtikas, alkohola un tabakas produktu grupā bija pieaugums Latvijā un Igaunijā, cenām pieaugot alkoholam, tabakai un bezalkoholiskajiem dzērieniem, bet cenām pārtikai samazinoties visās trīs valstīs. Enerģijas grupā cenas samazinājās visās valstīs.

Baltijas valstīs pārtikas, bezalkoholisko dzērienu, alkohola un tabakas produktu grupā Igaunijā cenas pieauga par 1,3%, Latvijā – par 0,5%, bet Lietuvā samazinājās par 0,3%. Enerģijas cenas straujāk samazinājās Lietuvā – par 11,5%, Igaunijā – par 9,7%, savukārt Latvijā enerģijas cenām bija vismazākais kritums – par 2,8%. Administratīvi regulējamām cenām visās valstīs bija vērojams kritums. Igaunijā tās samazinājās straujāk – par 7,2%, bet Latvijā un Lietuvā – attiecīgi par 2,6% un 2,2 procentiem.

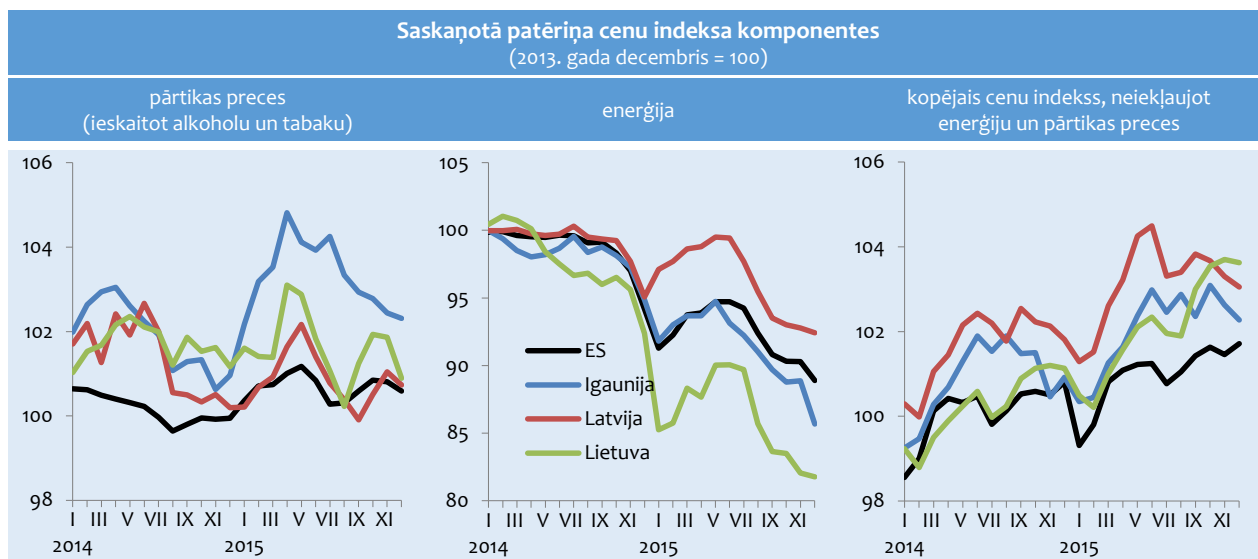
Jāatzīmē, ka Lietuvā 2015. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, straujāk nekā Latvijā un Igaunijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – par 3,7% (Latvijā un Igaunijā attiecīgi par 2,1% un 1,7%). Gada laikā Latvijā cenas visvairāk ietekmēja pakalpojumu grupas un alkohola un tabakas cenu pieaugums, jo,

izslēdzot šīs grupas, pārējās grupās bija vērojams cenu samazinājums.

4.15. attēls

4.16. attēls

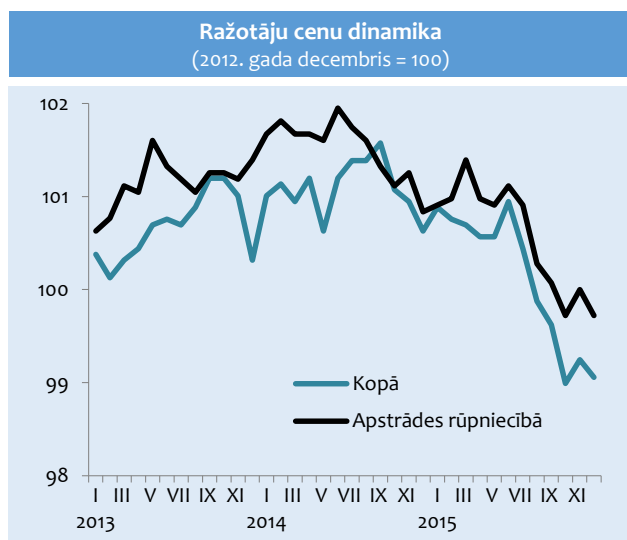

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas 2012. gadā uzrādīja nelielu pieaugumu, bet 2013. gadā ražotāju cenas pieauga ļoti mēreni – par 0,3%. 2014. gadā turpinājās mērens pieaugums – arī par 0,3%, gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga par 0,5%, bet eksportētajai produkcijai – par 0,1 procentu.

2015. gada decembrī, salīdzinot ar 2014. gada decembri, vidējais ražotāju cenu līmenis kopumā rūpniecībā samazinājās par 1,6%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 2,6%, bet eksportētai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 0,5%. Ražotāju cenas samazinājās visās rūpniecības nozarēs, izņemot ieguves rūpniecību.

4.17. attēls

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu dinamika pasaules tirgos. Savukārt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu ietekmē iekšzemes pieprasījums.

Kopējais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2015. gada decembrī samazinājās par 1,1%. Apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai gada laikā samazinājās par 1,7%, bet eksportētajai produkcijai – par 0,7%. Ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā ietekmēja Krievijas embargo pārtikas produktiem, kā arī ekonomiskā situācija ES un Krievijā un pasaules izejvielu cenu kritums, īpaši energoresursu cenu kritums kopš 2014. gada vidus. Jāatzīmē, ka 2015. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, bija vērojams straujš pasaules cenu kritums enerģijai, rūpniecības un lauksaimniecības izejvielām.

Nozaru griezumā apstrādes rūpniecībā gada laikā ietekmīgākais ražotāju cenu pieaugums bija ķīmisko vielu un produktu ražošanā (par 8,7%), dzērienu ražošanā (par 8%) un elektrisko iekārtu ražošanā (par 3,3%). Ražotāju cenu pieaugumu šajās nozarēs noteica eksportētās produkcijas cenu pieaugums, izņemot dzērienu ražošanu, kur cenu pieaugumu noteica cenu kāpums gan vietējā tirgū ražotajai produkcijai, gan eksportētajai produkcijai.

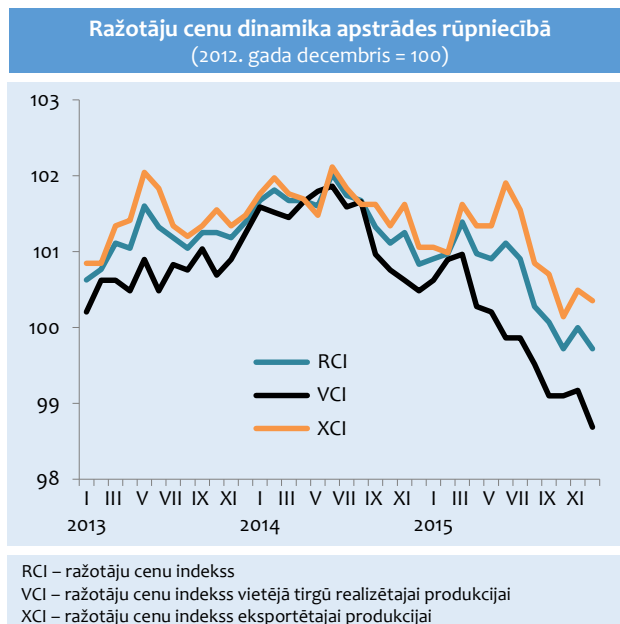
Savukārt apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas samazinājās koksnes izstrādājumu ražošanā – par 3%, pārtikas produktu ražošanā – par 3,3% un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā – par 3,7%. Ražotāju cenu kritumu koksnes izstrādājumiem noteica straujās cenu kritums eksportētai produkcijai, savukārt pārtikas produktu ražošanā cenas straujāk saruka vietējā tirgū realizētajai produkcijai, kas saistīts ar Krievijas noteiktajiem tirdzniecības ierobežojumiem. Jāatzīmē, ka arī pasaules pārtikas cenas gada laikā bija būtiski samazinājušās (par 17%). Savukārt nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozarē cenas straujāk samazinājās vietējā tirgū realizētajai produkcijai dēļ vājā pieprasījuma būvniecības nozarē.

Ražotāju cenu pieaugums ES kopš 2011. gada vidus samazinājās. To galvenokārt ietekmēja pārtikas, kā arī lauksaimniecības un ražošanas izejvielu cenu kritums, ko zināmā mērā noteica pieprasījuma samazinājums pasaulē saistībā ar parādu krīzes saasināšanos eirozonā 2011.-2012. gadā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās citās attīstītajās valstīs, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanās un nenoteiktība par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu. 2014. gadā ES ražotāju cenas strauji samazinājās, ko noteica ekonomiskā situācija starp ES un Krieviju Ukrainas krīzes dēļ un pasaules izejvielu cenu kritums.

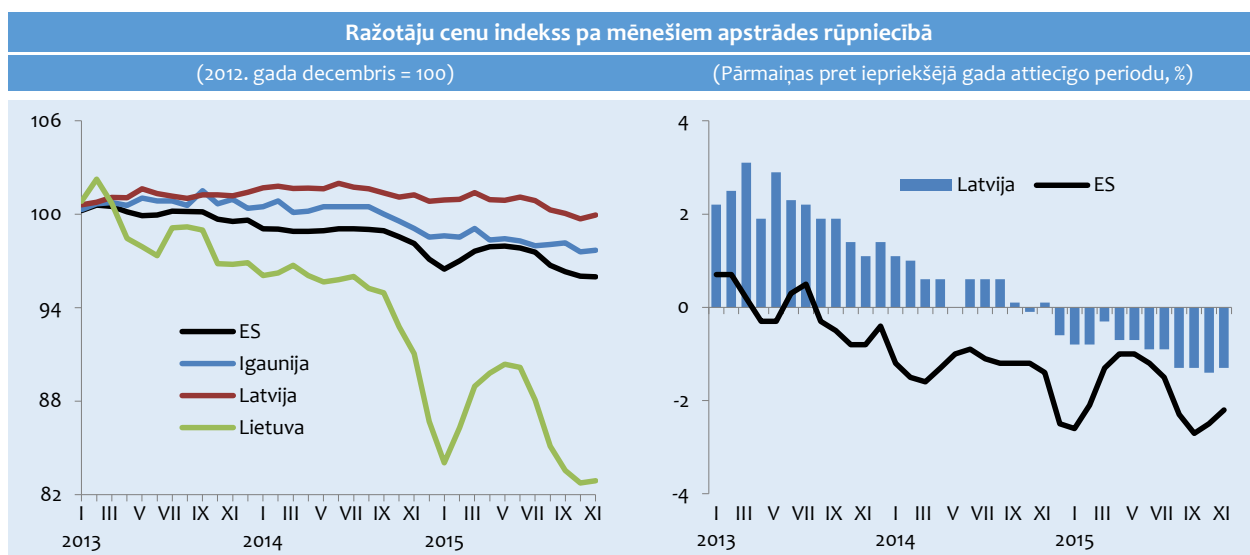
2015. gada janvārī-novembrī ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā ES turpināja samazināties (par 1,2%). Salīdzinot Baltijas valstis, ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā 2015. gada novembrī, salīdzinot ar 2014. gada novembri, samazinājās visās Baltijas valstīs. Visstraujāk

tās samazinājās Lietuvā saistībā ar kritumu naftas pārstrādes nozarē – par 9,0%, bet Igaunijā un Latvijā ražotāju cenas samazinājās attiecīgi par 1,4% un 1,3 procentiem.

4.18. attēls

4.19. attēls

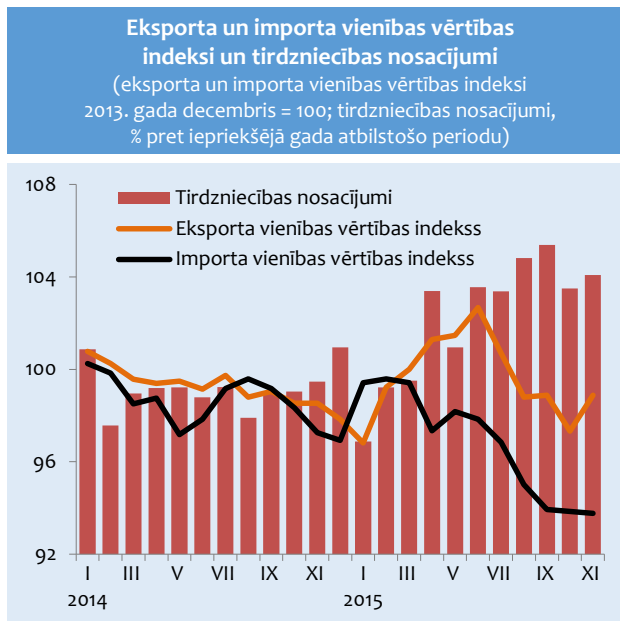
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

2014. gadā tirdzniecības nosacījumi nedaudz pasliktinājās. 2014. gada decembrī vienības vērtība eksportētajām precēm samazinājās par 2,1%, bet importētajām precēm – par 3,1%. Gan eksporta, gan importa vienības vērtības kritumu 2014. gadā visvairāk ietekmēja vienības vērtības samazināšanās koksna un naftas pārstrādes produktiem.

2015. gada janvārī–novembrī tirdzniecības nosacījumi strauji uzlabojās, vienības vērtībai eksportētajām precēm novembrī pārsniedzot vienības vērtību importētajām precēm par vairāk nekā 4 procentpunktiem. Vienības vērtība eksportētajām precēm 2015. gada novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 0,3%, importētajām precēm samazinājās par 3,6%. Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2015. gada novembrī, salīdzinot ar 2014. gada novembri, visvairāk ietekmēja vienības vērtības pieaugums lauksaimniecības produktiem, datoriem, elektroniskām un optiskām iekārtām, ķīmiskām vielām, dzērieniem, parastiem metāliem un elektroiekārtām, kā arī kritums koksna un naftas pārstrādes produktiem, koksnei un koksnes izstrādājumiem un pārtikas produktiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības kritumam koksna un naftas pārstrādes produktiem, jēlnaftas un dabasgāzes ieguvei, parastiem

metāliem un lauksaimniecības produktiem, bet palielināja – vērtības pieaugumam datoriem, elektroniskām un optiskām ierīcēm, farmaceitiskām vielām, pārtikas produktiem, elektroiekārtām, apģērbiem un ādas izstrādājumiem.

4.20. attēls

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais konts

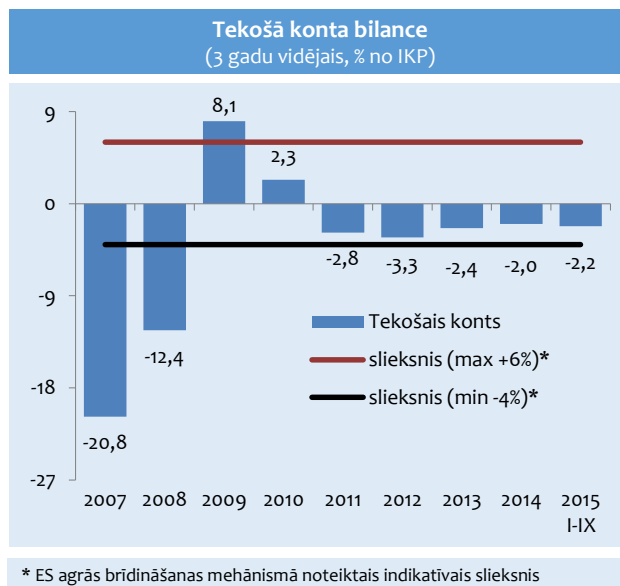
Kopš krīzes ir būtiski uzlabojusies Latvijas ārējā stabilitāte. Maksājumu bilances tekošais konts pēdējos gados ir neliela deficīta līmenī. 2012. gadā tas bija 3,3%, 2013. gadā – 2,4% un 2014. gadā – 2% no IKP, ko lielā mērā ietekmēja ārējās tirdzniecības bilances uzlabošanās. Vidēji pēdējos trīs gados tekošā konta negatīvā bilance bija 2,6% no IKP līmenī, kas nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto indikatīvo sliekšni un ir vērtējams kā ilgtspējīgs. 2015. gada deviņos mēnešos maksājumu bilances tekošais konts bija ar nelielu deficītu – 2,2% no IKP.

Arī mūsu kaimiņvalstīs tekošā konta bilances rādītājs ir tuvu sabalansētības līmenim, un tā ikgadējās svārstības ir visai nenozīmīgas. 2015. gada deviņos mēnešos tekošā konta bilance Lietuvā bija mērena deficīta līmenī (3,8% no IKP), bet Igaunijā ar nelielu pārpalikumu (2,6% no IKP).

Latvijas tekošā konta stāvokli galvenokārt nosaka izmaiņas ārējās tirdzniecības bilancē. Latvijai ir raksturīgs ārējās tirdzniecības deficīts, kas straujās izaugsmes gados pieauga, bet recesijas gados samazinājās. Tekošā konta cikliskās korekcijas lielā mērā noteica importa apjomu būtisks samazinājums. Ekonomikai stabilizējoties,

palielinājās arī importa apjomi. Tomēr preču eksports pieauga straujāk nekā imports, un ārējās tirdzniecības bilance uzlabojās. Pēdējos gados gan eksporta, gan importa dinamika kļuvusi lēnāka.

4.21. attēls

Kopš 2011. gada ārējās tirdzniecības deficīts ik gadu samazinās, ko galvenokārt nosaka eksporta straujāks pieaugums nekā importa. Laika periodā no 2011. līdz 2014. gadam preču eksports faktiskajās cenās ik gadu vidēji pieauga par 7% un 2014. gadā par 80% pārsniedza pirmskrīzes līmeni. Savukārt preču imports vidēji gadā palielinājās par 5,1% un 2014. gadā bija par 15% augstākā līmenī nekā 2007. gadā. Ārējās tirdzniecības deficīts 2014. gadā sasniedza 9,6% no IKP, kas bija par gandrīz 1,5 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada un krietni zemākā līmenī nekā pirms krīzes (2007. gadā – 22,9%).

Arī 2015. gadā preču eksports pieauga straujāk nekā imports un ārējās tirdzniecības bilance turpināja uzlaboties. 2015. gada vienpadsmit mēnešos preču

eksporta apjoms faktiskajās cenās bija par 1,2% lielāks nekā gadu iepriekš, bet imports pieauga par 0,3%. Eksportu pozitīvi ietekmēja mehānismu, ierīču un elektroiekārtu, ķīmiskās rūpniecības preču, kā arī koksnes un tās izstrādājumu eksporta pieaugums. Savukārt, ievērojami mazinoties cenām, samazinājās lauksaimniecības un pārtikas preču un minerālo produktu eksporta vērtība. Samazinājās arī transportlīdzekļu, vieglās rūpniecības preču, kā arī metālu un to izstrādājumu eksports.

2015. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ārējās tirdzniecības deficīts samazinājās par 0,5 procentpunktiem un bija 9,7% no IKP līmenī.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance (procentos no IKP)						
	2011	2012	2013	2014	2014 I-IX	2015 I-IX
A. Tekošais konts	-2,8	-3,3	-2,4	2,0	-2,5	-2,2
Tirdzniecības bilance	-12,1	-11,7	-11,2	-9,6	-10,2	-9,7
Eksports	41,0	44,2	43,1	43,2	42,9	42,2
Imports	53,9	56,0	54,3	52,8	-53,1	-51,9
Pakalpojumu bilance	7,3	7,4	7,8	7,4	7,5	7,3
Sākotnējie ienākumi	0,0	-0,6	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2
Otrreizējie ienākumi	1,9	1,6	1,3	0,4	0,4	0,4
B. Kapitāla konts	2,1	3,0	2,5	3,2	3,4	3,2
C. Finanšu konts*	4,1	-2,9	0,7	3,9	5,1	-2,7
Tiešās investīcijas	-4,9	-3,3	-1,6	-1,0	-0,8	-2,6
Ārvalstīs	0,2	0,7	1,4	0,9	0,5	0,3
Latvijā	5,2	4,0	3,0	1,9	1,3	2,9
Portfeļieguldījumi**	1,8	-4,8	-0,1	0,2	-0,3	7,3
Aktīvi	1,0	1,8	0,0	6,0	7,8	6,0
Pasīvi	-0,8	6,6	0,1	5,7	8,1	-1,2
Citi ieguldījumi	7,2	5,1	1,0	4,6	6,2	-7,4
Aktīvi	1,5	1,2	0,0	6,0	11,5	-6,7
Pasīvi	-5,7	-3,9	-1,0	1,3	5,3	0,7
D. Novirze	0,3	1,0	0,8	4,1	3,5	-1,6
E. Rezerves aktīvi	-4,5	3,6	1,7	-0,5	-0,6	2,2

* bez rezerves aktīviem
** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Pakalpojumu bilance Latvijā ir pozitīva. Vidēji 2012.-2014. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums bija 7,5% no IKP līmenī. 2014. gadā pakalpojumu eksports saruka par 1,2%, ko lielā mērā ietekmēja autotransporta kravas pārvadājumu samazinājums. Pakalpojumu imports samazinājās par 0,9%, un kopumā 2014. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums sasniedza 7,4% no IKP (2013. gadā – 7,8% no IKP). 2015. gadā pakalpojumu importa dinamika bija straujāka nekā eksporta, kas arī noteica pakalpojumu bilances

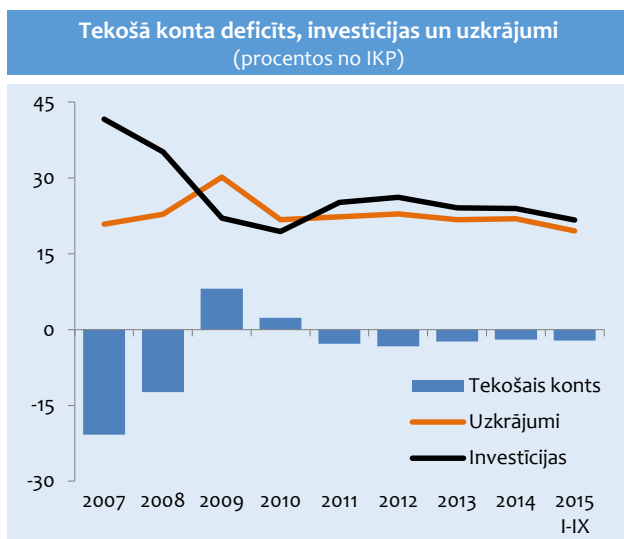
pārpalikuma samazināšanos. Gada deviņos mēnešos pakalpojumu eksporta apjoms faktiskajās cenās bija par 5,1% un imports – par 8,5% lielāks nekā pirms gada un pakalpojumu bilance sasniedza 7,3% no IKP. Pakalpojumu eksportu pozitīvi ietekmēja ienākumu pieaugums no ārvalstu tūristiem, finanšu pakalpojumiem, kā arī no nerezidentiem sniegtajiem datorpakalpojumiem un informācijas pakalpojumiem. Savukārt autotransporta pārvadājumu eksports kopumā bija par 9% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. 2015. gada deviņos mēnešos

pakalpojumu pozitīvā bilance gandrīz par 76% nosedza preču ārējās tirdzniecības deficītu.

Sākotnējo ienākumu bilance pēdējos trīs gados ir negatīva – vidēji gadā 0,7% no IKP līmenī ar relatīvi nelielām svārstībām, ko galvenokārt nosaka nerezidentu ieguldījumu ienākumu izmaiņas, kā arī ES fondu līdzekļu ieplūde. 2014. gadā, kā arī 2015. gada deviņos mēnešos sākotnējo ienākumu deficīts bija 0,2% no IKP līmenī. To galvenokārt ietekmēja reinvestētās peļņas pieaugums.

Otrreizējo ienākumu un kapitāla konta izmaiņas lielā mērā nosaka ES fondu līdzekļu plūsmas, kā arī Latvijas iemaksas ES budžetā. 2014. gadā otrreizējo ienākumu konta bilance bija ar pārpalikumu – 0,4% no IKP. 2015. gada deviņos mēnešos otrreizējo ienākumu bilance saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Kapitāla konta pārpalikums 2015. gada deviņos mēnešos bija 3,2% no IKP. Kapitāla konta pārpalikumu lielā mērā ietekmē ES fondu līdzekļu apgušanas aktivitātes, t.sk. Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda līdzekļu piesaiste.

4.22. attēls

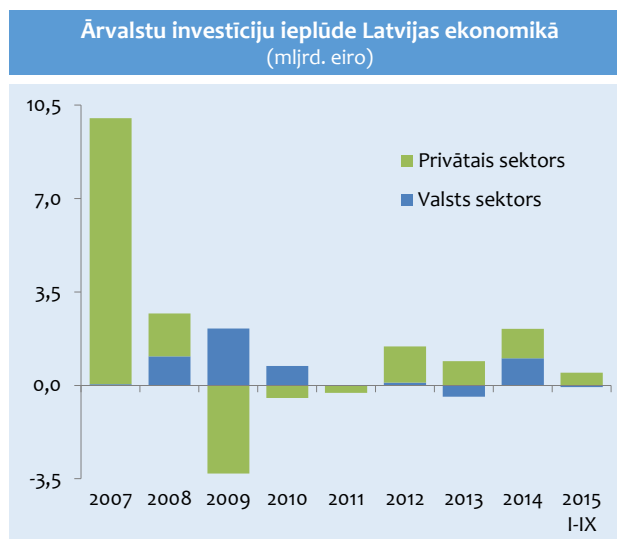
Liels tekošā konta deficīts pirmskrīzes gados atspoguļoja būtisku nesabalansētību starp iekšzemes investīcijām un uzkrājumiem. Kopš 2007. gada nacionālo uzkrājumu līmenis pakāpeniski palielinājās, kamēr investīciju līmenis Latvijas tautsaimniecībā samazinājās no 40% no IKP 2007. gadā līdz 23,9% no IKP 2014. gadā. Tekošā konta bilances mērens deficīts liecina par uzkrājumu un iekšzemes investīciju sabalansētību.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālā finanšu krīze spēcīgi ietekmēja pārrobežu finanšu un kapitāla plūsmas, izraisot maksājumu bilances finanšu konta nozīmīgas korekcijas. Kopš 2010. gada finanšu konta deficīts samazinās. Vienlaikus samazinās arī finanšu plūsmu nepastāvīgums.

Finanšu konta bilances stāvokli pēdējos gados pārsvarā noteica finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, kā arī valsts sektora parādu restrukturizācijas un parādsaistību samazināšanas politika.

4.23. attēls

Kopumā laika periodā no 2009.-2011. gadam finanšu konta bilance (aktīvi mīnus pasīvi) bija pozitīva, attiecīgi 6,1%, 2,1% un 4,1% no IKP. Savukārt 2012. un 2013. gadā finanšu konta bilance bija negatīva, attiecīgi 2,9% un 0,7% no IKP.

2014. gadā maksājumu bilances finanšu konta (bez rezerves aktīviem) bilance bija pozitīva, sasniedzot 3,9% no IKP, ko galvenokārt noteica kredītiestāžu aktīvu pieaugums parāda vērtspapīru un noguldījumu veidā 2014. gada pirmajā pusē. 2015. gada deviņos mēnešos finanšu konts ir negatīvs – 2% no IKP.

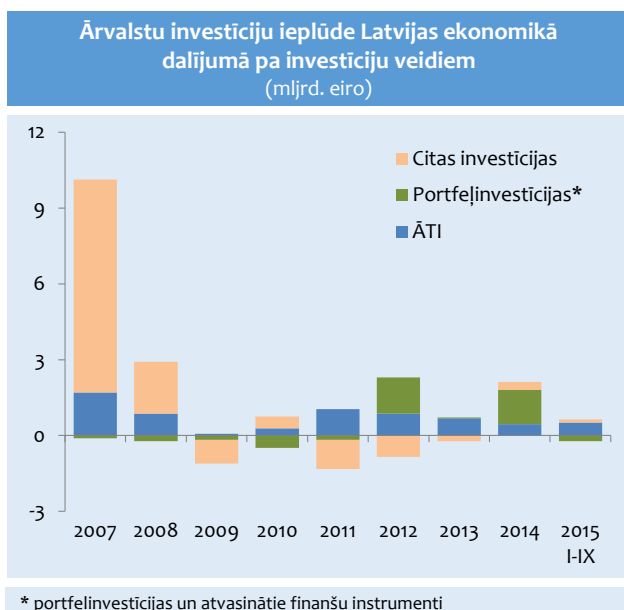
Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs pirmskrīzes gados bija privātais sektors. Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti, un privātā kapitāla ieplūdes apjomi kopš 2008. gada strauji samazinājās. Kopš 2007. gada ir mainījusies arī piesaistītā ārvalstu kapitāla plūsmu struktūra.

Tiešo investīciju ieplūde pārsniedz aizplūdi, un tiešo investīciju bilance ir negatīva. Laika periodā no 2011. līdz 2014. gada piesaistītās ĀTI plūsmas veidoja vidēji gadā gandrīz 3,5% no IKP. Jāatzīmē, ka ĀTI plūsmu intensitāte ik gadu samazinājās no 5,2% no IKP 2011. gadā līdz 1,9% 2014. gadā. To lielā mērā ietekmēja vājās ekonomiskās aktivitātes ES dalībvalstīs, kā arī ģeopolitiskās situācijas nenoteiktība. 2015. gada sākumā ārvalstu investoru aktivitātes palielinājās, un gada deviņos mēnešos piesaistītās ĀTI sasniedza gandrīz 3% no IKP.

Portfeļieguldījumu daļa pēdējos trīs gados nepārtraukti mainās. Portfeļieguldījumu plūsmu svārstības būtiski ietekmē banku sektora bilancu stabilizācijas darījumus, kā arī valsts ārējā parāda restrukturizācija. 2014. gadā portfeļieguldījumu bilance (aktīvi mīnus pasīvi) bija negatīva -0,4% no IKP. Savukārt 2015. gada deviņos mēnešos portfeļieguldījumu bilance bija pozitīva –

6,7% no IKP, ko galvenokārt ietekmēja Latvijas Bankas un kredītiestāžu portfeļieguldījumi ārvalstu ilgtermiņa parāda vērtspapīros.

4.24. attēls

Maksājumu bilances citu ieguldījumu konts kopš 2009. gada ir pozitīvs ar izteiktām ceturkšņu svārstībām, ko galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā.

2014. gadā citu ieguldījumu konta pozitīvā bilance bija 4,6% no IKP. 2015. gada deviņos mēnešos citu ieguldījumu konts bija negatīvs – 7,4% no IKP, ko lielā mērā ietekmēja kredītiestāžu naudas un noguldījumu aktīvu samazinājums. Tāpat kā portfeļieguldījumu, arī citu investīciju bilances svārstības pārsvarā ir saistītas ar finanšu sektora stabilizācijas pasākumiem un valsts sektora parādu restrukturizācijas politiku.

Kopumā jāatzīmē, ka ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas pakāpeniski stabilizējas, bet ir krietni mazākas nekā pirms krīzes.

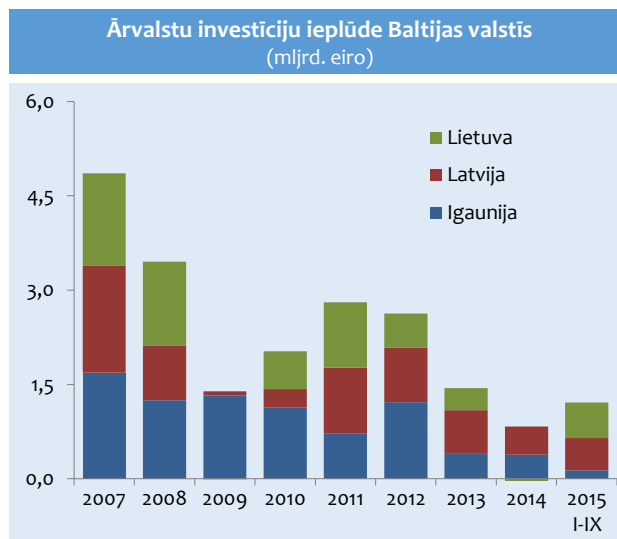
Latvijas bruto ārējais parāds saglabājās salīdzinoši augstā līmenī. Kā liecina Latvijas starptautisko investīciju bilances dati, 2015. gada septembra beigās bruto ārējais parāds bija 144,3% no IKP līmenī. Tai skaitā valdības bruto ārējais parāds sasniedza 6965,8 milj. eiro (28,8% no IKP).

4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

ĀTI plūsmu intensitāte Latvijā, kā arī citās Baltijas valstīs ir visai mērena. Jāatzīmē, ka arī pasaulē kopumā ir samazinājušās investīciju pārrobežu plūsmas, kas galvenokārt skaidrojams ar nestabilitāti pasaules ekonomikā, pieaugušiem ģeopolitiskiem riskiem un politikas neprognozējamību.

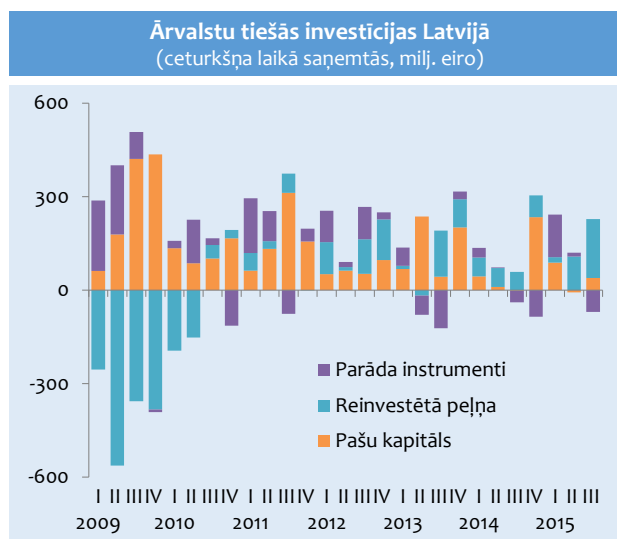
Vidēji gadā ĀTI neto ieplūde Baltijas valstīs periodā no 2011. līdz 2014. gadam bija gandrīz trīs reizes mazākā apjomā nekā pirmskrīzes gados. 2015. gadā, salīdzinot ar 2014. gadu, ienākošo ĀTI apjoms Latvijā un Lietuvā pieauga, kamēr Igaunijā tas bija mazāks.

4.25. attēls

Kopumā Baltijas valstīs 2015. gada deviņos mēnešos piesaistīja ĀTI 1213,1 milj. eiro apjomā, par 37% vairāk nekā pirms gada. Latvija piesaistīja apmēram 42% no visām ĀTI Baltijas valstīs, Igaunija – 11% un Lietuva – 47 procentus.

4.26. attēls

Latvijas ekonomikā piesaistīto ĀTI plūsmu dinamika pēdējos gados bija daudz mērenāka nekā pirms krīzes. Ienākošo ĀTI apjoms laika periodā no 2011. līdz 2014. gadam bija gandrīz par ceturtdaļu mazāks nekā ekonomikas straujās izaugsmes gados. 2014. gadā ārvalstu tiešo investīciju neto ieplūde Latvijā sasniedza 1,9% no IKP, t.i., par gandrīz 1 procentpunktu zemākā līmenī.

nekā pirms gada. 2015. gadā ārvalstu investoru aktivitātes palielinājās, un gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ĀTI plūsmas pieauga gandrīz 2,3 reizes un veidoja 3% no IKP, ko galvenokārt noteica reinvestētas peļņas pieaugums. Jāatzīmē, ka kopš 2011. gada reinvestētā peļņa veido gandrīz 40% no piesaistītām ĀTI.

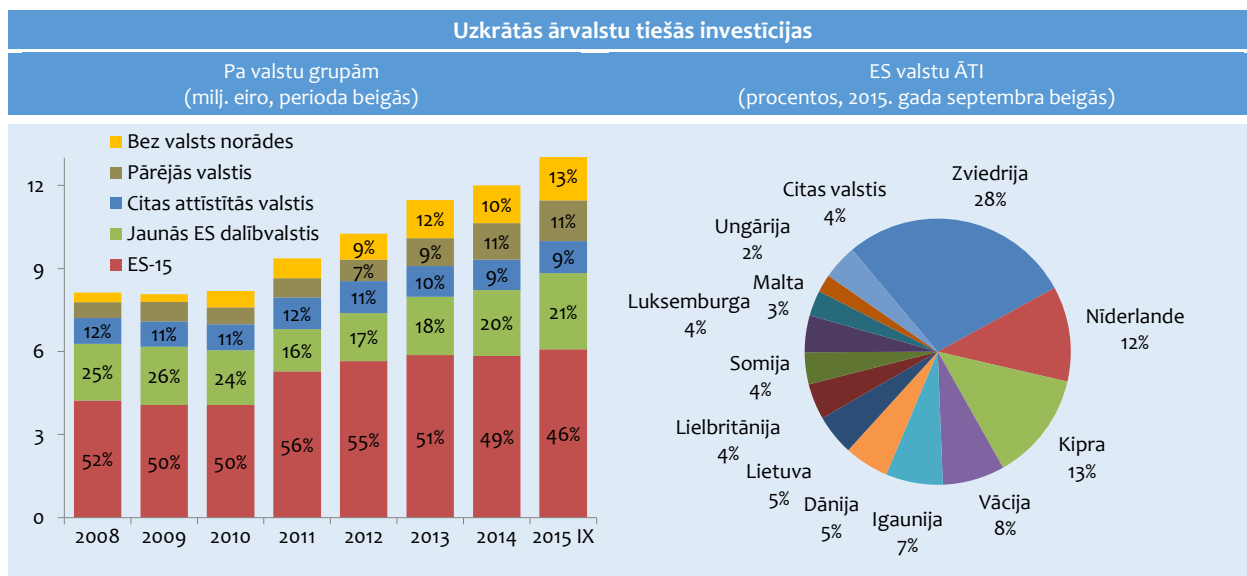
Latvijas uzņēmēju investīcijas ārējā pasaulē ir kļuvušas mērenākas. 2015. gada deviņos mēnešos Latvijas uzņēmēju ieguldījumi tiešo investīciju veidā bija gandrīz uz pusi mazākā apjomā nekā gadu iepriekš un veidoja 0,3% no IKP.

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2015. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI Latvijas

ekonomikā sasniedza 13 143,4 milj. eiro, un to daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 30%. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, uzkrāto ĀTI līmenis pieauga par 10,8%, ko ietekmēja Kipras, Krievijas, Nīderlandes, Norvēģijas, Luksemburgas un Lielbritānijas uzņēmēju uzkrāto tiešo investīciju apjoma palielināšanās. Nozaru struktūrā lielāks uzkrāto ĀTI īpatsvars ir ieguldījumiem banku starpniecībā, darījumos ar nekustamo īpašumu un apstrādes rūpniecībā.

Kopumā Latvijā uzkrāto ĀTI ģeopolitiskā struktūra nav būtiski mainījusies. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2015. gada septembra beigās ES valstu ĀTI veidoja 67% no uzkrātajām ĀTI, un no tām gandrīz 60% bija eirozonas valstu investīcijas.

4.27. attēls

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2015. gada septembra beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja 19% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvārā tās bija investīcijas finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās 2 reizes, kas galvenokārt bija saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2015. gada septembra beigās veidoja 4,7% no kopējām uzkrātām ĀTI (2008. gada beigās – 16,1%).

Lieli ir arī Nīderlandes, Kipras, Vācijas, Norvēģijas, Krievijas, Igaunijas, Lietuvas, Dānijas un Lielbritānijas uzņēmēju ieguldījumi. Šo valstu investīciju apjomi 2015. gada septembra beigās veidoja 70% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā. Jāatzīmē, ka pēdējos gados palielinās Āzijas reģiona investoru aktivitātes Latvijā. 2015. gada septembra beigās Āzijas valstu uzkrātās ĀTI veidoja 2,5% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā un, salīdzinot ar 2008. gada beigām, tās pieauga gandrīz 3 reizes.

Lielākā daļa ĀTI piesaistīta pakalpojumu nozarēs. Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā

izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. ĀTI pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz četras reizes lielākā apjomā nekā ražošanas sfērā.

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienkāršāka, bez izteiktas finanšu sektora dominances.

Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2015. gada septembra beigās veidoja 77% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 78%. Gandrīz pusi no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veidoja finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

Uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs 2015. gada septembra beigās veidoja 22,6% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 67 procentiem.

Ir būtiski pieaugušas investīcijas apstrādes rūpniecībā. Laika periodā no 2007. gada beigām līdz 2015. gada septembra beigām uzkrāto ĀTI apjoms apstrādes rūpniecības nozarē palielinājās vairāk nekā divas reizes, ko būtiski ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā, kokapstrādē un pārtikas rūpniecībā.

4.7. tabula

ĀTI sadalījumā pa nozarēm (perioda beigās)						
	Atlikumi (milj. eiro)			Struktūra (procentos)		
	2005	2007	2015 IX	2005	2007	2015 III
Lauksaimniecība	64,6	130,3	464,7	1,6	1,7	3,5
Apstrādes rūpniecība	490,4	695,5	1486,7	11,8	9,3	11,3
Pārējā rūpniecība	544,7	439,0	500,8	13,1	5,9	3,8
Būvniecība	175,2	513,6	519,4	4,2	6,9	4,0
Tirdzniecība un izmitināšana	577,4	1003,0	1433,7	13,9	13,4	10,9
Transports un uzglabāšana	257,2	282,3	425,1	6,2	3,8	3,2
Finanšu starpniecība	1062,9	2492,3	3474,1	25,6	33,4	26,4
Operācijas ar nekustamo īpašumu	283,9	662,3	1597,5	6,8	8,9	12,2
Citi pakalpojumi	506,1	785,0	982,9	12,2	10,5	7,5
Neklasificēta darbība	196,6	463,1	2258,4	4,7	6,2	17,2
Kopā	4159,1	7466,4	13143,4	100	100	100

Kaut arī ĀTI plūsmas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir bijušas visai noturīgas pat straujās lejupslīdes gados, jāatzīmē, ka šajā nozarē uzkrāto ĀTI ziņā Latvija atpaliek no Lietuvas un Igaunijas.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA)**. LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

2015. gada deviņos mēnešos ienākošo investīciju projektu apkalpošana bija visai apjomīga – tika apstrādāti 304 investīciju informācijas pieprasījumi. LIAA pārstāvniecībās noorganizētas tikšanās ar 128 potenciāliem investoriem, noorganizētas 129 potenciālo investoru vizītes Latvijā. Kopumā strādāts ar 264 ārvalstu investoriem, gan gatavojot 86 ārvalstu investoriem proaktīvus investīciju piedāvājumus, gan strādājot ar 103 potenciālajiem investīciju projektiem, kā arī ar 75 ārvalstu investoriem tika īstenotas 114 pēcapkalpošanas aktivitātes.

2015. gadā 12% no visiem projektiem ir metālapstrādes un mašīnbūves sektorā. Taču, ņemot vērā elektronikas sektora projektus (3%), kopumā tie veido 15%. IT ir otrs nozīmīgākais sektors, sastādot 12%, kam seko pakalpojumu centri (10%). Arī citās pakalpojumu un ražošanas nozarēs pieteiktu projektu skaits pieaug, tādās kā zaļās tehnoloģijas/enerģētika, kokapstrāde un loģistika, izglītība, pārtikas apstrāde u.c.

Kopumā 60% no potenciālajiem investoriem, ar ko 2015. gadā strādāja LIAA, nāk no Eiropas valstīm. Visvairāk potenciālo investīciju projektu, ar ko tika strādāts 2015. gadā, nāk no valstīm, kurās atrodas LIAA pārstāvniecības (ar izņēmumu ASV, Indija, Šveice,

Kanāda), līderēm esot Ķīnai, Nīderlandei, Vācijai, Somijai un Norvēģijai.

2015. gada deviņos mēnešos 26 projektos ir pieņemts lēmums par to īstenošanu Latvijā (2014. gadā – 33). Visiem projektiem pilnībā īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 31,23 milj. EUR apmērā, radot 386 jaunas darba vietas.

Latvijai nozīmīgu investīciju piesaistes uzlabošanai LIAA sekmīgi turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kuras mērķis ir piesaistīt uz eksportu vērstas investīcijas ar augstu pievienoto vērtību. POLARIS process balstās uz koordinētu sadarbību starp publisko, privāto un akadēmisko sektoru. Uzmanība tiek koncentrēta uz astoņiem prioritārajiem investīciju piesaistes sektoriem.

POLARIS procesa ietvaros LIAA regulāri veic pēcapkalpošanas vizītes pie esošajiem investoriem, lai apzinātu viņu vajadzības, apgrūtinājumus darbā, apkopo šo informāciju un sagatavo rekomendācijas atbildīgajām ministrijām tieši vai ar Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes starpniecību.

Viens no galvenajiem šķēršļiem investīciju piesaistē, kuru min gan esošie, gan potenciālie investori, ir kvalificēta darbaspēka pieejamības nodrošinājums šobrīd un paredzamā nākotnē. 2015. gadā notikušajā Ārvalstu investoru padomes Latvijā ikgadējā tikšanās ar Latvijas valdību tika prezentēts Investors Sentiment Index 2015 jeb Latvijā strādājošo ārvalstu investoru novērtējums Latvijas ekonomikas konkurētspējas potenciālam, kurā kā galveno bažas radošo faktoru investori min demogrāfijas un nodarbinātības problēmu. Tas būtiski ierobežo Latvijā jau esošo investīciju projektu iespējamo darbības paplašināšanos. Uzņemoties iniciatīvu šī jautājuma risināšanā, LIAA regulāri uzrunā atbildīgās iestādes, uzsver šo problēmu nozaru diskusijās un iesaistās

Ekonomikas ministrijas izstrādātā *Reemigrācijas pasākumu plāna 2013.-2016. gadam* īstenošanā, organizējot pasākumus, kā arī dažādos pasākumos uzrunājot aizbraukušos Latvijas iedzīvotājus, aicinot atgriezties, lai ar ārvalstīs iegūtajām zināšanām un pieredzi uzsāktu uzņēmējdarbību un veidotu savu labklājību Latvijā.

Tiek turpināts regulārs darbs ar konstatēto investīciju šķēršļu pārvarēšanu Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes ietvaros, kā arī ārpus tās ietvariem, veicot ikdienas darbu POLARIS procesa ietvaros. 2015. gada aprīlī ir notikusi 14. Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes sēde. Tāpat ārpus Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes 2015. gada sākumā jau ticis sniegts atbalsts piecu problēmjuautājumu virzībā, ar kuriem pie LIAA bija vērsušies ārvalstu investori. Primāri šie jautājumi skāra komunikācijas problēmas ar valsts pārvaldes iestādēm vai valsts kapitāla

uzņēmumiem vai skāruši tiesiskā regulējuma vai politikas virzības ierobežojumus, kurus investori uzskatīja par nepamatotiem šķēršļiem uzņēmējdarbībai. Pie visiem jautājumiem LIAA turpina aktīvu darbu.

Nākamajā gadā sagaidāms, ka tiks paplašināts klāsts ar aktivitātēm stratēģiskas sadarbības ar Ķīnu tirdzniecības un investīciju veicināšanas jomā. Latvija ir uzņēmusies transporta un loģistikas koordinatora lomu Ķīnas un Centrālās un Austrumeiropas valstu sadarbības formātā 16+1, kā arī ir ieguvusi tiesības organizēt vairākus nozīmīgus pasākumus 16+1 ietvarā.

Novērtējot globālās tendences investīciju piesaistē, 2016. gadā paredzams turpināt akcentēt pēcapkalpošanu lomu jaunu investīciju lēmumu pieņemšanā. Tas veicina Latvijā jau investējušu ārvalstu investoru apmierinātības celšanu un tādējādi jaunu investīciju lēmumu pieņemšanas stimulēšanu.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika

Latvijas Bankas galvenais mērķis ir cenu stabilitāte (patēriņa cenu mērens kāpums), kas sekmē ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi. Latvijas Bankas funkcijas ir lielā mērā tādas pašas, kādas bija pirms Latvijas dalības eirozonā, tikai tagad banka darbojas visas Eiropas mērogā un ar visas eirozonas līmeņa jautājumiem. Latvijas Bankas kā neatkarīgas iestādes un Eirosistēmas dalībnieces galvenie uzdevumi ir šādi:

- piedalīties Eirosistēmas monetārās politikas lēmumu sagatavošanā, pieņemšanā un īstenošanā;
- pārvaldīt ārējās rezerves;

- emitēt skaidro naudu Latvijā un piedalīties skaidrās naudas aprites nodrošināšanā eirozonā;
- līdzdarboties maksājumu sistēmu raitas darbības veicināšanā Eirosistēmā;
- sagatavot finanšu, monetāro un maksājumu bilances statistiku;
- uzturēt un attīstīt Kredītu reģistru;
- darboties starptautiskās sadarbības jomā, pārstāvēt Latviju starptautiskajās finanšu institūcijās, piemēram, Starptautiskajā Valūtas fondā;
- attīstīt makroekonomikas un finanšu analīzi un prognozēšanu, tādējādi veicinot sabiedrības izpratni par tautsaimniecības un naudas sistēmas pamatiem un aktuālo situāciju.

4.1. ielikums

Eirosistēma

Būdamā Eirosistēmas dalībniece, Latvijas Banka attiecībās ar saviem darījuma partneriem (Latvijā reģistrētām kredītiestādēm vai citā valstī reģistrētu kredītiestāžu filiālēm, kas reģistrētas Latvijā) īsteno ECB monetāro politiku. Monetārās politikas lēmumus Eirosistēmā pieņem ECB Padome. ECB Padomes locekļi ir visu eirozonas valstu centrālo banku vadītāji un seši ECB Valdes locekļi. Latviju šajā Padomē pārstāv Latvijas Bankas prezidents. ECB Padomes locekļi ir neatkarīgi savos uzskatos un balsojumā. ECB Padomes mērķis ir rīkoties eirozonas labā. ECB pienākumi ir:

- apstiprināt pamatnostādnes un pieņemt Eirosistēmai uzticēto uzdevumu izpildes nodrošināšanai nepieciešamos lēmumus;
- formulēt eirozonas monetāro politiku. Tas ietver lēmumus, kas attiecas uz Eirosistēmas monetārajiem mērķiem, svarīgākajām procentu likmēm, rezervju nodrošinājumu un šo lēmumu īstenošanai nepieciešamo pamatnostādņu izstrādi.

Par procentu likmēm tiek lemts reizi mēnesī, tomēr ECB Padome procentu likmju lēmumus var pieņemt jebkurā laikā – arī ārpus regulārajām sanāksmēm.

Eirosistēmas galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Tai jāatbalsta ES vispārējā ekonomiskā politika. Eirosistēmai jādarbojas saskaņā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas paredz brīvu konkurenci, veicot efektīvu resursu sadali. Lai sekmīgi īstenotu noteiktos monetārās politikas mērķus, svarīgs priekšnoteikums ir valstu centrālo banku neatkarība no valdības institūcijām un to lēmumiem. Institucionālā neatkarība nepieciešama, jo monetārās politikas īstenošanu nepieciešams veikt, vadoties pēc vidējā termiņa un ilgtermiņa perspektīvas, un monetārās politikas veicēji nedrīkst pakļauties īstermiņa interesēm. Institucionālā neatkarība nozīmē arī aizliegumu valsts centrālajai bankai finansēt valdības vai tās institūciju jebkāda veida izdevumus.

Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvijas Banka ir Eiropas Centrālās bankas (ECB) dalībniece. Līdz eiro ieviešanai tika saskaņoti monetārās politikas instrumenti un monetāro operāciju veikšanas procedūras, kā arī ECB prasībām tika pielāgota centrālās bankas ārvalstu rezervju pārvaldīšanas sistēma. Latvijas Banka izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā ECB. Latvijai dalība *Eiropas Monetārā sistēmā* nozīmē:

- vienotu valūtu līdz ar citām *Eiropas Monetārās sistēmas* dalībvalstīm – eiro;
- vienotu monetāro politiku visā eirozonā, ko īsteno ECB kopā ar eirozonas centrālajām bankām;
- ekonomiskās un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

Kopš 2014. gada 1. janvāra, ieviešot eiro, Latvijas Banka ir kļuvusi par *Eirosistēmas* dalībnieci.

Lai īstētu *Eirosistēmas* monetāro politiku un nodrošinātu kredītiestāžu likviditāti, Latvijas Banka finanšu tirgus dalībniekiem piedāvā šādas monetārās politikas operācijas:

- atklātās tirgus operācijas;
- aizdevumu iespēja uz nakti;
- noguldījumu iespēja uz nakti;
- *Eirosistēmas* monetārās politikas operācijās atbilstošie tirgojamie aktīvi.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2015. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 17 **bankas** un bija reģistrētas 10 dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojās 5 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2014. gadā un 2015. gadā banku sektorā notikušas vairākas nozīmīgas izmaiņas:

- izbeigta VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” komercdarbība, un, sākot ar 2014. gada 1. janvāri, tā ir pārveidota par attīstības finanšu institūciju ar jaunu nosaukumu VAS „Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum”;
- 2015. gada aprīlī pēc FKTK un ECB akcepta bankas “Citadele” 75% akciju tika pārdotas starptautisku investoru grupai, kuru pārstāv investīciju kompānija „Ripplewood Advisors LLC” kopā ar 12 investoriem. Otrs bankas akcionārs ir ERAB, kuras īpašumā ir 25% akciju. Saskaņā ar noslēgto darījumu investori un ERAB bankas kapitālā ir ieguldījuši 10 milj. eiro, lai stiprinātu banku „Citadele” un palielinātu tās konkurētspēju;
- neskatoties uz AS „Latvijas Krājbanka” kredīportfeļu pārdošanu, turpinās bankas bankrota procedūra.

Lai visās valstīs īstētu vienotu uzraudzības pieeju un laicīgi novērstu problēmas kādā no valstīm, 2014. gada 4. novembrī stājās spēkā Eiropas banku vienotais uzraudzības mehānisms. Tā mērķis ir virzīties uz integrētu finanšu uzraudzību, lai atjaunotu uzticību bankām un līdz minimumam samazinātu banku bankrotu izmaksas. Vienoto banku uzraudzības mehānismu veido ECB un nacionālās kompetentās iestādes. Latvijas gadījumā ECB ir pārņēmusi trīs lielāko banku pēc aktīviem uzraudzību (Swedbank, SEB banka un ABLV Bank). Attiecībā uz pārējām bankām šie uzdevumi paliek FKTK kompetencē. Tāpat FKTK sadarbojas ar ECB, sniedzot informāciju par būtiskiem uzraudzības lēmumiem arī par pārējām Latvijas kredītiestādēm.¹

No 2016. gada 1. janvāra ES līmenī pilnā apmērā sāks darboties vienotais noregulējuma mehānisms, lai nodrošinātu vienādu pieeju noregulējuma procesam visās ES valstīs, ja, neskatoties uz ciešo uzraudzību, banka nonāktu finansiālās grūtībās. Šī mehānisma galvenais princips ir izvairīties no nodokļu maksātāju līdzekļu izmantošanas noregulējuma izmaksu segšanai, kas nozīmē, ja bankas problēmu gadījumā tiktu pieņemts lēmums par tās glābšanu, zaudējumus, pirmkārt, segs bankas akcionāri un lielie kreditori. Tāpat varēs izmantot līdzekļus no Vienotā noregulējuma fonda, un tikai pēc tam var būt sniegts valsts atbalsts.

2015. gada 3. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs bija augsts – 67,05%, kas ir vairāk nekā divas reizes augstāks par noteikto minimālo normatīvo prasību – 30%. Sākot ar 2015. gada 1. oktobri, ES stājās spēkā vienots likviditātes rādītājs kredītiestādēm, kura mērķis ir veicināt banku noturību pret iespējamām īstermiņa likviditātes problēmām. 2013. gadā FKTK bankām ieviesa individuālas paaugstinātas likviditātes prasības atkarībā no nerezidentu noguldījumu apmēriem banku kopējos aktīvos.

Banku sektora kapitalizācijas līmenis turpina paaugstināties. 2015. gada 4. ceturksnī banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs sasniedza 21,3% (minimālā normatīvā prasība ir 8%), kas ir augstākais rādītājs pēdējo gadu laikā. Banku sektora aktīvu atdeve (ROA)² ir pieaugusi līdz 1,34% un kapitāla atdeve (ROE)³ ir pieaugusi līdz 12,6 procentiem.

Banku pelnītspēja joprojām ir pozitīva, un 2015. gada trīs ceturkšņos bankas darbojās ar peļņu 314,6 milj. eiro apmērā. Minētajā periodā ar peļņu darbojās 14 Latvijas bankas un 5 ārvalstu banku filiāles (to tirgus daļa kopējos banku sektora aktīvos – 94,1%).

Apdrošināšanas tirgū turpinās stabila attīstība. 2015. gada trīs ceturkšņos Latvijā darbojās 8 apdrošināšanas sabiedrības (2014. gadā – 7), no kurām 2 veica dzīvības apdrošināšanu un 6 – nedzīvības

¹ No visām 6000 eirozonas bankām pēc apstiprinātajiem kritērijiem 123 lielākās eirozonas bankas ir pakļautas tiešajai ECB uzraudzībai. Šo banku turējumā ir gandrīz 82% no eirozonas banku aktīviem.

² ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

³ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

apdrošināšanu. Darbojās arī 14 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2015. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 5,8% un sasniedza 286,9 milj. eiro. Visstraujāk 2015. gada trīs ceturkšņos pieauga dzīvības apdrošināšanas parakstīto prēmiju apmērs, savukārt tiešo nedzīvības apdrošināšanu parakstīto bruto prēmiju apmērs saruka. Izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 8,4%, sasniedzot 164,8 milj. eiro. 2015. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 3,3 milj. eiro lielu peļņu: nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību peļņa bija 5,2 milj. eiro, savukārt dzīvības apdrošināšanas sabiedrības darbojās ar 1,9 milj. eiro lieliem zaudējumiem.

Kopumā 2015. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrības nopelnīja par 71,5% (11,6 milj. eiro) mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

No 2011. gada beigām līdz 2013. gadam situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ievērojami uzlabojās. 2014. gadā situācija nedaudz pasliktinājās, un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība nedaudz kritās. Saruka arī NASDAQ OMX Riga un NASDAQ OMX Tallinn indeksa vērtība, tomēr, skatoties ilgākā periodā (3 gadi), Baltijas tirgus indeksi ir ievērojami pieauguši. Arī 2015. gadā turpināja pieaugt visu indeksu vērtība. Kopš gada sākuma (uz 2015. gada novembri) gandrīz uz pusi ir pieaugusi NASDAQ OMX Riga indeksa vērtība, savukārt zemākais pieaugums bija OMX Vilnius indeksam.

Kreditēšanas apjomu samazinājums ir veicinājis banku ieguldījumu pieaugumu vērtspapīros. 2015. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada 3. ceturksni, par piektdaļu pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos. Pieaugums bija vērojams gandrīz visās kategorijās, izņemot akcijas un citus vērtspapīrus ar nefiksētu ienākumu, kas šajā periodā saruka uz pusi. No 2015. gada marta ECB uzsāka apjomīgu valdību vērtspapīru uzpirkšanu (*quantitative easing*), lai stimulētu kreditēšanas pieaugumu. Īstenojot Valsts sektora vērtspapīru piršanas programmu, Latvijas Banka 2015. gada astoņos mēnešos ir iegādājusies Latvijas valsts un eirozonas starptautisko organizāciju vērtspapīrus par 1,44 miljardiem eiro. Vērtspapīru iegādes programma tika uzsākta, īstenojot galveno Eirosistēmas mērķi – uzturēt vidēja termiņa inflāciju tuvu, bet mazāk par 2% gadā. Šī programma ilgs no 2015. gada marta līdz 2017. gada marta beigām vai līdz brīdim, kad ECB būs pārliecinājusies, ka vērojama noturīga inflācijas līmeņa tuvināšanās cenu stabilitātes mērķim. Īstenojot šo programmu, Latvijas Bankai būs iespēja katru mēnesi

pirkt vērtspapīrus vairāku simtu miljonu apjomā, padarot kredītresursus pieejamus Latvijas uzņēmējiem.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvu** pieaugums bija vērojams 2013. gada beigās, kas bija saistīts ar gaidāmo eiro ieviešanu – iedzīvotāju skaidras naudas uzkrājumi latos nonāca banku kontos. Līdz ar to ievērojami saruka skaidrā nauda apgrozībā un norēķinos ievērojami pieauga bezskaidras naudas izmantošana. Tomēr, kad eiro valūta nomainīja latos, skaidrā nauda apgrozībā ievērojami pieauga – no 667,8 milj. eiro 2013. gada beigās līdz 3515,6 milj. eiro 2014. gada sākumā. Kopš eiro ieviešanas skaidrās naudas apgrozībā pieaugums ir mērens, un nav vērojamas ievērojamas svārstības. 2015. gada 3. ceturksnī beigās skaidrā nauda apgrozībā bija 3736,6 milj. eiro.

Kopš 2014. gada 2. ceturksnī beigām banku aktīvi atsāka pieaugt un 2015. gada 3. ceturksnī tie bija 31,6 miljardi eiro, kas bija par 7,4% vairāk nekā pirms gada. Nebankām izsniegto kredītu īpatsvars kopējos aktīvos saruka līdz 46,9% (salīdzinājumam – 2011. gada 3. ceturksnī banku kredīti veidoja 60,5% no banku aktīviem), savukārt ievērojami pieauga vērtspapīru īpatsvars.

Noguldījumu apjomi turpina pieaugt, kaut gan pieauguma tempi mazinās. 2015. gada 3. ceturksnī noguldījumi sasniedza 22,8 miljardus eiro, kas bija par 8,8% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Kopš gada sākuma straujāk pieauga uzņēmēju noguldījumi bankās, savukārt mājsaimniecību noguldījumi pieauga mēreni. Uzkrājumu veidošana ilgtermiņā varētu veicināt arī līdzfinansējuma nodrošinājumu kredītu pieprasījumiem, kas savukārt pozitīvi ietekmētu tautsaimniecības attīstību. Nerezidentu noguldījumu apjomi joprojām pieauga straujāk – par 13,8% un pārsniedza rezidentu depozītu apmērus, veidojot vairāk nekā pusi no kopējā noguldījuma apjoma (52%). Kopējā noguldītāju struktūrā 8,9% ir NVS valstu noguldījumi, 17,8% – pārējo EEZ valstu noguldījumi un 25,4% – citu valstu noguldījumi. Latvijā komercbankas izteikti daļas tajās, kas ir vērstas uz nerezidentu biznesu, un tajās, kas strādā galvenokārt ar rezidentiem. Tomēr jāņem vērā, ka tām bankām, kas strādā ar nerezidentu noguldījumiem, tiek izvirzītas augstākas prasības pret likviditāti un kapitāla pietiekamību. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu ir eiro (89,5%), savukārt tāpat kā iepriekš lielākā daļa nerezidentu noguldījumu ir ASV dolāros (67,4%).

4.8. tabula

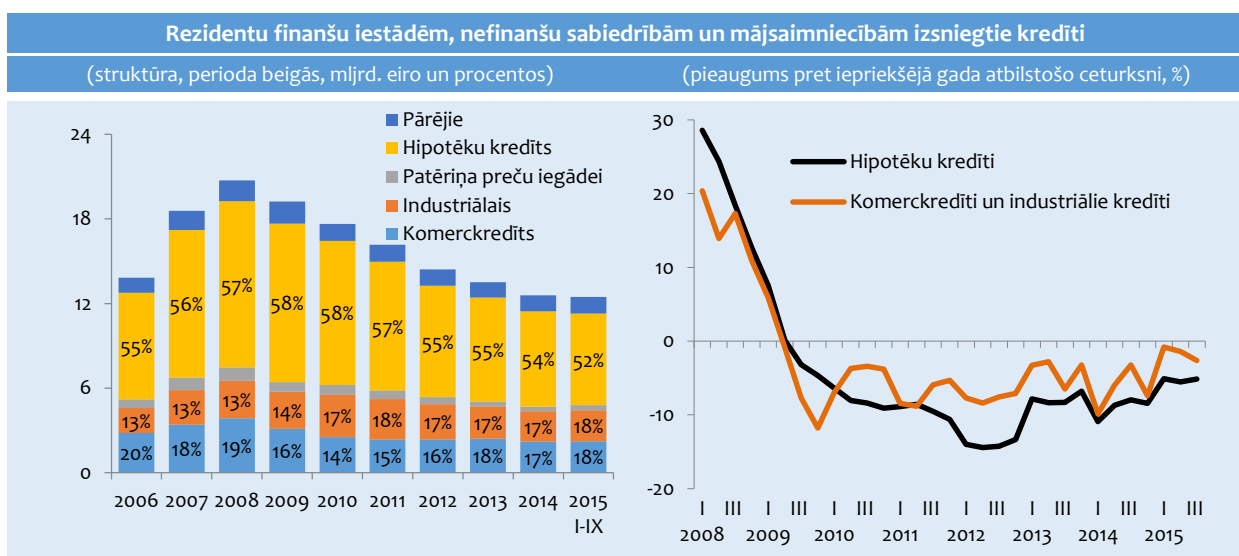
Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 IX
perioda beigās, mljrd. eiro									
Tīrie ārējie aktīvi	-6,4	-8,4	-4,3	-1,7	-0,3	0,9	1,2	-1,8	-1,8
Tīrie iekšējie aktīvi	15,2	16,9	12,6	10,8	9,5	8,8	8,6	11,3	11,6
Iekšzemes kredīti	18,5	20,3	17,4	16,0	15,7	13,7	13,5	12,6	12,7
valdībai (neto)	-0,1	-0,5	-2,1	-2,0	-0,9	-1,3	-0,7	-0,5	-0,3
uzņēmumiem un privātpersonām	18,6	20,8	19,5	18,0	16,7	14,9	14,1	13,2	13,1
Pārējie aktīvi (neto)	-3,4	-3,5	-4,8	-5,1	-6,2	-4,9	-4,8	-1,3	1,1
Plašā nauda M2X	8,8	8,4	8,3	9,1	9,2	9,6	9,8	9,4	9,7
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	1,3	1,2	0,9	1,1	1,5	1,5	0,7	3,7	3,7
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi tai skaitā:	7,5	7,2	7,3	7,9	7,7	8,1	9,2	9,5	9,7
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	4,1	3,3	3,1	4,0	4,4	5,1	6,6	7,0	7,4
termiņnoguldījumi	3,4	3,9	4,2	4,0	3,3	3,0	2,6	2,5	2,3
izmaiņas % pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu									
Iekšzemes kredīti tai skaitā:	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-13,1	-1,4	-5,9	0,8
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,4	-5,3	-6,8	-3,5
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	4,5	2,0	-3,6	9,0
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-22,9	21,0	28,8	4,1	-56,6	461,0	3,4
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	8,3	-2,4	4,5	13,2	-3,6	9,0
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,3	-18,7	-2,2	11,7	8,7	5,6	3,6	3,8*

*2015. gada 3 ceturkšņos

Pēc kreditēšanas sarūkuma vairāku gadu garumā 2015. gadā kreditēšanas jomā vērojamas pozitīvas izmaiņas. Saskaņā ar FKTK datiem nebankām izsniegto

kredītu atlikumi 2015. gada 3. ceturkšņa beigās pieauga par 0,2% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.28. attēls

Pēc ievērojama **no jauna izsniegto kredītu apjoma** sarukuma 2014. gadā 2015. gadā situācija uzlabojās, un no jauna izsniegto kredītu apjomi atsāka pieaugt, tomēr bankas joprojām ir piesardzīgas aktīvākas tautsaimniecības kreditēšanas īstenošanā, un kreditēšanas apjomi nav tik lieli, lai stimulētu ekonomikas izaugsmi. Situācijas uzlabošanās zināmā mērā ietekmē banku piedāvātie labvēlīgākie kreditēšanas nosacījumi un atvieglotāki kreditēšanas standarti. 2015. gada 3. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti kredīti 866,4 milj. eiro apmērā, kas bija par gandrīz 27% vairāk nekā pirms gada. Nerezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjoms ir pieaudzis straujāk, un kopš 2015. gada sākuma to īpatsvars pārsniedz rezidentiem no jauna izsniegto kredītu īpatsvaru, sasniedzot 54%, kas bija par 7 procentpunktiem vairāk nekā pirms gada. Banku sektora kopējā kredītportfelī nerezidentiem izsniegto kredītu īpatsvars veido 15,5 procentus.

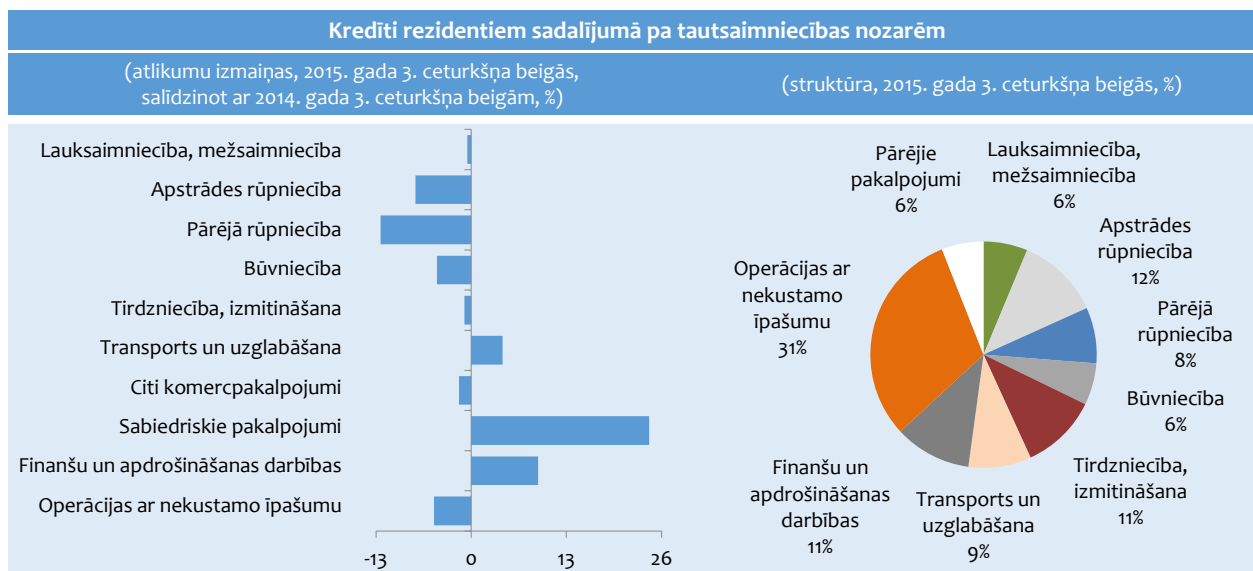
Lai gan mājsaimniecību kreditēšana joprojām ir vāja, tā pakāpeniski uzlabojas. 2015. gada 3. ceturksnī mājsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga par 22% un veidoja 14% jeb 123,5 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegto kredītu apjoma. Apjoma ziņā visvairāk jauno kredītu izsniegti mājokļu iegādei. Mājokļu kreditēšanu joprojām kavē nepietiekami mājsaimniecību ienākumi pirmās iemaksas segšanai, tomēr pozitīvi vērtējama atbalsta programma mājokļu iegādei, kas paredzēta aizdevumiem ģimenēm ar bērniem mājokļa iegādei vai būvniecībai. Kopumā mājsaimniecību kredītu dinamika joprojām ir negatīva, un mājsaimniecībām izsniegto kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī sarūk.

Arī uzņēmējdarbības kreditēšana joprojām ir samērā vāja. 2015. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu apjomi bija par 16,1% lielāki nekā 2014. gada attiecīgajā periodā un veidoja 28% jeb 241,7 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegto kredītu apjoma. Tomēr sarukums bija vērojams vairākās tautsaimniecības pamatnozarēs, piemēram, apstrādes rūpniecībā (par 53%). Arī kopējā uzņēmumu kredītportfeļa dinamika joprojām ir negatīva.

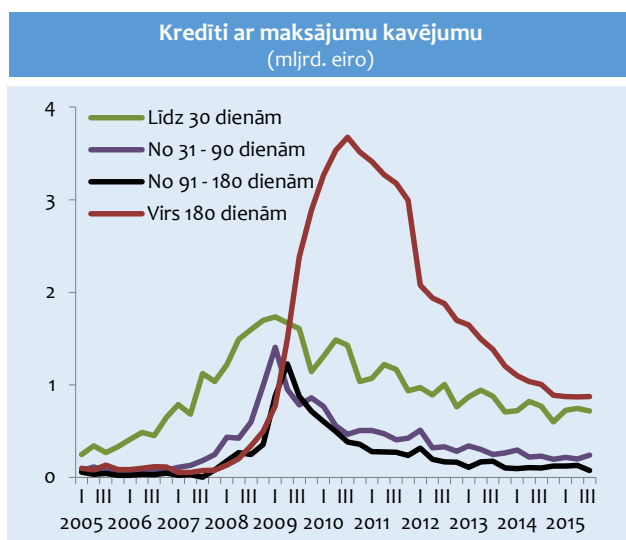
Kredītu struktūrā nav vērojamas būtiskas izmaiņas. Joprojām iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars 2015. gada 3. ceturksnī bija sarucis līdz 52,2% (2009. gadā – 58,5%). Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā bija nedaudz pieaudzis un bija 35,6% (2009. gadā – 29,9%). Patēriņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir pieaudzis līdz 2,8%. 2015. gada 3. ceturksņa beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu visstraujāk saruka hipotekāro kredītu (par 5,1%) un komerckredītu atlikumi (par 4,9%), savukārt patēriņa kredītu atlikumi nedaudz pieauga.

Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm apjoma ziņā visvairāk kredītu tika izsniegti operācijās ar nekustamo īpašumu (31% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem) un apstrādes rūpniecībā (12%). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (11%) un finanšu un apdrošināšanas darbības (11%).

4.29. attēls

4.30. attēls

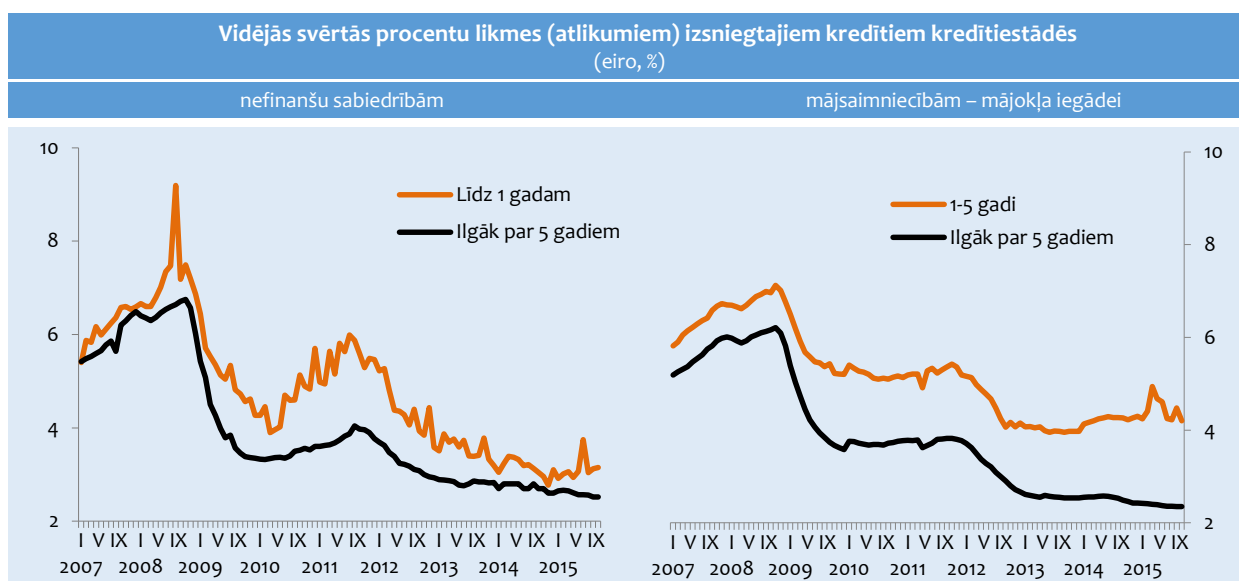

No 2010. gada līdz 2014. gadam ievērojami uzlabojās kredītportfeļa kvalitāte, kas lielā mērā bija saistīts ar ekonomiskās situācijas uzlabošanu, kā arī ar sliktu

kredītu norakstīšanu. Kopumā bankas 2015. gada 3. ceturksnī norakstīja kredītus 45 milj. eiro apmērā, kas ir par 5,1% mazāk nekā 2014. gada attiecīgajā periodā. Pēdējos divus gadus kredītportfeļa kvalitāte būtiski nemainās. 2015. gada 3. ceturksņa beigās kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī bija 12,9%, kas bija par 1,4 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada un bija viens no zemākajiem rādītājiem kopš 2008. gada beigām. Pozitīvi vērtējams, ka sarūk kredītu ar maksājumu kavējumu virš 180 dienām īpatsvars, kas 2015. gada trīs ceturksņos ir bijis 5,9% apmērā no kopējā kredītportfeļa.

Joprojām turpinās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī turpina samazināties. 2015. gada 3. ceturksņa beigās 13,9% no kopējā kredītportfeļa bija pārstrukturētie un atgūšanas procesā esošie kredīti. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinājās līdz 8,1%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars – līdz 5,8 procentiem.

4.31. attēls

Ilgtermiņa procentu likmes (atlikumiem) nefinanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem aizvien sarūk un 2015. gada oktobrī sasniedza zemāko rādītāju pēdējo gadu laikā. Īstermiņa procentu likmes nefinanšu sabiedrībām arī sarūk, bet to svārstības ir izteiktākas. Arī procentu likmes (atlikumiem) mājsaimniecībām

izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei sarūk kopš 2012. gada, tomēr kopš 2014. gada beigām nedaudz pieauga vidēja termiņa (1-5 gadi) procentu likmes mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei, un arī 2015. gadā procentu likmju svārstības bija izteiktākas nekā iepriekš.

5. DARBA TIRGUS

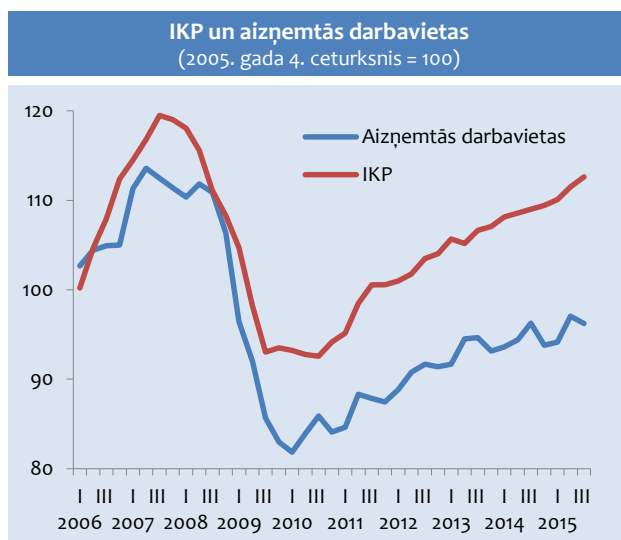
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanu vērojamas pozitīvas tendences arī darba tirgū – samazinās bezdarbs un palielinās nodarbinātības līmenis. Vienlaikus uzlabojumi kļūst lēnāki, ko ietekmē bāzes efekta pakāpeniskā samazināšanās darba tirgū, kā arī salīdzinoši zemie izaugsmes tempi.

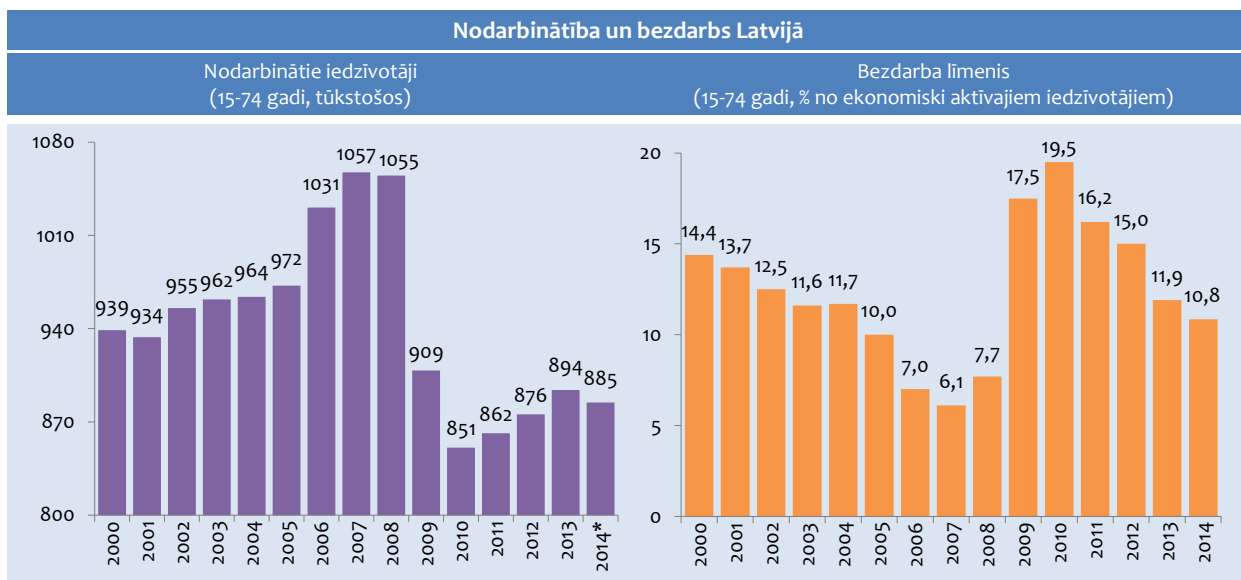
Kopš 2010. gada vidus nodarbināto skaits pakāpeniski palielinās. Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem laika posmā no 2011.-2014. gadam nodarbināto skaits ir audzis par 33,9 tūkst. jeb vidēji 8,5 tūkst. gadā. Nodarbinātības pieauguma pamatā ir ekonomikas atlabšana – IKP kopš 2010. gada ir palielinājies par piektdaļu. Nodarbinātības pieaugums ir sekmējies bezdarba samazināšanos. Bezdarba līmenis 4 gadu laikā ir samazinājies gandrīz uz pusi.

Bezdarba līmenis 2014. gadā samazinājās līdz 10,8%, kas bija par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2013. gadā un 8,6 procentpunktiem mazāk nekā augstākajā punktā 2010. gadā. Nodarbinātības līmenis 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 0,9 procentpunktiem – līdz 59,1%. Kopumā 2014. gadā nodarbināti bija 884,6 tūkst. iedzīvotāju, bet darba meklējumos bija 107,6 tūkst., kas bija par 12,7 tūkst. mazāk nekā 2013. gadā.

5.1. attēls

5.2. attēls

* Sākot ar 2014. gadu, ir veiktas izmaiņas darbaspēka apsekojuma metodoloģijā. Ceturkšņa datu vispārīnāšanai tiek izmantots ceturkšņa vidējais privātajās mājāsaiņniecībās dzīvojošo iedzīvotāju skaits (iepriekš – iedzīvotāju skaits gada sākumā)

2014. gadā turpināja sarukt arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits – gada griezumā tas samazinājās par gandrīz 22 tūkstošiem jeb 2,2%, salīdzinot ar 2013. gadu. Jāatzīmē, ka lejupslidoša ekonomiski aktīvo iedzīvotāju

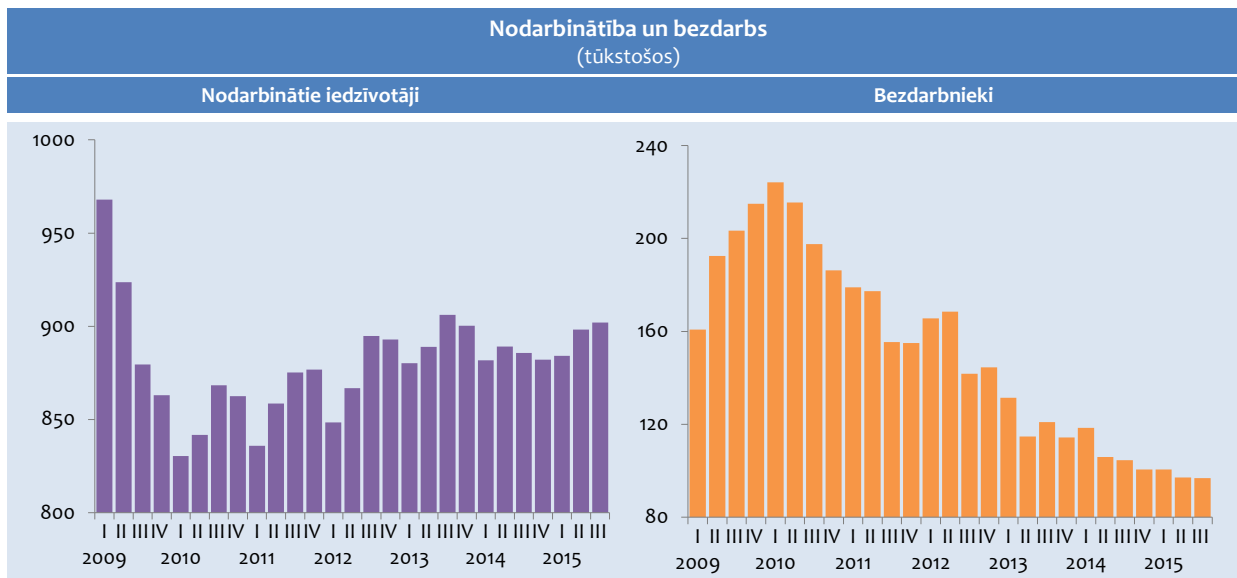
skaita tendence saglabājās jau kopš 2013. gada sākuma. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanos galvenokārt ietekmē negatīvās demogrāfijas tendences. Neskatoties uz to, iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes

līmenis 2014. gadā pieauga par 0,3 procentpunktiem un sasniedza 66,3% starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem.

Pozitīvas tendences darba tirgū bija vērojamas arī 2015. gadā. 2015. gada trijos ceturkšņos nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 1%, salīdzinot ar

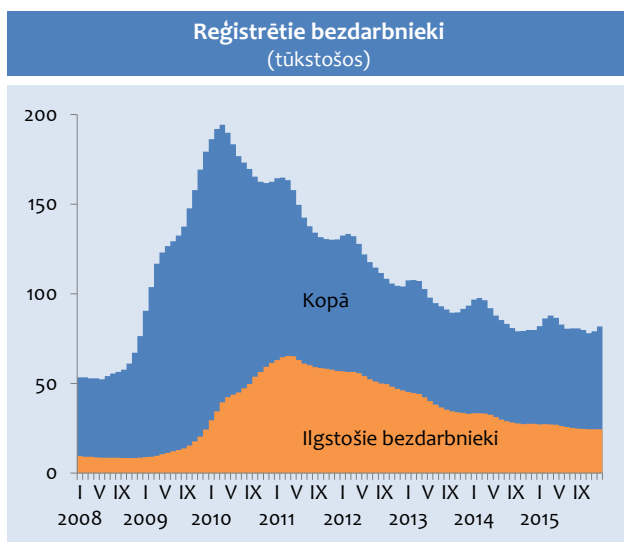
iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Kopumā gada 3. ceturksnī bija nodarbināti 902 tūkst. iedzīvotāju jeb 61,4% no iedzīvotāju kopskaita vecumā no 15-74 gadiem. Salīdzinot ar 2014. gada 3. ceturksni, nodarbinātības līmenis ir palielinājies par 2 procentpunktiem.

5.3. attēls

Bezdarba līmenis 2015. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, samazinājās par 0,9 procentpunktiem – līdz 9,7%. Savukārt, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, bezdarba līmenis būtībā saglabājās nemainīgs.

5.4. attēls

Samazinās arī reģistrētais bezdarbs. Reģistrētā bezdarba līmenis turpina samazināties – 2015. gada decembra beigās tas bija 8,7%. Reģistrēti bija 81,8 tūkst. bezdarbnieku, kas bija par 0,25 tūkst. mazāk nekā 2014. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba

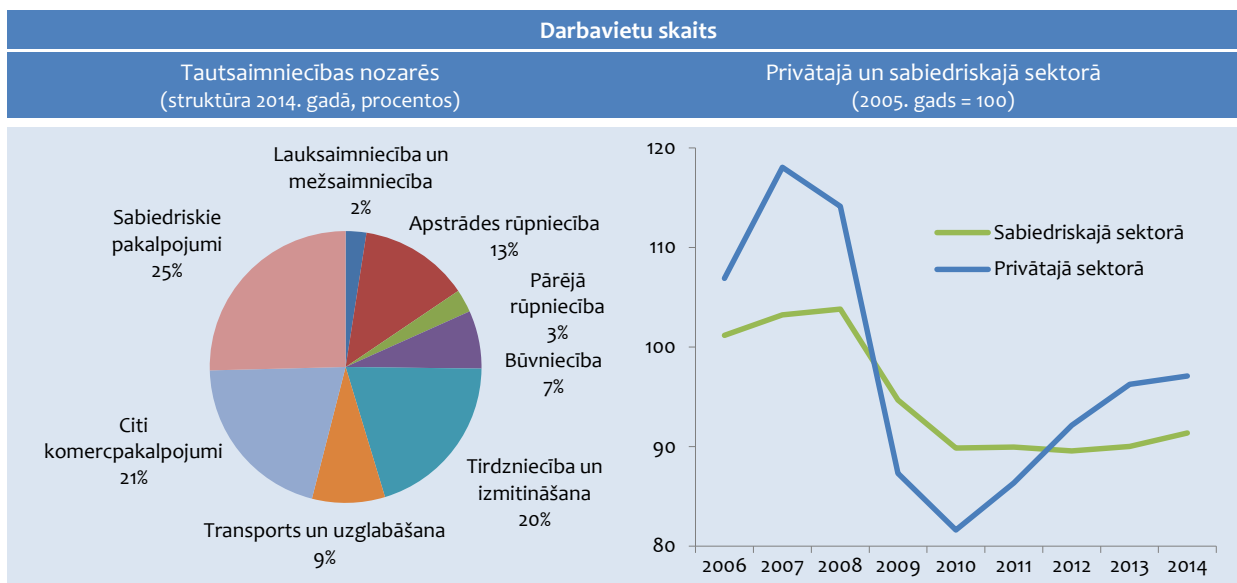
līmenis saglabājas Latgales reģionā (18,5%), bet zemākais – Rīgā (5%). Gandrīz trešdaļa no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Pašreizējais bezdarba līmenis galvenokārt ir saistīts ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko ražošanas apjomu un sniegto pakalpojumu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību. Tajā pašā laikā pastāv risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu, un nākotnē bezdarbs var kļūt par izteikti strukturālu parādību, jo nozares, kurās pašlaik vērojams straujāks darbavietu pieaugums, nav tās pašas, kurās tika zaudētas darbavietas krīzes laikā. Tautsaimniecības struktūras maiņa var sekmēt neatbilstību veidošanos starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu – darba meklētāju prasmes var neatbilst tām, ko pieprasa darba devēji.

Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmeņa pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. Lai arī situācija pakāpeniski uzlabojas, tomēr ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars aizvien ir ļoti liels – gandrīz 1/3 no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes.

Vienlaikus jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tāpēc saglabājas brīvas darbavietas, kaut arī bezdarba līmenis ir augsts.

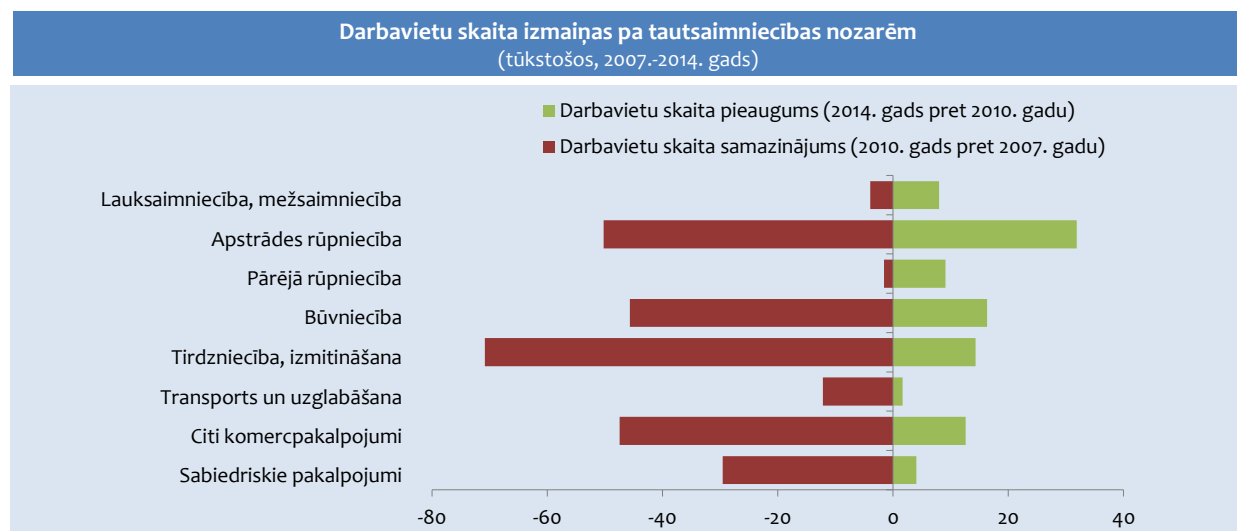
5.5. attēls

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada vidus ir vērojams stabils darbavietu pieaugums. Saskaņā ar CSP datiem 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 9,4 tūkst. jeb 1,1%, salīdzinot ar 2013. gadu. Savukārt brīvo darbavietu skaits samazinājās par 5,6% jeb aptuveni 0,2 tūkst. darbavietu.

2014. gadā aizņemto darbavietu skaits galvenokārt pieauga pakalpojumu nozarēs. Visstraujākais darbavietu skaita pieaugums 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, bija informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē (par 10,2%) un veselības aprūpē (par 6,3%).

5.6. attēls

2014. gadā būtiskākais darba vietu samazinājums bija vērojams apstrādes rūpniecībā – par 2,9 tūkst jeb 2,5%, salīdzinot ar 2013. gadu. Lielākais darbavietu samazinājums apstrādes rūpniecībā bija metālu ražošanā, ko ietekmēja AS „Liepājas Metalurģis” darbības apturēšana 2013. gadā, un apģērbu ražošanā.

Aizņemto darbavietu skaits turpināja palielināties arī 2015. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, aizņemto darbavietu skaits pieauga par 1,1% jeb 9,7 tūkstošiem. Nozīmīgākais darbavietu

pieaugums bija vērojams pakalpojumu sektorā – komercpakalpojumos, veselības un sociālos pakalpojumos, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos.

Vienlaikus lielākais darbavietu skaita samazinājums bija vērojams apstrādes rūpniecībā (pārtikas ražošanā, īpaši zivju apstrādē, un apģērbu ražošanā), būvniecībā un valsts pārvaldē.

Pēdējos gados darbavietu skaits būtiski pieaudzis privātajā sektorā. Pēc darbavietu skaita krituma krīzes

laikā par 30% laika posmā no 2010. gada līdz 2014. gadam darbavietu skaits privātajā sektorā palielinājās par gandrīz vienu piektdaļu.

Vienlaikus salīdzinoši lēns darbavietu pieaugums ir bijis sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darbavietu skaits laika posmā no 2010.-2014. gadam audzis vien par 1,7%. Straujāks aizņemto darbavietu pieaugums sabiedriskajā

sektorā bija vērojams 2014. gadā, kad aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 1,5%, salīdzinot ar 2013. gadu.

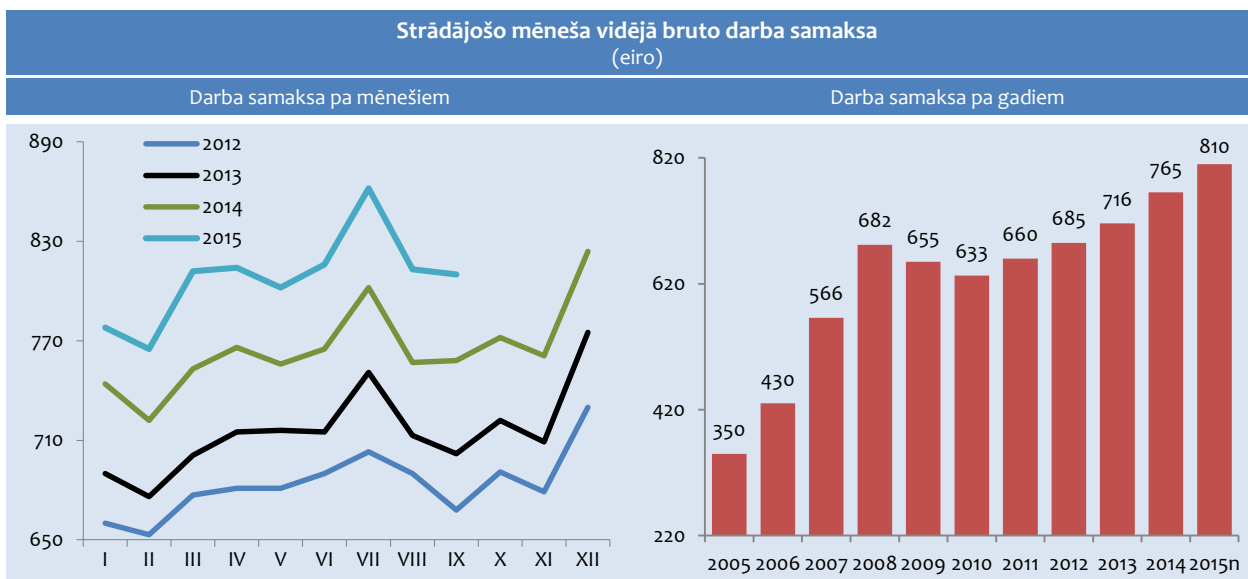
2015. gada trīs ceturkšņos aizņemto darbavietu skaits privātajā sektorā palielinājās par 1,8%, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, savukārt sabiedriskajā sektorā darbavietu skaits samazinājās par 0,3 procentiem.

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Darbaspēka izmaksu un produktivitātes dinamiku pēdējos gados lielā mērā noteica darba un preču tirgus atšķirīgā pielāgošanās konjunktūras cikliskām svārstībām. Atsākoties ekonomikas izaugsmei, darba samaksas pieaugums kļūst arvien straujāks, ko būtiski ietekmē

augošā konkurence ES darba tirgū un Latvijas zemā konkurētspēja tajos. Savukārt produktivitātes kāpums ir daudz mērenāks, un tas nozīmē, ka lētā darbaspēka izmaksu konkurētspējas priekšrocības pakāpeniski tiek zaudētas.

5.7. attēls

Vidējā bruto darba samaksa 2014. gadā bija 765 eiro, kas par 6,8% pārsniedza 2013. gada līmeni. Salīdzinot ar pirmskrīzes periodu – 2008. gadu, 2014. gadā vidējā bruto darba samaksa bija palielinājusies par 12,2 procentiem.

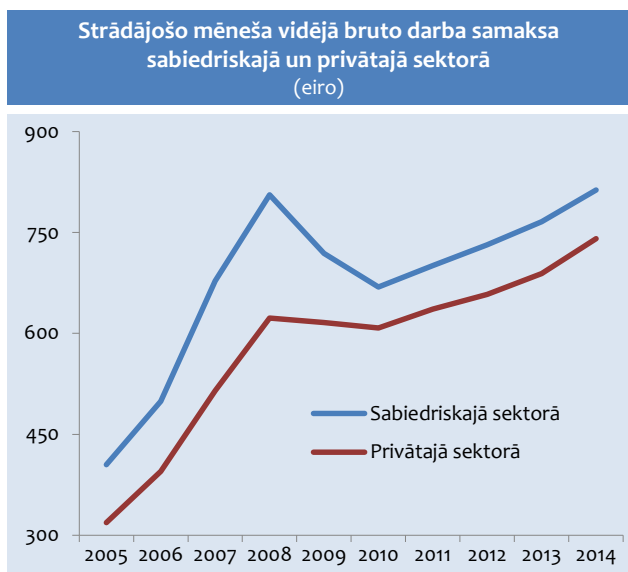
Kopš 2010. gada vidējā bruto darba samaksa pieaug gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. 2014. gadā darba samaksa privātajā sektorā bija 741 eiro jeb par 7,4% lielāka nekā iepriekšējā gadā, savukārt sabiedriskajā sektorā – 813 eiro – par 6,1% lielāka. Sabiedriskajā sektorā 2014. gadā darba samaksa būtībā bija 2008. gada līmenī, darba samaksa privātajā sektorā – par 18,9% lielāka.

Darba samaksas atšķirība sektoros pēdējos gados ir būtiski samazinājusies. 2008. gadā privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa bija par 22,8% zemākā līmenī nekā sabiedriskajā sektorā, 2014. gadā šī atšķirība bija vien 8,9 procenti.

2015. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, vidējā bruto darba samaksa pieauga par 6,6%. Straujāk darba samaksa pieauga privātajā sektorā – par 7,6%, savukārt sabiedriskajā sektorā – par 4,9 procentiem.

Darba samaksas izlīdzināšanos lielā mērā noteica atšķirīgie darba tirgus korekcijas mehānismi sabiedriskajā un privātajā sektorā. Ekonomikas lejupslīdes gados privātajā sektorā būtiski samazinājās nodarbinātības līmenis, strādājošo darba samaksas samazinājums bija visai mērens. Savukārt nodarbināto skaita samazinājums sabiedriskajā sektorā bija gandrīz uz pusi mazāks nekā privātajā sektorā, būtiski tika samazināta strādājošo darba samaksa, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Kopš 2011. gada darba samaksa pakāpeniski pieauga, un tās dinamika privātajā un sabiedriskajā sektorā bija līdzīga.

5.8. attēls

Pēdējo sešu gadu laikā vidējā bruto darba samaksa straujāk ir pieaugusi lauksaimniecībā, apstrādes rūpniecībā un tirdzniecībā, savukārt darba samaksa sabiedrisko pakalpojumu nozarēs gandrīz par 4% atpaliek no pirmskrīzes līmeņa, kas saistīts ar atalgojuma samazinājumu krīzes laikā, lai ierobežotu valsts budžeta tēriņus.

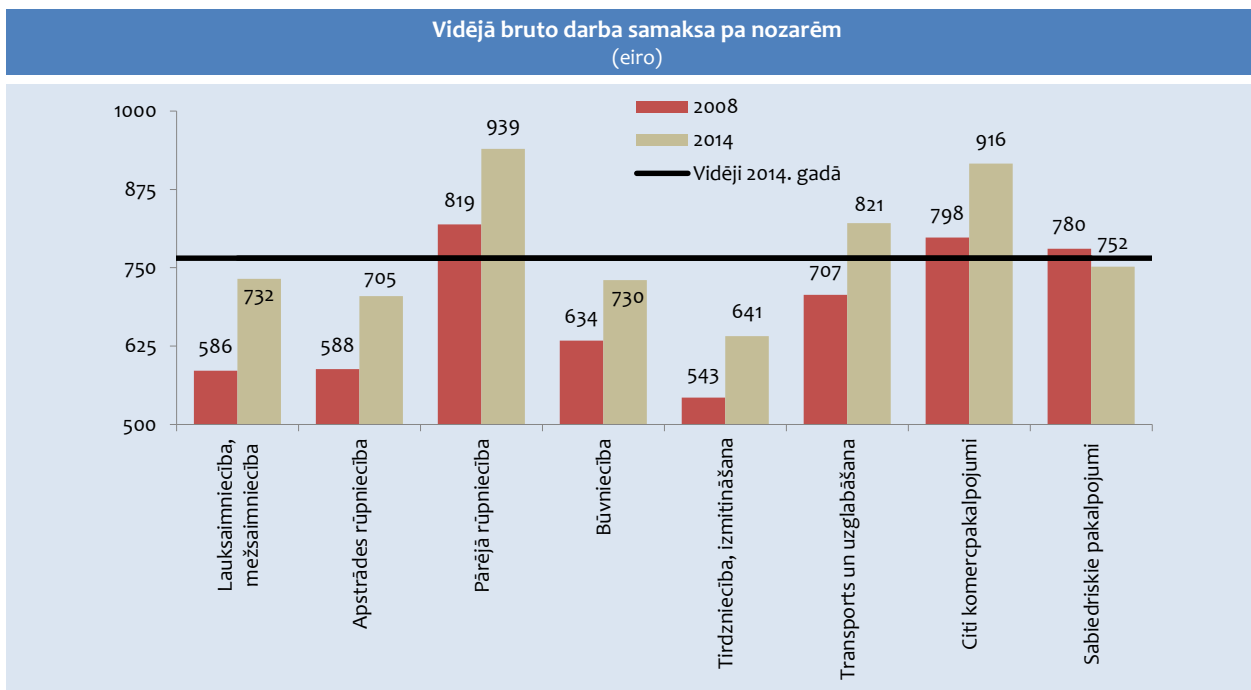
2014. gadā vidējā bruto darba samaksa pieauga visās tautsaimniecības nozarēs, straujāk tā pieauga lauksaimniecībā, būvniecībā, tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā. Arī 2015. gadā darba samaksa turpina pieaugt visās tautsaimniecības nozarēs.

Kopš 2011. gada Latvijas galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā – vidējā bruto darba samaksa pieaug straujāk nekā vidēji tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2008. gadu, vidējā bruto darba samaksa nozarē ir pieaugusi par gandrīz 20%. Darba samaksas kāpumu veicināja nozares produkcijas izlaides pieaugums no 2009.-2012. gadam, kad apstrādes rūpniecība bija galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs. Būtiskākais darba samaksas pieaugums kopš 2008. gada bija nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kokapstrādē, papīra ražošanā un poligrāfijā un pārtikas ražošanā, kā arī augsto tehnoloģiju nozarē – elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Straujāks darba samaksas pieaugums šajās apakšnozarēs lielā mērā ir saistīts ar straujāku ražošanas apjomu un produktivitātes kāpumu.

2014. gadā darba samaksa apstrādes rūpniecībā pieauga par 7%, savukārt 2015. gada trīs ceturkšņos – par 8,1%. Darba samaksas kāpums ir vērojams gandrīz visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs.

Profesiju griezumā pēdējo piecu gadu laikā darba samaksa palielinās visās profesiju grupās – straujāk augstākās un vidējās kvalifikācijas profesiju grupās, vienkāršajās profesijās – mērenāk.

5.9. attēls

Neskatoties uz pakāpenisku darba samaksas pieaugumu, saglabājas lielas atšķirības starp darba samaksu dažādās profesiju grupās. Piemēram, vienkāršajās profesijās darba samaksa ir 2,5 reizes mazāka nekā augstākās kvalifikācijas profesiju grupās, salīdzinot ar vidējās kvalifikācijas profesiju grupu, – 1,5 reizes, savukārt augstākās kvalifikācijas profesijās darba samaksa ir 1,7 reizes lielāka nekā vidējās kvalifikācijas profesijās.

Vidējā darba samaksa augstākās kvalifikācijas profesijās ir par trešdaļu lielāka nekā vidējā bruto darba samaksa valstī, savukārt vidējās kvalifikācijas profesiju grupā tā atpaliek par gandrīz piektdaļu. Vienkāršās profesijās darba samaksa ir gandrīz uz pusi mazāka nekā vidēji valstī.

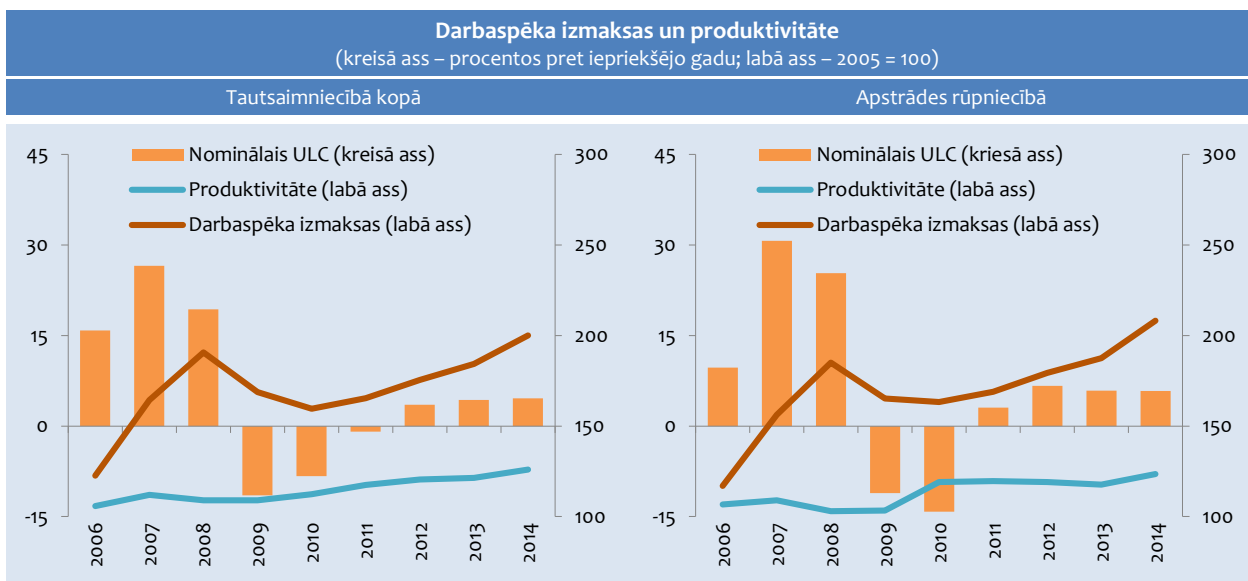
Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Kā liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika, periodā no 2004. līdz 2007. gadam strādājošo darba samaksa pieauga gandrīz piecas reizes straujāk nekā produktivitāte, negatīvi ietekmējot Latvijas starptautisko konkurētspēju. Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plaisu starp produktivitātes un darbaspēka izmaksu dinamiku, kā

rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās. Tomēr pēdējos gados ir vērojama pozitīva ULC dinamika, kas ir straujāka nekā vidēji ES. To lielā mērā noteica straujāks darbaspēka izmaksu kāpums salīdzinājumā ar produktivitāti.

Periodā no 2008. līdz 2010. gadam ULC dinamika lielā mērā bija saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām. Preču tirgi ir jutīgāki pret konjunktūras cikliskām svārstībām nekā darba tirgi, tāpēc ekonomikas lejupslīdes sākumos izlaide samazinās straujāk nekā nodarbināto skaits, un produktivitāte krīt. Tā kā darbaspēka izmaksas 2008. gadā vēl turpināja pieaugt (galvenokārt sakarā ar darbinieku atlaišanas izdevumu pieaugumu), produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (nominālais ULC) arī pieauga. Savukārt darbaspēka izmaksu straujāks samazinājums salīdzinājumā ar produktivitāti 2009. gadā un produktivitātes kāpums 2010. gadā noteica ULC samazināšanos vidēji gadā par gandrīz 10%, kas liecināja par Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanos. Kopš 2011. gada produktivitātes dinamika ir mērenāka nekā darbaspēka izmaksu dinamika. Periodā no 2011. līdz 2014. gadam produktivitāte vidēji gadā pieauga par 3%, kamēr darbaspēka izmaksas palielinājās par 5,8%, t.i., gandrīz 3 reizes straujāk. Līdzīgas tendences bija vērojamas arī apstrādes rūpniecībā.

5.10. attēls

Arī 2015. gadā darbaspēka vienības izmaksas pieauga straujāk nekā produktivitāte. 2015. gada deviņos mēnešos darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto bija par 6,6% augstākā līmenī nekā pirms gada, bet produktivitāte pieauga par 1,7%, kā rezultātā nominālais ULC

palielinājās par 4,9%. Jāatzīmē, ka kopumā plaisa starp darbaspēka izmaksu un produktivitātes pieauguma tempiem, salīdzinot ar pirmskrīzes gadiem, ir mazinājusies, un ULC pieaugums ir salīdzinoši mērens. Tomēr darbaspēka vienības izmaksu dinamika pēdējos gados rāda, ka lētā darbaspēka izmaksu konkurētspējas priekšrocības pakāpeniski tiek zaudētas.

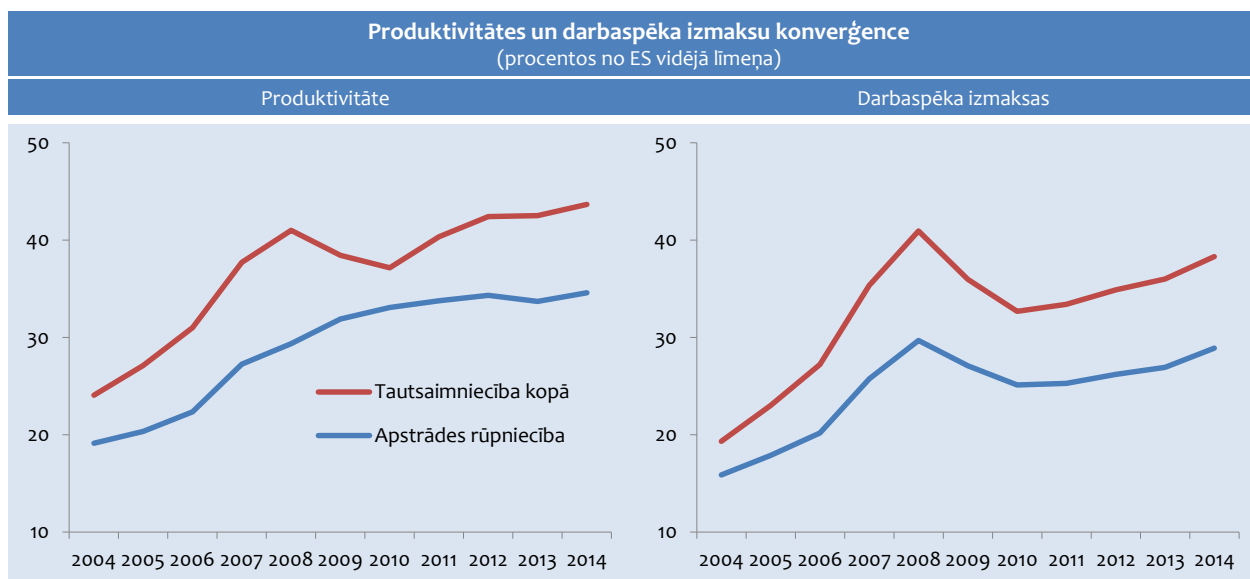
Nominālā ULC dinamiku vidējā termiņā lielā mērā ietekmēs strukturālā rakstura faktori, kamēr ciklisko

¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, ULC samazinās, kas liecina, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

faktoru ietekme (piemēram, konjunktūras svārstības ārējās tirdzniecības partnervalstīs) būs mazāka. Viens no nozīmīgākajiem ULC palielināšanas faktoriem ir algu

palielinājums (algu konverģence), ko lielā mērā ietekmē augošā konkurence ES darba tirgos un Latvijas zemā konkurētspēja tajos.

5.11. attēls

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2014. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto tautsaimniecībā kopumā Latvijā bija 38% no ES vidējā līmeņa, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – 28,9%. Laika periodā no 2011. līdz 2014. gadam darbaspēka izmaksu plaisa ir samazinājusies par gandrīz 5 procentpunktiem, Latvijas atpalicība pēc produktivitātes rādītāja tautsaimniecībā kopumā samazinājās par 4 procentpunktiem, bet rūpniecībā – par 1 procentpunktu. Algu

izlīdzināšanās (konverģence) ir objektīvs process, ar ko nākotnē ir jārēķinās. Algas straujāku pieaugumu var ietekmēt arī minimālās algas palielināšana, uzņēmēju vēlēšanās saglabāt augsti kvalificētus darbiniekus, bezdarba līmeņa samazināšanās u.tml. Tāpēc Latvijas konkurētspējas stiprināšanu lielā mērā noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar modernām ekonomikām.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2020. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Sagaidāms, ka situācija darba tirgū nākamajos gados turpinās uzlaboties, vienlaikus uzlabojumi kļūs arvien mērenāki, ko ietekmēs augstāks bāzes efekts darba tirgū un negatīvās demogrāfijas tendences, kas ar vien spļgtāk iezīmēsies darbaspēka pieejamībā.

2015. gadā kopumā paredzams mērens nodarbinātības pieaugums – nodarbināto skaits pieaugs par 1% jeb aptuveni 9,3 tūkstošiem, salīdzinot ar 2014. gadu. Kopumā nodarbināto skaits vidēji gadā varētu sasniegt 894 tūkstošus, bet nodarbinātības līmenis palielināsies līdz 60,7%. Vienlaikus bezdarba līmenis 2015. gadā pietuosies 9,8%, kas ir par 1 procentpunktu mazāks rādītājs nekā 2014. gadā. Savukārt darba meklētāju skaits, salīdzinot ar 2014. gadu, samazināsies par gandrīz 11 tūkstošiem – līdz vidēji 97 tūkstošiem.

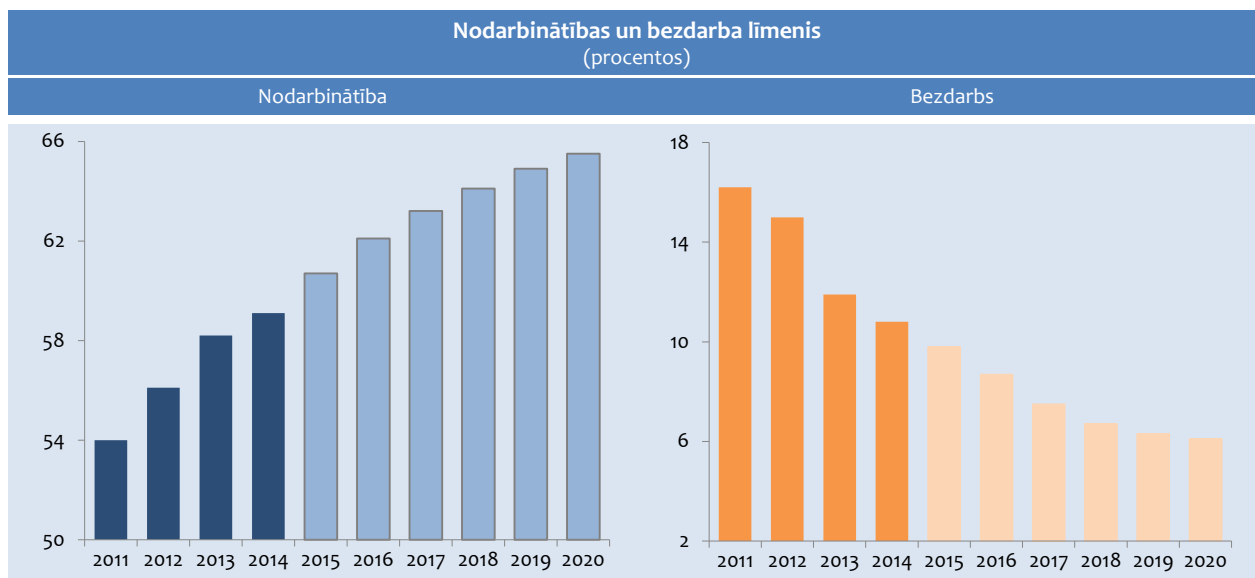
Līdzīgas tendences darba tirgū saglabāsies arī 2016. gadā. Nodarbināto skaits 2016. gadā varētu

palielināties līdz aptuveni 902 tūkstošiem jeb par aptuveni 0,9%, salīdzinot ar 2015. gadu. Tādējādi nodarbinātības līmenis varētu sasniegt 62%, savukārt bezdarba līmenis samazināties līdz 8,7 procentiem.

Uzlabojumi darba tirgū sagaidāmi arī vidējā termiņā. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums būs lēnāks nekā izaugsme, jo izlaide pamatā balstīsies uz produktivitātes kāpumu. Tāpat straujāku nodarbinātības pieaugumu kavēs negatīvās demogrāfijas tendences/darbaspēka novecošanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības, darba tirgus reģionālās disproporcijas.

Atbilstoši straujākas izaugsmes scenārijam sagaidāms, ka līdz 2020. gadam nodarbināto skaits palielināsies par aptuveni 3,8% jeb aptuveni 34 tūkstošiem, salīdzinot ar 2015. gadu. Tādējādi 2020. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu pārsniegt 928 tūkstošus, savukārt nodarbināto īpatsvars starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem pieaugt līdz 65 procentiem.

5.12. attēls

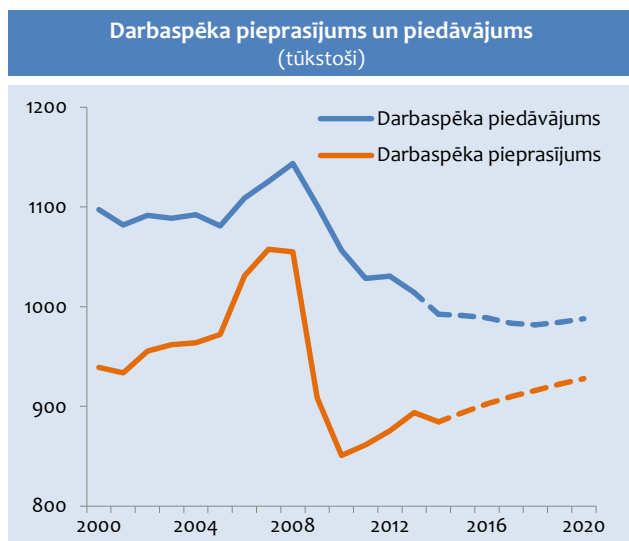
Vidējā termiņā turpinās samazināties arī bezdarbs un arvien izteiktāka kļūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā līdz 2020. gadam bezdarba līmenis varētu pietuvoties 6 procentiem.

2015. gadā ekonomikas pieauguma tempi vairumā tautsaimniecības nozaru palielinājās, jo īpaši uz iekšzemes pieprasījumu vērstajās nozarēs, kas attiecīgi atspoguļojās arī nozaru nodarbinātības pieaugumā. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī 2016. gadā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākamajos gados turpinās palielināties. Tirgojamo nozaru izaugsme galvenokārt būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā, tāpēc nodarbinātības pieaugums šajās nozarēs varētu būt relatīvi lēnāks.

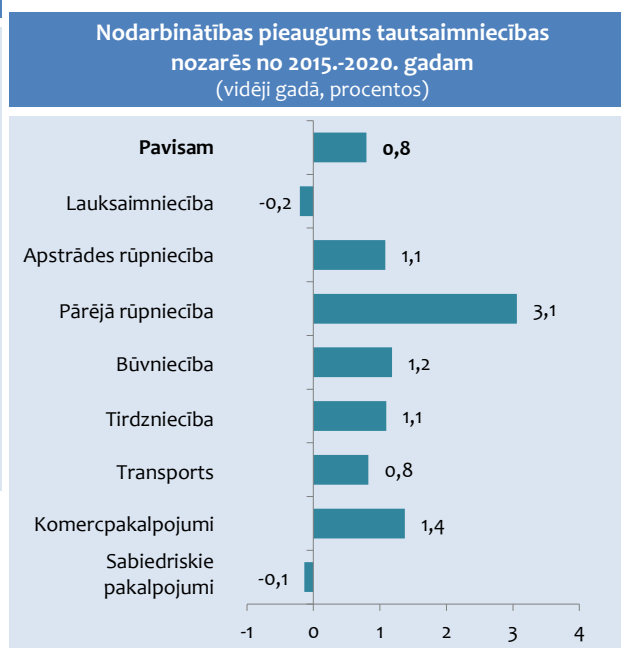
Līdz 2020. gadam lielākajā daļā nozaru nodarbināto skaits palielināsies. Būtiskākais nodarbināto skaita pieaugums būs vērojams komercpakalpojumu sektorā, apstrādes rūpniecībā un tirdzniecības nozarē.

5.13. attēls

Nozīmīgākais nodarbināto skaita pieaugums 2016. gadā, salīdzinot ar 2015. gadu, sagaidāms uz iekšzemes pieprasījumu vērstajās nozarēs – komercpakalpojumu nozarēs (par 2,6 tūkst. jeb 1,6%) un tirdzniecībā (par 2,5 tūkst. jeb 1,5%). Nodarbināto skaits nedaudz palielināsies arī apstrādes rūpniecībā, tomēr lēnākos tempos nekā iepriekš prognozēts.

5.14. attēls

Vienlaikus nodarbināto skaita samazinājums paredzams primārajā sektorā – galvenokārt lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Darbaspēka pieprasījuma samazinājums lauksaimniecības nozarē galvenokārt saistāms ar nozares efektivizāciju – lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos, sistematizētas ražošanas organizācijas ieviešanu, komplicētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu ražošanas procesā.

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Lielākā nenoteiktība joprojām izriet no ārējās vides attīstības – vājš ārējais pieprasījums var kavēt sekmīgu darba tirgus atlabšanu.

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis *ES 2020 stratēģijas* īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām, mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanai u.tml.;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanas procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, t.sk. skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Demogrāfijas tendences liecina, ka Latvijā samazinās iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā, tāpēc turpmākajos gados **darbaspēka pieejamības jautājumi** (skatīt 5.3. nodaļu), attīstoties ekonomikai un mainoties tās struktūrai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki. Līdz ar

Vienlaikus Latvijas iekšējie izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaita pakāpenisku samazināšanos (īpaši darbaspējas vecumā), kā arī vispārējām darbaspēka novecošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (no 15-62 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par vairāk nekā 10%, salīdzinot ar 2014. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par aptuveni 1/5. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbaspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciju veidošanos darba tirgū.

ekonomiskās situācijas uzlabošanās Latvijā pakāpeniski palielinās pieprasījums pēc darbaspēka, un jau šobrīd atsevišķās jomās ir jūtams speciālistu trūkums. Darbaspēka trūkums nākotnē var kļūt par izaugsmi kavējošu faktoru. Tas var raisīt nepieciešamību piesaistīt papildu darbaspēku no ārzemēm. Latvijas mērķis ir panākt, lai brīvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem, nevis imigrantiem no citām valstīm. Tāpēc migrācijas politikai jābūt veicinošai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārpus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē, lai dzīvotu un strādātu Latvijā vai attīstītu biznesa saiknes ar Latviju, piemēram, dibinātu savu uzņēmumu, kā arī viņu ģimenes locekļiem (reemigrācijas politika).

Galvenie faktori, kas dod stimulu atgriezties Latvijā – iespējas atrast darbu un atalgojuma lielums. Taču ne mazāk būtiski ir arī citi ar sociālo aizsardzību, sadzīvi, bērnu izglītošanu saistītie apstākļi u.c. Stabils ekonomikas izaugsmes nodrošināšana, jaunu darba vietu veidošanās un atalgojuma pieaugums ir galvenais priekšnosacījums emigrācijas plūsmu mazināšanai un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atgriešanās sekmēšanai.

Jāatzīmē, ka pēc Ekonomikas ministrijas iniciatīvas izstrādāts *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016. gadam*, kas paredz sniegt atbalstu tiem valstspiederīgajiem, kuri vēlas vai jau pieņēmuši lēmumu atgriezties Latvijā (skatīt 5.1. ielikumu). Plānā iekļautie atbalsta pasākumi galvenokārt paredz:

- nodrošināt informāciju un sniegt konsultācijas cilvēkiem, kuri apsver iespēju atgriezties Latvijā, stiprināt saiknes ar ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem;
- sniegt praktisku atbalstu un mazināt grūtības, ar kurām saskaras Latvijas piederīgie un viņu ģimenes, atgriežoties un iekārtojot dzīvi Latvijā.

5.1. ielikums

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016.gadam

2012. gada augustā pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika izveidota reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupa, kuras mērķis bija aptvert plašo reemigrācijas jautājumu loku un veicināt šajā procesā iesaistīto institūciju sadarbību, kā arī apzināt esošos un mērķtiecīgi izstrādāt jaunus pasākumus labvēlīgu reemigrācijas apstākļu radīšanai. Darba grupas darbā iesaistījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un ārzemju latviešu organizāciju pārstāvji.

Darba grupas izstrādātie priekšlikumi reemigrācijas atbalsta pasākumiem tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai, kas notika 2012. gada novembrī sabiedrības diskusiju platformā www.musuvlsts.lv.

Pēc visu saņemto priekšlikumu izvērtēšanas darba grupā Ekonomikas ministrija sagatavoja Informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem (MK apstiprināja 2013. gada 29. janvārī), kurā atspoguļoti darba grupas piedāvātie reemigrācijas atbalsta pasākumu virzieni labvēlīgu reemigrācijas apstākļu veidošanai.

2013. gadā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām turpināja konkrētu reemigrācijas atbalsta pasākumu izstrādi, kuri iekļauti Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013.-2016. gadam. Plāns tika apstiprināts MK 2013. gada 30. jūlija sēdē.

Plāna mērķis ir atbalstīt un palīdzēt tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju. Plāna mērķis nav aicināt visus emigrācijā dzīvojošos nekavējoties braukt atpakaļ, rūpīgi neizvērtējot darbavietu un atalgojuma situāciju Latvijā. Plāna mērķis arī nav piedāvāt risinājumus visām gadiem ielaistām problēmām Latvijas ekonomikā, sabiedrībā un valstī kopumā.

Plānā ietverti 33 pasākumi atbilstoši astoņiem rīcības virzieniem:

- vienas pieturas principa nodrošināšana – sniegt informāciju un konsultācijas, tostarp attālināti, jautājumus par pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, palīdzība orientēties nepieciešamajās darbībās ar dažādajām valsts iestādēm ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem vai viņu ģimenes locekļiem;
- darba tirgus informācijas pieejamība – Nodarbinātības valsts aģentūras CV/vakanču datu bāzes pilnveide un popularizēšana; CV/vakanču datubāzē pieejama iespējami pilnīga aktuālā informācija par Latvijā nepieciešamajiem speciālistiem/vakancēm u.tml.;
- augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste – atbalsts augstas kvalifikācijas speciālistu (ārvalstīs dzīvojošo zinātnieku un akadēmiskā personāla) piesaistei, t.sk., lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, jāpārskata prasības un prasību saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēš studiju kredītus u.c.;
- latviešu valodas apmācības – atbalsts latviešu valodas apmācībām pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem, izstrādāti latviešu valodas apguves materiāli, t.sk. elektroniskie mācību līdzekļi;
- sadarbības ar diasporu paplašināšana (biznesa saiknes veidošana un uzturēšana) – pasākumi diasporas pārstāvju informēšanai par aktualitātēm Latvijā un atbalsts uzņēmējiem, konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību u.tml.; apzināti Latvijas diasporas uzņēmēji un profesionāļi pasaulē un veicināta to iesaiste Latvijas tautsaimniecības attīstībā; pieredzes stāstu par atgriešanos un sadarbību ar diasporu apzināšana un izplatīšana u.c.;
- atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana skolniekiem, kas atgriežas no ārzemēm, izglītības iestādēs skolēniem nodrošināti adaptācijas pasākumi;
- valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu atvērtības sekmēšana – sekmētas caurspīdīgas personāla atlases procedūras, t.sk. izvērtējot amatu pretendentiem izvirzīto prasību (piemēram, svešvalodu) pamatotību un atbilstību darba pienākumu veikšanai, kā arī ārvalstīs dzīvojošajiem nodrošinot iespējas piedalīties darba intervijās (valsts pārvaldes institūcijās), izmantojot web saziņas iespējas;
- personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu, lai repatrianta statusu varētu saņemt arī personas, kas izbraukušas pēc 1990. gada 4. maija un ārvalstīs nodzīvojušas vismaz 10 gadus (Saeimā iesniegts likumprojekts *Repatriācijas likums*).

Plānā arī norādīts pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums, tā avoti, sagaidāmie rezultātīvie rādītāji, pasākumu īstenošanas termiņi, kā arī atbildīgās un iesaistītās institūcijas.

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā ietvertie pasākumi aptver dažādas jomas, un tāpēc to īstenošanā ir iesaistīts plašs institūciju loks. Ekonomikas ministrija koordinē plāna īstenošanas gaitu – regulāri apkopo atbildīgo institūciju sniegto informāciju par to kompetencē esošo pasākumu izpildi, kā arī organizē tikšanās ar iesaistīto institūciju un NVO pārstāvjiem, lai pārrunātu identificētās problēmas un mēģinātu rast tām risinājumus. Jāatzīmē, ka būtiskākais šķērslis plāna sekmīgai ieviešanai ir pasākumiem nepieciešamā finansējuma trūkums. Kopumā pasākumu īstenošanai 2014.-2016. gadam papildus no valsts budžeta ir piešķirti 1,6 milj. eiro. Tomēr tas ir gandrīz trīs reizes mazāk par plānoto, tāpēc saskaņā ar institūciju sniegto informāciju virkne pasākumu tiek īstenoti daļēji vai netiek īstenoti

vispār.¹ Galvenie risināmie problēmjautājumi saistībā ar reemigrācijas atbalsta pasākumu ieviešanu:

- vienas institūcijas noteikšana, kas vienuviet sniegtu konsultācijas un informāciju cilvēkiem, kuri plāno atgriezties Latvijā, kā arī palīdzētu reemigrantiem iekļauties Latvijas sabiedrībā;
- portāla www.latvija.lv pilnveidošana, lai ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem būtu ērti pieejama un atrodama informācija par dzīves, darba, uzņēmējdarbības iespējām Latvijā, kā arī par valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem – regulāra informācijas atjaunošana, pašvaldību sniegto pakalpojumu pievienošana u.tml.;

¹ 2015. gada maija *Pārskats par reemigrācijas atbalsta pasākumu īstenošanas gaitu*. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigrācijas_atbalsta_pasakumi/

- atbalsta pasākumu nodrošināšana skolēniem Latvijas izglītības iestādēs, t.sk. individuālās nodarbības, pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, informācijas pieejamība skolēnu vecākiem u.c.;
- atbalsta (materiālā palīdzība saistībā ar pārcelšanos uz Latviju) sniegšana repatriantiem, kas ārpus Latvijas dzīvojuši 10 vai vairāk gadu, un viņu ģimenes locekļiem. Tā kā finansējums netika piešķirts, Iekšlietu ministrijas izstrādātais likumprojekts *Repatriācijas likums* (2015. gada 11. martā iesniegts Saimē) neparedz izmaiņas attiecībā uz materiālās palīdzības saņēmēju loku.

Bez tam kopumā risināms jautājums saistībā ar diasporas politikas pilnveidošanu, kā arī abu politiku (diasporas un reemigrācijas) pārraudzības un koordinēšanas uzlabošanu.

Latvijas Universitātes pētnieku grupa 2014. gada sākumā uzsāka īstenot ESF projektu *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*. Projekta mērķis ir analizēt migrācijas procesu daudzveidību un sniegt pamatotu informāciju politikas veidotājiem, lai stiprinātu latviešu diasporu, kā arī sniegtu atbalstu tautiešiem, kuri vēlas atgriezties Latvijā.¹ Šī pētnieciskā projekta ietvaros tika veikta arī šobrīd lielākā ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu un valstspiederīgo aptauja, kurā piedalījās vairāk nekā 14 tūkst. respondentu. Projekts noslēdzās 2015. gada augustā. Tā galvenie rezultāti ir atspoguļoti kolektīvajā monogrāfijā *“Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora”*. Balstoties uz pētnieku atziņām, paredzēts izvērtēt diasporas un reemigrācijas politikas un īstenotos pasākumus un sagatavot priekšlikumus tālākai rīcībai.

Valsts nodarbinātības politika ir vērsta uz iekļaujoša darba tirgus veidošanu. 2015. gada maijā MK apstiprināja ***Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2015.-2020. gadam***. Pamatnostādņu mērķis ir sekmēt iekļaujoša darba tirgus veidošanos, pilnvērtīgi izmantojot Latvijas iedzīvotāju cilvēkresursu potenciālu, tajā skaitā mazinot bezdarba sociālās sekas, atbalstot bez darba palikušo cilvēku atgriešanos darba tirgū un sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu pārstāvju pēc iespējas ilgu noturēšanos darba tirgū, kā arī uzlabojot darbavietu kvalitāti.

Akcentējot ilgstošā bezdarba samazināšanas nepieciešamību, tajās ir izvirzīts mērķis ilgstošā bezdarba līmeni līdz 2020. gadam un ilgtermiņā samazināt līdz 15% no visiem bezdarbniekiem un 2,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Pasākumi tiek plānoti trīs galveno rīcības virzienu ietvaros.

Lai sekmētu iekļaujošu darba tirgu, tiek plānots:

- paplašināt pakalpojumu nodrošināšanu reģistrētajiem bezdarbniekiem atbilstoši profilēšanas

rezultātā identificētajām individuālajām vajadzībām;

- paaugstināt karjeras pakalpojumu izmantošanas intensitāti karjeras plānošanas procesā;
- palielināt riska grupu bezdarbnieku iesaisti darba tirgū, risinot būtiskākos bezdarba iemeslus;
- attīstīt sociālo uzņēmējdarbību;
- palielināt reģionālās mobilitātes iespējas ekonomiskās aktivitātes veicināšanai.

Lai veicinātu līdzsvarotu darba tirgu, tiek plānots:

- paplašināt informācijas pieejamību par darba tirgus aktualitātēm;
- uzlabot darba tirgus situācijas analīzes efektivitāti;
- pilnveidot sadarbības mehānismu labāku darba tirgus rezultātu nodrošināšanai;
- paaugstināt bezdarbnieku un darba meklētāju konkurētspēju, pilnveidojot darba tirgum nepieciešamās zināšanas un prasmes;
- palielināt pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības iespējas reģistrētajiem bezdarbniekiem;
- veicināt darbavietu kvalitātes uzlabošanu.

Savukārt nodarbinātību sekmējošas vides nodrošināšanu plānots veikt ar iekļaujošai nodarbinātībai draudzīgākas darba nodokļu un pabalstu sistēmas attīstību.

Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku atbalsta jomā īsteno **Nodarbinātības valsts aģentūra** (NVA). Darba tirgus ietekmēšanai izmanto aktīvos un preventīvos darba tirgus pasākumus, sekmējot pasākumu mērķgrupas konkurētspēju darba tirgū.

NVA īstenoto nodarbinātības pasākumu galvenā mērķauditorija ir NVA reģistrētie bezdarbnieki. Lai arī atsevišķiem pasākumiem ir arī cita mērķauditorija, kopumā darbība ir orientēta uz bezdarbnieku apkalpošanu.

Reģistrētā bezdarba rādītāju dinamika ir atbilstoša valsts ekonomiskās attīstības rādītājiem. Pēdējos gados NVA reģistrēto bezdarbnieku skaits un reģistrētā bezdarba līmenis stabili samazinās (skatīt 5.1. nodaļu).

Aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem piešķirtā finansējuma apmērs ir saistīts ar bezdarba situāciju. Sākot samazināties bezdarbnieku skaitam, līdzīga tendence ir darba tirgus pasākumiem piešķirtajam finansējumam.

Lielākais finansējuma apmērs bija 2010. gadā – 91,1 milj. eiro. 2011. gadā izlietotais finansējums bija 71,1 milj. eiro, 2012. gadā – 44,4 milj. eiro, 2013. gadā – 45,7 milj. eiro, 2014. gadā – 38,5 milj. eiro.

No kopējā finansējuma vairāk nekā 2/3 veido Eiropas Sociālā fonda finansējums.

Visvairāk finansējuma 2014. gadā tika izlietots pasākumiem ar apmācību ievirzi (profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana un neformālās izglītības ieguve, mūžizglītības pasākumi nodarbinātām personām).

¹ Informācija par projektu un tā starprezultātiem pieejama: <http://migracija.lv/>

Analizējot finansējuma struktūru, var redzēt, ka 44% no tā izlietots bezdarbnieku kvalifikācijas paaugstināšanai un pilnveidei, 29% – visnelabvēlīgākajā situācijā esošo bezdarbnieku atbalstam un subsidēto darbavietu izveidei, tajā skaitā jauniešu iniciatīvām un iniciatīvas *Jauniešu garantija* īstenošanai. Algotiem pagaidu sabiedriskiem darbiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir 21%, nodarbināto personu kvalifikācijas paaugstināšanai un uzņēmējdarbības iniciatīvām izlietoti 6% no kopējā finansējuma.

Arī 2015. gadā lielākais īpatsvars aktīvo darba tirgus politikas pasākumu finansējuma struktūrā ir bezdarbnieku kvalifikācijas paaugstināšanas un pilnveides pasākumiem.

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus**:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, neformālās izglītības ieguve;
- konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi;
- algoti pagaidu sabiedriskie darbi (2010. gadā un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- kompleksie atbalsta pasākumi;
- komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana;
- apmācība pie darba devēja.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ievērojami pieauga. Arī nākamajos gados tas saglabājās augstā līmenī, lai gan ir sācis samazināties.

2010. gadā bija lielākais aktīvos nodarbinātības pasākumos iesaistīto skaits – 299,2 tūkst. personu. 2014. gadā to skaits veidoja 176,8 tūkst. un 2015. gada trīs ceturkšņos – 100,6 tūkst. personu (viena persona var tikt iesaistīta vairākās aktivitātēs).

Apmācību pasākumu ietvaros bezdarbniekiem piedāvātās apmācību programmas tiek izvēlētas atbilstoši Apmācības komisijas priekšlikumiem vai pēc darba devēja rakstiska pieprasījuma.

Darba tirgus disproporciju mazināšanai profesiju griezumā darba tirgus pasākumi ir izmantojami ierobežotā apmērā. No īstenojamiem apmācību pasākumiem disproporciju mazināšanai darba tirgū tiešā veidā izmantojams pasākums *Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana*. Tā ietvaros bezdarbniekam tiek dota iespēja apgūt jaunas profesionālās zināšanas, iegūstot vai pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju. Šobrīd tiek piedāvāts apgūt tikai vidējās kvalifikācijas profesijām atbilstošas zināšanas.

Pārējie apmācību pasākumi uztverami kā atbalsts papildu zināšanu iegūšanai konkurētspējas paaugstināšanai darba tirgū. Neformālās izglītības programmu mērķauditorija ir gan bezdarbnieki, gan darba meklētāji.

NVA īstentās karjeras konsultācijas uzskatāmas kā **preventīvs bezdarba samazināšanas pasākums**. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2010. gadā sniegti 78,4 tūkst., 2011. gadā – 47,7 tūkst., 2012. gadā – 67,1 tūkst., 2013. gadā – 44,1 tūkst., 2014. gadā – 45,6 tūkst. personu, no tiem 39,7 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju, 2015. gada trīs ceturkšņos – 29 tūkst., no tiem 26 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju.

Pielāgojoties darba tirgus situācijas izmaiņām, 2014. un 2015. gadā ir notikušas šādas izmaiņas aktīvo darba tirgus politikas pasākumu īstenošanā.

Pilnībā darbību uzsākusi iepriekšējā gadā izveidotā bezdarbnieku profilēšanas sistēma darbam ar bezdarbniekiem, lai katram bezdarbniekam tiktu sniegti tieši viņam atbilstoši pakalpojumi. Profilēšana veicina efektīvu un mērķtiecīgu NVA piedāvāto pakalpojumu piemērošanu, lai saīsinātu atrašanās ilgumu bezdarba situācijā un novērstu potenciālos riskus, kas varētu kavēt veiksmīgu atgriešanos darba tirgū. 2014. gada beigās bija profilēti gandrīz visi reģistrētie bezdarbnieki – 97 procenti.

Pasākums *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* ir noslēdzies 2014. gadā. No uzsākšanas 2010. gadā kopumā pasākumā tika iesaistītas 28 tūkst. nodarbināto personu.

Īpaša uzmanība tiek pievērsta jauniešu nodarbinātības veicināšanai. Pēc piecu gadu pārtraukuma tika atjaunots skolēnu vasaras nodarbinātības pasākums. Tādējādi skolēniem ir iespēja apgūt pirmās profesionālās darba iemaņas, kā arī gūt priekšstatu par turpmāko profesionālo izvēli.

Izmantojot valsts atbalstu, skolēni vecumā no 15 līdz 20 gadiem, kuri mācās vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs, var vasaras brīvlaikā strādāt. Pasākuma ietvaros no valsts līdzekļiem sedz skolēna darba algu 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas.

2014. gadā iespēju strādāt vasarā izmantoja 4,3 tūkst. skolēnu. 2015. gadā pasākumā tika iesaistīti 3,8 tūkst. skolēnu: 2152 meitenes un 1652 zēni. Pasākumā visaktīvāk iesaistījās skolēni vecumā no 15 līdz 17 gadiem.

Pasākuma *Apmācība pie darba devēja* īstenošana atsāka 2015. gadā. Tas tiek organizēts, lai veiktu darba devējam vajadzīgā darbinieka praktisko sagatavošanu, organizējot apmācību pie darba devēja. Praktiskā apmācība ilgst 6 mēnešus, pēc kuras darbavieta jānodrošina vismaz 6 mēnešus.

Jauniešu bezdarba mazināšanai Latvija aktīvi iesaistās EK iniciatīvas *Jauniešu garantija* īstenošanā. Pasākumi *Jauniešu garantijas* īstenošanai Latvijā tiek īstenoti laika posmā no 2014. gada līdz 2018. gadam. Kopējais finansējums *Jauniešu garantijas* pasākumu īstenošanai ir 66,7 milj. eiro.

Jau kopš 2014. gada sākuma jaunieši 15-24 gadu vecumā, kuri nemācās vai nestrādā, var saņemt nepieciešamo atbalstu nodarbinātības, apmācību vai izglītības pasākumu veidā. Atsevišķus pasākumus piedāvā jauniešiem vecumā 13-15 gadi un 25-29 gadi. Noteikts, ka mērķgrupas jaunieši garantijas ietvaros ne vēlāk kā pēc

četriem mēnešiem kopš mācību pārtraukšanas vai bezdarbnieka statusa iegūšanas varēs saņemt atbalstu iesaistei darba tirgū.

Iniciatīvā *Jauniešu garantija* 2014. gadā iesaistījušies 24 445 jaunieši (pabeigušo skaits ir 23 468), 2015. gada trīs ceturkšņos – 21 021 jaunieši, t.sk. 931 pārejošā persona no iepriekšējā gada (pabeigušo skaits ir 19 218).

Kopumā *Jauniešu garantijas* pasākumiem izlietotais finansējums 2014. gadā bija 4,7 milj. eiro, no kuriem ES fondu līdzfinansējums veidoja 4 milj. eiro. 2015. gadā plānotais finansējums – 13,8 milj. eiro, t.sk. ES fondu finansējums 11,7 milj. eiro.

Lai veicinātu sadarbību un sniegtu priekšlikumus pasākumu efektīvai īstenošanai un pilnveidei, 2014. gada jūlijā ir izveidota *Jauniešu garantijas programmas* īstenošanas konsultatīvā padome.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elements nodarbinātības politikas ieviešanā. LDDK un LBAS ir iesaistīta sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Jaunais *Arod biedrību likums* stājās spēkā 2014. gada nogalē. Tas tika izstrādāts, lai pilnveidotu un modernizētu arod biedrību darbības tiesisko regulējumu. Ar to tiek regulēti vispārīgie principi arod biedrību un to apvienību dibināšanā un darbībā, kā arī sadarbībā ar darba devējiem, valsti un pašvaldībām.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi.

Darba apstākļu uzlabošanai un nelaimes gadījumu darbā un arodslimību skaita samazināšanai ir izstrādāta ES stratēģija drošībai un veselības aizsardzībai darbā no 2014. līdz 2020. gadam. Jauno stratēģiju EK publicēja 2014. gada jūnijā. Galvenie uzdevumi ES līmenī ir:

- uzlabot pašreizējo drošības un veselības aizsardzības darbā prasību īstenošanu dalībvalstīs, it īpaši veicinot mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu spēju ieviest lietderīgus un efektīvus riska novēršanas pasākumus,
- uzlabot ar darbu saistītu slimību profilaksi, īpašu uzmanību pievēršot esošajiem, jaunajiem un potenciālajiem riskiem,
- ņemt vērā ES darbaspēka novecošanos.

Darba aizsardzības jomā ir izstrādāti divi politikas plānošanas dokumentu projekti, kuri atrodas saskaņošanas procesā: *Darba aizsardzības politikas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam* un *Darba aizsardzības jomas attīstības plāns 2015.-2017. gadam*.

Latvijā darba drošības jomā tiek turpināta administratīvā sloga samazināšana.

2014. gadā pilnveidotas prasības darbam augstumā un darba aprikojumam. Nodarbinātajiem, kas veiks darbu augstumā, uzlabosies darba apstākļi un būs nodrošināta lielāka drošība, tādējādi samazinot arī nelaimes gadījumu iespējamību. Jaunās prasības stājās spēkā 2014. gada 1. septembrī.

2014. gada jūlijā MK apstiprināja pilnveidotās darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus.

2015. gada aprīlī MK apstiprināja izmaiņas vairākos darba aizsardzības noteikumos. Ar to tiek precizētas prasības ķīmisko vielu marķēšanā un klasifikācijā. Vienlaikus apstiprināti precizējumi darba vides faktorus un darbos, kuri var radīt risku grūtniecēm un sievietēm, kuras baro bērnu ar krūti. Tāpat precizēts darbu saraksts, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, jo īpaši, ja darbā paredzēta saskare ar ķīmiskām vielām un maisījumiem.

2015. gada oktobrī Ministru kabinets apstiprināja darba aizsardzības prasības nodarbināto aizsardzībai pret elektromagnētiskā lauka radīto risku darba vidē. Tie nosaka prasību minimumu nodarbināto aizsardzībai pret risku, ko rada elektromagnētisko lauku iedarbība darba laikā. Jaunās prasības stāsies spēkā 2016. gada 1. jūlijā.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Līdz šim izstrādātajos politikas plānošanas dokumentos neregistrētās nodarbinātības samazināšanas pasākumi tika īstenoti tādos galvenajos virzienos kā neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Savukārt ēnu ekonomikas apjoma samazināšanas un godīgas konkurences nodrošināšanas jomā galvenie darbības virzieni bija nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs.

Apzinoties šo jautājumu risināšanas turpināšanas nepieciešamību, valdība 2014. gada rudenī izveidoja augsta līmeņa Ēnu ekonomikas apkarošanas padomi, kuru vada Ministru prezidents. Padomes sastāvā ir iekļauti ministri, iesaistīto institūciju vadītāji un sociālie partneri. Padomes funkcijas ir koordinēt ēnu ekonomikas apkarošanas politikas plānošanas dokumentu projektu izstrādi un koordinēt un pilnveidot sadarbību ēnu ekonomikas apkarošanā, lai nodrošinātu minēto darbību efektivitāti.

Finanšu ministrija turpina izstrādāt Valsts iestāžu darba plāna ēnu ekonomikas mazināšanai 2016.-2020. gadam projektu, kurā tiek izvērtēti un iekļauti ministriju un sociālo partneru priekšlikumi ēnu ekonomikas mazināšanai.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai

2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā.

Mūžizglītības rādītāju dinamika pēdējo gadu periodā liecina, ka ir nepieciešams mērķtiecīgāk īstenot pieaugušo izglītības aktivitātes.

Pieaugušo iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā¹ rādītāji pēdējos gados pasliktinās. 2014. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 5,5% no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- sadarbības sekmēšana un koordinācijas nodrošināšana starp pieaugušo izglītībā iesaistītajiem partneriem;
- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrās iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros.

¹ Datu avots ir CSP Darbaspēka apsekojums. Rādītājs ir iekļauts ES strukturālajos indikatoros, un tas parāda pieaugušo iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem dalību mūžizglītības aktivitātēs.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. "Eiropa 2020" stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma

6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā EK publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts EK redzējums par „Eiropa 2020” stratēģiju.

2010. gada 17. jūnijā Eiropadome formāli apstiprināja „Eiropa 2020” stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmeņa kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integrētās vadlinijas* (tiek izstrādātas saskaņā ar *Līguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar EK ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās EK līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes vai Konverģences programmām* (tiek izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību izpildei).

6.1. attēls

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un Stabilitātes vai Konverģences programmu uzraudzības mehānisms

„Eiropa 2020” stratēģijas kvantitatīvie mērķi		
„Eiropa 2020” stratēģijas Integrētās vadlinijas		Stabilitātes un izaugsmes pakts
Makroekonomiskā uzraudzība	Tematisko jomu koordinācija	Fiskālā uzraudzība
Nacionālais līmenis	Nacionālās reformu programmas	Stabilitātes vai Konverģences programmas
ES līmenis	EK Ikgadējais ziņojums par izaugsmi Ikgadējās rekomendācijas ES vadošās iniciatīvas un atbalsta pilāri (t.i., iekšējais tirgus, tirdzniecība un ārējā politika, ES finansiālais atbalsts)	

„Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pilāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai un to atbilstība

Integrētajam vadlinijām), kā arī fiskālās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes vai Konverģences programmas* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paktam*).

2014. gada 5. martā EK publicēja Paziņojumu „Eiropa 2020” stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei novērtējums. Paziņojuma mērķis ir novērtēt pirmos rezultātus un mācības, kas gūtas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas četros gados, un paust viedokli par to, kādai jābūt „Eiropa 2020” stratēģijai nākotnē. Lai apzinātu un apkopotu visu ieinteresēto pušu viedokļus, no 2014. gada 5. maija līdz 31. oktobrim notika EK iniciēta minētā Paziņojuma sabiedriska apspriešana. Šobrīd EK turpina analizēt “Eiropa 2020” izvērtējumu un izstrādāt nākotnes plānu.

Eiropas semestris kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu, lai izvērtētu ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvātu rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

„Eiropa 2020” stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes vai Konverģences programmas* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), uz kuru balstoties EK ir tiesības izteikt brīdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integrētajam vadlinijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

2015. gadā Eiropas semestra procesā tika ieviesti vairāki jauninājumi, lai padarītu to efektīvāku un paredzētu vairāk laika diskusijām starp visām iesaistītajām pusēm. Pirmais jauninājums attiecas uz ātrāku EK Vienotā analītiska dokumenta (*Commission Staff Working Document*) publicēšanu, kas ietver Ziņojumu par ES dalībvalsti (*Country Report*), un gadījumā, ja tai ir konstatēta makroekonomiskā nesabalansētība, arī valsts padziļināto pārskatu (*In-Depth Review On The Prevention And Correction Of Macroeconomic Imbalances*). Šajos EK dokumentos tiek izvērtēti ES dalībvalstu sasniegtais progress ES Padomes valstu specifisko rekomendāciju izpildē un makroekonomisko nesabalansētību novēršanā. 2015. gada EK Vienotie analītiskie dokumenti par ES dalībvalstīm

tika publicēti 26. februārī. Otrais jauninājums saistās ar ātrāku EK priekšlikuma ES Padomes valstu specifiskajām rekomendācijām publicēšanu. 2015. gada EK priekšlikums ES Padomes valstu specifiskajām rekomendācijām tika publicēts 13. maijā. Trešais jauninājums attiecas uz laiku un termiņu, kādā ES dalībvalstis var gatavot un iesniegt EK komentārus par ES Padomes valstu specifisko rekomendāciju projektu. 2015. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ES dalībvalstīm tika dotas desmit dienas.

Savukārt līdz ar 2016. gada Izaugsmes ziņojuma publicēšanu 2015. gada 26. novembrī ir uzsākta jauna prakse Eiropas semestra ietvaros, proti, Eiropas semestra pirmais posms periodā no novembra līdz februārim tiek attiecināts kā Eiropas posms, bet tam sekojošais periods no februāra līdz jūnijam tiek attiecināts kā nacionālais posms. Līdz ar to Eirozonas un valstu dimensijas labākas integrācijas ietvaros pirmo reizi līdzšinējā Eiropas semestra praksē līdztekus ar 2016. gada Izaugsmes ziņojumu ir publicēts arī EK priekšlikums ES Padomes rekomendācijām Eirozonai.

6.2. attēls

Eiropas semestrī: ES un dalībvalstu partnerība							
	Novembris- Februāris	Marts	Aprīlis	Maijs	Jūnijs	Jūlijs	Septembris- Oktobris
<i>Eiropas Komisija</i>	Ikgadējais izaugsmes ziņojums un Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums Rekomendāciju Eirozonai publicēšana	Vienots analītisks dokuments par katru dalībvalsti (reformu programma un nesabalansētība)		Valstij adresēto rekomendāciju publicēšana			Pārskats ES līmenī
<i>Eiropadome / Padome</i>	Diskusijas				Rekomendāciju apspriešana	Rekomendāciju apstiprināšana	
<i>Eiropas Parlaments</i>	Diskusijas						
<i>Dalībvalstis</i>		Nacionālo reformu programmu un Stabilitātes vai Konverģences programmu apstiprināšana un iesniegšana EK					Lēmumi nacionālajā līmenī

EK *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi (Annual Growth Survey)* ir svarīgs elements Eiropas semestra procesā, jo ar tā publicēšanu tiek uzsāktas diskusijas dažādos ES Padomes formātos Eiropas semestra sākumā (skatīt 6.1. ielikumu). Šo diskusiju rezultātā ES dalībvalstis

vienojas par galvenajām ekonomiskās politikas prioritātēm, kuras tām jāņem vērā, atjaunojot nacionālās reformu programmas, *Stabilitātes* vai *Konverģences programmas*.

6.1. ielikums

2016. gada Izaugsmes ziņojums

EK publicēja 2016. gada Izaugsmes ziņojumu (*Annual Growth Survey*) 2015. gada 26. novembrī vienlaicīgi ar citiem svarīgiem dokumentiem, proti, *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu (Alert Mechanism Report)*, *Vienotu nodarbinātības ziņojumu (Joint Employment Report)*, ES Padomes rekomendācijām Eirozonai, kā arī Regulas, ar ko izveido strukturālo reformu atbalsta programmu, priekšlikumu.

2016. gada Izaugsmes ziņojumā tiek apskatīta ekonomikas un sociālā situācija Eiropā un noteiktas politikas prioritātes ES kopumā. Ar to tiek uzsākts jauns Eiropas ekonomikas politikas koordinācijas cikls - Eiropas semestrī, kas nodrošina ES dalībvalstu ekonomikas politiku koordināciju, lai veicinātu izaugsmi un darbavietu izveidi.

2016. gada Izaugsmes ziņojums norāda, ka ES ekonomikā ir vērojama mērena atveseļošanās, vienlaikus ziņojumā tiek paredzēts, ka ekonomiskās aktivitātes temps pakāpeniski paātrināsies.

Līdztekus augstāk minētajam 2016. gada Izaugsmes ziņojums arī pauž nostāju, ka ES ekonomikā attīstības rādītāji, sociālie apstākļi un reformu īstenošana vēl arvien ir nevienmērīga. Tiek norādīts, ka pamatproblēmas ir augsts ilgstošs bezdarba līmenis un jauniešu bezdarbs, lēns produktivitātes pieaugums, kā arī liels privātā un publiskā parāda līmenis.

6.1. ielikuma turpinājums

Lai risinātu minētās problēmas, EK savā 2016. gada Izaugsmes ziņojumā nāk klajā ar risinājumiem, kas ir balstīti uz trim integrētiem pilāriem (prioritātēm):

1. Investīciju atjaunošana;
2. Strukturālo reformu turpināšana, lai modernizētu ekonomiku;
3. Atbildīga fiskālā politika.

Līdz ar to ES ekonomikas un sociālajā politikā 2016. gadā trīs galveno pilāru (prioritāšu) ietvaros ieteiktie risinājumi ir šādi:

- **investīciju atjaunošana** – jāturpina aktīva *Investīciju plāna Eiropai (Investment Plan for Europe)* īstenošana un jāveicina valsts un institūciju iesaiste tajā; ir jāpabeidz *Banku savienības (Banking Union)* izveide; ir jāpaātrina *Kapitāla tirgu savienības (Capital Markets Union)* izveide; ir jāievieš mūsdienīgs un efektīvs regulējums maksātspējas un uzņēmumu bankrota gadījumu risināšanai; ieguldījumu prioritātēm jāaptver ne tikai tradicionālā infrastruktūras joma, bet arī tādas jomas kā cilvēkkapitāls un sociālie ieguldījumi;
- **strukturālo reformu turpināšana, lai modernizētu ekonomiku** – pakāpeniski jāizstrādā un praksē jāievieš ekonomikas un sociālās attīstības salīdzinošā novērtējuma kritēriji (*benchmarking*); valsts un pašvaldību iestādēm jāveicina jauniešu nodarbinātība; ir jāievieš līgums par integrāciju darbā un vienots kontaktpunkts; ar darbaspēku saistītie nodokļi un pabalstu sistēma ir jāizstrādā un jāīsteno, lai veicinātu investīcijas un nodarbinātību; atalgojums jāattīsta atbilstoši produktivitātei; jāturpina modernizēt un vienkāršot nodarbinātības aizsardzības tiesību aktus; jānodrošina atvērti un konkurētspējīgi preču un pakalpojumu tirgi; jāveido piemērota un labvēlīga uzņēmējdarbības un uzraugošā vide un jāstiprina partnerības starp uzņēmumiem un augstskolām; jānodrošina pietiekama administratīvā kapacitāte un fokusēšanās uz e-ierīkumu plašāku izmantošanu un korupcijas apkarošanu; jānodrošina ātra tiesvedība, jārisina tiesā neizskatīto lietu uzkrāšanās, jāpastiprina tiesu neatkarības nodrošināšanas pasākumi, jāuzlabo tiesu sistēmas kvalitāte;
- **atbildīga fiskālā politika** - dalībvalstu līmenī jā saglabā atbildīga fiskālā politika, kas ir saskaņā ar kopīgiem fiskāliem noteikumiem. Tas ietver arī izaugsmi un pašu kapitālam labvēlīgas fiskālās konsolidācijas turpināšanu daudzās valstīs; jānodrošina efektīva un izaugsmi veicinoša nodokļu sistēma, kas ietver nodokļu novirzīšanu no darbaspēka; jāturpina mazināt negodprātīgu nodokļu optimizāciju (*aggressive tax planning*), nodokļu izkrāpšanu, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas; jāmodernizē pensiju, veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēma, lai nodrošinātu tās efektīvu reaģēšanu uz riskiem visa dzīves cikla garumā.

2011. gada 13. decembrī spēkā stājās jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā saucamā „sešpaka”), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jauno noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficīta procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kuras mērķis ir laicīgi identificēt (ar agrās

brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izveidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību) un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficītu u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficītu un makroekonomisko nesabalansētību.

6.2. ielikums

Agrās brīdināšanas mehānisms (*alert mechanism*) un rādītāju saraksts (*scoreboard*)

EK katru gadu publicē *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu*, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliekšņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slīdošais vidējais % no IKP ar sliekšni +6% no IKP un -4,6% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar sliekšni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaulē ar sliekšni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienas vienības darbaspēka izmaksās ar sliekšni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 42 tirdzniecības partnervalstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar sliekšni +/-5% eirozonas valstīm un +/-11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar sliekšni 133% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar sliekšni 14% no IKP;
- ikgadējās izmaiņas mājokļu cenās pret Eurostat patēriņa deflatoru ar sliekšni 6%;
- valdības parāds ar sliekšni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmeņa slīdošais vidējais ar sliekšni 10%;
- ikgadējās izmaiņas kopējās finanšu sektora saistībās ar sliekšni 16,5%;
- trīs gadu izmaiņas iedzīvotāju (15-64 gadi) aktivitātes līmenī ar sliekšni -0,2 procentpunkti (iekļauts 2015. gadā);
- trīs gadu izmaiņas ilgstošā bezdarba līmenī ar sliekšni 0,5 procentpunkti (iekļauts 2015. gadā);
- trīs gadu izmaiņas jauniešu bezdarba līmenī ar sliekšni 0,2 procentpunkti (iekļauts 2015. gadā).

Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto sliekšni, EK veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļinātā pārskata ziņojumu (In-depth review)*.

2016. gada *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā* EK ir identificējusi kopumā 18 ES dalībvalstis (Beļģija, Bulgārija, Vācija, Francija, Horvātija, Itālija, Ungārija, Īrija, Nīderlande, Portugāle, Rumānija, Spānija, Slovēnija, Somija, Zviedrija, Anglija, Igaunija un Austrija), kurām nepieciešams veikt padziļināto analīzi, lai sīkāk izvērtētu nelīdzsvarotības pieaugumu vai samazinājumu un ar to saistītos riskus. Atzīmējams, ka padziļinātā analīze pirmo reizi tiks gatavota par Igauniju, izvērtējot ar pieprasījuma palielināšanos saistītos riskus un ievainojamību, kā arī par Austriju, padziļināti izvērtējot ar finanšu sektoru saistītos riskus un ievainojamību. Savukārt ES dalībvalstīm, kas saņem finansiālo palīdzību (piemēram, Grieķija un Kipra), nesabalansētības uzraudzība un korektīvo pasākumu pārraudzība notiks saistībā ar šo valstu programmām.

6.2. ielikuma turpinājums

Attiecībā uz pārējām ES dalībvalstīm EK šajā posmā neveiks papildu analīzi saistībā ar makroekonomikas nesabalansētības novēršanas procedūru. Pēc EK vērtējuma makroekonomikas izaicinājumi Čehijā, Dānijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā, Polijā un Slovākijā netiek uzskatīti par makroekonomikas nesabalansētību izraisošajiem.

Vienlaikus EK norāda, ka rūpīga uzraudzība un politikas koordinācija pastāvīgi ir vajadzīga visās ES dalībvalstīs, lai varētu identificēt jaunus riskus un ierosināt politikas, kas sekmē izaugsmi un nodarbinātību.

2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā tiek norādīts, ka kopumā riski, kas izriet no ievainojamības vai tendencēm, kas, iespējams, var veicināt makro-finansiālu nestabilitāti vai haotiskas korekcijas, pastāv lielākajā daļā dalībvalstu un tie ir šādi:

- ārējā sektorā negatīvs starptautisko investīciju bilances saldo: Rumānija, Polija, Latvija, Lietuva, Slovākija, Čehija;
- liels un pastāvīgs tekošā konta pārpalikums: Vācija, Nīderlande;
- liels valsts parāds un potenciālās izaugsmes vai konkurētspējas samazināšanās tendences: Itālija, Francija, Beļģija;
- neilgtspēja un ievainojamība noteiktās nozarēs: Zviedrija (ilgstošs mājokļu cenu un mājāsaimniecību parāda pieaugums), Nīderlande (augsts mājāsaimniecību parāds), Anglija (mājokļu cenu pieaugums), Austrija (finansu sektora lielā atkarība no ārvalstu notikumiem un ietekme uz privātajam sektoram izsniegto kredītu), Igaunija (iekšzemes ekonomikas pieprasījuma spiediena palielināšanās), Somija (ekonomikas strukturālās pārmaiņas pēc problēmām elektronikas nozarē), Dānija, Luksemburga un Malta (paaugstināts mājāsaimniecību parāds);
- lielas ārējās un iekšējās saistības – Portugāle, Spānija, Kipra, Grieķija, Īrija, Slovēnija, Ungārija, Horvātija un Bulgārija.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai

Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī MK vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas programmas tika iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi). Tie ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus, un atspoguļoti arī Latvijas *Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* (NAP2020), ko apstiprināja Saeima 2012. gada 20. decembrī.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā iedzīvotāju grupai vecumā 20-64 gadi, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 10%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

Atbilstoši Eiropas semestra virzības procesam 2015. gada 13. aprīlī MK apstiprināja ceturto *Progresā ziņojumu par Latvijas NRP īstenošanu un Latvijas*

Stabilitātes programmu 2015.-2018. gadam. Abi dokumenti tika iesniegti EK.

Progresā ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas progress 2014. gada ES Padomes rekomendāciju izpildē, dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, t.sk. progress Latvijas kvantitatīvo mērķu „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā sasniegšanā, kā arī atspoguļota informācija par ES fondu izmantošanu.

Novērtējot ES dalībvalstu iesniegtās atjaunotās Nacionālās reformu programmas, Stabilitātes vai Konverģences programmas, kā arī progresu to īstenošanā, 2015. gada 13. maijā EK prezentēja priekšlikumu **ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm**, tostarp arī Latvijai. Šīs rekomendācijas pēc diskusijām dažādos ES Padomes formātos tika apstiprinātas ES Padomē 2015. gada jūlijā.

Saskaņā ar EK priekšlikumu Latvijai tiek rekomendēts 2015.-2016. gadā:

- nodrošināt, ka 2015. un 2016. gadā novirze no vidēja termiņa budžeta mērķa ir pieļaujama tikai saistībā ar finansējumu sistēmiskajai pensiju reformai;
- uzlabot profesionālo izglītību un apmācību, paātrināt izglītības programmu reformu un palielināt darba vidē balstīto mācību piedāvājumu. Nodrošināt, ka jaunais augstākās izglītības sistēmas finansēšanas modelis veicina kvalitāti. Balstoties uz *Viedās specializācijas ietvaru*, mērķtiecīgāk virzīt pētniecības finansējumu un stimulēt privātā sektora investīcijas inovācijās;
- īstenot konkrētus pasākumus sociālās palīdzības reformēšanai, nodrošinot pabalstu adekvātumu, un veikt pasākumus nodarbinātības palielināšanai. Zemu ienākumu saņēmējiem samazināt augsto nodokļu slogu, to novirzot uz citiem izaugsmi mazāk ietekmējošiem avotiem. Rīkoties, lai uzlabotu veselības sistēmas pieejamību, izmaksu efektivitāti un kvalitāti, un slimmīcu finansēšanu sasaistīt ar darbības mehānismiem;

- uzlabot tieslietu sistēmas efektivitāti, palielinot visu pušu atbildību (tajā skaitā maksātspējas administratoru), nodrošinot adekvātus līdzekļus cīņai pret izvairīšanos no nodokļu nomaksas un stiprinot Tieslietu padomes lomu. Uzlabot valsts civildienesta tiesību aktus, lai stiprinātu interešu konflikta režīmu un sasaisti starp atalgojumu un darba pienākumiem.

ES Padomes rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* veiksmīgā īstenošanā. Ņemot vērā atsevišķu rekomendāciju (piemēram, attiecībā uz reformām izglītībā, pētniecībā, veselības aprūpē) mērogu, ietekmi, ieviešanas izmaksas un nepieciešamību apspriest tās ar sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un sabiedrības pārstāvjiem, dažas no tām, visticamāk, nebūs iespējams ieviest viena gada laikā.

Jāatzīmē, ka *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* īstenošana notiek ciešā sadarbībā ar EK. Abu programmu īstenošanas progress tiek apspriests regulāri **divpusējās sarunās**. Piemēram, 2015. gada 2. decembrī notika divpusējās sarunas starp Latvijas un EK pārstāvjiem Briselē. Divpusējo sarunu laikā tika apspriesti līdz šim īstenoto veselības reformu pasākumi un arī plānotās aktivitātes un prioritātes veselības reformām 2016. un 2017. gadam, turpmākā rīcība darba vidē balstītu mācību kvalitātes un piedāvājumu uzlabošanai, progress profesionālās izglītības satura reformas ieviešanā, *STEM* (zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika) veicināšana visos izglītības līmeņos, kā arī apspriests paveiktais sociālo reformu īstenošanā. Tāpat ar EK tika apspriesti turpmākie soļi 2016. gada Eiropas semestra ieviešanā.

Ekonomikas ministrija turpinās Latvijas NRP un ES Padomes rekomendāciju izpildei paredzēto pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta 2016. gada *Progresā ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu*.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

6.3. attēls

Latvijai kā ES dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

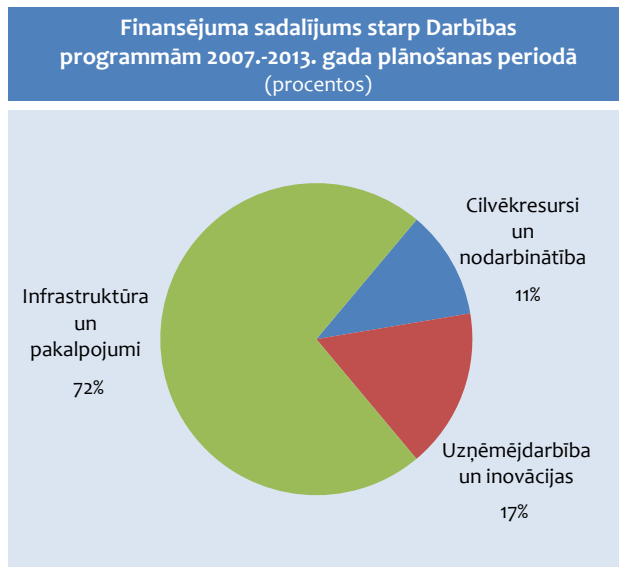
2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izcilībai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota trīs līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, MK apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī EK.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 653 milj. eiro;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 696 milj. eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 833 milj. eiro;

- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 3,4 miljardi eiro.

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 2015. gada 30. novembrim								
	ES fonda finansējums		Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. eiro	milj. eiro	%	milj. eiro	%	milj. eiro	%	
ESF	583,1	641,5	110	627,7	108	553,9	95	
ERAF	2407,6	2566,6	106	2282,5	95	2224,3	92,4	
KF	1539,8	1542,7	100	1430,4	93	1427,7	92,7	
Kopā	4530,5	4750,8	105	4340,7	95	4206,0	92,8	

Līdz 2015. gada 30. septembrim ir apstiprināti 105% projektu no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par

4751 milj. eiro. Līdz 2015. gada 30. septembrim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 4206 milj. eiro.

6.3. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes 2007.-2013. gada plānošanas periodā

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 741,4 milj. eiro ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 50,9 milj. eiro;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 474,4 milj. eiro;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 216,1 milj. eiro.

Līdz 2015. gada 30. novembrim Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

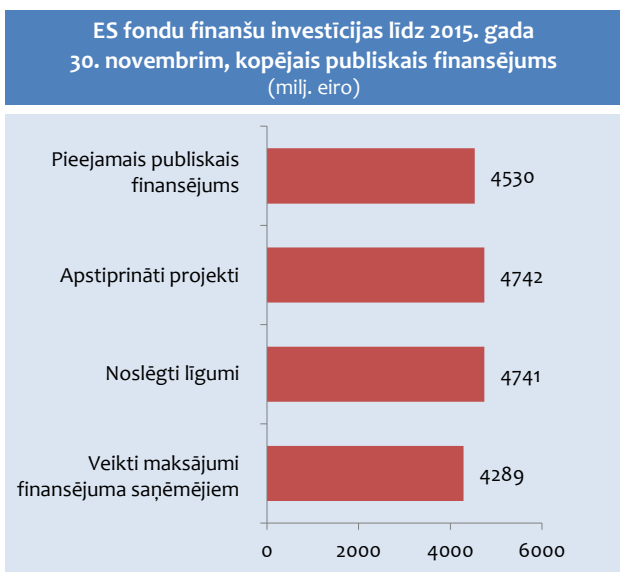
- Aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai* – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 31,6 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām* ir pabeigti 84 līgumi par kopējo līgumsummu 2,7 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts darba vietu radīšanai* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 6,4 milj. eiro.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 143,6 tūkst. eiro.
- Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 53,1 milj. eiro.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 79 līgumi par kopējo līgumsummu 7,1 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 114 līgumi par kopējo līgumsummu 35,7 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 0,013 milj. eiro.
- Aktivitātē *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma* ir noslēgti 22 līgumi par kopējo līgumsummu 0,2 milj. eiro.
- Aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ir noslēgti 198 līgumi par kopējo līgumsummu 188,1 milj. eiro.
- Aktivitātē *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis* ir noslēgti 3297 līgumi par kopējo līgumsummu 18,4 milj. eiro.
- Aktivitātē *Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 18 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir atbalstīti 1298 uzsācēju projekti par vairāk nekā 24,7 milj. eiro.
- Aktivitātes *leguldījumu fonds* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
 - 1) riska kapitāls – 2010. gada janvārī ar SIA “BaltCap AIFP” tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus leguldījumu fonda publiskajiem līdzekļiem 20 milj. eiro SIA “BaltCap AIFP” privātā līdzfinansējuma daļa fondā ir 10 milj. eiro. Līdz 2015. gada 30. oktobrim fondā ir noslēgti 15 investīciju līgumi par kopējo finansējumu 18,2 milj. eiro apmērā (publiskā finansējuma daļa – 12,1 milj. eiro);
 - 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada jūnijā ar SIA “AIFP Imprimatur Capital Fund Management” tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais leguldījumu fonda finansējums investīcijām un nenodrošinātajiem aizdevumiem sagatavošanas kapitāla fondā ir 8,5 milj. eiro, savukārt sākuma kapitāla fondā leguldījumu fonda finansējums ir 5 milj. eiro (tam papildus ir piesaistīts privātais līdzfinansējums 2,4 milj. eiro apmērā). Līdz 2015. gada 30. oktobrim fondos ir noslēgti 67 nenodrošināto aizdevumu un sagatavošanas kapitāla investīciju līgumi kopumā 4,5 milj. eiro apmērā un 9 sākuma kapitāla investīciju līgumi par 4,3 milj. eiro (leguldījumu fonda finansējuma daļa 2,9 milj. eiro);
 - 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada martā tika noslēgti līgumi ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka” par dalītā riska aizdevuma izsniegšanu. Programma tika īstenota līdz 2012. gadam. Programmas ietvaros ir noslēgti 18 aizdevuma līgumi par kopējo finansējumu 6,9 milj. eiro apmērā (leguldījumu fonda finansējuma daļa 3,4 milj. eiro);

6.3. ielikuma turpinājums

- 4) mikroaizdevumi – 2014. gada jūlijā tika noslēgti līgumi ar finanšu starpniekiem SIA “Capitalia” un SIA “Grand Credit” par netiešās mikroaizdevumu kredītēšanas programmas īstenošanu. Tās ietvaros līdz 2015. gada 30. oktobrim ir noslēgti 85 līgumi 1 milj. eiro apmērā (Ieguldījumu fonda daļa 0,5 milj. eiro);
- 5) izaugsmes kapitāla instrumenti – 2013. gadā augustā tika noslēgti komandītsabiedrību līgumi ar SIA “ZGI Capital”, SIA “EXPANSION Capital AIFP”, SIA “FLyCap AIFP” par izaugsmes kapitāla fondu ieviešanu. Fondu ietvaros ir noslēgti 55 līgumi 20,6 milj. eiro apmērā (Ieguldījumu fonda finansējuma daļa 19,7 milj. eiro).
- Aktivitāte *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ir slēgta 2013. gada 31. decembrī. Tās ietvaros ir noslēgti 347 kredīta garantiju un 131 eksporta kredītu garantiju līgumi par kopējo summu 124,9 milj. eiro. Aizdevumu garantiju rezultātā ir nodrošināta pieejamība komercbanku aizdevumiem vairāk nekā 250 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē *Mezaniņa aizdevumi un nodrošinājuma garantijas saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai* līdz 2015. gada 30. oktobrim ir noslēgti 23 mezaņiņa aizdevumu līgumi par publisko finansējumu 12,1 milj. eiro, izsniegta 161 aizdevumu garantija 31,5 milj. eiro apmērā un 44 eksporta kredītu garantijas 3 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo summu 2,85 milj. eiro. Aktivitātes ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 40 929 personas.
- Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 15 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 2 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņēmuši 1184 komersanti.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgts 101 līgums par kopējo summu 7,2 milj. eiro.
- Aktivitātē *Klasteru programma* ir noslēgti 11 līgumi par kopējo summu 5,4 milj. eiro.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo summu 9,8 milj. eiro (ERAF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo summu 5,2 milj. eiro (ERAF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 788 līgumi par kopējo summu 67,9 milj. eiro (ERAF).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 55 līgumi par kopējo summu 5,1 milj. eiro (ERAF).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 135 līgumi par kopējo līgumsummu 78,3 milj. eiro (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo summu 28,8 milj. eiro (KF).

Kopā no ES fondu projektu īstenošanai pieejamiem 5 mljrd. eiro publiskā finansējuma, kas ietver gan ES fondu finansējumu, gan arī valsts budžeta un pašvaldību budžeta līdzfinansējumu (neskaitot piešķirtā valsts budžeta virrstaistību finansējumu 377,2 milj. eiro), ir noslēgti 7,9 tūkst. līgumu par projektu īstenošanu 4,7 mljrd. apmērā, t.i., 104,7%. Savukārt finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 4,3 mljrd. eiro jeb 94,7 procenti.

6.4. attēls

Izdotot atsevišķi tikai ES fondu finansējumu, kopumā noslēgto līgumu apjoms ir 4750,7 milj. eiro jeb 104,9% no pieejamā ES fondu finansējuma. Tas nozīmē, ka līgumi tiek slēgti jau par piešķirto virrstaistību apjomu.

Kopumā noslēgto līgumu apjoms ir 4751 milj. eiro jeb 104,9% no pieejamā ES fondu finansējuma. Tas nozīmē, ka līgumi tiek slēgti par piešķirto virrstaistību apjomu. Līgumu slēgšana notiek vien dažās aktivitātēs.

Transporta jomā vērojams regress¹ saistībā ar precizēto finansējuma apjomu atbilstoši faktiskajām izmaksām, pabeigtajos projektos samazinoties sākotnēji plānotajām izmaksām.

Uzņēmējdarbības un inovāciju jomā vērojams regress, jo aizvien vairāk projekti tiek pabeigti un līdz ar to tiek precizēti projektu finansēšanas plāni atbilstoši faktiskajām izmaksām. Finanšiāli ietilpīgajā aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* pārtraukti 7 projekti.

Izglītības jomā regress noslēgtajiem līgumiem skaidrojams ar aktivitātē *Mācību aprīkojuma modernizācija un infrastruktūras uzlabošana profesionālās izglītības programmu īstenošanai* precizēto finansējuma apjomu atbilstoši faktiskajām izmaksām pabeigtajos projektos, attiecīgi ir veikti līgumu grozījumi.

Nodarbinātības un sociālo pakalpojumu jomā regress noslēgtajiem līgumiem skaidrojams ar apakšaktivitātē *Infrastrukturā pilnveidošana sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanai personām ar garīga rakstura traucējumiem* konstatēto neatbilstību un aktivitātē *Pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība nacionālās un reģionālās nozīmes*

¹ noslēgtie līgumi pret pieejamo ES fondu finansējumu nozarē

attīstības centros precizēto finansējuma apjomu atbilstoši faktiskajām izmaksām pabeigtajos projektos, kā arī aktivitātē *Bezdarbnieku un darba meklētāju apmācība* veiktajiem apjomīgajiem līguma grozījumiem, ņemot vērā ietaupījumus, kas radušies projekta ieviešanas gaitā.

Zinātnes jomas progress skaidrojams ar to, ka apakšaktivitātes *Zinātnisko institūciju institucionālās kapacitātes attīstība* projektu atlases kārtas rezultātā tika noslēgti 12 līgumi par ERAF līdzfinansējumu 11,2 milj. eiro. 2015. gada martā noslēdzās arī aktivitātes *Atbalsts starptautiskās sadarbības projektiem zinātnē un tehnoloģijās* 2. projektu iesniegumu atlases kārtas atklātā atlase. Tās rezultātā tika noslēgti 16 līgumi par ERAF līdzfinansējumu 1,3 milj. eiro apmērā.

Veselības jomā regress noslēgtajiem līgumiem skaidrojams ar apakšaktivitātē *Ģimenes ārstu tīkla attīstība* četriem pārtrauktiem projektiem, kā arī ar šajā un apakšaktivitātē *Stacionārās veselības aprūpes attīstība* precizēto finansējuma apjomu atbilstoši faktiskajām izmaksām projektos, ņemot vērā neatbilstības un ietaupījumus.

IKT jomā vērojams regress, ņemot vērā pabeigto projektu skaita pieaugumu, projektiem tiek apstiprināti līguma grozījumi, precizējot projektu finansēšanas plānus atbilstoši faktiskajām izmaksām. Regresu veicināja arī CFLA 2014. gada 15. decembrī pieņemtais lēmums par 100% finanšu korekcijas piešķiršanu projektam *Portāla www.skolas.lv attīstība (2. kārtā)* par mērķu nesasniegšanu. Papildus projektu ietvaros tika samazināts ERAF finansējums par neatbilstoši veiktajiem izdevumiem, par kuru atgūšanu lemj MK.

Atbalsta ES fondu vadības jomā samazinājies noslēgto līgumu apjoms, kas skaidrojams ar to, ka Tehniskās palīdzības projektos veikti projekta grozījumi un samazinātas projektu kopējās attiecināmās summas, ņemot vērā aktuālo projektu ieviešanas statusu un plānoto nepieciešamo finansējumu līdz projekta ieviešanas beigām.

Kultūras jomā regress skaidrojams ar vienu pārtraukto projektu apakšaktivitātē *Atbalsts kultūras pieminekļu privātpašniekiem kultūras pieminekļu saglabāšanā un to socialekonomiskā potenciāla efektīvā izmantošanā*, kā arī ar šajā un apakšaktivitātē *Socialekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošana* precizēto finansējuma apjomu atbilstoši faktiskajām izmaksām projektos.

Administratīvās kapacitātes jomā regresa iemesls ir Valsts kancelejas pārziņā esošajā administratīvo šķēršļu mazināšanas aktivitātē un Finanšu ministrijas pārziņā esošajā strukturālo reformu īstenošanas aktivitātē veiktie projektu grozījumi, ar kuriem samazināta projektu attiecināmo izdevumu kopsumma, ņemot vērā, ka ietaupījumu dēļ iepirkumos nepieciešamais finansējuma apjoms ir mazāks nekā projektos sākotnēji plānots.

Tūrisma jomā īstenošanas stadijā ir palicis viens projekts apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība*. Projektā ir konstatēta neatbilstība, kā rezultātā ir novērojams regress noslēgtajos līgumos.

Lai gan kopumā noslēgto līgumu apjoms ir lielāks par pieejamo ES fondu finansējumu, tomēr ir aktivitātes, kurās vēl tiek slēgti līgumi.

2014.-2020. gada plānošanas periods

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda DP *Izaugsme un nodarbinātība* EK oficiāli apstiprināja 2014. gada 11. novembrī.

2014. gada 6. novembrī MK tika iesniegts rīkojuma projekts par ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda Uzraudzības komitejas (UK) sastāvu, kas stājās spēkā 2014. gada 21. novembrī, līdz ar to ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda UK ir oficiāli uzsākusi pildīt savus darbu pienākumus, tai skaitā uzraudzīt ES fondu finansējuma izlietošanas efektivitāti, projektu ieviešanas gaitu un atbilstību apstiprinātajiem plānošanas dokumentiem, kā arī pieņemt lēmumus, kas saistīti ar ES fondu ieviešanu un uzraudzību.

DP tika sagatavotas, balstoties uz tādiem principiem kā sasaiste ar "Eiropa 2020" stratēģiju un citiem plānošanas dokumentiem, stratēģiskais redzējums, kas balstās uz trūkumu un vajadzību analīzi, uz efektīvu, ilgtspējīgu attīstību un rezultātiem vērsti risinājumi. Plānošanas dokumentos definētie prioritārie virzieni un specifiskie atbalsta mērķi koncentrēti uz konkrētu rezultātu sasniegšanu, kas dos vislielāko atdevi ekonomikas attīstībai, kā arī veicinās Kohēzijas politikas mērķu sasniegšanu.

Jaunais 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periods sniegs mūsu valstij iespēju nākamo septiņu gadu laikā saņemt un ieguldīt 4,4 miljardus eiro Latvijas un tās iedzīvotāju attīstībā un izaugsme. Latvija būs ceturrtā lielākā neto saņēmēja starp visām dalībvalstīm, un uz katru iedzīvotāju 2014.-2020. gada periodā no ES budžeta tiks saņemts aptuveni 3000 eiro. Latvijas mērķis nākamā plānošanas perioda ietvaros ir arvien tuvoties vidējam ES labklājības līmenim, gudri un atbildīgi izmantojot mums sniegtās ES fondu iespējas.

Lai detalizētu DP, 2015. gada 30. aprīlī ir pabeigta DP *Izaugsme un nodarbinātība* papildinājuma izstrāde.

Ir veikti vairāki nozīmīgi soļi ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda plānošanas dokumentu izstrādē. 2014. gada 11. jūlijā stājās spēkā *ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda vadības likums*, kā arī turpinās ātrāk uzsākamo specifisko atbalsta mērķu nosacījumu izstrāde.

Ir noslēgtas starpresoru vienošanās ar Satiksmes ministriju par sadarbību ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda 6.1.5. SAM *Valsts galveno autoceļu segu pārbuve, nestspējas palielināšana*, 6.1.3. SAM *Nodrošināt nepieciešamo infrastruktūru uz Rīgas maģistrālajiem pārvadiem un novērst maģistrālo ielu fragmentāro raksturu* un 6.3.1. SAM *Palielināt reģionālo mobilitāti, uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitāti* ietvaros. Uzsākta minēto SAM projektu uzraudzība (izvērtēti iepirkumu plāni, veiktas iepirkumu pirmspārbaudes, veiktas pirmās pārbaudes projektu īstenošanas vietās, notikusi komunikācija ar atbildīgo iestādi un projektu īstenotāju par konstatētajiem trūkumiem un riskiem izmaksu attiecināmībai).

2015. gada augustā sniegtajās prognozēs atbildīgās iestādes bija plānojušas izdevumus kopumā 53,2 milj. eiro apjomā. Lielāko daļu no plānotā finansējuma bija paredzēts izmantot Satiksmes ministrijas pārziņā

esošajiem SAM, kas vērsti uz valsts un reģionālo autoceļu uzlabošanas pasākumiem – 47,1 milj. eiro. No šī apjoma kopumā līdz gada beigām izlietoti 8,5 milj. eiro jeb 18,1%. Lai gan jau 2014. gada janvārī tika uzsākta ātrāk uzsākamā 6.1.5. SAM *Valsts galveno autoceļu segu pārbuve, nestspējas palielināšana* un 6.3.1. SAM *Palielināt reģionālo mobilitāti, uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitāti* ieviešanas regulējuma saskaņošana, budžeta neizpilde skaidrojama ar ilgstošu minēto regulējumu saskaņošanu, ņemot vērā, ka paralēli turpinājās DP *Izaugsme un nodarbinātība* saskaņošana ar EK un ka starp valsts pārvaldes institūcijām noritēja diskusijas par formu, kādā reglamentējama ātrāk uzsākamo SAM ieviešana. Tāpat 5,5 milj. eiro jauniešu garantijām un 0,5 milj. eiro veselības vadlīniju izstrādei bija plānojušas izlietot attiecīgi Labklājības ministrija un Veselības ministrija. Labklājības ministrija izmantoja 4,7 milj. eiro jeb 85,5%, bet Veselības ministrija – 0,2 milj. eiro jeb 40 procentus.

Turpinās darbs pie 2014.-2020. gada plānošanas perioda vadības un kontroles sistēmas jautājumiem:

- izstrādāts vadības un kontroles sistēmas apraksta projekts, kurš nosūtīts priekšlikumu sniegšanai un

komentēšanai ES fondu vadībā iesaistītajām iestādēm;

- tika izstrādāta Eiropas Sociālā fonda, Eiropas Reģionālā attīstības fonda un Kohēzijas fonda vadībā iesaistīto iestāžu *Risku pārvaldības stratēģija* 2014.-2020. gada plānošanas periodā;
- turpinās darbs pie informatīvā ziņojuma sagatavošanas par nepieciešamajiem cilvēkresursiem ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā noteikto funkciju nodrošināšanai un atbildīgo iestāžu SAM uzraudzības mehānismiem, kurš saskaņā ar MK pieņemto lēmumu ir jāsniedz MK trīs mēnešu laikā pēc DP *Izaugsme un nodarbinātība* apstiprināšanas EK;
- turpinās darbs kohēzijas politikas *Vienotās informācijas sistēmas* (KP VIS) izveidē, t.sk. izveidota KP VIS ekspertu darba grupa, uzsākta projektu iesnieguma veidlapas testēšana e-vidē, organizētas tikšanās ar valsts reģistru turētājiem (Uzņēmumu reģistrs, Valsts zemes dienests, Valsts reģionālās attīstības aģentūra) par sadarbību informācijas apmaiņā ar šo iestāžu reģistros pieejamo informāciju.

6.2. tabula

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējuma un kopējo investīciju sadalījums DP <i>Izaugsme un nodarbinātība</i> (EK oficiāli apstiprināja 2014. gada 11. novembrī)			
	ES finansējuma apjoms milj. eiro	ES finansējuma struktūra procentos	Kopējais finansējuma apjoms milj. eiro
Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	467,5	10,8	550,0
Uzlabot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	172,8	4,0	203,3
Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	314,3	7,3	369,7
Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	480,6	11,1	565,4
Aizsargāt vidi un veicināt resursu efektivitāti	623,1	14,4	733,0
Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	1159,8	26,9	1364,4
Veicināt nodarbinātību, atbalstīt darbaspēka mobilitāti un sociālo iekļaušanos	164,4	3,8	188,3
Ieguldīt izglītībā, prasmēs un mūžizglītībā	934,5	21,6	1099,4
Kopā	4316,9	100	5073,6

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda nozīmīgākās ES investīcijas paredzēts novirzīt šādiem mērķiem:

- nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita samazināšana, sniedzot atbilstošas apmācības, uzlabojot veselības stāvokli un integrējot darba tirgū;
- nodarbinātības veicināšana, integrējot ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus darba tirgū;

- primārās enerģijas patēriņa samazināšana, uzlabojot energoefektivitāti privātajā un publiskajā ēku fondā, uzlabojot energoefektivitāti industriālajā ražošanā un atbalstot energoefektivitātes palielināšanu sabiedriskajā transportā;
- investīciju palielināšana pētniecībā un attīstībā, veicinot privāto investīciju piesaisti, kā arī sadarbību starp pētniecības institūcijām un uzņēmējiem;

- IKT un transporta infrastruktūras uzlabojumi, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti, kalpo par pamatu inovācijām un palielina iekšējo un ārējo mobilitāti cilvēkiem un precēm.

6.4. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes 2014.-2020. gada plānošanas periodā

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2014.-2020. gada plānošanas periodā ir pieejami 764,15 milj. eiro ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. inovācijas – 193,5 milj. eiro;
2. mazo un vidējo komersantu konkurētspējas veicināšana – 237,1 milj. eiro;
3. energoefektivitāte un enerģētika – 333,6 milj. eiro.

Inovācijas:

inovāciju vaučeri – 7 milj. eiro;
tehnoloģiju pārnese – 49,5 milj. eiro;
kompetences centri – 102,3 milj. eiro;
inovāciju motivācija – 4,8 milj. eiro;
nodarbināto apmācības – 29,9 milj. eiro.

Mazo un vidējo komersantu konkurētspējas veicināšana:

finanšu pieejamība – 61,4 milj. eiro;
Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšana un pasākuma piesaiste – 20 milj. eiro;
ārējo tirgu apgūšana – 31,8 milj. eiro;
riska kapitāls – 45 milj. eiro;
biznesa inkubatori – 31 milj. eiro;
industriālo zonu attīstība – 21,7 milj. eiro;
klasteru programma – 6,2 milj. eiro;
tehnoloģiju akseleratori – 20 milj. eiro.

Energoefektivitāte un enerģētika:

energoefektivitāte dzīvojamajās ēkās – 150 milj. eiro;
energoefektivitāte valsts ēkās – 97,8 milj. eiro;
energoefektivitāte industriālajos objektos – 32,55 milj. eiro;
centralizētās siltumapgādes sistēmas – 53,2 milj. eiro.

6.2.2. Ārējā ekonomiskā politika

Divpusējā ekonomiskā sadarbība

Lai veicinātu un padziļinātu divpusējo ekonomisko sadarbību ar nozīmīgākajiem tirdzniecības partneriem, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Armēniju, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Gruziju, Kazahstānu, Kirgizstānu, Krieviju, Ķīnu, Moldovu, Tadžikistānu, Turkmēnistānu, Ukrainu un Uzbekistānu. Šo līgumu ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos (SVK) un Apvienotās komitejas (AK), kuru mērķis ir aktivizēt valstu divpusējo sadarbību dažādās

jomās un meklēt iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai. Tāpat Latvija ir noslēgusi Deklarāciju par Apvienotās ekonomikas un tirdzniecības komisijas izveidošanu ar Turciju.

Lai veicinātu ekonomiskās sadarbības paplašināšanos, 2015. gada otrajā pusē ir notikušas Ekonomikas ministrijas augstāko amatpersonu un uzņēmēju vizītes uz ASV, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Gruziju, Uzbekistānu, kā arī tikšanās ar Armēnijas, Lielbritānijas, Ķīnas, Tadžikistānas un Austrumu partnerības valstu amatpersonām.

Tāpat ir aizvadītas SVK sēdes ar Uzbekistānu (Taškentā), Gruziju (Tbilisi) un Baltkrieviju (Daugavpilī).

6.5. ielikums

Latvijas divpusējā ekonomiskā sadarbība 2015. gada otrajā pusē

Latvija-ASV

2015. gada 13.-17. jūlijā notika ekonomikas ministres darba vizīte ASV pilsētās Vašingtonā un Hjūstonā. Vizītes ietvaros ministre tikās ar augsta līmeņa ASV amatpersonām un enerģētikas nozares pārstāvjiem, lai pārrunātu Ekonomikas ministrijas kompetences jautājumus plānotās ES un ASV Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības ietvaros, kā arī Latvijai būtiskus enerģētikas jomas jautājumus, t.sk. Eiropas enerģētikas savienības izveidi, plānoto Latvijas gāzes tirgus liberalizāciju no 2017. gada un gāzes piegāžu dažādošanu, kā arī investīciju piesaisti enerģētikas jomā.

Latvija-Uzbekistāna

2015. gada 9.-12. novembrī notika Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra un Latvijas uzņēmēju vizīte Taškentā (Uzbekistāna). Latvijas uzņēmēju delegācijā bija 25 pārstāvji no 16 uzņēmumiem, pārstāvēt tādas nozares kā transports, loģistika, metālapstrāde, medicīna, pārtikas ražošana un zaļās tehnoloģijas.

6.5. ielikuma turpinājums

Vizītes ietvaros 12. novembrī notika Latvijas-Uzbekistānas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās un zinātniski tehniskās sadarbības jautājumos (SVK) 6. sēde, kuru no Latvijas puses vadīja vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs. SVK sēdē tika pārrunātas divpusējās sadarbības paplašināšanas iespējas tādās jomās kā transports un loģistika, tīrās un energoefektīvās tehnoloģijas, izglītība un zinātne, tūrisms, lauksaimniecība un pārtika u.c.

SVK ietvaros notika arī Latvijas-Uzbekistānas uzņēmēju biznesa forums, kuru no Latvijas puses atklāja Ekonomikas ministrijas valsts sekretārs. Biznesa foruma noslēgumā tika parakstīti divi sadarbības līgumi, tostarp Sadarbības līgums starp Latvijas Darba devēju konfederāciju un Uzbekistānas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, kas paredz arī Latvijas-Uzbekistānas uzņēmēju Lietišķās sadarbības padomes izveidi, kā arī Saprašanās memorands starp Latvijas Vides risinājumu institūtu un Uzbekistānas Dabas aizsardzības komitejas ekoloģiskās informācijas un prognozēšanas pārvaldi.

Tāpat vizītes ietvaros notika tikšanās ar Uzbekistānas tūrisma nacionālo kompāniju *Uzbektourism*, pārrunājot sadarbības paplašināšanas iespējas tūrisma nozarē.

Latvija-Azerbaidžāna

2015. gada 25.-26. novembrī notika ekonomikas ministres un uzņēmēju delegācijas vizīte Azerbaidžānā, kuras ietvaros tika atklātas Latvijas dienas Azerbaidžānā – *Taste Latvia*, kuru mērķis ir veicināt Latvijā ražotu produktu eksportu uz Azerbaidžānu un Azerbaidžānas tirgū jau esošo Latvijā ražoto produktu atpazīstamību un noietu, kā arī stiprināt abu valstu kultūras un ekonomiskās saites.

Vizītes laikā notika Latvijas-Azerbaidžānas biznesa forums, kurā piedalījās 17 Latvijas uzņēmumi, pārstāvot vairāk nekā 10 tautsaimniecības nozares.

Vizītes ietvaros ministre tikās arī ar vairākām Azerbaidžānas augsta līmeņa amatpersonām, t.sk. Azerbaidžānas prezidentu, ekonomiskās attīstības ministru, satiksmes ministru, enerģētikas ministru un ārkārtējo lietu ministru, lai pārrunātu ekonomiskās sadarbības paplašināšanas iespējas.

Latvija-Gruzija

2015. gada 7.-8. decembrī notika ekonomikas ministres un uzņēmēju vizīte Gruzijā, kuras ietvaros notika Latvijas-Gruzijas SVK 2. sēde. SVK sēdes ietvaros tika pārrunāta līdzšinējā abu valstu tirdzniecības un ekonomiskā sadarbība un turpmākās divpusējās ekonomiskās sadarbības veicināšanas iespējas vairākās savstarpējo interešu jomās un virzienos, t.sk. standartizācija, transports un tranzīts, zinātne un izglītība, lauksaimniecība, tūrisms, publiskā pārvalde u.c. Starp Latvijas Standartizācijas biroju un Gruzijas Standartizācijas aģentūru tika parakstīts līgums par sadarbību standartizācijas jomā.

Tāpat vizītes ietvaros notika arī Latvijas-Gruzijas Lietišķās sadarbības padomes sēde, kurā piedalījās vairāk nekā 10 Latvijas uzņēmēji, un ministres divpusējās tikšanās ar Gruzijas ekonomikas un ilgtspējīgas attīstības ministru un enerģētikas ministru, lai pārrunātu aktuālos abu valstu divpusējās sadarbības jautājumus.

Latvija-Baltkrievija

2015. gada 20.-21. oktobrī norisinājās ekonomikas ministres un uzņēmēju vizīte Baltkrievijā. Uzņēmēju delegācijā tika pārstāvētas IT, telekomunikāciju, finanšu, metālapstrādes un mašīnbūves, pārtikas, dizaina, vides pakalpojumu un celtniecības materiālu ražošanas nozares. Vizītes ietvaros ministre atklāja Latvijas dienas Baltkrievijā, kuru mērķis bija sekmēt Baltkrievijas tirgū jau esošo Latvijas produktu atpazīstamību, pavērt plašākus ceļus jaunažiem ražotājiem, kā arī Latvijas-Baltkrievijas biznesa forumu.

2015. gada 10.-11. decembrī Daugavpilī norisinājās Latvijas-Baltkrievijas SVK 11. sēde. Tās ietvaros abu valstu delegācijas pārrunāja Latvijas un Baltkrievijas līdzšinējo ekonomisko sadarbību, kā arī virkni jautājumu divpusējās ekonomiskās sadarbības paplašināšanai. Sēdes laikā īpaša uzmanība tika pievērsta sadarbības veicināšanai uzņēmējdarbības un rūpniecības, transporta un tranzīta, lauksaimniecības, izglītības un zinātnes, sakaru, tūrisma, robežu pārvaldības, pārrobežu sadarbības, reģionālās plānošanas un reģionālās politikas īstenošanas, vides aizsardzības u.c. jomās.

Paralēli SVK sēdei norisinājās arī kārtējā Latvijas-Baltkrievijas Lietišķās sadarbības padomes sēde, kuras ietvaros Latvijas un Baltkrievijas uzņēmēji pārrunāja ekonomiskās sadarbības problēmu jautājumus, potenciālās sadarbības jomas, kā arī iepazinās ar aktualitātēm abu valstu uzņēmējdarbības vidē.

Latvija virzībā uz OECD

2015. gada otrajā pusē Ekonomikas ministrijas un tās padotībā esošo valsts pārvaldes institūciju pārstāvji aktīvi piedalījās OECD struktūrvienību sanāksmēs un darbībā, kā arī ievērojuši un ieviesuši OECD rekomendācijas. Rezultātā OECD dalībvalstu sēdēs 2015. gada otrajā pusē tika pieņemts formālais viedoklis par Latvijas atbilstību OECD instrumentiem un rekomendācijām ekonomikas un attīstības analīzes, patērētāju politikas, statistikas un statistikas politikas, kā arī konkurences jomās.

Latvijas iestāšanās OECD sarunas šobrīd sasniegušas noslēguma fāzi. Pašreizējais sarunu progress ļauj prognozēt, ka par pilnvērtīgu OECD dalībvalsti Latvija kļūs 2016. gadā.

6.2.3. Eiropas Savienības vienotais tirgus

ES vienotais tirgus aptver 31 valsti (28 ES dalībvalstis un 3 Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstis – Norvēģiju, Islandi un Lihtenšteinu) ar vairāk nekā 500 milj. patērētāju. ES vienotais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte, kā arī personu brīva kustība. Pēc ilgstoša un koordinēta darba ES ietvaros ir izstrādāti vienoti principi un noteikumi saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt un mācīties citā dalībvalstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi ieguvumi.

Tomēr ES vienotā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijas ES tiesību aktu ES vienotā tirgus jomā pārņemšanas deficīts līdz 2015. gada novembrim bija 0,4% (4 no 1099 Direktīvām), iekļaujoties dalībvalstu grupā ar augstākajiem ES tiesību aktu pārņemšanas rezultātiem šajā jomā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto preču un pakalpojumu sniegšanas brīvību un tiesības veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES vienotā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Pamatojoties uz Eiropas 2012. gada 8. jūnija paziņojumā Eiropas Parlamentam, Eiropas Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *Par Vienotā tirgus labāku pārvaldību* minēto, izveidots elektronisks **Vienotā tirgus centrs** Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē (https://www.em.gov.lv/lv/eiropas_savieniba/es_vienota_tirgus_centrs/), kurā vienkopus ir pieejama informācija par ES informācijas un palīdzības dienestiem. ES Vienotā tirgus centra galvenais mērķis ir palīdzēt uzņēmējiem izmantot visas ar ES Vienoto tirgu saistītās priekšrocības, kā arī sniegt praktisku palīdzību saistībā ar preču un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem.

Ekonomikas ministrija arī izveidojusi tiešsaistes anketu, ar kuras palīdzību iespējams ziņot par šķēršļiem uzņēmējdarbības veikšanā 24 h diennaktī (https://www.em.gov.lv/lv/eiropas_savieniba/zino_par_skersliem).

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas* (TRIS) datu bāzē <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/lv/>, kurā tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noieta attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā.

Savstarpējās atzīšanas princips ir tiesisks mehānisms brīvas preču aprites nodrošināšanai ES. Šis princips būtībā paredz, ka galamērķa dalībvalstis nedrīkst liegt tirgot to teritorijā preces, kuras jau likumīgi tirgo citā dalībvalstī, pat tad, ja tās ir ražotas saskaņā ar tādām prasībām, kas atšķiras no galamērķa dalībvalsts prasībām. Šo principu piemēro precēm, uz kurām neattiecas saskaņoti ES tiesību akti (brīva preču aprīte neharmonizētā sfērā).

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK*, kuras mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, kā arī veicot komunikāciju ar komersantiem. *Regula 764/2008* arī nosaka pienākumu valstij izveidot *Produktu informācijas punktus* (PCP). PCP uzņēmumiem un dalībvalstu atbildīgajām iestādēm sniedz informāciju par noteikumiem, kurus piemēro konkrētam produkta veidam, un informāciju par to, vai kādam produkta veidam ir nepieciešams saņemt atļaujas pirms tā laišanas tirgū. Latvijā PCP funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv). No 2015. gada janvāra līdz novembrim PCP ir atbildējis uz 24 komersantu informācijas pieprasījumiem. Būvniecības kontaktpunkts šajā pašā laika periodā ir sniedzis atbildes uz 30 komersantu informācijas pieprasījumiem.

Lai nodrošinātu EEZ valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, EK ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu** (IMI). IMI sistēma ļauj ātri un efektīvi sazināties Eiropas Ekonomikas zonas valstu atbildīgajām iestādēm valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Dalībvalstu iestādes, izmantojot IMI sistēmu, var pārbaudīt juridisko un fizisko personu iesniegumos norādīto informāciju, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, kā arī noskaidrot citus jautājumus saskaņā ar attiecīgajos ES tiesību aktos noteikto. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no birokrātiskiem šķēršļiem dažādu pārrobežu jautājumu risināšanā ES vienotajā tirgū. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija. Šobrīd Latvijā IMI sistēma darbojas *Pakalpojumu direktīvas* (2006/123/EK), *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas* (2005/36/EK), *Darbinieku norīkošanas direktīvas* (96/71/EK), *Pacientu tiesību direktīvas* (2011/24/ES), *Komisijas īstenošanas lēmuma par vilcienu vadītāju apliecībām* (2014/89/ES) un *Regulas par euro skaidras naudas pārrobežu autoparvadājumiem* (1214/2011) jomās, pilotprojekta veidā – *Direktīvas par nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu* (2014/60/ES), *E-komercijas direktīvas* (2000/31/EK) un *Publisko iepirkumu direktīvu* (2014/24/ES un 2014/25/ES) jomās. *Pakalpojumu direktīvā* dalībvalstīm noteikts pienākums informēt par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, tāpēc IMI sistēmā ir izveidots *Bridinājuma mehānisms*, kas nodrošina uzraudzības iestāžu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 87 Latvijas atbildīgās iestādes, pakalpojumu jomai

piesaistīta 61 iestāde, profesionālās kvalifikācijas jomai – 21, darbinieku norīkošanas jomai – 6, pacientu tiesību jomai – 4, e-komercijas jomai – 2, vilcienu vadītāju apliecību jomai – 2, publisko iepirkumu jomai – 14 (viena iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām). Līdz 2016. gada 18. janvārim jāpabeidz *Direktīvas Nr. 2013/55/ES* ieviešana nacionālajos tiesību aktos. Tās ietvaros notiek *Eiropas profesionālās kartes* izveide IMI sistēmā, kura būs elektroniska formāta un tiks izdota tiem reglamentētās profesijas pārstāvjiem, kuri vēlēšies strādāt citā ES vai Eiropas Brīvās Ekonomiskās zonas dalībvalstī tajā pašā profesijā. Tāpat arī paredzēts jauns instruments – *brīdinašanas mehānisms* ātrai visu dalībvalstu informēšanai par personām ar profesionālo kvalifikāciju, kurām pilnībā vai daļēji ierobežotas vai aizliegtas tiesības veikt profesionālo darbību tajās profesijās, kurās profesionālā darbība ir saistīta ar veselības aprūpi vai bērnu aprūpi vai izglītību.

No 2015. gada janvāra līdz novembrim Latvijā citām dalībvalstīm ir nosūtījuši 34 informācijas pieprasījumus IMI sistēmā: profesionālās kvalifikācijas jomā – 10 un darbinieku norīkošanas jomā – 13, pakalpojumu jomā – 9, par publisko iepirkumu – 2. Latvijā ir saņemti 112 informācijas pieprasījumi: pakalpojumu jomā – 1, profesionālās kvalifikācijas jomā – 93, darbinieku norīkošanas jomā – 12, pacientu tiesību jomā – 6.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas EK un dalībvalstu izveidots alternatīvs ES vienotā tirgus problēmu risināšanas tīkls – **SOLVIT centrs**. To uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu ES vienotā tirgus problēmām, kuras ir izraisījuši valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, **SOLVIT centrs** darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas instruments. **SOLVIT centri** atrodas katrā ES dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). No 2015. gada janvāra līdz novembrim Latvijas **SOLVIT centrs** ir saņēmis 34 sūdzības. Lai iesniegtu sūdzību **SOLVIT centrā**, lietāi jāatbilst šādiem kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņēmusi valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā ES dalībvalstī (pārrobežu elements); 3) ir pārkāptas ES tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas **SOLVIT centrā** risinātās iedzīvotāju lietas ir saistītas ar sociālajiem pabalstiem un uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar preču un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem, pievienotās vērtības nodokļa atmaksu un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **pakalpojumu sniegšanas brīvības veicināšana**. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu administratīvo slogu komersantiem. Tiek pārskatītas administratīvās barjeras un procedūras,

attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nepieciešamās procedūras veikt elektroniski. Papildus turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu pieejamību Vienotajā kontaktpunktā – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Viens no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanas lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, ir „klusēšanas-pieķiršanas” princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā termiņā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piešķirta un pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojumu sniegšanu. 2012. gada 12. jūnijā tika apstiprināts *Pasākumu plāns „klusēšanas-pieķiršanas” principa ieviešanai un piemērošanai atbildīgo institūciju administratīvajā praksē*, kurā tika paredzēts sākotnēji „klusēšanas-pieķiršanas” principu ieviest 15 pakalpojumiem. Principa ieviešana turpinājās, un 2015. gadā tika izstrādāti un 19. maijā pieņemti grozījumi *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015. gadam*, kuros paredzēts, ka līdz 2016. gada beigām „klusēšanas-pieķiršanas” princips tiks ieviests vēl 17 publiskajos pakalpojumos.

Latvija arī piedalās **Līdzīgi domājošo dalībvalstu (frontrunners) iniciatīvā**. Šo iniciatīvu uzsāka Lielbritānijas, Dānijas, Zviedrijas un Nīderlandes valsts pārvaldes iestādes, un šobrīd tajā piedalās 16 ES dalībvalstis. *Frontrunners* iniciatīvas mērķis ir, dalībvalstīm sadarbojoties un apmainoties ar labo praksi, risināt problēmas, ar kurām sastopas uzņēmēji un patērētāji ES vienotajā tirgū. Dalībvalstis sadarbojas tādās svarīgās jomās kā:

- *Vienotā tirgus centra* izveide, lai uzņēmējiem vienviet būtu pieejama informācija par ES vienotā tirgus palīdzības un informācijas dienestiem;
- vienoto kontaktpunktu attīstīšana pakalpojumu jomā, kuros uzņēmēji var veikt visas nepieciešamās formalitātes, lai darbotos pakalpojumu jomā, t.sk. citā dalībvalstī;
- profesionālo kvalifikāciju atzīšana, lai mazinātu reglamentēto profesiju skaitu un novērstu šķēršļus profesionālās kvalifikācijas atzīšanas procesā citās dalībvalstīs;
- noteikumu attiecībā uz elektronisko tirdzniecību pārskatīšana, identificējot potenciālās barjeras uzņēmējdarbības veikšanai e-komercijas jomā, kā arī veicot izpēti par šķēršļiem augstākā līmeņa domēnu vārdu reģistrēšanas procesā.

Šobrīd tiek vērtētas papildu jomas, kurās dalībvalstīm šīs iniciatīvas ietvaros sadarboties.

6.3. Industriālā politika

Zinātniskajā literatūrā par vienu no modernākajām ekonomikas koncepcijām tiek atzīta jaunas industriālās politikas koncepcija. Jaunā industriālā politika pretstatus iepriekšējās desmitgadēs veidotajai industriālajai politikai ņem vērā globalizācijas radītās problēmas un uzsvars tajā ir vērsts uz jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošanu visos ar ražošanas paplašināšanu un modernizāciju saistītos procesos. Viens no definētajiem pamatprincipiem ir nevis „uzvarētāju atklāšana”, bet process, kas ietver publiskā un privātā sektora dialogu, lai atklātu kavējošos ierobežojumus jaunām ekonomiskām aktivitātēm un piedāvātu risinājumus to novēršanai vai pārvarēšanai.

Industriālās politikas ietvaros būtiski ir ne tikai izprast nozares attīstības globālos izaicinājumus, bet svarīgi ir skaidri apzināt valsts ekonomiskās priekšrocības un produktu, finanšu un darba tirgus funkcionālos šķēršļus, kas traucē rūpniecības ilgtspējīgai attīstībai.

Latvijas industriālās politikas (NIP) plānošanas dokumentu ietvaru veido vairāku dokumentu kopums, no kuriem nozīmīgākie ir: *Nacionālais attīstības plāns*, *Viedās specializācijas stratēģija*, kura ir ietverta *Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes*, *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes*, *Izglītības attīstības pamatnostādnes* u.c. nozaru politikas plānošanas dokumenti.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes

Latvijas Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes tika apstiprinātas MK 2013. gada 28. maijā, un to mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplikētībai.

Lai sasniegtu pamatnostādņēs definēto mērķi, ir noteikti šādi sasniedzamie rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopproduktā 2020. gadā – 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu – 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, – 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā – 1,5% no IKP.

Lai identificētu tirgus nepilnības, tika veikta eksportspējīgāko nišu un produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienotās vērtības potenciālu noteikšana un padziļināta ražotāju analīze, kuras rezultātā tika secināts, ka svarīgākie NIP izaicinājumi, uz kuriem vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- finansējuma ierobežojumi;
- darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja;
- zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums;
- starptautiskā biznesa transformācija;
- demogrāfiskā situācija (darbaspēka novecošanās).

Ņemot vērā Latvijas uzņēmumu priekšrocības un galvenos izaicinājumus, NIP noteiktie rīcības virzieni ir vērsti uz:

- **darbaspēka pieejamības un prasmes** jautājumiem, tādiem kā profesionālās izglītības sistēmas un augstākās izglītības sistēmas tālāku reformu īstenošana, koncentrējot un piemērojot darba tirgus prasībām atbilstošas profesionālās izglītības programmas, kā arī palielinot praktiskās programmas daļas īpatsvaru; valsts atbalsta instrumentu turpināšana, kuri ir vērsti uz uzņēmumā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas un prasmju paaugstināšanu, pārkvalificēšanās iespējām uz tirgū pieprasītām specialitātēm; vispārējo vidējo izglītību apgūstošo izglītojamo skaita mazināšana par labu profesionālās izglītības sistēmai;
- **industriālo zonu attīstības** jautājumiem, tādiem kā esošu industriālo zonu pielāgošana, ceļu un inženierkomunikāciju (elektrība, ūdensvads, kanalizācija, gāze, apgaismojums u.c.) sakārtošana līdz ražošanas objektiem, jaunu industriālo zonu izveide starptautiskas, nacionālās un reģionālās nozīmes centros;
- **finanšu pieejamības** jautājumiem, tādiem kā jaundibināto, mikro un mazo uzņēmumu nodrošināšana ar nepieciešamo finansējumu, atbalsta sniegšana apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai vai sākotnējo investīciju veikšanai, aizdevumu garantiju izsniegšanas turpināšana, UIN atvieglojuma ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas iekārtas, turpināšana, riska kapitāla veida instrumentu radīšana, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā;
- **inovācijas veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā komersantu pētniecības un inovācijas kapacitātes paaugstināšana, UIN nodokļa atlaides pētniecības un attīstības izmaksām aiztāšana ar jaunu atvieglojumu, nosakot noteiktu pētniecības un attīstības izmaksu norakstīšanu trīskāršā apmērā, pētniecības bāzes un izcilības attīstība;
- **eksporta veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā klasteru iniciatīvas atbalstīšana, eksporta darījuma risku minimizēšana, ārējo tirgu apgūšana un sertifikācijas izmaksu kompensācija;
- **energoresursu izmaksas** jautājumiem, tādiem kā atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanas un emisiju samazināšanas risinājumu rūpniecības sektorā izstrāde.

Atbilstoši piedāvātajiem rīcības virzieniem ir izstrādāts aktivitāšu plāns līdz 2017. gadam, paredzot katram rīcības virzienam noteiktu aktivitāšu kopumu, nosakot par aktivitāšu īstenošanu atbildīgās institūcijas, kā arī definējot sasniedzamos darbības rezultātīvos rādītājus.

Rīcības plāna izpildes ietvaros Ekonomikas ministrija ir uzsākusi ES plānošanas perioda 2014.-2020. gadam ietvaros plānoto atbalsta pasākumu izstrādi, lai, sākot ar

2016. gadu, notiktu pirmo valsts atbalsta programmu ieviešana.

6.4. Enerģētikas politika

Latvijas efektīvas, sabalansētas, uz tirgus principiem balstītas enerģētikas politikas galvenie virzieni, kas noteikti MK 2013. gada 28. maija sēdē apstiprinātajā informatīvajā ziņojumā *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai (Enerģētikas stratēģija 2030)*, ir vērsti uz valsts ekonomikas konkurētspējas attīstību, sekmējot sabiedrības labklājību.

Enerģētikas stratēģijas 2030 galvenais uzdevums ir nodrošināt enerģētikas sektora pozitīvu ietekmi uz

Latvijas tautsaimniecību, vienlaikus tiecoties uz energoapgādes drošumu un ilgtspēju:

- energoapgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra;
- ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicināta jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi.

6.3. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā (GWh)							
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Kopējā elektroenerģijas piegāde	5922	7053	7500	7340	7859	7564	7457
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	4136	4905	6627	6094	6167	6209	5140
no atjaunojamiem energoresursiem:							
lielās HES*	2794	3263	3445	2823	3627	2852	1925
mazās HES	25	62	75	64	80	60	68
biomasas elektrostacijas	–	6	9	13	65	215	319
biogāzes elektrostacijas	–	36	57	107	223	287	350
vēja elektrostacijas	5	47	49	71	114	120	141
no fosiliem energoresursiem:							
lielās TEC**	1163	1278	2402	2425	1409	1957	1648
citas TEC	149	214	590	592	650	718	689
Elektroenerģijas neto imports	1786	2148	873	1245	1691	1355	2317

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES
** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2, avots: AS „Latvenergo”

Balstoties uz *Enerģētikas stratēģija 2030* noteiktajiem enerģētikas politikas attīstības virzieniem, Ekonomikas ministrija izstrādā jaunas *Enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam no 2015.-2020. gadam*, kas aizstās ar MK

2006. gada 27. jūnija rīkojumu apstiprinātās *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietvers pasākumus, kas īstenojami līdz 2020. gadam, Latvijas enerģētikas nozares attīstības mērķu sasniegšanai.

6.6. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabagāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, vēja enerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasas, biogāze, bioetanolis, biodīzeļdegviela, kūdra, noliektās riekstiņi, sadzīves atkritumi kurināšanai) energoresursus tautsaimniecības nozarē, komerciālo lietotāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

2014. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 99,7 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 148,8 PJ, no tā dabagāzes imports – 32,7 PJ.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomasas, biogāzes un vēja elektrostacijas. Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas un citu upju caurteces.

6.6. Ielikuma turpinājums

2014. gadā kopējā elektroenerģijas piegāde bija 7457 GWh, kas ir par 1,4% mazāk nekā 2013. gadā. AS „Latvenergo” savās stacijās saražoja 48,6% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 20,3% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem, 31,1% veidoja elektroenerģijas neto imports. No 2014. gada kopējā elektroenerģijas galapatēriņa pakalpojumiem realizēti 43,8%, rūpniecībai un būvniecībai – 25,5%, mājāsaimniecībām – 26,5%, lauksaimniecībai – 2,4%, transportam – 1,8 procenti.

Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto vietējo kurināmo – kurināmo koksnī un importēto kurināmo – dabasgāzi. 2014. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 631 katlumājā un 175 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai kopā saražoja 7,2 TWh centralizētās siltumenerģijas. Centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 60,3%, kurināmo šķeldu – 32,4%, malku – 2,2%, biogāzi – 3,3%, pārējos kurināmā veidus – 1,8 procenti.

Centralizētās siltumapgādes lietotāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā ir 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2014. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa mājāsaimniecībām realizēti 69,5%, pakalpojumiem – 25%, rūpniecībai un būvniecībai – 4,2%, lauksaimniecībai – 1,3%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 54,9%, Pierīgas reģions – 11,7%, Vidzeme – 6,5%, Kurzeme – 9,8%, Zemgale – 7,6% un Latgale – 9,5 procenti.

2014. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 186,2 PJ, kas ir par 0,5% mazāk nekā 2013. gadā (skatīt 6.5. tabulu).

6.4. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā (PJ)							
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	163,9	192,1	194,8	184,2	190,5	187,1	186,2
ogles un kokss	3,1	3,3	4,5	4,6	3,8	3,0	2,5
kūdra	2,5	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
naftas produkti	56,4	61,9	64,6	59,5	58,4	59,3	59,7
dabasgāze	45,6	56,9	61,3	54,0	50,8	50,3	45,4
kurināmā koksne	39,7	49,4	45,6	46,9	52,5	53,1	55,9
elektroenerģija**	16,6	19,9	16,0	15,1	19,8	15,8	16,0
citi energoresursi***	-	0,6	2,7	4,1	5,2	5,6	6,7

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas
 ** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports
 *** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetānols, biodīzeļdegviela

Elektroenerģijas tirgus

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā liberalizēts no 2015. gada 1. janvāra. Saskaņā ar 2014. gada 18. septembra grozījumiem *Elektroenerģijas tirgus likumā* mājāsaimniecības, tāpat kā juridiskie lietotāji brīvi izvēlas tirgotāju, vienojoties par elektroenerģijas cenu.

Īstenojot 2014. gada 18. septembra grozījumos *Elektroenerģijas tirgus likumā* noteikto, līdz ar elektroenerģijas tirgus pilnīgu atvēršanu 2015. gada 1. janvārī tika ieviests atbalsta instruments aizsargājamiem lietotājiem (skatīt 6.7. ielikumu).

Saskaņā ar ES trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē noteikto viens no faktoriem, kas nodrošina elektroenerģijas tirgus optimālu funkcionēšanu, ir tīklu pakalpojumu nodalīšana no ražošanas un tirdzniecības darbībām.

AS „Latvenergo” – vertikāli integrēta energoapgādes komersanta, kura akciju turētāja ir Ekonomikas ministrija, restrukturizācijas gaitā tika juridiski nodalīti elektroenerģijas pārvades un sadales sistēmas operatori.

Saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas elektroenerģijas tirdzniecības reģistru

2015. gada 9. novembrī elektroenerģijas tirdzniecībai ir reģistrēti 75 tirgotāji, bet 32 no tiem ir noslēguši sistēmas lietošanas līgumu ar AS „Sadales tīkls”. 2012. gada 1. janvārī darbību ārpus AS „Latvenergo” koncerna uzsāka AS „Augstsprieguma tīkls” – neatkarīgs pārvades sistēmas operators. AS „Augstsprieguma tīkls” ir atbildīgs par pārvades tīkla attīstību, elektroenerģijas pārvades drošumu, energosistēmas stabilitāti un elektroenerģijas kvalitāti un nodrošina to atbilstoši tehniski ekonomiskajām prasībām un mūsdienu tehnoloģijām. AS „Augstsprieguma tīkls” akciju turētāja ir Finanšu ministrija. Savukārt pārvades sistēmas aktīvu īpašniece ir AS „Latvenergo” meitassabiedrība AS „Latvijas elektriskie tīkli”, kas darbu sāka 2011. gada 1. aprīlī. Sākot ar 2015. gada 1. janvārī, visi augstspriegumu tīklu apkalpojošie darbinieki strādā AS „Augstsprieguma tīkls”.

Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” neatkarīga meitassabiedrība AS „Sadales tīkls”. AS „Sadales tīkls” nodrošina elektroenerģijas piegādi vairāk nekā vienam miljonam elektroenerģijas lietotāju objektu, aptverot ar savu pakalpojumu 99% no valsts

teritorijas. Kopumā Latvijā darbojas 11 sadales sistēmas operatori. Galvenās prasības attiecībā uz sadales pakalpojuma kvalitāti ir noteiktas MK 2011. gada 4. oktobra *Noteikumos par publisko elektroapgādes tīklu*

sprieguma prasībām, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto ES standartu *LVS EN 50160:2010 Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturlielumi*.

6.7. ielikums

Sociālā atbalsta instruments

Aizsargātais lietotājs ir trūcīga vai maznodrošināta ģimene (persona) vai daudz bērnu ģimene, kura izlieto elektroenerģiju savā mājāsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam).

2015. gadā, kas ir pārejas posms, atbalstu aizsargātajiem lietotājiem sniedz AS „Latvenergo”:

- trūcīgai vai maznodrošinātai ģimenei (personai) tiek nodrošinātas līdz 100 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu;
- daudz bērnu ģimenei tiek nodrošinātas līdz 300 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu.

2015. gadā kopējā elektroenerģijas cena (ieskaitot elektroenerģijas cenu, tirdzniecības pakalpojumus, obligāto iepirkuma komponenti, pievienotās vērtības nodokli un tīkla pakalpojumus) ir vienāda ar 2014. gada Starta tarifu – 0,1164 eiro par vienu kilovatstundu.

Saeima 2015. gada 29. septembrī atbalstīja grozījumus *Elektroenerģijas tirgus likumā*, kas paredz paplašināt no 2016. gada 1. janvāra aizsargāto lietotāju loku ar ģimenēm (personām), kuru aprūpē ir bērns ar invaliditāti, un personām ar I invaliditātes grupu.

MK 2015. gada 1. decembra sēdē tika apstiprināti Ekonomikas ministrijas izstrādātie MK noteikumi, kas paredz kārtību, kādā no 2016. gada 1. janvāra tiks nodrošināts atbalsta instruments aizsargātajiem lietotājiem.

2016. gadā atbalstu aizsargātajiem lietotājiem nodrošinās elektroenerģijas tirgotājs, kuru konkursa kārtībā saskaņā ar *Publisko iepirkumu likuma* prasībām izraudzīsies Ekonomikas ministrija, kā primāro vērtējot aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma sniegšanu ar viszemāko valsts budžeta līdzfinansējumu. Līdz brīdim, kad būs noslēdzies konkurss, 2016. gada sākumā aizsargātā lietotāja atbalstu turpinās sniegt iepriekšējais atbalsta sniedzējs (AS “Latvenergo”).

2016. gadā noteikts šāds apmērs atbalsta apmērs aizsargātajiem lietotājiem:

- trūcīgai vai maznodrošinātai ģimenei (personai), ģimenēm (personām), kuru aprūpē ir bērns ar invaliditāti, un personām ar I invaliditātes grupu tiek nodrošinātas līdz 100 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu;
- daudz bērnu ģimenei tiek nodrošinātas līdz 300 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu.

Attiecīgi tiek izvērtētas iespējas pilnveidot sadales pakalpojuma tarifu struktūru. Šobrīd sadales sistēmas pakalpojumu tarifi mājāsaimniecībām ir balstīti tikai uz elektroenerģijas patēriņu. Plānots esošo tarifu sadalīt divās daļās – fiksētajā un mainīgajā. Fiksētā daļa būtu noteikta kā ampērmaksa, kuras apjoms būs atkarīgs no pieslēgumā piemērotā ievadaizsardzības aparāta strāvas lieluma (ampēriem) un kura raksturo attiecīgās izmaksas. Savukārt mainīgā daļa varētu būt noteikta atbilstoši patērētajai elektroenerģijai. Šāda tarifu struktūra precīzāk atspoguļotu tīkla izmaksas, jo tās nav saistītas tikai ar sadalītās izmaksas apjomu, nodrošinātu tīkla efektīvāku izmantošanu, kas ilgtermiņā nosaka zemāku investīciju līmeni, stimulētu lietotāju saprātīgi noteikt nepieciešamās jaudas, t.i., ievadaizsardzības aparāta lielumu, izmantot tīklu ekonomiski atbildīgāk, līdz ar to nodrošinot tīkla jaudu efektīvu izmantošanu un mainoties elektroenerģijas patēriņam.

Papildus tam, lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību, pašlaik elektroenerģijas sadales sistēmas operators izvērtē iespēju optimizēt pieslēgumu nosacījumus, kas papildu elektroenerģijas lietotāju tiesībām atgūt sākotnējo samaksāto pieslēguma maksu, izpildot efektīvas slodzes izmantošanas nosacījumos noteiktos kritērijus, paredzēs arī elektroenerģijas lietotāju tiesības nemaksāt sākotnējo pieslēguma maksu, ja lietotājs apņemas izpildīt efektīvas slodzes izmantošanas nosacījumos noteiktos kritērijus.

Latvijas, kā arī Lietuvas un Igaunijas **elektroenerģijas tirgu pilnīga integrācija ES kopējā tirgū**, gan pievienojoties Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgum, gan

nodrošinot pietiekamus starpsavienojumus, ir svarīgs mērķis ne tikai Baltijas valstīm, bet arī ES līmenī.

Vēsturiski Igaunijas, Lietuvas un Latvijas elektroenerģijas pārvades tīkli ir cieši integrēti Baltkrievijas un Krievijas pārvades tīklos un darbojas paralēlā, sinhronā režīmā ar tiem. Energosistēmu operatīvo darbību nosaka starp Baltkrievijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas pārvades sistēmām noslēgtais BRELL līgums. Krievijas un Baltkrievijas, kā arī citu Neatkarīgo Valstu Sadraudzības valstu elektroenerģijas iekšējā tirdzniecība, to energosistēmu režīmu svārstības un avārijas tehniski ietekmē un noslogo Baltijas valstu elektrotīklu, ierobežojot Baltijas valstu iespējas pilnībā ieviest ES tiesisko regulējumu elektroenerģijas tirgū, īpaši attiecībā uz jaudu rēķināšanu un plānošanu, pārslodzes vadību, tīklu balansēšanu.

Elektroenerģijas biržas Nord Pool Spot (NPS) Latvijas tirdzniecības apgabals darbu uzsāka 2013. gadā 3. jūnijā. Šobrīd NPS tirdzniecības apgabali ir atvērti visās trīs Baltijas valstīs – Igaunijā, Lietuvā un Latvijā, un elektroenerģijas tirdzniecība notiek vienoti un saskaņoti visā Baltijas jūras reģionā.

Atvērtais NPS Latvijas elektroenerģijas tirdzniecības apgabals un ieviestais nākošās dienas elektroenerģijas tirgus ELSPOT dod iespēju tirgus dalībniekiem iesniegt savus cenu piedāvājumus darījumiem, kuri notiks nākošajā dienā. Nākamais solis elektroenerģijas tirgus attīstībai Latvijā bija tās pašas dienas tirgus – ELBAS izveidošana. ELBAS tirgus Latvijā tika veiksmīgi atvērts 2013. gada 10. decembrī. Atšķirība tās pašas dienas elektroenerģijas tirgum no nākamās dienas tirgus ir tāda, ka cenu piedāvājumi tiek iesniegti darījumiem, kuri notiks

esošajā dienā pēc tam, kad būs publicēti ELSPO T tirdzniecības sesijas rezultāti. Abu tirgu esamība nodrošina ne tikai lielāku Latvijas elektroenerģijas tirgus likviditāti, bet arī efektīvāku caurlaides spēju izmantošanu, tirgus dalībniekiem uzticamu un caurspīdīgu elektroenerģijas cenu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus, tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus, pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar diviem Igaunijas un Somijas energosistēmas savienojošiem jūras kabeļiem *Estlink I*, kura pārvades jauda – 350 MW, un *Estlink II*, kura pārvades jauda ir 650 MW. Abu starpsavienojuma saišu pārvades jauda ir pietiekama, lai tiktu izlīdzinātas elektroenerģijas cenas NPS Igaunijas un Somijas tirdzniecības apgabalos. Lai gan šāda projekta realizēšana potenciāli uzlabo situāciju Igaunijas un Somijas energosistēmu integrācijas un Igaunijas un Somijas tirdzniecības apgabalu likviditātes nodrošinājumā, tā nemazina pārslodzes rašanās risku Latvijas-Igaunijas šķērsgrīzumā, kam, lai arī ir izteikti sezonāls raksturs, tomēr raksturīga negatīva ietekme uz elektroenerģijas cenu dinamiku NPS Latvijas un Lietuvas tirdzniecības apgabalos. Turklāt *Estlink II* noslodze virzienā no Somijas uz Igauniju varētu radīt papildu noslodzi Latvijas-Igaunijas šķērsgrīzumā, tādējādi vairojot pārslodzes vai līniju atslēguma risku.

Latvijas-Igaunijas šķērsgrīzuma šī brīža caurlaides spēja nav pietiekama, lai nodrošinātu visu pieprasīto elektroenerģijas tirdzniecības apjomu Baltijas reģionā: starp Igauniju, kurā gada griezumā ir saražotās elektroenerģijas pārpalikums, un Latviju un Lietuvu, kur vērojams izteikts elektroenerģijas deficīts. Īpaši būtiski elektroenerģijas tirdzniecību Baltijas valstīs šis apstāklis ietekmē vasaras sezonā. Minētais caurlaides spēju ierobežojums būtiski apgrūtina Latvijas un Lietuvas, kā arī atsevišķos gadījumos Kaļiņingradas reģiona iespējas importēt elektroenerģiju no lētākiem elektroenerģijas cenu apgabaliem – Igaunijas un Skandināvijas valstīm, kā rezultātā Latvijā un Lietuvā vidējā elektroenerģijas cena ir augstāka par Igaunijas un Skandināvijas elektroenerģijas cenām.

Lai uzlabotu starpsavienojumu kapacitāti, 2015. gada nogalē darbību uzsāka Lietuvas-Polijas starpsavienojums "LitPol Link" 1. posms ar 500 MW pārvades jaudu. To papildina arī Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma „NordBalt” darbības uzsākšana ar 700 MW pārvades jaudu. „NordBalt” projekta ietvaros tiek īstenots arī projekts *Kurzemes loks*, kas paredz izbūvēt 330 kV gaisvadu augstsprieguma elektrolīniju Latvijas rietumu daļā, lai novērstu līdz šim iztrūkstošo palielinātas jaudas pieslēgumu iespējamību, nodrošinātu vēja parku attīstību un palielinātu elektroapgādes drošumu Kurzēmē. *Kurzemes loka* pirmais posms ietver 330 kV augstsprieguma līnijas izbūvi, savienojot Rīgas pilsētas 330 kV apakšstaciju „Rīgas TEC-1” ar apakšstaciju „Imanta”; līnijas izbūves darbi, t.sk. pārbaudes, pabeigti 2013. gada 25. septembrī. *Kurzemes loka* otrais posms ietver 330 kV

augstsprieguma līnijas Grobiņa-Ventspils izbūvi, projektēšanas fāze uzsākta 2010. gadā, un darbi pabeigti 2014. gadā. *Kurzemes loka* jauno 330 kV elektrolīniju kopējais garums plānots aptuveni 330 km, jauda – 800 MW, izmaksas – ap 220 milj. eiro, no kā pusi segs EK līdzfinansējuma programmu ietvaros. *Kurzemes loka* trešo, noslēdzošo posmu plānots pabeigt 2019. gada beigās.

Stratēģiski svarīga ir jauna – trešā Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma būvniecība, kas ļaus novērst esošās pārvades tīkla pārslodzes un palielināt pieejamo Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma pārvades kapacitāti. Trešais Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma projekts būtiski uzlabos energoapgādes drošumu šķērsgrīzumā starp Igauniju un Latviju, kā arī abu valstu energosistēmās, nodrošinot efektīvu jaudas pārvades koridoru starp Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas sistēmām. Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums veicinās arī Latvijas, Igaunijas un Lietuvas infrastruktūras attīstību, jo pārvades tīkla modernizācijas un rekonstrukcijas projekta *Kurzemes loks* trešā posma realizācija ļaus izveidot Latvijas-Igaunijas trešā starpsavienojuma pieslēguma punktu. Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma kopējās izmaksas ir aptuveni 172,7 milj. eiro. Kopējās projekta izmaksas Latvijas teritorijā (no 330 kV apakšstacijas Rīgas TEC2 līdz Igaunijas-Latvijas robežai) plānotas aptuveni 102 milj. eiro. 2014. gada novembrī Igaunijas-Latvijas trešā starpsavienojuma izbūvei piešķirts Eiropas līdzfinansējums 65% apmērā no Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta līdzekļiem. Pašlaik tiek īstenots projekta ietekmes uz vidi novērtējums un norit plānotās trases izpēte. Starpsavienojuma pieslēgumu plānots nodot ekspluatācijā līdz 2020. gadam.

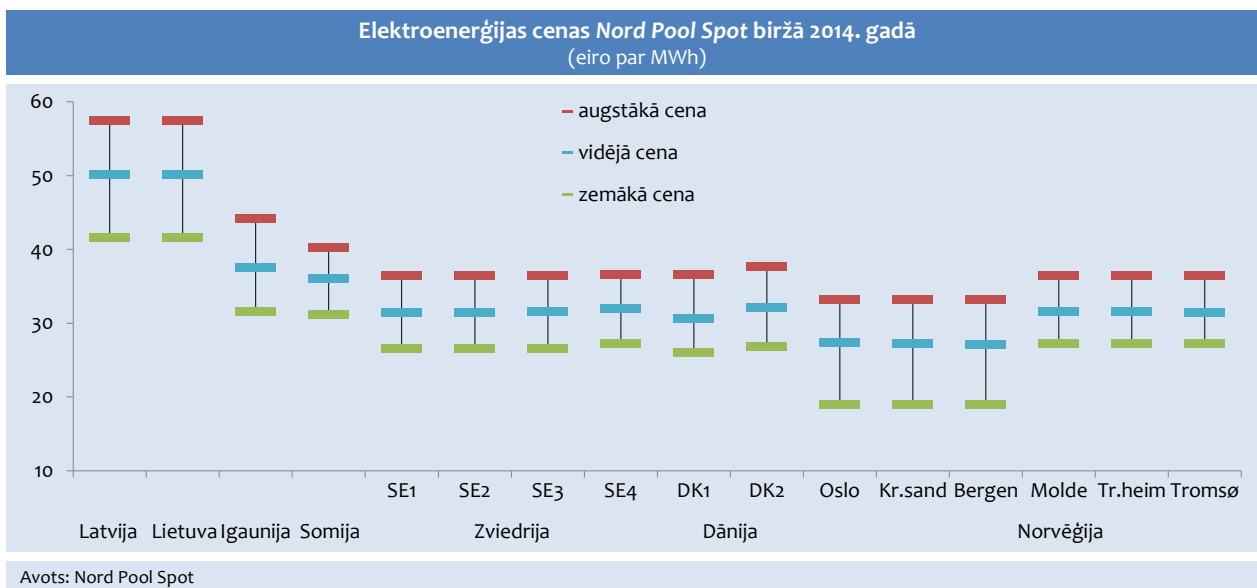
2013. gadā abi projekti – *Kurzemes loka* trešais posms un Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums tika iekļauti *Eiropas Kopīgo interešu projektu* (KIP) 1. sarakstā. KIP sarakstu atjauno reizi divos gados. Attiecīgi minētie divi projekti iekļauti arī EK 2015. gada 18. novembrī publicētajā KIP 2. sarakstā. Eiropas Parlamenta un Padomes *Regula Nr. 347/2013* paredz, ka projekti, kas iekļauti Kopīgu interešu projektu sarakstā, var ne tikai pretendēt uz ES finanšu instrumentu atbalstu, bet arī gūt labumu no ātru un efektīvu atļauju saņemšanas procedūrām, vienlaikus ievērojot vides novērtēšanas un aizsardzības standartus.

Papildus KIP 2. sarakstā iekļauti vēl šādi Latvijas elektroapgādes infrastruktūrai svarīgi projekti:

- *BalticCorridor* – Tartu (EE)-Valmiera (LV);
- *BalticCorridor* – Tsirgulina (EE)-Valmiera (LV);
- *BalticCorridor* – Rīgas TEC2 (LV)-Salaspils (LV).

Šo trīs projektu īstenošana paredzēta laika posmā līdz 2030. gadam, un tie uzskatāmi par priekšnoteikumu veiksmīgai Baltijas valstu elektroapgādes sistēmas sinhronizācijai ar kontinentālās Eiropas elektroenerģijas sistēmām.

6.5. attēls

Latvijas un Baltijas valstu elektroenerģētikas sektora attīstībai un tirgus integrācijai ilgtermiņā nozīmīgs ir jautājums par Baltijas elektroenerģijas pārvades sistēmas sinhronizāciju ar kontinentālo Eiropu. 2013. gada oktobrī EK publicēja paziņojumu *Ilgtermiņa redzējums infrastruktūras jomā Eiropai un ārpus tās*, kurā uzsvērts, ka elektroenerģijas jomā viens no nākotnes izaicinājumiem ir Baltijas elektroenerģijas sistēmu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas enerģosistēmām, izbeidzot to faktisko izolāciju no citām ES valstīm.

2009. gada 17. jūlijā starp EK un 8 Baltijas valstīm, tostarp Latviju, tika noslēgts Saprašanās memorands par *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu* (BEMIP). Ņemot vērā, ka virkne sākotnējo BEMIP mērķu kopš 2009. gada ir sasniegti, 2015. gada sākumā notika darbs pie jauna Saprašanās memoranda un Rīcības plāna sagatavošanas. 2015. gada 8. jūnijā EK, Vācijas, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Somija, Zviedrija, klātesot Norvēģijai novērotāja statusā, parakstīja jauno *Saprašanās memorandu*. Dānija parakstīja dokumentu vēlāk saistībā ar notikušajām vēlēšanām un jaunās valdības formēšanos.

Rīcības plānā definē sešas galvenās darbības jomas, tādas kā elektrības un gāzes tirgus, piegāžu drošība, enerģētikas infrastruktūra, atomenerģija, atjaunojamā enerģija un energoefektivitāte, kurās turpmāk nepieciešams izstrādāt konkrētus projektus, lai sasniegtu Rīcības plānā noteiktos mērķus un rādītājus.

Baltijas reģionā starp nozīmīgākajiem jautājumiem ir šādi:

- iekšējā tirgus prasību pilnīga ieviešana Baltijas jūras valstīs, ieskaitot tirgus atvēršanu mājsaimniecībām;
- uz tirgus principiem balstīta pārslodzes vadība, elektroenerģijas biržas Nord Pool Spot (NPS) organizētas netiešās jaudas izsoles starp Baltijas valstīm (noderīgas pārslodzes vadībai Latvijas-Igaunijas šķērsgrīzumā);

- kopēja rezervju un balansēšanas tirgus izveide;
- finanšu produktu tirgus izveide Latvijā un Lietuvā, darbu uzsākot biržai *Nasdaq OMX Commodities*;
- Baltijas valstu infrastruktūras projektu, kas iekļauti KIP sarakstā, īstenošana;
- Eiropas elektroenerģētikas tirgus modeļu reģionālās dimensijas izstrādē esošo elementu pilnveide;
- ilgtermiņā Baltijas valstu enerģosistēmu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas enerģosistēmām.

Dabāsgāzes tirgus

Latvijas dabāsgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabāsgāzes apgādes sistēmu. Latvija dabāsgāzi saņem tikai no Krievijas, taču līdz ar Klaipēdas sašķidrinātās dabāsgāzes termināla darbības uzsākšanu 2015. gada sākumā Latvijai ir iespējamas ierobežota apjoma gāzes piegādes no Lietuvas. Latvijā atrodas vienīgā dabāsgāzes krātuve Baltijas reģionā – Inčukalna pazemes gāzes krātuve (PGK), kuras kopējais apjoms ir 4,3 miljardi m³, tajā skaitā aktīvās dabāsgāzes apjoms 2,3 miljardi m³. Dabāsgāzes kopējais patēriņš 2014. gadā bija 1313 milj. m³, kas ir par 10,1% mazāk nekā 2013. gadā. Lielākie dabāsgāzes lietotāji 2014. gadā bija AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 66,7%, rūpniecība un būvniecība – 11%, pārējie lietotāji – 19,1%, bet pārējo daļu veidoja dabāsgāzes patēriņš enerģētikas sektorā un zudumi. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 65% no Latvijā izmantotās dabāsgāzes.

Vairumtirdzniecības cenas dabāsgāzei Baltijas valstīs ir augstākas nekā vidēji ES. Vienlaikus jāatzīmē, ka mazumtirdzniecības cenas mājsaimniecībām un rūpnieciskajiem patērētājiem Baltijas valstīs ir tuvas ES vidējam līmenim. To nosaka vairāki faktori, piemēram, infrastruktūras izmaksas, t.sk. uzglabāšanas iespējas un pārvades tarifi, kā arī nodokļu politika.

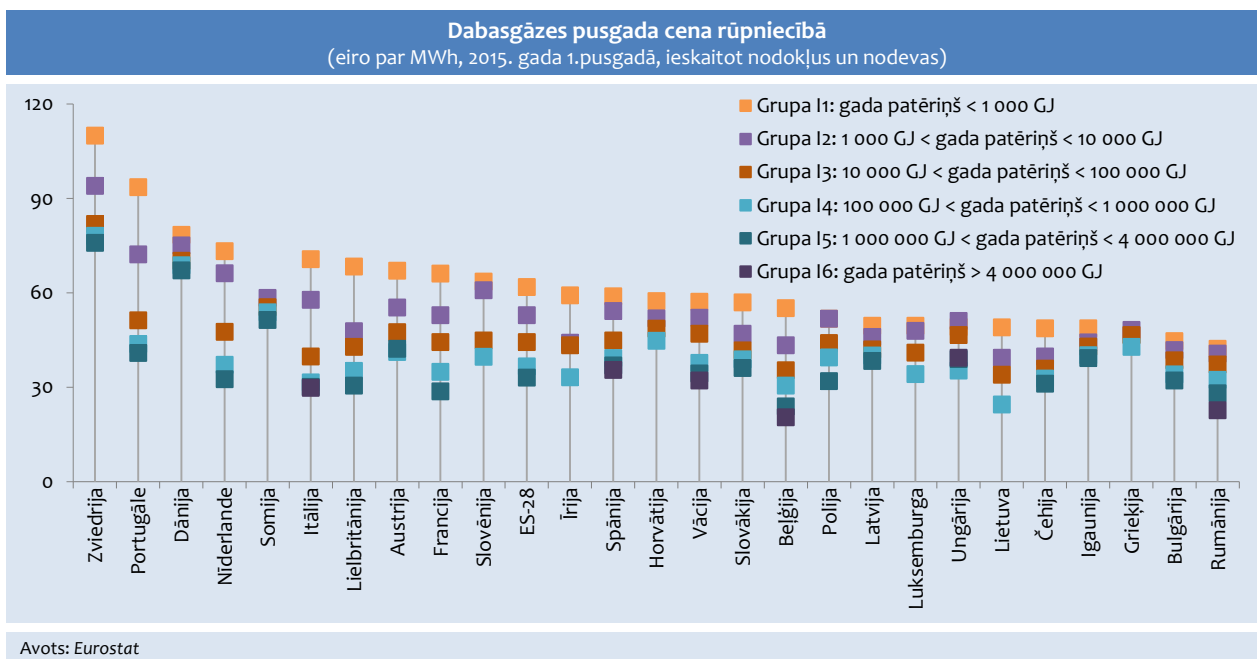
6.6. attēls

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tīrū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgto *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību līdz 2017. gadam.

ES dabasgāzes tīrū darbības principus nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija *Direktīva 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tīrū un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu (*Direktīva 2009/73/EK*).

6.7. attēls

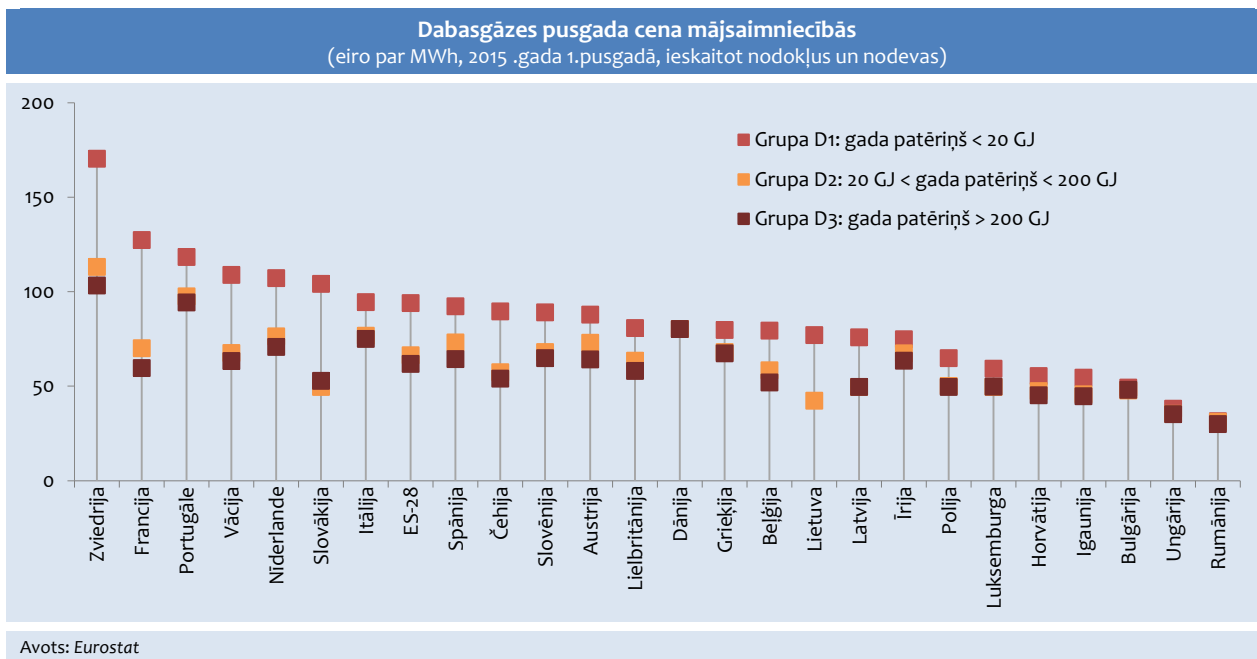

Ņemot vērā, ka Latvijas dabaszgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabaszgāzes apgādes sistēmu, Latvija līdz 2017. gadam ir piemērojusi izolēta tirgus atkāpi no *Direktīvas 2009/73/EK*.

2014. gada 20. martā Saeimā pieņemts likums *Grozījumi Enerģētikas likumā*, kas paredz pakāpenisku tirgus liberalizāciju, nosakot, ka, sākot ar 2014. gada

4. aprīli, dabaszgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas un sašķidrinātās dabaszgāzes sistēmas operatori ir jānodrošina visiem sistēmas lietotājiem un pretendentiem, kuri to pieprasa, vienlīdzīga un atklāta pieeja attiecīgajai sistēmai, sniedzot tiem dabaszgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas vai sašķidrinātās dabaszgāzes pakalpojumus.

6.8. attēls

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas padome 2015. gada 10. septembrī apstiprināja dabaszgāzes infrastruktūras lietošanas noteikumus – *Akciju sabiedrības*

„*Latvijas Gāze*” dabaszgāzes pārvades sistēmas lietošanas noteikumi” un *Akciju sabiedrības „Latvijas Gāze” Inčukalna pazemes gāzes krātuves lietošanas noteikumi*. Turpmāk

dabaszāzes pārvades sistēmas un pazemes gāzes krātuves izmantošana un brīvo jaudu piešķiršana būs pārskatāma, atklāta un darbosies uz vienlīdzīgiem nosacījumiem. Līdz šim trešo pušu piekļuve balstījās uz divpusējo vienošanos ar AS „Latvijas Gāze”.

Noteikumi nosaka dabaszāzes infrastruktūras lietošanas noteikumus, pārvades sistēmas un Inčukalna pazemes gāzes krātuves brīvo jaudu lietošanas tiesību piešķiršanas kārtību, gadījumus, kādos infrastruktūras operators drīkst pārtraukt vai ierobežot pārvades sistēmas un krātuves lietošanu, pārvades sistēmas operatora un lietotāju tiesības un pienākumus, norēķinu kārtību un sistēmā ievadītās un izvadītās dabaszāzes līdzsvarošanas jeb balansēšanas kārtību.

Saskaņā ar noteikumiem informācija par tirgū pieejamajām pārvades sistēmas un Inčukalna pazemes gāzes krātuves brīvajām jaudām ir atklāta, publiski pieejama AS „Latvijas Gāze” tīmekļa vietnē un tā tiek regulāri aktualizēta.

Lai nodrošinātu nepārtrauktu dabaszāzes pārvades sistēmas un krātuves darbību un atbilstošu tehnisko stāvokli, AS „Latvijas Gāze” ir pienākums kontrolēt sistēmā ievadītās un izvadītās dabaszāzes kvalitāti, veikt tās uzskaiti un līdzsvarot dabaszāzes pārvades sistēmu, savukārt tirgus dalībnieku pienākums, kuri vēlas transportēt dabaszāzi, ir nodrošināt pārvades sistēmā ievadāmās dabaszāzes, biogāzes un no biomasas ražotās gāzes, kā arī gāzveida stāvokli pārvērstās sašķidrīnātās dabaszāzes atbilstību MK noteiktajiem dabaszāzes kvalitātes raksturlielumiem, ievērot noteiktos darba režīmus un dabaszāzes transportēšanas grafiku.

Turpinot pakāpenisku dabaszāzes tirgus liberalizāciju, pamatojoties uz 2015. gada 3. martā MK apstiprināto tālāko ceļu karti dabaszāzes tirgus reformām, kā arī pieņemto lēmumu par pārvades sistēmas operatora nodalīšanas modeli – pilnīgu īpašumtiesību nodalīšanu, sākot ar 2017. gada 3. aprīli, Saeima 2015. gada 22. oktobrī pirmajā lasījumā apstiprināja likumprojektu *Grozījumi Enerģētikas likumā*. Likumprojektā tiek paredzēti divi galvenie termiņi pilnai dabaszāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšanai:

1. 2017. gada 3. aprīlis, kad jāizveido juridiski neatkarīga sabiedrība, kas nodrošina dabaszāzes pārvades sistēmas operatora un uzglabāšanas sistēmas operatora pakalpojumus un kuras īpašumā ir pārvades sistēmas aktīvi un kuras rīcībā ir Inčukalna pazemes gāzes krātuve (pieder vai tiek lietotas tās daļas), licences dabaszāzes pārvades un uzglabāšanas pakalpojumu nodrošināšanai un kas ir apstiprināta kā pārvades sistēmas operators;
2. 2017. gada 31. decembris, kad ir pilnībā jāpabeidz dabaszāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšana, tas ir, jāpanāk situācija, kad pārvades un uzglabāšanas sistēmas operators ir no AS „Latvijas Gāze” neatkarīga kapitālsabiedrība, kuras īpašnieki ne tieši, ne

netieši nav saistīti ar AS „Latvijas Gāze” vai tās akcionāriem. Šāda prasība neattiecas uz finanšu institūcijām, kurām pieder akcijas vienotā dabaszāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatorā, kā arī energoapgādes komersantā, kurš nodarbojas ar dabaszāzes ražošanu vai tirdzniecību. Saistībā ar AS „Latvijas Gāze” īpašumtiesību maiņu likumprojektā ir paredzētas valsts pirkuma tiesības.

Likumprojekts nosaka, ka, sākot ar 2017. gada 3. aprīli, dabaszāzes cenu nosaka dabaszāzes tirgus dalībnieki, savstarpēji vienojoties. Nodrošinot dabaszāzes tirgus atvēršanu, likumprojekts paredz no 2017. gada 3. aprīļa visiem dabaszāzes lietotājiem tiesības brīvi izvēlēties dabaszāzes tirgotāju. Mājsaimniecības lietotājiem, lai mazinātu sociālo spriedzi, ir paredzēta pakāpeniska tirgus atvēršana, tas ir, viņiem saglabātas tiesības neizmantojot iespēju kļūt par tirgus dalībnieku, lai brīvi izvēlētos dabaszāzes tirgotāju. Izmantojot tiesības nekļūt par tirgus dalībniekiem, mājsaimniecības lietotājiem tiks saglabāts saistītā lietotāja statuss un nodrošināta iespēja saņemt dabaszāzi par regulatora noteiktajiem tarifiem, nevis tirgus cenu.

Dabaszāzes piegāžu diversifikācijai Latvijā un visā Baltijas reģionā ir nepieciešams iesaistīt alternatīvus dabaszāzes piegādātājus tirgū. To iespējams panākt (skatīt 6.8. ielikumu):

- izbūvējot Lietuvas-Polijas dabaszāzes apgādes sistēmu starpsavienojumu GIPL;
- realizējot reģionālā SDG termināla projektu;
- nodrošinot trešo pušu dabaszāzes piegādes reģionam ar esošās dabaszāzes apgādes infrastruktūras starpniecību (t.i., diversificējot dabaszāzes piegādes avotus, nevis ceļus).

Tā kā Inčukalna PKG ir būtiska Baltijas reģiona dabaszāzes apgādes sistēmas sastāvdaļa, kas nodrošina dabaszāzes piegādi ne tikai Latvijai, bet arī Igaunijai un Krievijai, kā arī kalpo kā drošības rezerves elements reģionam, ir paredzēts īstenot projektu *Inčukalna PKG modernizācija un paplašināšana*.

Projekta mērķis ir paaugstināt enerģētikas piegādes drošības līmeni Baltijas jūras reģionā, kā arī pēc GIPL un Igaunijas-Somijas starpsavienojumu pabeigšanas veicināt energoresursu piegādes ceļu un avotu diversifikāciju. Projekta plānotās izmaksas – modernizācijai 191 milj. eiro, paplašināšanai 360 milj. eiro. Inčukalna PKG modernizācijas un paplašināšanas projekta pirmais posms paredz palielināt dabaszāzes izņemšanas kapacitāti. Patlaban no krātuves var izņemt 30 milj. kubikmetru dabaszāzes diennaktī. Iecerēts, ka 2020. gadā dabaszāzes izņemšanas kapacitāte būs 32 milj. kubikmetru diennaktī. Situācijās, kad pieprasījums pēc dabaszāzes būs lielāks nekā ierasti, piemēram, klimatisko apstākļu dēļ vai dabaszāzes piegāžu no trešajām valstīm traucējumu dēļ, Inčukalna PKG spēš nodrošināt pieprasītos apjomus ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā un Igaunijā.

6.8. ielikums

Dabasgāzes piegāžu diversifikācijas projekti

GIPL savienos Rembelčiznas (*Rembelszczyzna*) gāzes kompresoru staciju Polijā un Jauniunai (*Jauniunai*) gāzes kompresoru staciju Lietuvā. Projekta mērķis ir ne tikai integrēt Baltijas valstu izolēto dabasgāzes tirgu ES, bet arī nodrošināt pieeju ES gāzes tirdzniecības platformām (piemēram, Centrāleiropas gāzes tirdzniecības platformai CEGH) un pasaules sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) tirgum. 2011. gadā tika veikta priekšizpēte, savukārt 2013. gadā tika sagatavots projekta tehniski ekonomiskais pamatojums. GIPL būvniecība paredzēta 2016.-2019. gadā, bet, ņemot vērā projekta mērogu un raksturu, tā realizācijas termiņi var būt mainīti. Projekta investori ir Lietuvas kompānija „Amber Grid” un Polijas dabasgāzes pārvades operators *GazSystem S.A.* Projekta tehniski ekonomiskā pamatojuma veikšanai tika sniegts ES finansiālais atbalsts 50% apmērā. GIPL ir iekļauts ES prioritāro projektu sarakstā, un 2014. gada novembrī projektam CEF ietvaros tika piešķirts 306 milj. eiro liels finansējums. GIPL izbūve izmaksās apmēram 558 milj. eiro. GIPL būvniecība nodrošinās Latvijai pieeju citiem dabasgāzes piegādes avotiem, ne tikai Krievijai, un integrēs Baltijas valstu izolēto dabasgāzes tirgu ES dabasgāzes tirgū.

2015. gada 15. oktobrī parakstīts granta līgums par GIPL starp projekta īstenotājiem *GAZ-SYSTEM S.A.* (Polija) un *AB Amber Grid* (Lietuva) ar *INEA* (Inovācijas un tīklu izpildāģentūra).

EK izpētē, piesaistot neatkarīgu ekspertu, secina, ka optimālākā vieta reģionālam SDG terminālim būtu Somu līcī. Jāpiezīmē, ka jebkurā no variantiem nozīmīga loma Baltijas reģiona dabasgāzes tirgus funkcionēšanā ir Inčukalna PGK.

Attiecīgi EK 2015. gada 18. novembrī publicētajā KIP 2. sarakstā iekļauti šādi Latvijas dabasgāzes infrastruktūras attīstībai nozīmīgi projekti:

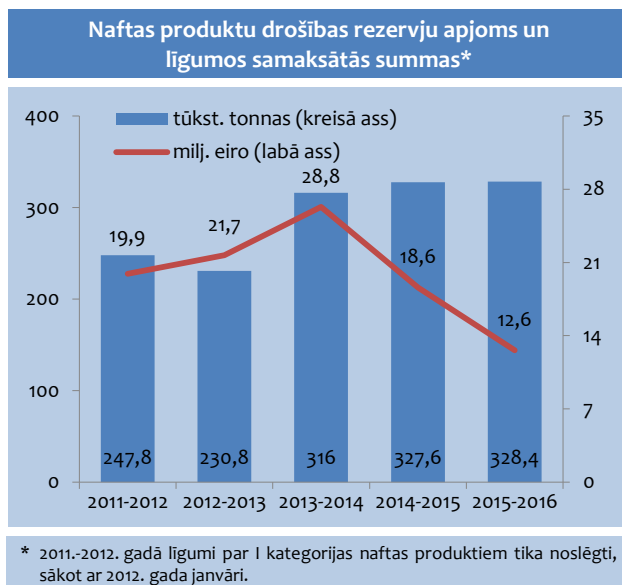
- Inčukalna pazemes dabasgāzes krātuves modernizācijas un paplašināšanas projekts;
- Latvijas-Lietuvas gāzes starpsavienojuma kapacitātes paplašināšana;
- Igaunijas-Latvijas gāzes starpsavienojuma kapacitātes paplašināšana;
- Lietuvas-Polijas dabasgāzes apgādes sistēmu starpsavienojumu GIPL projekts.

Naftas produktu drošības rezerves

Latvijā tāpat kā citās ES dalībvalstīs tiek veidotas naftas produktu drošības rezerves saskaņā ar Padomes 2009. gada 14. septembra *Direktīvas 2009/119/EK*, ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātas rezerves, 3. panta nosacījumiem, tas ir, dalībvalstīs Kopienas teritorijā pastāvīgi uztur naftas krājumu apjomu, kas atbilst vismaz dienas vidējā tīrā importa daudzumiem 90 dienām vai arī dienas vidējam iekšzemes patēriņam 61 dienai atkarībā no tā, kurš no abiem daudzumiem ir lielāks. Tā kā Latvija ir naftas produktu importētāja valsts, naftas produktu

drošības rezerves tiek veidotas 90 dienām tīrā importa dienas vidējam daudzumam.

6.9. attēls

6.9. ielikums

Elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponente

Arī 2016. gadā tāpat kā 2015. gadā elektroenerģijas lietotāju atbalstam paredzēti papildu līdzekļi no valsts budžeta, kas ļaus saglabāt obligātā iepirkuma komponenti (OIK) pašreizējā – 26,79 EUR/MWh apmērā. Ar MK 2015. gada 17. septembra rīkojumu Nr. 567 apstiprināts Ekonomikas ministrijas izstrādātais konceptuālais ziņojums “Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai”. Apstiprinot šo konceptuālo ziņojumu, MK ir nolēmis saglabāt OIK 26,79 EUR/MWh apmērā līdz 2019. gadam. Lai to izdarītu, ir paredzēts finansējums valsts budžeta programmai “Elektroenerģijas lietotāju atbalsts” (2016. gadā – 68,6 milj. eiro, 2017. gadā – 96,7 milj. eiro, 2018. gadā – 109 milj. eiro), kur ieņēmumus veidos gan ieņēmumi no subsidētā elektroenerģijas nodokļa, gan daļa no AS “Latvenergo” dividendēm, gan pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi.

MK 2015. gada 14. jūlijā atbalstīja Ekonomikas ministrijas izstrādātos MK noteikumus *Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam*. Atbilstoši šim atbalsta mehānismam energoietilpīgiem uzņēmumiem pēc atbalsta mehānisma saskaņošanas ar EK par tā atbilstību Eiropas Savienības iekšējam tirgum būs iespējams pretendēt uz samazinātu obligātā iepirkuma komponentes līdzdalības maksājumu, kas ir 85% no obligātā iepirkuma komponentes, kas ir aprēķināta obligātajam iepirkumam no ražotājiem, kas ražo elektroenerģiju no atjaunojamiem resursiem.

Ekonomikas ministrijai liels izaicinājums saistīts ar tālāku atjaunojamās enerģijas attīstību un jauna atbalsta mehānisma izveidošanas iespējām.

6.10. ielikums**Centralizētā siltumenerģija Latvijā**

2014. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 631 katlumājā un 175 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai kopā saražoja 7,15 TWh centralizētās siltumenerģijas. Centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 60,3%, cieta biomasu – 35,5%, biogāzi – 3,3%, pārējos kurināmā veidus – 0,9%.

Centralizētās siltumapgādes lietotāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījies, un centrālā apkure tajā ir 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2014. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa mājāsaimniecībām realizēti 69,5%, pakalpojumiem – 25,0%, rūpniecībai un būvniecībai – 4,2%, lauksaimniecībai – 1,3%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 54,9%, Pierīgas reģions – 11,7%, Vidzeme – 6,5%, Kurzeme – 9,8%, Zemgale – 7,6% un Latgale – 9,5 procenti.

Atjaunojamie energoresursi

Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai ir noteikti Latvijas kvantitatīvie mērķi – panākt 2020. gadā atjaunojamās enerģijas 40% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisīto gāzu emisiju samazināšanā.

Lai mazinātu elektroenerģijas izmaksu pieauguma negatīvo efektu uz energoietilpīgo uzņēmumu konkurētspēju, palielinot to konkurētspēju eksporta tirgos, MK 2015. gada 14. jūlijā atbalstīja Ekonomikas ministrijas izstrādātos MK noteikumus *Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam*. Atbalsts mehānisms būs spēkā, kad tiks

saņemts EK lēmums par attiecīgā valsts atbalsta mehānisma atbilstību Eiropas Savienības iekšējam tirgum. Atbilstoši šim atbalsta mehānismam energoietilpīgiem uzņēmumiem pēc atbalsta mehānisma saskaņošanas ar EK būs iespējams pretendēt uz samazinātu obligātā iepirkuma komponentes līdzdalības maksājumu, kas ir 85% no obligātā iepirkuma komponentes, kas ir aprēķināta obligātajam iepirkumam no ražotājiem, kas ražo elektroenerģiju no atjaunojamiem resursiem. Lai energoietilpīgie apstrādes rūpniecības komersanti varētu kvalificēties samazinātajam obligātā iepirkuma komponentes maksājumam, komersantam ir jāizpilda vienlaicīgi šādi kritēriji: (1) elektroenerģijas patēriņš iepriekšējā kalendārajā gadā ir 10 GWh un vairāk; (2) elektointensitāte ir 20% un vairāk; (3) komersants ir ieviesis sertificētu energopārvaldības sistēmu; (4) komersants darbojās kādā no MK noteikumu *Kārtība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā iepirkuma komponentes maksājumam* 1. pielikumā minētajām nozarēm, piemēram, stikla šķiedras ražošana, cementa ražošana.

6.5. tabula

No atjaunojamiem energoresursiem ražotās enerģijas īpatsvars (procentos, saskaņā ar Direktīvas 2009/28/EK metodoloģiju)								
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Enerģijas bruto galapatēriņā	33,0	32,3	34,3	30,4	33,5	35,8	37,1	38,7
Elektroenerģijas sektorā	50,5	43,0	41,9	42,1	44,7	44,9	48,8	51,1
Apsildē un dzesēšanā	39,7	42,7	47,9	40,7	44,8	47,4	49,7	52,2
Transporta sektorā	1,5	1,4	1,1	3,3	3,2	3,1	3,1	3,2

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvāru liekot uz siltumapgādes sektoru. Vispirms izvērtējot esošo atbalsta instrumentu, tai skaitā, elektroenerģijas neto uzskaiti, statistisko pārnesi, kopprojektus, ir jādiskutē par jaunu atbalsta pasākumu elektroenerģijai, kas saražota,

izmantojot atjaunojamus energoresursus, izstrādi un ieviešanu, ierobežojot ekonomiski neizdevīgu projektu attīstību.

Jāņem arī vērā Eiropadomes 2014. gada 23.-24. oktobra sēdē pieņemtais lēmums attiecībā uz ES klimata un enerģētikas politiku satvaru laika posmam līdz 2030. gadam un no tā izrietošie politiku mērķi, kā arī Enerģētikas savienības ieviešanas nosacījumi attiecībā uz ekonomikas dekarbonizāciju un enerģijas taupīšanu.

6.11. ielikums**Atjaunojamā enerģija Latvijā**

Ņemot vērā Latvijas no Direktīvas 2009/28/EK un Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai izrietošo mērķi sasniegt 40% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru 2020. gadā, 2014. gadā sasniegts īpatsvара rādītājs – 38,7 procenti.

2014. gadā bruto elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 5140 GWh, kas ir par 17,2% mazāk nekā 2013. gadā. No kopējā saražotā bruto elektroenerģijas daudzuma 54,5% (2803 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomasas u.c.).

2014. gadā kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai no AER, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 16 MW, kopā veidojot 1780 MW. 2014. gadā vēja elektrostaciju uzstādītā jauda bija 69 MW (67 MW 2013. gadā), savukārt biomasas un biogāzes staciju uzstādītā elektriskā jauda – 121 MW (108 MW 2013. gadā), palielinot arī šajās elektrostacijās saražotās elektroenerģijas apjomu.

Latvijā 2014. gadā transportā patērētas kopumā 27,5 tūkst. tonnu biodegvielas (tīrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos). 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, biodegvielu patēriņš enerģijas galapatēriņā transportā palielinājies, sasniedzot bioetanola patēriņu 257 TJ (2013. gadā – 264 TJ) un biodīzeļdegvielas patēriņu 666TJ (2013. gadā – 521 TJ).

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāte *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar Kohēzijas fonda (KF) finansējumu 28,8 milj. eiro.

Lai sasniegtu noteikto mērķi attiecībā uz enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā, būtu jāveicina enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, izmantošana transporta sektorā, piemēram, videi draudzīgāka gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, publiskā un privātā elektrotransporta infrastruktūras attīstīšana.

6.6. tabula

Enerģijas galapatēriņš transporta sektorā								
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TJ								
Enerģijas galapatēriņš	32239	45746	48401	50855	45984	44713	45315	46295
Fosilā degviela	31692	45106	47792	49265	44603	43444	44084	44951
Biodegviela, tai skaitā:	–	107	173	1137	935	805	785	923
Bioetanols	–	–	108	350	318	279	264	257
Biodīzeļdegviela	–	107	65	787	617	526	521	666
Elektroenerģija	547	533	436	453	446	464	446	421
procentos								
Fosilā degviela	98,3	98,6	98,7	96,8	96,9	97,1	97,2	97,1
Biodegviela	–	0,2	0,4	2,3	2,1	1,8	1,8	2,0
Elektroenerģija	1,7	1,2	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9

Ņemot vērā EK Pamatnostādnes par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai 2014.-2020. gadam, kas ietver nosacījumus, kas Eiropas Savienības dalībvalstīm jāievēro, cita starpā izstrādājot atbalsta mehānismus atjaunojamās enerģijas veicināšanai, paredzot no 2016. gada 1. janvāra būtiski atšķirīgus nosacījumus jaunam atbalstam enerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem, Ekonomikas ministrija ir secinājusi, ka esošā valsts atbalsta mehānisma elektroenerģijas ražošanai darbību nebūs iespējams turpināt. Pamatojoties uz iepriekš minēto, MK 2015. gada 24. novembrī ir atbalstījis Ekonomikas ministrijas izstrādātos grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā, kas cita starpā paredz no šī likuma izslēgt attiecīgos pantus par jauna atbalsta piešķiršanu, vienlaikus paredzot MK pienākumu līdz

2018. gada 1. janvārim izdot noteikumus atbalsta mehānismam, lai veicinātu enerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus.

Energoefektivitāte

Īstenojot energoefektivitātes pasākumus enerģijas galapatēriņa un enerģijas pārveidošanas sektorā, Latvija virzās uz noteikto mērķi 2020. gadā panākt enerģijas ietaupījumu 0,67 Mtoe apmērā. Līdzās šim mērķim Latvijai līdz 2020. gadam jāsasniedz arī valsts obligātais uzkrātais gala enerģijas ietaupījums 0,85 Mtoe, kā arī katru gadu jārenovē 3% no centrālās valdības īpašumā un izmantošanā esošo ēku platības.

Turpinās Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra *Direktīvas 2012/27/ES* par energoefektivitāti,

ar ko groza *Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/ES* un atceļ *Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK*, prasību pārņemšana normatīvajos aktos. Likumprojekts *Energoefektivitātes likums* ir atbalstīts MK 2015. gada 19. maijā un 2015. gada 3. decembrī Saeimā pieņemts 2. lasījumā. Likumprojekta mērķis ir nodrošināt izmaksu efektivitāti enerģijas ražošanā, sadalē un gala patēriņā, nosakot pienākumus valsts sektoram, pašvaldībām un privātajam sektoram.

Uzsākts izstrādāt MK noteikumu projektu par energoefektivitātes pienākumu shēmas izveidošanu un īstenošanu, kas paredz kompleksus pasākumus energoefektivitātes veicināšanai, kā arī citus noteikumu projektus energoefektivitātes jomā.

Saeimā 2015. gada 3. decembrī 2. lasījumā pieņemts likumprojekts *Grozījumi Enerģētikas likumā*, kura mērķis ir uzlabot regulējumu koģenerācijas un siltumapgādes jomā, nodrošinot precīzu un vienotu terminoloģiju.

Saeimā 2015. gada 3. decembrī 2. lasījumā pieņemts likumprojekts *Grozījumi Ēku energoefektivitātes likumā*, kas nosaka pienākumu valsts tiešās pārvaldes iestādēm iegādāties un nomāt energoefektīvas ēkas.

MK 2015. gada 20. oktobrī atbalstīts likumprojekts *Grozījumi Publisko iepirkumu likumā*, kurš nosaka pienākumu valsts tiešās pārvaldes iestādēm iegādāties energoefektīvas preces un pakalpojumus, kā arī preču un pakalpojumu energoefektivitātes prasības.

MK 2015. gada 3. novembrī apstiprināti grozījumi 2008. gada 21. oktobra noteikumos *Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi*, kas paredz, ka jaunbūvētās, pārbūvētās vai atjaunotās daudzdzīvokļu ēkās un nedzīvojamajās ēkās, kurām būvatļauja tiks izdota pēc 2016. gada 1. janvāra, līdz 2016. gada 31. decembrim būs jāuzstāda siltuma uzskaites mēraparāti vai siltuma maksas sadalītāji (alokatori) katrā dzīvoklī vai telpu grupā.

Balstoties uz to, ka ES ir ieviesta prasība veikt energoauditus lielajos uzņēmumos, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi *Ieteikumus obligāto energoauditu veikšanai lielajiem uzņēmumiem*, kā arī publicējusi to Latvijas uzņēmumu sarakstu, kas 2013. gadā atbilda lielā uzņēmuma kritērijiem. Lai apzinātu un izmantotu enerģijas ietaupījumu iespējas enerģijas infrastruktūrā,

sadarbībā ar enerģijas tīklu operatoriem tika veikts Latvijas gāzes un elektroenerģijas infrastruktūras energoefektivitātes potenciāla izvērtējums.

Lai standartizētu veikto enerģijas ietaupījumu uzskaiti, Ekonomikas ministrija kopā ar nozari pārstāvošajām asociācijām un uzņēmumiem ir izstrādājusi *Enerģijas ietaupījumu katalogu*, kas ir pieejams ministrijas mājas lapā.

Lielākie izaicinājumi Ekonomikas ministrijai tuvākajā laikā būs saistīti ne tikai ar atbalsta programmu izstrādi energoefektivitātes celšanai daudzdzīvokļu ēku, valsts sektorā un siltumapgādē, bet arī saistībā ar papildus alternatīvo pasākumu identifikāciju, lai samazinātu valsts energoefektivitātes pienākumu shēmas apjomu un visaptveroša centralizētās siltumapgādes un augstas efektivitātes koģenerācijas izvērtējuma īstenošanu.

Enerģiju patērējošo preču energoefektivitāte

EK turpinās darbs enerģiju patērējošu preču energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanai, lai mazinātu šo preču negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoetaupījumus to ekspluatācijas laikā, kā arī energomarķējuma izstrādāšanai dažādu preču grupām, lai paplašinātu patērētāju informētību par energoefektivitāti.

Kopš 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 30 EK ekodizaina un energomarķējuma regulas, kuras nosaka noteiktas energoefektivitātes un marķēšanas prasības enerģiju patērējošajām precēm un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā mājāsaimniecības un biroja iekārtas, apgaismojums, sadzīves tehnika (t.sk. televizori, veļas mazgājamās mašīnas, kondicionieri, putekļsūcēji), sildierīces un dzesēšanas iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams EK Uzņēmējdarbības un Rūpniecības un Enerģētikas ģenerāldirektorātu tīmekļa vietnēs (ekodizains – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/ecodesign/doc/overview_legislation_eco-design.pdf; energomarķējums – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/labelling/doc/overview_legislation_energy_labelling_household_appliances.pdf). Tuvāko divu gadu laikā plānots izstrādāt regulējumu vēl vismaz 15 preču grupām, ieskaitot tādas preces kā kompresori, loģi, notekūdeņu sūkņi un dušu uzgaļi.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Būvniecības politikas viens no galvenajiem mērķiem ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana, valsts administratīvās sistēmas pilnveidošana, kā arī administratīvā sloga samazināšana. Instruments šo mērķu sasniegšanā ir būvniecību reglamentējošo normatīvo aktu sistēmas pilnveidošana un nozares institucionālās sistēmas uzlabošana un optimizēšana.

2015. gada pirmajā pusē Ekonomikas ministrija ir pabeigusi pārskatīt *Latvijas būvnormatīvus*, kas bija plānots pēc jaunā *Būvniecības likuma* pieņemšanas. 2015. gada 1. jūlijā spēkā stājās virkne Latvijas būvnormatīvu, nosakot prasības, kas jāievēro, projektējot dažāda veida būves, – LBN 222-15 „*Ūdensapgādes būves*”, LBN 223-15

„*Kanalizācijas būves*”, LBN 262-15 „*Elektronisko sakaru tīkli*”, LBN 224-15 „*Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskas būves*”, LBN 501-15 „*Būvizmaksu noteikšanas kārtība*”, LBN 208-15 „*Publiskas būves*”, LBN 005-15 „*Inženierizpētes noteikumi būvniecībā*”, LBN 221-15 „*Ēku iekšējais ūdensvads un kanalizācija*”, LBN 201-15 „*Būvju ugunsdrošība*”, LBN 242-15 „*Dabaszāģes ārējo gāzesvadu sistēma*”, LBN 243 - 15 „*Sašķaidrīnātās naftas gāzes iekšējo un ārējo gāzesvadu sistēma*”, LBN 241-15 „*Dabaszāģes iekšējo gāzesvadu sistēma*”, LBN 003-15 „*Būvklimatoloģija*”, LBN 002-15 „*Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika*”, LBN 211-15 „*Dzīvojamās ēkas*”, LBN 231-15 „*Dzīvojamo un publisko ēku apkure un ventilācija*”, LBN 261-15 „*Ēku iekšējā elektroinstalācija*”,

LBN 305-15 “Ģeodēziskie darbi būvniecībā”. 2015. gada 1. septembrī tika apstiprināti MK Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 229-15 “A klases hidroelektrostaciju hidrotehniskās būves”.

Sekmējot kvalitatīvu būvju būvniecību, Latvijas būvnormatīvos iekļautas ne tikai valsts noteiktās specifiskās prasības dažādu būvju projektēšanai, bet arī atsauces uz attiecīgajiem *Eiropas kodeksa standartiem*, kas piemērojami attiecīgo būvju būvniecībā, tādējādi nodrošinot ēku būvniecības atbilstību Eiropas praksei.

2015. gada 28. jūlijā MK pieņēma *Būvniecības informācijas sistēmas noteikumus*, kuri stājās spēkā 14. augustā. Savukārt 2015. gada 24. novembrī MK akceptēja speciālos būvnoteikumus *Ar radiācijas drošību saistīto būvju būvnoteikumi*.

Sagatavots plāna projekts *Par Eiropas kodeksa standartu uzlabošanas pasākumiem 2016.-2018. gadam*, kurš iesniegts apstiprināšanai MK. Plāna mērķis ir nodrošināt esošo *Eiropas kodeksa standartu* uzturēšanu un jaunu *Eiropas kodeksa standartu* pārņemšanu nacionālajā standartizācijas sistēmā, kā arī nodrošināt nacionālās standartizācijas institūcijas dalību otrās paaudzes *Eiropas kodeksa standartu* izstrādāšanas procesā. *Eiropas kodeksa standartu uzlabošanas plāns 2016.-2018. gadam* paredz standartu uzturēšanu un aktualizēšanu, t.sk. *Eiropas kodeksa standartu* tulkošanu un *Eiropas kodeksa standartu* nacionālo pielikumu izstrādāšanu.

Uzsākta grozījumu izstrāde atsevišķos MK noteikumos, kuri atrodas saskaņošanas stadijā – *Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 499 „Noteikumi par būvinspektoriem”*, *Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 501 „Elektronisko sakaru tīklu ierīkošanas, būvniecības un uzraudzības kārtība”*, *Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 500 „Vispārīgie būvnoteikumi”*, *Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 2. septembra noteikumos Nr. 529 “Ēku būvnoteikumi”*.

Latvijas Būvniecības padome gada otrajā pusē sanākusi uz trīs sēdēm, kurās izskatīti dažādi ar būvniecību saistīti jautājumi. Būvniecības padomes locekļi strādājuši darba grupās ar jautājumiem par grozījumiem *Publisko iepirkumu likumā* un *Noteikumiem par būvkomersantu klasifikāciju*. 16. novembrī ievēlēja jaunā Būvniecības padome. Detalizēta informācija atrodama Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē (www.em.gov.lv).

No 2015. gada 1. jūlija Būvniecības valsts kontroles birojs ir uzsācis jaunu publisku ēku un ekspluatācijā pieņemtu publisku ēku pārbūves būvdarbu valsts kontroli. Biroja pārraudzībā ir arī jaunu būvju būvniecība vai ekspluatācijā nodotu būvju pārbūve, ja ieceres iesniedzējs ir pašvaldība un publisku būvdarbu līguma līgumcena ir 1,5 milj. eiro vai lielāka.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **būvkomersantu reģistrā**, kas izveidots 2005. gada 1. jūlijā un no 2014. gada pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/lv/construction_merchants) līdz 2015. gada 19. novembrim reģistrēti 5202 komersanti (aktīvo būvkomersantu skaits), t.sk. 2015. gadā – 790 būvkomersanti.

Reģistrācija būvkomersantu reģistrā dod tiesības komersantiem veikt komercdarbību vienā vai vairākās būvniecības jomās, kā arī arhitektūras vai elektroenerģētikas jomā. Būvkomersantu reģistrā iekļauj ziņas par komersantu un viņa nodarbinātajiem būvspeciālistiem (arhitektu, inženierizpētes veicēju, projektētāju, būvekspertu, būvdarbu vadītāju vai būvuzraugu), ziņas par būvkomersanta pašu spēkiem un ar apakšuzņēmējiem sniegto būvniecības pakalpojumu apjomu, ziņas par vidējo būvniecībā nodarbināto skaitu un būvkomersanta būvniecībā konstatētajiem pārkāpumiem, kas ir fiksēti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un paziņoti reģistra iestādei, kā arī atzīmi par izslēgšanu no VID PVN maksātāju reģistra par konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem.

Ņemot vērā būvniecības regulējuma izmaiņas un standartu pieaugošo lomu būvniecības jomā, Standartizācijas birojs sadarbībā ar Ekonomikas ministriju būvkomersantu reģistrā reģistrētajiem būvkomersantiem izveidoja pakalpojumu *Standartu lasītava* – attālinātu piekļuvi vairāk nekā 3000 būvniecības standartu, kurā pieejami nacionālie (LVS) standarti, adaptētie Eiropas (EN) un starptautiskie (ISO, IEC) standarti. *Standartu lasītavas* pakalpojums būvkomersantiem no 2015. gada 1. novembra līdz 2016. gada 15. februārim nodrošināts bez maksas.

Kvalitatīvai un sabiedrībai drošai būvniecībai, mazinot administratīvo slogu būvniecības nozarē strādājošiem, ieviesta valsts nodeva būvkomersantiem par būvniecības pakalpojumu sniegšanu, kas paredzēta būvniecības kontroles sistēmas izveidei un nodrošināšanai, būvniecības nozares standartu izstrādei un pilnveidošanai, nozares izpētes pasākumu veikšanai, būvniecības informācijas sistēmas pakalpojumu paplašināšanai un būvkomersantu klasifikācijas sistēmas izveidei un nodrošināšanai.

Būvspeciālistu reģistrā (<https://bis.gov.lv/bisp/lv/certificates>) reģistrēti 8473 būvspeciālisti (aktīvo būvspeciālistu skaits), kuriem izsniegti 10837 sertifikāti, t.sk. 2015. gadā – 2272 sertifikāti (ieskaitot pārreģistrētos sertifikātus).

Būvspeciālistu reģistrā reģistrē personas, kuras ieguvušas patstāvīgās prakses tiesības inženierizpētē, projektēšanā, būvdarbu vadīšanā un būvuzraudzībā un būvekspertizē jeb būvspeciālista sertifikātu. Būvspeciālistu reģistrā iekļauj informāciju par būvspeciālista iegūto izglītību, patstāvīgo praksi (darbu sarakstu, kuru izpildē būvspeciālists piedalījies), informāciju par personai piešķirto būvspeciālista sertifikātu (jomu, specialitāti un darbības sfēru), informāciju par kompetences pārbaudes iestādes pieņemtajiem lēmumiem un ar tiem saistītajiem dokumentiem attiecībā uz būvspeciālistu, būvspeciālista profesionālās pilnveides informāciju.

Būvspeciālistu kompetences novērtēšanai un patstāvīgās prakses uzraudzībai arhitektūrā, inženierizpētē, projektēšanā, būvdarbu vadīšanā un būvuzraudzībā izdoti MK rīkojumi, kas paredz šīs

funkcijas deleģēšanu astoņām būvspeciālistu kompetences pārbaudes iestādēm un nosaka šīs funkcijas

izpildes ietvaros sniedzamo maksas pakalpojumu apmēru katrai iestādei, kā arī noslēgti deleģēšanas līgumi.

6.12. ielikums

Būvspeciālistu kompetences novērtēšana un patstāvīgās prakses uzraudzība

Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanai inženierizpētē, projektēšanā, būvdarbu vadīšanā un būvuzraudzībā saskaņā ar Būvniecības likumu un MK 2014. gada 7. oktobra noteikumiem Nr. 610 Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi izdoti šādi rīkojumi un MK noteikumi:

- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 181 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai "Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība";
- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 182 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai "Latvijas Elektroenerģētiķu un Energobūvnieku asociācija";
- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 183 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai "Latvijas Arhitektu savienība";
- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 184 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai "Latvijas Būvzinieņu savienība";
- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 185 „Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai "Latvijas Elektriķu brālība";
- MK 2015. gada 14. aprīļa rīkojums Nr. 186 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu Latvijas Dzelzceļnieku biedrībai;
- MK 2015. gada 31. jūlija rīkojums Nr. 419 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu Latvijas Melioratoru biedrībai;
- MK 2015. gada 31. jūlija rīkojums Nr. 420 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu Latvijas Jūrniecības savienībai;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 176 Biedrības "Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība" valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 177 Biedrības "Latvijas Arhitektu savienība" valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 178 Latvijas Dzelzceļnieku biedrības valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 179 Biedrības "Latvijas Būvzinieņu savienība" valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 180 Biedrības "Latvijas Elektriķu brālība" valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 181 Biedrības "Latvijas Elektroenerģētiķu un Energobūvnieku asociācija" valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 28. jūlija noteikumi Nr. 430 Latvijas Jūrniecības savienības valsts pārvaldes uzdevumu ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs;
- MK 2015. gada 28. jūlija noteikumi Nr. 439 Latvijas Melioratoru biedrības valsts pārvaldes uzdevumu ietvaros sniegto maksas pakalpojumu cenrādīs.

Būvspeciālistu kompetences novērtēšanu un patstāvīgās prakses uzraudzību būvekspertizē, sākot no 2016. gada, veiks Būvniecības valsts kontroles birojs.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **būvinspektor**u reģistrā, kas izveidots 2010. gada 4. novembrī un no 2014. gada pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/lv/building_inspectors), līdz 2015. gada 19. novembrim reģistrētas 242 personas (aktīvo būvinspektor

skaitis), kurām piešķirtas būvniecības kontroles tiesības, t.sk. 2015. gadā – 26 būvinspektori.

Būvniecības informācijas sistēmas izstrādes procesā izveidots e-pakalpojums būvspeciālistu izglītības, patstāvīgās prakses un profesionālās pilnveides informācijas sniegšanai kompetences pārbaudes iestādēm būvspeciālistu kompetences novērtēšanai un patstāvīgās prakses uzraudzībai. Lai veiksmīgi nodrošinātu minētā e-pakalpojuma darbību tika veidoti metodiski materiāli un sniegtas konsultācijas būvspeciālistiem un kompetences pārbaudes iestādēm.

Tālākajā projekta izstrādes gaitā Būvniecības informācijas sistēmā papildus jau izveidotajam būvkomersantu,

būvspeciālistu, būvinspektor

un pārvaldnieku reģistram tiek veidots Neatkarīgu ekspertu ēku energoefektivitātes jomā reģistrs, Ēku energosertifikātu reģistrs, kā arī tiek veidoti e-pakalpojumi – būvniecības ieceres izskatīšana, būvatļaujas izsniegšana, vienkāršotas rekonstrukcijas vai renovācijas saskaņošana un būves nodošana ekspluatācijā, kā arī elektroniskas pieteikšanās formas reģistros.

Līdz ar sistēmas pilnīgu ieviešanu sabiedrība iegūs ērtu un operatīvu mehānismu, kā sekot līdzi procesiem būvniecības nozarē, un būvniecības publiskas kontroles iespēju, kas mazinās nelikumīgas būvniecības uzsākšanu, kā arī samazinās korupcijas iespējamību.

Mājokļu politikas jomā MK 2015. gada 15. septembrī pieņēma *Kārtību, kādā nosaka, aprēķina un uzskaita katru dzīvojamās mājas īpašnieka maksājamo daļu par dzīvojamās mājas uzturēšanai nepieciešamajiem pakalpojumiem*. Tajos ir apkopotas praksē izplatītākās metodikas, kuras jau izmanto pārvaldnieki un pakalpojumu sniedzēji katrā dzīvokļu īpašnieka maksājamās daļas aprēķināšanai. Minētā kārtība neietekmē šobrīd pastāvošās tiesiskās attiecības, t.i., praksē pastāvošās pieliktās vai ar normatīvo

aktu noteiktās norēķinu kārtības, kuras šobrīd tiek izmantotas katra dzīvojamās mājas īpašnieka maksājamās daļas par saņemto pakalpojumu noteikšanai. Tādēļ dzīvojamās mājas īpašnieki varēs izvēlēties kārtībā paredzētās metodikas vai kritērijus tikai gadījumos, ja dzīvokļu īpašnieki vēlēties noslēgt jaunu līgumu ar attiecīgā pakalpojumu sniedzēju.

2014. gada 9. augustā stājās spēkā MK *Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai*. Tie paredz, ka akciju sabiedrība „Latvijas attīstības finanšu institūcija Altum” izsniedz galvojumu personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. Programma ietvaros piešķirti jau 1044 mājokļu galvojumi ģimenēm, kurās kopā aug 1564 bērni. Kopējā piešķirtā galvojumu summa ir 6,5 milj. eiro. Līdz šim visvairāk galvojumu piešķirts mājokļu iegādei Rīgā – 448 galvojumi, Pierīgas novados – 163 galvojumi. Mājokļa iegādei Liepājā piešķirti 60 galvojumi, Jelgavā – 50, Jūrmalā – 18, Ventspilī – 17, Daugavpilī un Valmierā – katrā 15, Rēzeknē – 9. Pārējā teritorijā piešķirti 234 galvojumi, kas ir 24% no kopējā skaita. 8% no visiem galvojumiem ir piešķirti mājokļa iegādei ģimenēm ar trīs vai vairāk bērniem, 33% –

ģimenēm ar diviem bērniem, savukārt lielākā daļa – 59% no visiem galvojumiem piešķirti ģimenēm ar vienu bērnu.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrā**, kas izveidots 2012. gada 1. janvārī un no 2014. gada ir pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/lv/house_managers), līdz 2015. gada 19. novembrim reģistrēti 623 pārvaldnieki (aktīvo pārvaldnieku skaits), t.sk. 2015. gadā – 23 pārvaldnieki.

Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu un atbilst likuma prasībām. Šajā reģistrā iekļauj informāciju par pārvaldnieka pakalpojumiem atbilstoši NACE klasifikatoram, pakalpojumu sniegšanas teritoriju, pārvaldnieka vai tā darbinieku kvalifikāciju, kā arī reģistrs satur atzīmi par pārvaldnieka tiesībām piedāvāt pārvaldīšanas pakalpojumus tirgū atkarībā no iegūtās profesionālās kvalifikācijas. Reģistra ziņas par pārvaldnieka pārvaldīšanā esošajām dzīvojamām mājām ir pieejamas autorizētiem sistēmas lietotājiem.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai sekmētu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, panākot tūrisma nozares konkurētspējas palielināšanos un tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvjus, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

2014. gada 1. jūlijā tika pieņemts vidēja termiņa tūrisma politikas plānošanas dokuments *Latvijas Tūrisma attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam*, kur kā stratēģiskie tūrisma veidi noteikti MICE (darījumu un pasākumu) tūrisms, labsajūtas tūrisms, dabas tūrisms, kultūras tūrisms un radošās industrijas. Par tūrisma attīstības politikas mērķi ir noteikta ilgtspējīga Latvijas tūrisma attīstība, veicinot tūrisma pakalpojumu konkurētspējas palielināšanos ārvalstu tirgos. Sasniegdamie politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji:

- ārvalstu vairākdienu ceļotāju skaita pieaugums;
- vidējās noslodzes (gultasvietu noslogojums) palielināšanās izmitināšanas mītnēs ārpus noslogotākās vasaras sezonas (izņemot jūnijaugustu);
- viena ārvalstu vairākdienu ceļotāja vidējo izdevumu diennaktī pieaugums;

- ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējo izdevumu gadā pieaugums.

Galvenie rīcības virzieni:

- nodrošināt Latvijas tūrisma piedāvājuma atpazīstamību mērķa tirgos, īpaši izmantojot mūsdienīgas saziņas līdzekļus;
- veicināt tūrisma produktu kvalitātes uzlabošanu, t.sk. nodrošinot labāku nozares tiesisko regulējumu un atbalstu gan tūrisma komersantiem, gan produktu patērētājiem;
- veicināt konkurētspējīgu tūrisma produktu attīstību, atbalstot jaunu, inovatīvu, ar augstāku pievienoto vērtību tūrisma produktu izstrādi, t.sk. attīstot infrastruktūru tūrisma izaugsmei, veicinot reģionālo tūrisma puduru veidošanos un Latvijas tūrisma produkta iekļaušanu kopējā Baltijas jūras reģiona valstu tūrisma piedāvājumā.

Turpmāk tūrisma produktu attīstībai ir jābalstās uz septiņām pamatvērtībām – kvalitāte, ilgtspēja (t.sk. videi draudzīgo tehnoloģiju un pieeju ieviešana), individualizācija, augsta pievienotā vērtība, sadarbība, tūristu iesaiste/pieredzes gušana un sadarbība konkurētspējas nodrošināšanai.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, aktīvi darbojas Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvjus no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, reklāmas nozares, kā arī Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

6.13. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules tūrisma organizācijas sniegtajiem datiem starptautisko tūristu skaits 2014. gadā sasniedzis 1,133 miljardus, kas salīdzinājumā ar 2013. gadu ir par 4,3% jeb 46 milj. ceļotāju vairāk. Reģionu vērtējumā vislabākos rezultātus uzrādījušas Amerika (+8%), savukārt pārējiem reģioniem pieaugums ir mērenāks: Āzijā un Okeānijā +5%, Tuvajiem Austrumiem +5% un Āfrikai +2%. Eiropā pieaugums bijis 3%, taču to lielā mērā sekmējis ceļotāju skaita pieaugums Vidusjūras valstīs un Ziemeļeiropā (+7%). Būtiski atzīmēt, ka jau piekto gadu pēc kārtas kopš finanšu krīzes ikgadējais pieaugums tūrisma nozarē pārsniedz ilgtermiņa prognozes (+3,3% gadā). ANO Pasaules tūrisma organizācijas prognozes liecina, ka arī 2015. gadā nozares ikgadējais pieaugums būs vērtējams no 3 līdz 4 procentiem.

Kā liecina CSP dati par viesniņu un citu tūristu mītnu darbību, 2015. gada trīs ceturkšņos Latvijas tūristu mītnēs apkalpoti 1,72 milj. viesu, no kuriem 1,19 milj. ir ārvalstu tūristi. 2015. gada deviņos mēnešos novērots tūristu skaita pieaugums par 2,6%, salīdzinot ar tādu pašu periodu 2014. gadā, turklāt ārvalstu tūristu skaita ziņā vērojams 3,4% liels pieaugums. Kopumā ārvalstu un Latvijas tūristi naktsmītnēs pavadījuši 3,3 milj. nakšu, tomēr samazinājies pavadīto nakšu skaits – par 1,9%, salīdzinot ar 2014. gada deviņiem mēnešiem.

Vērtējot ienākošā tūrisma struktūru sadalījumā pa valstīm, 2015. gada trīs ceturkšņos Latviju par savu vairākdienu ceļojuma galamērķi visvairāk izvēlējās tūristi no Krievijas (13,5%), Vācijas (12,8%), Lietuvas (9,8%), Igaunijas (8,9%), Somijas (5,8%), Norvēģijas (4,8%), Zviedrijas (4,7%) kas, kopsummā veidojot 60% no visiem ārvalstu ceļotājiem, saskan ar Latvijas tūrisma mārketinga stratēģijā 2010.-2015. gadam definētajiem augsti prioritārajiem un prioritārajiem tirgiem. Analizējot ienākošo tūristu skaita pieaugumu pa valstīm, nepieciešams norādīt uz Krievijas Federācijas ekonomisko sankciju ietekmi uz tūrisma nozari – ienākošo tūristu skaits no Krievijas 2015. gada deviņos mēnešos samazinājies par 33%, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. 2014. gadā tūristu no Krievijas īpatsvars kopējā ienākošo ārvalstu tūristu skaitā veidoja 20,9%, 2015. gada trīs ceturkšņos tas sastādīja vien 13,5%. Vērtējot ienākošā tūrisma dinamiku no citiem augsti prioritārajiem tirgiem, jāatzīmē tūristu skaita pieaugums no kaimiņvalstīm – Lietuvas (23%) un Igaunijas (17%), kā arī vidēji Norvēģijas, Zviedrijas un Somijas (11%), kas attiecīgajā periodā kompensējis tūristu skaita kritumu no Krievijas Federācijas.

Analizējot gultasvietu noslogojuma datus, kas raksturo viesniņu pieprasījumu, vērojamas būtiskas sezonālās svārstības, kas atsevišķos mēnešos pārsniedz 2 reizes. Visaugstākais viesniņu numuru noslogojums 2015. gada deviņos mēnešos novērots jūlijā Latvijas viesnīcās kopumā – 55,6%, augustā Rīgā – 66,8 procenti.

Tūrisma pakalpojumu eksports Latvijā 2014. gadā pieauga par 4,4% un 2014. gadā veidoja 935,7 milj. eiro. Saskaņā ar Latvijas Bankas datiem par 14,7% palielinājās ārvalstu ceļotāju izdevumi atpūtas un citiem personiskajiem braucieniem Latvijā, turpretī darījumu braucienu izdevumi samazinājās par 3,1%. 2014. gadā ceļotāju bilance saglabājās pozitīva, un tās saldo bija 182,5 milj. eiro. Ceļotāju bilance Latvijā ir pozitīva kopš 2011. gada, kad bilances saldo bija tikai 3,6 milj. eiro.

Tūrisma nozarē 2014. gadā kopumā nodarbināti vairāk nekā 74,8 tūkst. iedzīvotāju, kas sastāda 8,4% no kopējās nodarbinātības dažādos pakalpojumu sektoros Latvijā – transporta sektorā (20 tūkst.), restorānu nozarē (23,6 tūkst.), viesniņu sektorā (10,3 tūkst.), kultūras, sporta un rekreācijas sektorā (22,3 tūkst.), kā arī tūrisma aģentūrās (2,8 tūkst.).

Atbalsta pasākumi

2015. gadā TAVA galvenās prioritātes saistītas ar vienotas tūrisma informācijas sistēmas sekmēšanu, Latvijas tūrisma tēla atpazīstamības veicināšanu un Latvijas kā tūrisma galamērķa popularizēšanu, mārketinga pētījumu veikšanu vietējā un starptautiskajā tūrisma tirgū, tūrisma pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, kā arī vietējā tūrisma attīstību un starptautiskās sadarbības īstenošanu.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzēts ikgadējais valsts budžeta līdzfinansējums ERAF darbības programmas *Arējo tirgu apgušana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* īstenošanai. Apakšaktivitātes ietvaros tiek atbalstītas šādas darbības:

- nacionālo studiju organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs.

2015. gada deviņos mēnešos TAVA ir nodrošinājusi Latvijas nacionālā stenda daļību 11 starptautiskās tūrisma izstādēs, organizējusi 18 Latvijas tūrisma prezentācijas pasākumus, piedalījusies 27 ārvalstu specializēto tūrisma veicināšanas pasākumos, organizējusi preses konferences un darbseminārus prioritārajos tūrisma tirgos, īstenojusi Latvijas kultūras tūrisma kampaņu 8 valstīs, kā arī nodrošinājusi 34 ārvalstu mediju un tūroperatoru vizītes Latvijā. Īstenojot reklāmas kampaņas 8 prioritārajos mērķa tirgos (Vācija, Somija, Zviedrija, Norvēģija,

Lielbritānija, Igaunija, Lietuva, Krievija) sasniegts 3 miljardu kopējais kontaktu skaits.

Tāpat TAVA darbība pārskata periodā nozīmīgāk nekā citus gadus bijusi saistīta ar tūrisma informatīvo materiālu sagatavošanu, izmantojot tīmekļa resursus – oficiālo tūrisma portālu *www.latvia.travel*, sociālā tīklā Facebook kontu *If you like Latvia, Latvia likes you*, sociālo tīklu Instagram, kā arī izmantojot Google meklētājsistēmu un speciālās ceļojumu interneta vietnes “TripAdvisor”, “Expedia”, “Travellink”. Jauna TAVA darbības iniciatīva mārketinga aktivitātēs saistīta ar sadarbības izveidošanu ar emuāristiem (*blogieriem*), kas, balstoties uz iegūto pieredzi ceļojumu laikā un iepazīstoties ar tūrisma piedāvājumu, savus rakstus izvieto emuāros (blogos), dzīvesstila žurnālos, kā arī sociālajos tīklos ar plašu sekotāju skaitu. Laika posmā no 21. augusta līdz 30. oktobrim sasniegti vairāk nekā 16 milj. impresiju (*opportunities to see*).

Uzsākti vairāki mārketinga pētījumi, kuru dati tiks izmantoti *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģijas 2015.-2020. gadam* izstrādei, kas noteiks darbības prioritātes mārketinga jomā nākamajam darbības periodam.

2015. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finansu līdzekļi un ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projekta EDEN īstenošanai) tūrisma mārketingam veido 3,6 milj. eiro.

6.14. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Lai ieviestu efektīvāku tūrisma nozares pārvaldību, MK 2015. gada 27. oktobra sēdē akceptēja grozījumus *Tūrisma likumā*, kas paredz TAVA pievienošanu LIAA. Tādējādi tiks radīti labvēlīgāki apstākļi Latvijas tūrisma un pakalpojumu attīstībai, vienlaikus sekmējot Latvijas kā tūristu galamērķa nostiprināšanos un konkurētspējas pieaugumu, kā arī efektīvāku cilvēkresursu izmantošanu, stiprinot administratīvās funkcijas.

2013. gada 19. novembrī MK sēdē tika atbalstīts Ekonomikas ministrijas sagatavotais rīkojuma projekts, ar kuru visai Jūrmalas pilsētas administratīvajai teritorijai, izņemot Vārnukroga, Priedaines un Bračciema teritorijas, tiek piešķirts kūrorta statuss.

2015. gada 27. oktobrī MK atbalstīja Ekonomikas ministrijas sagatavoto rīkojuma projektu, ar kuru tiek piešķirts kūrorta statuss Liepājas teritorijai no Tirdzniecības kanāla līdz Pērkones kanālam, ietverot tajā Jūrmalas parku, vēsturisko apbūvi, sporta kompleksu, bērnu rotaļu laukumu, Piejūras slimnīcas teritoriju un veloceļņus.

Lai nodrošinātu „klusēšanas-pieķrišanas” principa (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvai 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū) ietveršanu tūrisma aģentu un operatoru darbības reģistrācijā *Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzē*, 2013. gada 8. februārī spēkā stājās grozījumi MK 2010. gada 13. aprīļa noteikumos *Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību*.

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes 13.06.1990. direktīvas par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patērētājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi TATO datubāzi (<http://tato.em.gov.lv>). 2015. gada 10. novembrī TATO datubāzē ir reģistrēti 698 komersanti, kas sniedz tūrisma aģenta un/vai tūrisma operatora pakalpojumus, no kuriem 447 TATO datubāzē reģistrējušies kā aģenti, bet 251 sniedz tūrisma operatora vai apvienotos (tūrisma aģenta un operatora) pakalpojumus. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, tūrisma komersantu pakalpojumus 2014. gadā izmantoja 684 tūkst. klientu, no kuriem 434 tūkst. bija Latvijas rezidenti.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2015. gadā Latvija turpināja attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā.

TAVA piešķirtais finansējums prioritāri tiek izlietots reklāmas kampaņu un mārketinga aktivitātēm minētajos mērķa tirgos.

XII *Eiropas Tūrisma foruma* laikā 2013. gada 17. oktobrī Viļņā, Lietuvā, parakstīts protokols par grozījumiem *Latvijas Republikas valdības, Igaunijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības nolīgumā* par sadarbību tūrisma jomā, kas uzskatāms par starptautisku apliecinājumu Baltijas valstu sasniegumiem, veidojot reģiona sadarbību tūrisma jomā.

Nolīguma grozījumu mērķis ir veicināt Baltijas valstu integrāciju starptautiskajās tūrisma aktivitātēs. Viens no svarīgākajiem grozījumiem paredz iespēju dibināt kopīgus tūrisma informācijas birojus vai iecelt kopīgus tūrisma pārstāvjus attiecīgajās un trešajās valstīs. Tāpat Nolīguma grozījumi precizē un papildina Līgumslēdzēju pušu sadarbības virzienus, piemēram, paredzot sadarbību Baltijas tūrisma zīmola attīstībā, administratīvā sloga mazināšanā, moderno tehnoloģiju tūrisma attīstībai pielietošanā, dažādu starptautisko palīdzības programmu (piemēram, ES fondu) projektu attīstībā.

Kā nozīmīgs solis starptautiskās sadarbības veicināšanā jāatzīmē fakts, ka 2013. gada oktobrī Latvija ir saņēmusi uzaicinājumu pievienoties OECD Tūrisma komitejai. Atbildīgās Latvijas tūrisma institūcijas nākotnē sagaida kopīgs darbs ar pārējām OECD dalībvalstīm, attīstot vietējā un starptautiskā tūrisma perspektīvas, kā arī popularizējot ilgtspējīgu tūrisma izaugsmi.

2015. gadā Baltijas valstu nacionālās tūrisma organizācijas sadarbojas kopīgu mārketinga aktivitāšu īstenošanā tālajos tirgos (Japānā, ASV, Ķīnā), kā arī īsteno citus sadarbības pasākumus – organizē starptautisko darbsemināru tūrisma profesionāļiem *Baltic Connecting 2015*, žurnālistu un tūroperatoru vizītes, izdod Baltijas tūrisma informācijas materiālus, rīko Baltijas valstu tūrisma prezentācijas un preses konferences.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu pārstāvēniecība tūrisma jomā pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās EK Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir aktīvs biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu. 2015. gada aprīlī Rīgā tika organizēta Eiropas Ceļojumu komisijas kopsapulce, kurā piedalījās Eiropas nacionālo tūrisma organizāciju un ANO Pasaules tūrisma organizācijas pārstāvji.

Tūrisma attīstības valsts aģentūra 2015. gadā turpina īstenot divus EK finansētus projektus. Projektu *Eiropas izcilākie tūrisma galamērķi – EDEN* sadarbībā ar Lietuvas valsts tūrisma departamentu, kā arī projektu *Dzelzs priekšskara maršruts – Euro Velo 13 (The Iron Curtain Trail – Euro Velo 13)*, kura mērķis ir veicināt Euro Velo 13 maršruta attīstību valstīs, kurās tas vēl nav pilnībā izveidots, izstrādāt tūrisma produktus velotūristiem, lai veicinātu tūristu plūsmu pa šo maršrutu. Lai sasniegtu projekta mērķus, projekta vadošais partneris un Euro Velo maršruta koordinators Eiropā – Eiropas Riteņbraucēju federācija, izvērtējot esošo situāciju un maršruta attīstību katrā no valstīm, kā partnerus piesaistījis nacionālā un reģionālā līmeņa tūrisma organizācijas, tūroperatorus un izglītības iestāžu pārstāvjus, pavisam 13 organizācijas no 8 valstīm.

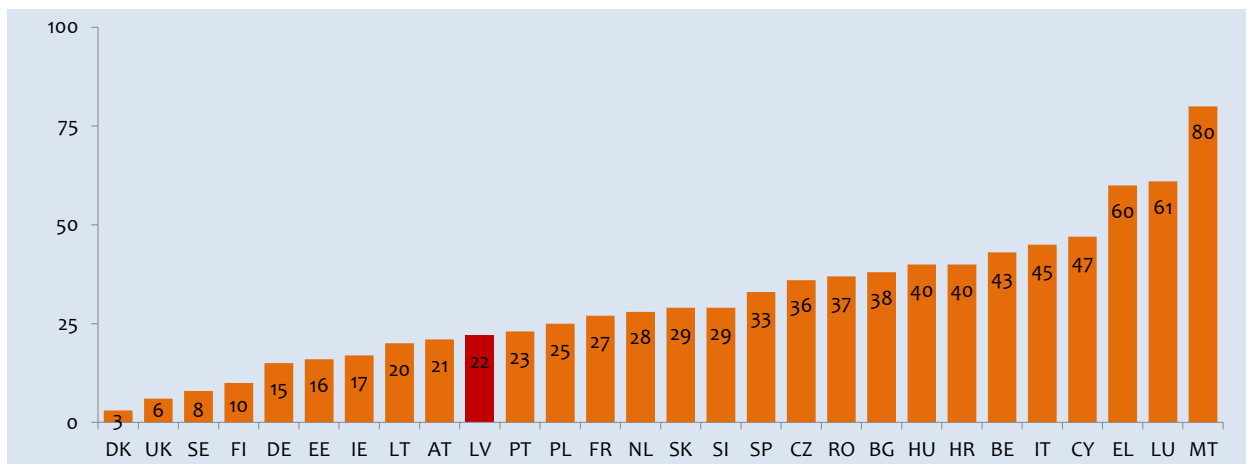
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek izzināts

uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.10. attēls

Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2016*
(uzņēmējdarbības vide kopumā)

Pasaules Bankas *Doing Business 2016* pētījumā, kura atskaites periods ir no 2014. gada 2. jūnija līdz 2015. gada 1. jūnijam, 189 valstu konkurencē Latvija ierindota augstajā 22. vietā. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 10. vietā ES dalībvalstu vidū.

6.7. tabula

Latvijas salīdzinošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā <i>Doing Business 2015-2016</i>			
	2015	2016	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	36	27	+9
Būvniecības atļaujas	24	30	-6
Elektroenerģijas pieslēgumi	62	65	-3
Nekustamā īpašuma reģistrācija	30	23	+7
Kredītu reģistrs	17	19	-2
Investoru (mazākuma) tiesību aizsardzība	46	49	-3
Nodokļu maksāšana	24	27	-3
Pārrobežu tirdzniecība	22	22	0
Līgumsaistību izpilde	35	25	+10
Uzņēmējdarbības izbeigšana	39	43	-4

Jāatzīmē, ka arī *Doing Business 2016* rādītājos notikušas metodikas izmaiņas, novērtējumā iekļauti rādītāji, kuri līdz šim mērīti savādāk, līdz ar to veikta arī *Doing Business 2015* datu pārrēķināšana pēc jaunās metodikas un attiecīgi mainīts Latvijas novērtējums.

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tiek īstenoti kopš 1999. gada, Ekonomikas ministrija, iesaistoties plašam nozaru ministriju un uzņēmēju pārstāvošo organizāciju lokam, sagatavo *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu*, kas katru gadu tiek atjaunots un apstiprināts valdībā.

Ar MK 2014. gada 28. novembra rīkojumu tika apstiprināts *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2014.-2015. gadam*, lai nodrošinātu vienkāršus un kvalitatīvus pakalpojumus uzņēmējdarbībā: vairāk e-pakalpojumu, un ar MK 2015. gada 19. maija rīkojumu ir apstiprināti grozījumi *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānam 2014.-2015. gadam*, kas paredz 87 uzdevumus. Uz 2015. gada 1. decembri izpildīti 28 uzdevumi – no tiem galvenie:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā** – ar 2015. gada 1. jūniju mikrouzņēmumu nodokļa maksātājam, reģistrējot uzņēmumu UR, tā darbinieki vienlaicīgi tiek reģistrēti VID *Elektroniskās deklarēšanas sistēmā*, līdz ar to vairs nevajag VID sniegt atsevišķi ziņas par darba ņēmēja statusa iegūšanu. Tāpat ar 2016. gada 1. janvāri stāsies spēkā *Noteikumi par nodokļu maksātāju un nodokļu maksātāju struktūrvienību reģistrāciju Valsts ieņēmumu dienestā*, kas vairs neparedz nodokļu maksātāju reģistrācijas un nodokļu maksātāju struktūrvienību reģistrācijas apliecību izsniegšanu papīra formā, bet vienlaikus nosaka informācijas publicēšanu *Publiskojamās informācijas datu bāzes* sistēmā divu darba dienu

- laikā no lēmuma par reģistrēšanu pieņemšanas datuma;
- **būvniecības jomā** – 2015. gada 29. septembrī pabeigta *Būvniecības informācijas sistēmas* izstrāde un uzsākta e-pakalpojuma (būvniecības ieceres izskatīšana, būvatļaujas izsniegšana, vienkāršotas rekonstrukcijas vai renovācijas saskaņošana, būves nodošana ekspluatācijā) konfigurācija par sistēmas lietošanu. Plānots, ka līdz 2015. gada beigām sistēmā būs pieejama informācija par tām būvvaldēm, kuras uzsākušas lietot *Būvniecības informācijas sistēmu* (uz 2015. gada 1. decembri ir noslēgti līgumi ar 51 pašvaldību). Tāpat ar 2014. gada 1. oktobri ir izveidots Būvniecības valsts kontroles birojs un uzsākta publisko ēku ekspluatācijas uzraudzība, savukārt ar 2015. gada 1. jūliju uzsākta būvdarbu kontrole un pieņemšana ekspluatācijā, bet ar 2016. gada 1. janvāri plānots uzsākt būvspeciālistu uzraudzību ekspertīzes jomā;
 - **nekustamā īpašuma reģistrēšanās jomā** – ar 2015. gadu ieviesta elektroniskā nekustamā īpašuma reģistrēšana. 2014. gada 29. novembrī stājās spēkā grozījumi *Zemesgrāmatu likumā*, kas nosaka personu loku, kurām ir jāparaksta nostiprinājuma līgumi elektroniski, tos iesniedzot zemesgrāmatā, izmantojot tam speciāli izstrādātu formu vietnē www.zemesgramata.lv. Vienlaikus izveidota elektroniskā arhīva funkcionalitāte, kuras ietvaros zemesgrāmatu nodaļu tiesniešiem un darbiniekiem ir nodrošināta piekļuve ieskenētiem nostiprinājuma līgumiem un tiem pievienotajiem dokumentiem, atvieglējot dokumentu apriti un nodrošinot ātrāku un efektīvāku īpašumtiesību reģistrācijas procesu;
 - **nodokļu un grāmatvedības jomā** – ar 2016. gada 1. janvāri stāsies spēkā jauns *Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums*, lai pārņemtu *2013/34/ES direktīvu*. Tāpat tiks turpināta nodokļu maksājumu ieviešana pēc FIFO metodes un viena konta ieviešana visiem nodokļu maksājumiem. Līdz 2016. gada 1. janvārim plānots MK apstiprināt ERAF projekta *Nodokļu informācijas pakalpojumu modernizācija* koncepciju, līdz 2016. gada 1. martam plānots iesniegt ERAF projekta pieteikumu VARAM un līdz 2016. gada 1. jūnijam plānots parakstīt ERAF projekta īstenošanas līgumu – uzdevuma pilnīga izpilde paredzēta līdz 2021. gadam (paredz VID sistēmas izmaiņas, kā arī būs nepieciešami grozījumi normatīvajos aktos);
 - **pārrobežu tirdzniecības jomā** – 2015. gada 12. maijā ir apstiprināti MK noteikumi *Kartība, kādā alkoholiskos dzērienus un tabakas izstrādājumus marķē ar akcīzes nodokļa markām*, kas paredz vienkāršot alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu akcīzes nodokļa marku pasūtīšanas, saņemšanas un informācijas sniegšanas par akcīzes nodokļa marku apriti nosacījumus. MK noteikumi stājās spēkā ar 2015. gada 1. jūniju;
 - **ligumsaistību izpildes jomā** – ar 2015. gada 1. janvāri stājies spēkā *Šķirējtiesu likums*, kas nosaka šķirējtiesu izveidošanas kārtību un darbības pamatprincipus, lai nodrošinātu civiltiesisku strīdu efektīvu un taisnīgu izšķiršanu šķirējtiesā. Ar 2015. gada 1. janvāri fiziskai personai nodrošināta iespēja portālā www.tiesas.lv sekot līdzi tiesvedības gaitas datiem lietās, kur pārstāvamā juridiskā persona ir lietas dalībnieks. Tāpat ar 2015. gada 2. jūliju stājušies spēkā grozījumi *Civilprocesa likumā*, kas paredz ieviest vienotu elektronisko izsoļu modeli spriedumu izpildes un maksātnespējas procesā. Pieņemtie grozījumi likumā paredz nostiprināt Elektronisko izsoļu portāla izveidošanas un darbības tiesisko pamatu, kā arī noteikt regulējumu elektroniskā vidē organizētu izsoļu norisei, pilnībā atsakoties no nekustamo īpašumu izsoļu organizēšanas klātienē, mainot izsoles norises kārtību no izsoles klātienē uz izsoli elektroniskā vidē. Elektroniskas formas izsoles spriedumu izpildes procesā ir ieviestas no šī gada 1. jūlija un maksātnespējas procesā tiks ieviestas no 2016. gada 1. janvāra;
 - **uzņēmējdarbības izbeigšanas jomā** – ar 2015. gada 1. martu stājušies spēkā grozījumi *Maksātnespējas likumā*, kas paredz tiesiskā regulējuma pilnveidošanu, lai novērstu praksē konstatētās problēmas, kas saistītas ar *Maksātnespējas likuma* piemērošanu. Grozījumi cita starpā paredz nodrošināt, ka tiek stiprināta kreditora un parādnieka tiesību aizsardzība;
 - **“klusēšanas-pieķiršanas” pakalpojumu jomā** – līdz 2017. gadam paredzēts ieviest “klusēšanas-pieķiršanas” principu papildus 17 valsts pārvaldes iestāžu pakalpojumiem, piemēram, tiesu ekspertu sertifikācijā un resertifikācijā, sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sertifikāta izsniegšanā, veterinārmedicīniskā pakalpojuma sniedzēja reģistrācijā, dzīvnieku kapsētu darbībā.
- Šobrīd Ekonomikas ministrija ir uzsākusi jaunā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2016.-2017. gadam* izstrādi virzīšanai apstiprināšanai valdībā. *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* izstrādē tiek iesaistīti gan nozaru ministriju un to padotībā esošo iestāžu pārstāvji, gan sadarbības partneri no LDDK, LTRK, kā arī tiek ņemtas vērā Ārvalstu investoru padomes Latvijā sniegtās rekomendācijas.
- Informācija par *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* īstenošanas gaitu pieejama Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/uznemejdarbiba_s_vide/uznemejdarbības_vides_uzlabosana/.

6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem ir

nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.15. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2014. gada provizoriskiem datiem Latvijā bija 98863 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercsabiedrības (neskaitot zemnieku, zvejnieku saimniecības un pašnodarbinātās personas, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,6% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 89,6%, mazie uzņēmumi – 8,9%, vidējie uzņēmumi – 1,5%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību (tai skaitā zemnieku, zvejnieku saimniecību un pašnodarbināto personu, kuras veic saimniecisko darbību) skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 83 – 2014. gadā.

Tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2014. gadā 55 502 (28 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2014. gadā 10 367 (5 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analoģisku praksi, Latvijā 2013. gadā bija 83 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar UR statistiku 2015. gada vienpadsmit mēnešos tika reģistrēti 13 874 subjekti, bet izslēgti 9058 subjekti. 2014. gadā UR vestajos reģistros reģistrēti 16 404 subjekti un izslēgti 6 664 subjekti.

MVU definīcija

EK Regulas Nr. 800/2008 1. pielikumā noteiktā MVU definīcija:

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikro uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumi

MK 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikumā* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA) var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu (sākot no 1 eiro). Tāpat tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar UR datiem uz 2015. gada 1. decembri reģistrētas 7,4 tūkst. SIA ar samazinātu pamatkapitālu, kas ir 64% no kopējā reģistrēto SIA skaita.

Vienlaikus jāatzīmē, ka ik gadu strauji krīt uzņēmējdarbības uzsākšanas aktivitāte. UR dati liecina, ka kopš 2012. gada ik gadu tiek dibināts par 1000 uzņēmumiem mazāk (2012. gadā – 18 574, bet 2015. gada vienpadsmit mēnešos vien 13 899), turklāt

strauji palielinās to uzņēmumu skaits, kas izbeidz savu darbību – ik gadu par 2000 uzņēmumu (2012. gadā 4442 uzņēmumi, bet 2015. gada vienpadsmit mēnešos – jau 9092 uzņēmumi).

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt patentmaksu, kas ir galīgs nodokļa maksājums par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārsvarā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. No 2010. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 1. novembrim VID ir reģistrēti 19 262 patentmaksas maksātāji. Attiecīgajā laika periodā vidējais patentmaksas maksātāju skaits mēnesī ir 485. Aktuālo patentmaksas maksātāju skaits 2015. gada 1. novembrī bija 1398. Galvenokārt kā patentmaksas maksātāji izvēlas reģistrēties šādu profesiju pārstāvji: fotogrāfi, frizieri, aukles un nagu kopšanas speciālisti.

2010. gada 1. septembrī stājās spēkā *Mikrouzņēmumu nodokļa likums*, kas paredz iespēju juridiskām un fiziskām personām iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu, ja atbilst noteiktiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 100 tūkst. eiro

kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem) un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. Laikā periodā no 2010. gada 1. septembra līdz 2015. gada 1. novembrim kopumā bija reģistrēti 46 764 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji, kuri 2015. gada trīs ceturkšņos vidēji nodarbina 87,4 tūkst. darbinieku. Šiem mikrouzņēmumiem ir atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas 4 reizes gadā).

Jāatzīmē, ka pēdējos gados ir veiktas būtiskas izmaiņas *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*.

2015. gadā divas reizes pieņemti grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, kas paredz mainīt mikrouzņēmumu nodokļa režīma darbības koncepciju.

2015. gada 13. maijā stājās spēkā grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, kas paredzēja 2015. gadā un turpmāk saglabāt mikrouzņēmumu nodokļa likmi 9% apmērā mikrouzņēmumiem tā pirmajos trīs darbības gados mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusā, bet ar ceturto darbības gadu mikrouzņēmumu nodokļa likme mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem ar apgrozījumu virs 7000 eiro palielināt līdz 12%, tādējādi risinot jautājumu par darbinieku sociālo garantiju līmeni.

Papildus 2015. gada 13. maijā pieņemtās izmaiņas *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* uzdeva MK noteikt nozares, kurās mikrouzņēmumi nevarēs iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu. MK 2015. gada 22. septembrī pieņēma Finanšu ministrijas virzītos noteikumus *Nozares, kurās nepiemēro mikrouzņēmumu nodokļa režīmu*, kurā noteiktas 37 nozares, kurās, veicot saimniecisko darbību, mikrouzņēmums nav tiesīgs kļūt par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju. Tika paredzēts, ka plānotie noteikumi stāsies spēkā ar 2016. gada 1. janvāri.

Vienlaikus, ņemot vērā noteikumu plašo nozaru tvērumu, MK 2015. gada 22. septembra sēdē uzdeva Finanšu ministrijai kopīgi ar Ekonomikas ministriju un uzņēmējus pārstāvošām nozaru asociācijām turpināt diskusiju par nozarēm, kurās nepiemēro mikrouzņēmumu nodokļa režīmu, un, ja nepieciešams, finanšu ministram iesniegt izskatīšanai MK attiecīgus grozījumus noteikumos.

Ekonomikas ministrija, apzinot 16 nozaru uzņēmumus pārstāvošo organizāciju viedokļus un secinot, ka ir ar uzņēmējiem vienisprātis, ka šāds plašs nozaru tvērums konceptuāli nav atbalstāms, iesniedza priekšlikumu grozījumiem līdz ar 2016. gada budžeta likumprojektu paketē iesniegtajam likumprojektam *Grozījumi Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* atlikt nozaru ierobežošanu līdz 2017. gada 1. janvārim, ņemot vērā nepieciešamību panākt kompromisu šajā jautājumā. Saeimā minētais priekšlikums ir apstiprināts un lēmums atlikt par gadu.

Ņemot vērā joprojām aktuālo jautājumu, kas saistīts ar mikrouzņēmumos strādājošo darbinieku zemo sociālo garantiju līmeni, līdz ar 2016. gada budžeta likumprojektu paketi ir veikti grozījumi likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*, kas paredz minimālā VSAOI modeļa ieviešanu ar 2016. gada 1. janvāri. Minimālā VSAOI modeļa ieviešanas mērķis ir noteikt, ka visi mikrouzņēmuma darbinieki ir sociāli apdrošināmi, un triju gadu laikā sasniegt sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu apmēru, kas atbilst darba devēja un darba ņēmēja iemaksu summai, kura aprēķināta no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas, t.i., 122 eiro mēnesī (2015. gadā).

Praksē tas nozīmē, ka uzņēmēji par saviem darbiniekiem veiks VSAOI:

- 2016. gadā – nemainīgas iemaksas, (sagatavošanās periods minimālā VSAOI modeļa ieviešanai);
- 2017. gadā – 75% no minimālās algas (92 eiro mēnesī);
- 2018. gadā – 100% no minimālās algas (122 eiro mēnesī).

Jāņem vērā, ka minētais modelis attiecas ne tikai uz mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem, bet arī uz visiem uzņēmējiem, kas veic saimniecisko darbību un maksā nodokļus vispārīgajā režīmā.

Līdz ar pieņemto lēmumu par minimālā VSAOI modeļa ieviešanu veikti grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, kas turpmāk paredz noteikt mikrouzņēmumu nodokļa likmi 5% (pirmos trīs gadus) un 8% apmērā, izņemot VSAOI daļu (tā veidoja 65% no kopējā mikrouzņēmumu nodokļa).

Ņemot vērā esošo situāciju ar mikrouzņēmumu nodokļa režīma izmaiņām un līdz šim praksē īstenotajiem pasākumiem nodokļa optimizācijas shēmu novēršanai un grozījumiem *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* šī režīma sakārtošanai, MK ir pieņemts lēmums par nepieciešamību konceptuāli pārskatīt esošo nodokļa režīmu uzņēmējdarbības uzsācējiem un mazās uzņēmējdarbības veicējiem.

MK 2015. gada 22. septembra sēdē Ekonomikas ministrijai tika uzdots sadarbībā ar Finanšu ministriju un uzņēmējus pārstāvošām organizācijām izstrādāt un ekonomikas ministram līdz 2016. gada 1. septembrim iesniegt izskatīšanai MK likumprojektu par speciāla vienkāršota nodokļu režīma ieviešanu uzņēmējdarbības uzsācējiem to sākotnējās darbības posmā un grozījumus normatīvajos aktos par specializēta vienkāršota nodokļu režīma ieviešanu maziem un mikro uzņēmumiem ar mazu ikgadēju apgrozījumu, paredzot vienkāršotu grāmatvedības uzskaiti, deklarāciju iesniegšanu un nodokļu nomaksu. Paredzēts, ka minētais regulējums aizstās mikrouzņēmumu nodokļa regulējumu un būs piemērojams ar 2017. gada 1. janvāri.

6.16. ielikums**ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam****Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai**

EK 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot domā par mazajiem vispirms principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot MVU attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus. Līdz šim ES un dalībvalstu līmenī īstenotas dažādas aktivitātes, kas ievēro Mazās uzņēmējdarbības aktā noteiktās vadlīnijas.

2014. gada 8. septembrī EK uzsāka publisko konsultāciju, lai apkopotu dalībvalstu un uzņēmēju pārstāvošo organizāciju viedokļus un idejas, kā *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības akts* būtu jāpārskata, turpinot Eiropas atbalsta politiku MVU 2015.-2020. gadā. Konsultācijas pamatā ir izpētes darbs, ko veicis MVU sūtņu tikls, un tajā ņemtas vērā politikās debātes par turpmāko MVU politiku, kas 2013. gada septembrī risinājās Konkurētspējas ministru Padomē. Mazās uzņēmējdarbības akta četras galvenās ievirzes – atvieglot MVU pieeju finansējumam un tirgiem, mazināt administratīvo slogu un veicināt uzņēmējdarbību – ir prioritātes arī nākamajos gados. Papildus pēc MVU sūtņu ierosinājuma ir rosināta vēl piektā prioritāte: novērst kvalificēta darbaspēka trūkumu.

Publiskā konsultācija par *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības aktu* noslēgusies 2014. gada 15. decembrī. 2015. gada 2. martā ES Konkurētspējas padomē EK sniedza ieskatu par Mazās uzņēmējdarbības akta publiskās konsultācijas rezultātiem, uzsverot, ka konsultācija ir bijusi ar augstu atsaucības līmeni, saņemtas apmēram 1800 respondentu atbildes, no kurām vairāk nekā 60% ir bijuši uzņēmumi. Respondenti kā svarīgus MVU atbalsta pilārus ir atzinuši: administratīvā sloga samazināšanu, piekļuvi tirgiem, pieeju finansējumam, prasmes un iemaņas, kā arī atbalstu inovācijai.

Ņemot vērā konsultāciju rezultātus, Eiropas MVU sūtņi, tiekoties MVU Asamblejas 2015. laikā Luksemburgā, vienojās, ka ir nepieciešams izstrādāt darbības plānu, kas paredz noteikt konkrētus uzņēmējdarbības pilnveidošanas pasākumus ES institūcijām un dalībvalstīm, lai stiprinātu *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības aktā* noteiktās vadlīnijas un prioritātes.

Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa

Lai īstenotu *Mazās Uzņēmējdarbības Aktā Eiropai* noteikto mērķu īstenošanu, 2015. gadā EK organizēja gadskārtējo Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par ES, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, tādējādi popularizējot uzņēmējdarbību un izrādāt atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā. Laikā no 2015. gada 18.-20. novembrim Luksemburgā notika **MVU Asambleja – nozīmīgākais Eiropas MVU nedēļas 2015 notikums**. Asamblejas ietvaros norisinājās dažādas diskusijas, darba grupas un ideju apmaiņas starp publisko un privāto sektoru, lai kopīgi apzinātu MVU uzņēmējdarbības situāciju un izaicinājumus Eiropā, kā arī vienotos par turpmāk nepieciešamo rīcību MVU labvēlīgas politikas veidošanai. **MVU Asamblejas ietvaros notika Eiropas Uzņēmējdarbības veicināšanas balvu konkursa 2015 noslēguma ceremonija**, apliecinot augstāko atzinību par to radīto pievienoto vērtību Eiropas tautsaimniecībai, izceļot labākos piemērus, kā stiprināt uzņēmējdarbības garu un uz uzņēmējdarbību vērstu domāšanu, kas ir pamats Eiropas labklājībai un konkurētspējai. Šogad konkursā kopumā tika iesniegti 52 projekti no ES valstīm, Islandes, Norvēģijas, Serbijas un Turcijas. **Eiropas Žūrijas atzinību balvu kategorijā Atbalsts uzņēmējdarbības internacionalizēšanai ir guvis Latvijas pieteiktais TechHub Rīga projekts.**

Atšķirībā no citiem gadiem šogad MVU Asamblejā īpaša uzmanība tika pievērsta uzņēmēju stāstiem, kas vērsti uz Eiropas nākotni – Ideas from Europe. Starp 28 Eiropas dalībvalstu runātājiem piedalījās arī AirDog pārstāvis Jānis Spoģis no Latvijas.

MVU nedēļas 2015 Latvijā ietvaros no oktobra līdz decembrim ir organizēti 10 pasākumi. Minēto pasākumu ietvaros Latvijā tika organizēti forumi *Atbalsts uzņēmējiem*, lai sniegtu informāciju par atbalsta iespējām uzņēmējdarbības uzsācējiem un uzņēmējiem ar pieredzi, par piedāvāto pakalpojumu iespējām uzņēmējiem, t.sk. pasākumiem, kas vērsti uz investīciju un eksporta veicināšanu. Forumi *Atbalsts uzņēmējiem* tika organizēti Valmierā, Balvos, Bauskā, Liepājā, Jēkabpilī, Madonā, Talsos un Rīgā. Savukārt, lai sniegtu praktisku informāciju par uzņēmējdarbības tendencēm, iespējām paplašināt klientu loku, kā uzrunāt potenciālos partnerus un kā saredzēt jaunas biznesa iespējas, tika organizēta *Mazā biznesa diena*.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem, LIAA īsteno ERAF līdzfinansētu projektu ***Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā***.

Kopumā no 2009. gada līdz 2014. gadam 10 Latvijas biznesa inkubatoros – Latvijas reģionos un radošo nozaru biznesa inkubatorā Rīgā – inkubācijas pakalpojumus saņēma 603 mikro, mazie un vidējie komersanti. Minētie komersanti nodrošināja (saglabāja) 1364 darba vietas. Biznesa inkubatoru sniegto atbalsta pakalpojumu nodrošināšanai programmas ietvaros līdz 2014. gada beigām izlietoti 22,1 milj. eiro. Programmas ietvaros kopējais pieejamais finansējums ir 28,6 milj. eiro (t.sk. 24,4 milj. eiro ERAF finansējums).

Lai apgūtu visu projektā pieejamo finansējumu, LIAA 2014. gada 2. septembrī ir izsludinājis iepirkumu par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu (kopējā līgumcena – 4 milj. eiro, līgumu izpildes termiņš – līdz 2015. gada 31. oktobrim). Piedāvājumus LIAA pieņēma līdz 2014. gada 11. decembrim. Līdz 2015. gada 22. maijam ir noslēgti 7 līgumi:

- ar biedrību „Latgales aparātubūves tehnoloģiskais centrs” par jaunu komersantu veidošanās un attīstības veicināšanu Latgales plānošanas reģionā 2 (Rēzeknē, Viļānu novadā, Rēzeknes novadā, Ludzas novadā, Zilupes novadā, Ciblas novadā, Kārsavas novadā, Rugāju novadā, Balvu novadā, Viļakas novadā);
- ar pilnsabiedrību „Rīgas Reģiona biznesa attīstības inkubators” par jaunu komersantu veidošanās un attīstības veicināšanu Rīgas plānošanas reģionā (Ogres un Tukuma novadā);

- ar SIA „B-CAP” par jaunu komersantu veidošanos un attīstību Kurzemes plānošanas reģionā 1 (Ventspils, Ventspils novads, Dundagas novads, Rojas novads, Talsu novads, Mērsraga novads);
- ar SIA „Kurzemes Biznesa inkubators” par jaunu komersantu veidošanos un attīstību Kurzemes plānošanas reģionā 2 (Liepāja, Kuldīgas novads, Saldus novads);
- ar SIA „HUB Riga” par jaunu komersantu veidošanos un attīstību radošo biznesa industriju nozaru biznesa inkubatorā Rīgā;
- ar Rīgas Tehnisko universitāti par jaunu komersantu veidošanos un attīstību Vidzemes plānošanas reģionā 2 (Cēsu novads un Madonas novads);
- ar SIA „Energ Consult” par jaunu komersantu veidošanos un attīstību Zemgales plānošanas reģionā 2 (Jelgavas novads un Dobeles novads).

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Pēc reorganizācijas ar 2015. gada 15. aprīli trīs institūcijas, kas sniedza atbalstu finanšu instrumentu

programmās – „Latvijas attīstības finanšu institūcija Altum” „Latvijas Garantiju aģentūra” un „Lauku attīstības fonds – ir apvienotas vienotā finanšu institūcijā AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” (turpmāk – *Altum*), kas nodrošina 2007.-2013. gada plānošanas perioda un 2014.-2020. gada plānošanas perioda finanšu instrumentu atbalsta programmu īstenošanu.

2007.-2009. gadā tika uzsākta ***Aizdevumu komersantu konkurētspējas uzlabošanai atbalsta programma***. Tās ietvaros tiek sniegti investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi mikro, maziem un vidējiem saimnieciskās darbības veicējiem to attīstībai. 2014. gada beigās atbalsta programma tika paplašināta (Aizdevumu saimnieciskās darbības uzsācējiem un komersantiem konkurētspējas uzlabošanai atbalsta programma), nodrošinot pieejamību arī aizdevumiem uzņēmējdarbības uzsākšanai un mikroaizdevumiem. Atbalsta programmā kopš tās darbības sākuma līdz 2015. gada 31. oktobrim ir noslēgti 463 aizdevumi par kopējo finansējumu 87,5 milj. eiro apmērā (tostarp *Altum* finansējums), tajā skaitā 111 mikroaizdevumi par kopējo finansējumu 1,5 milj. eiro un 228 aizdevumi uzņēmējdarbības uzsācējiem par kopējo finansējumu 4,2 milj. eiro.

6.17. ielikums

Attīstības finanšu institūcijas izveide

2015. gada 15. aprīlī vienotā finanšu institūcijā AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” ir apvienojušās trīs institūcijas, kas sniedza atbalstu finanšu instrumentu veidā – VAS „Latvijas attīstības finanšu institūcija Altum” (*Altum*), SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) un AS „Lauku attīstības fonds” (LAF).

AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” pārņēma visas minēto institūciju tiesības un saistības.

Līdz ar vienotas institūcijas izveidi pilna spektra valsts atbalsta programmas un finanšu instrumenti – aizdevumi, riska kapitāls, garantijas, atbalsta programmas finanšu instrumentu veidā lauksaimniekiem – ir pieejami saimnieciskās darbības veicējiem to izveidei un attīstībai vienuviet:

- kredītu garantijas;
- eksporta kredītu garantijas;
- mezanīna aizdevumi;
- riska kapitāla investīcijas;
- mikrokredīti;
- aizdevumi uzņēmējdarbības uzsākšanai;
- mikrokredīti;
- izaugsmes aizdevumi;
- konkurētspējas uzlabošanas aizdevumi;
- aizdevumi lauksaimniekiem;
- mājokļu galvojumi;
- kredītu garantijas lauksaimniekiem;
- zemes iegādes aizdevumi.

AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” izveides mērķis ir nodrošināt efektīvu valsts atbalsta finanšu instrumentu īstenošanu un atbalsta sniegšanu saimnieciskās darbības veicējiem vienas institūcijas ietvarā, kā arī realizēt citas valsts deleģētas funkcijas.

2009. gadā tika uzsākta ***Atbalsta pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai programma***, kā ietvaros tika sniegts atbalsts saimnieciskās darbības veicējiem konsultāciju un aizdevumu veidā. Uz atbalstu varēja pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuriem bija vēlme uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Ņemot vērā pieprasījumu pēc šāda veida atbalsta un pieejamā publiskā finansējuma apguvi, jauni aizdevumu līgumi kopš 2015. gada jūlija netika slēgti, atbalsta pieejamības nolūkā turpinot šādu aizdevumu sniegšanu

un finansēšanu ***Aizdevumu saimnieciskās darbības uzsācējiem un komersantiem konkurētspējas uzlabošanai atbalsta programmas*** ietvaros. Kopumā līdz 2015. gada jūnijam programmas ietvaros ir noslēgti 1 358 aizdevumu līgumi par kopējo finansējumu 25,9 milj. eiro. Programma ir sniegusi būtisku ieguldījumu nodarbinātībā – projektu ietvaros ir jaunradītas 2986 darba vietas.

2010. gadā tika uzsākta ***MVU izaugsmes aizdevumu programmas*** īstenošana, nodrošinot pieejamību investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem komersantiem, tajā skaitā kredītlīnijām, kā arī

aizdevumiem lauksaimnieciskās produkcijas ražošanai. Programmas īstenošanai piesaistīti Eiropas Investīciju bankas līdzekļi. Līdz 2015. gada 31. oktobrim ir noslēgti 1308 izaugsmes aizdevumi par kopējo finansējumu 77,5 milj. eiro.

2011. gadā tika apstiprināta un uzsākta **Latvijas un Šveices Mikrokrēdītēšanas programma**, lai veicinātu finansējuma pieejamību mikroaizdevumiem (investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem). Programmas ietvaros līdz 2014. gada augustam tika sniegti arī granti. Līdz 2015. gada 31. oktobrim nodrošināti 1140 aizdevumi par kopējo finansējumu 9,4 milj. eiro.

Lai nodrošinātu saimnieciskās darbības veicējiem pieejamību komercbanku aizdevumiem dzīvotspējīgu projektu īstenošanai situācijās, kad saimnieciskā darbības veicēja rīcībā nav pietiekams nodrošinājums, 2009. gadā tika uzsākta **Komersantu un atbilstošu lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību konkurētspējas uzlabošanas aizdevumu garantiju programma**. Garantijas tiek sniegtas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, faktoringi, kā arī banku garantijas (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas segums nepārsniedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma, un finanšu pakalpojumu garantētā summa nepārsniedz 1,5 milj. eiro. Laika periodā līdz 2015. gada 31. oktobrim kopumā ir izsniegtas 508 aizdevumu garantijas par kopējo finansējumu 143,9 milj. eiro. Aizdevumu garantijas ir sniegušas būtisku ieguldījumu komercbanku aizdevumu pieejamībā – līdz 2015. gada 30. septembrim aizdevumu garantiju rezultātā ir nodrošināta pieejamība komercbanku aizdevumiem vairāk nekā 296 milj. eiro apmērā.

2013. gada maijā tika uzsākta aizdevumu garantiju dzīvojamo māju siltināšanas projektiem īstenošana, lai, kalpojot par papildu nodrošinājumu, sniegtu iespējas saņemt komercbanku aizdevumus šādu projektu realizēšanai. Kopumā programmā ir noslēgti 162 aizdevumu garantiju līgumi ar 112 uzņēmumiem par kopējo finansējumu 26,5 milj. eiro. Garantiju rezultātā ir nodrošināta pieejamība komercbanku aizdevumiem 36,1 milj. eiro apmērā.

Lai sekmētu uz eksportu orientētu uzņēmumu attīstību un nostiprināšanos tirgos, 2009. gadā tika uzsākta **Īstermiņa eksporta kredītu garantiju programma**, nodrošinot eksporta darījumu risku segumu līdz 90% apmērā no atliktā maksājuma apjoma (tā termiņš nevar pārsniegt 2 gadus), bet ne vairāk kā 1 milj. eiro. Laika periodā līdz 2015. gada 31. oktobrim programmā kopumā ir izsniegtas 175 eksporta kredītu garantijas par kopējo finansējumu 15,6 milj. eiro. Programma nodrošina darījumu uz augsta riska tirgiem apdrošināšanu.

Lai nodrošinātu finansējumu stabilu un augošu uzņēmumu, kuru finanšu rādītāji neatbilst komercbanku kredītpolitikai (piemēram, uzņemto saistību pret neto ieņēmumiem attiecība), attīstībai un veicinātu komercbanku finansējuma piesaisti projekta realizēšanai, 2011. gada beigās tika uzsākta **mezanīna aizdevumu programma**, nodrošinot pieejamību investīciju aizdevumiem, un vēlāk – arī apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem un grantiem darījumu strukturēšanas izdevumu finansēšanai. Līdzšinējais mezanīna aizdevuma investīcijām apmērs nepārsniedz 5 milj. eiro, savukārt apgrozāmajiem līdzekļiem – 200 tūkst. eiro. Aizdevums tiek sniegts kopā ar komercbanku aizdevumu, tas ir subordinēts, un mezanīna aizdevuma īpatsvars nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopumā līdz 2015. gada 31. oktobrim ir noslēgti 23 mezanīna aizdevumu līgumi par kopējo finansējumu 12,1 milj. eiro.

2012. gada 1. janvārī SIA “Latvijas Garantiju aģentūra” (saistību un tiesību pārņēmējs Altum) pārņēma Eiropas Investīciju fonda saistības Ieguldījuma fonda īstenošanā. Tā ietvaros līdz 2012. gadam tika īstenota dalīta riska aizdevumu programma un līdzšinēji tiek īstenoti vairāki riska kapitāla fondi (nodrošināta pieejamība riska kapitāla investīcijām visās komersantu attīstības stadijās), kā arī netiešā mikroaizdevumu programma:

- riska kapitāla fonds – 2010. gada janvārī ar SIA “BaltCap AIFP” tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi, nodrošinot pieejamību riska kapitāla investīcijām līdz 3 milj. eiro apmērā vienā uzņēmumā. Fonda kopējais apmērs ir 30 milj. eiro. Līdz 2015. gada 31. oktobrim fondā ir noslēgti 15 investīciju līgumi par kopējo finansējumu 18,2 milj. eiro;
- sagatavošanas un sākuma kapitāla fondi – 2010. gada jūnijā ar SIA “AIFP Imprimatur Capital Fund Management” tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi, lai nodrošinātu pieejamību agrīnās stadijas investīcijām biznesa koncepcijas izveidei un attīstībai. Sagatavošanas kapitāla fonda apmērs ir 8,5 milj. eiro, savukārt sākuma kapitāla fonda – 7,4 milj. eiro. Sagatavošanas kapitāla fondā ir pieejams sākotnējais finansējums biznesa koncepcijas izstrādei nenodrošināta aizdevuma veidā apmērā līdz 50 tūkst. eiro un investīcijas apmērā līdz 200 tūkst. eiro, savukārt tālākās investīcijas apmērā līdz 1 milj. eiro tiek veiktas sākuma kapitāla fondā. Līdz 2015. gada 31. oktobrim fondos ir noslēgti 67 nenodrošināto aizdevumu un sagatavošanas kapitāla investīciju līgumi kopumā par 6,2 milj. eiro un 9 sākuma kapitāla investīciju līgumi 4,3 milj. eiro apmērā;

- izaugsmes kapitāla fondi – 2013. gadā augustā tika noslēgti komandītsabiedrību līgumi ar SIA “ZGI Capital”, SIA “EXPANSION Capital AIFP”, SIA “FLyCap AIFP” par izaugsmes kapitāla fondu ieviešanu, lai nodrošinātu strauji augošiem uzņēmumiem ar eksporta potenciālu pieejamību izaugsmes finansējumam, kā arī, lai nodrošinātu sākotnējo finansējumu inovatīvu uzņēmumu izveidei. Kopējais fondiem novirzītā publiskā finansējuma apmērs ir 45 milj. eiro, un vienas investīcijas apmērs uzņēmumā ir līdz 1,5 milj. eiro. Līdz 2015. gada 31. oktobrim fondos ir noslēgti 55 investīciju līgumi 20,6 milj. eiro apmērā;
- mikroaizdevumi – 2014. gada jūlijā tika noslēgti līgumi ar finanšu starpniekiem SIA “Capitalia” un SIA “Grand Credit” par netiešās mikroaizdevumu kreditēšanas programmas īstenošanu. Tās ietvaros līdz 2015. gada 31. oktobrim ir noslēgti 85 līgumi par kopējo finansējumu (finanšu starpnieku daļa 50% apmērā) 1 milj. eiro. Programma tika īstenota līdz 2015. gada novembra beigām;
- augsta riska aizdevumi – 2010. gada martā tika noslēgti līgumi ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka” par dalītā riska aizdevuma izsniegšanu. Programma tika īstenota līdz 2012. gadam. Programmas ietvaros ir noslēgti 18 aizdevuma līgumi par kopējo finansējumu 6,9 milj. eiro.

2014. gada augustā darbu ir sākuši divi **mikroaizdevumu fondi**: *Capitalia* un *Grand Credit*. Mikroaizdevums ir vidēja termiņa aizdevums maziem un vidējiem uzņēmumiem, lai finansētu apgrozāmo līdzekļu un pamatlīdzekļu investīcijas. Šis finansējuma veids ir īpaši piemērots gadījumos, kad bankas finansējums uzņēmumam nav pieejams vai nav piemērots dēļ nepieciešamiem aizdevuma nosacījumiem, piemēram, uzņēmuma darbības jomas un ilguma, pieejamā nodrošinājuma vai citiem iemesliem. Mikroaizdevums ir līdz 25 tūkst. eiro, kas tiek piešķirts, lai nodrošinātu finansējumu saimnieciskās darbības veicēju izveidei, izaugsmei un darbības paplašināšanai, kā arī piesaistītu apgrozāmos līdzekļus dzīvotspējīgu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai.

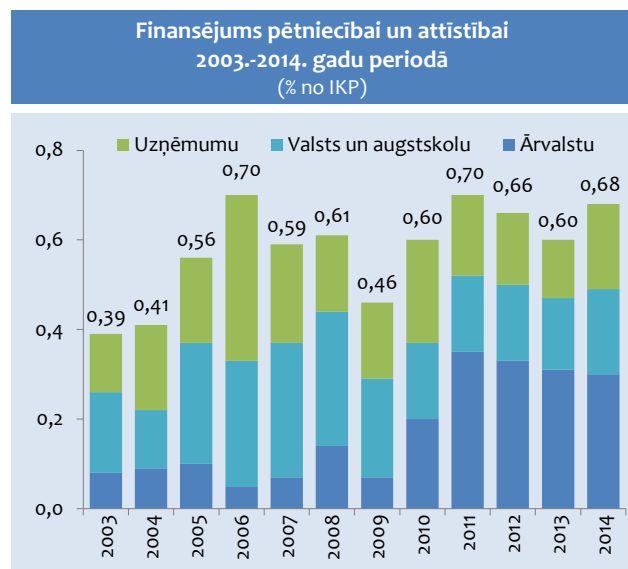
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Saskaņā ar CSP datiem Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai (P&A) 2014. gadā pieauga un veidoja 0,68% no IKP jeb 162,8 milj. eiro (2013. gadā 0,6% jeb 139,5 milj. eiro). Salīdzinot ar 2013. gadu, par 46,9% ir pieaudzis privātā sektora (uzņēmumu) ieguldījumu apjoms P&A, kas 2014. gadā veidoja 27,8% no kopējiem ieguldījumiem P&A (faktiskajos skaitļos 45,3 milj. eiro) jeb 0,19% no IKP (2013. gadā 0,13% no IKP jeb 30,4 milj. eiro). 2014. gadā pieaudzis arī valsts un augstskolu finansējums P&A darbībām, faktiskajos skaitļos veidojot 45,5 milj. eiro (2013. gadā – 37,1 milj. eiro) jeb 0,19% no IKP iepretim 0,16% no IKP 2013. gadā. Ārvalstu, t.sk. ES struktūrfondu finansējuma apjoms P&A 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu palicis nemainīgs – attiecīgi 72 milj. eiro, veidojot 0,3% no IKP (2013. gadā 0,31%).

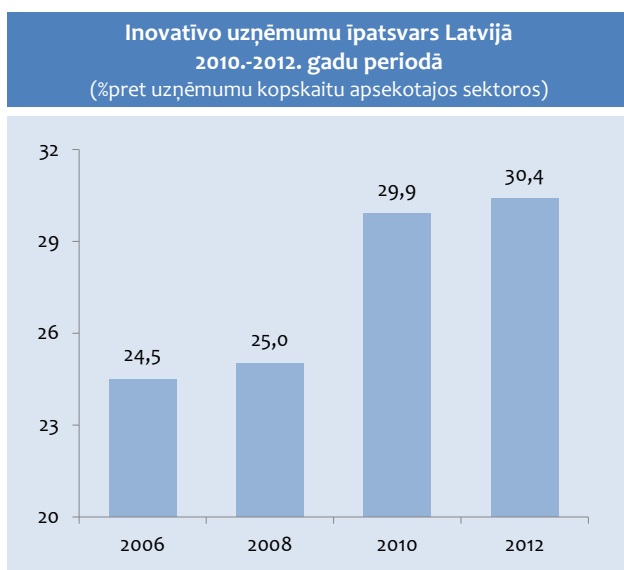
Neskatoties uz to, ka 2014. gadā kopējie izdevumi P&A iepretim 2013. gadam pieauga par 0,8 procentpunktiem, būtiski norādīt, ka *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* izvirzītā P&A ieguldījumu mērķa, kas paredz, ka 2015. gadā Latvijas kopējo P&A investīciju apjomam jāsasniedz 1% no IKP, bet 2020. gadā – 1,5% no IKP, sasniegšana ir milzīgs izaicinājums.

Saskaņā ar jaunāko CSP veikto *Inovācijas apsekojumu par 2010.-2012. gadu* redzams, ka minētajā periodā Latvijā ir pieaudzis inovācijas jomā aktīvo uzņēmumu skaits, veidojot 30,4% (ES vidēji 52%) no visu uzņēmumu kopskaita (2008.-2010. gadu periodā – 29,9%).

6.11. attēls

6.12. attēls

CSP veiktā Inovācijas apsekojuma dati par 2010.-2012. gadu liecina, ka inovācijas jomā aktīvo uzņēmumu īpatsvars pakalpojumu nozarēs vidēji ir 31,4% no uzņēmumu kopskaita attiecīgajā grupā, bet apstrādes rūpniecībā 29,6% no uzņēmumu kopskaita attiecīgajā grupā. Savukārt, analizējot inovācijas sniegumu nozaru griezumā, var secināt, ka Latvijā ir virkne apstrādes rūpniecības nozaru (mašīnu un iekārtu ražošana,

elektrisko un optisko iekārtu ražošana un ķīmiskā rūpniecība un tās saistītas nozares), kur inovātīvo uzņēmumu īpatsvars pārsniedz vai ir tuvu ES vidējam rādītājam.

Analizējot inovātīvo uzņēmumu struktūru pēc to lieluma, redzams, ka inovācijas jomā aktīvāki ir lieli uzņēmumi – 64,6% no visiem lielajiem uzņēmumiem ir novērtēti kā inovatīvi. Vidējo uzņēmumu grupā 43,2% no visiem uzņēmumiem bijuši inovatīvi, bet mazo uzņēmumu kategorijā inovatīvie uzņēmumi veidoja vien 26,5% no visu mazo uzņēmumu kopskaita. Jānorāda, ka periodā no 2010.-2012. gadam, kad tika apsekoti 30,4% inovācijas jomā aktīvie uzņēmumi, 64% no tiem bija ieviesuši produktu un procesu inovāciju (tehnoloģiskās inovācijas), savukārt 36% no visiem inovatīvajiem uzņēmumiem bija ieviesuši mārketinga vai organizatorisko inovāciju (netehnoloģiskās inovācijas). Inovācijas jomā aktīvo uzņēmumu izdevumi tehnoloģiskām inovācijām 2012. gadā bija 366 milj. eiro, no kuriem 94% veidoja izdevumi jaunu iekārtu, mašīnu, datortehnikas un programmatūras iegādei, un tikai 3,3% tika novirzīti iekšējām pētniecības darbībām un 1% – ārējo pētniecības pakalpojumu iegādei.

Atbilstoši spēkā esošajiem politikas plānošanas dokumentiem 2015. gadā galvenie virzieni Latvijas inovācijas sistēmas pilnveidošanai bija:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšana;
- atbalsts inovatīvu uzņēmumu attīstībai.

6.13. attēls

Zinātniskās darbības potenciāla attīstībai 2015. gadā tika turpināta aktivitāšu īstenošana starptautiski konkurētspējīgu zinātnisko institūciju ar

modernu materiāltehnisko nodrošinājumu attīstīšanai, kā arī zinātnes un pētniecības sektorā strādājošo skaita palielināšanai.

2015. gadā atbilstoši MK apstiprinātajām 14 Valsts pētījumu programmām 2014.-2017. gadam tika turpināta valsts pētījumu programmu īstenošana. MK apstiprinātās valsts pētījumu programmas:

- *Energoefektīvi un oglekļa mazietilpīgi risinājumi drošai, ilgtspējīgai un klimata mainību mazināšanai energoapgādei;*
- *Latvijas ekosistēmu vērtība un tās dinamika klimata ietekmē;*
- *Daudzfunkcionālie materiāli un kompozīti, fotonika un nanotehnoloģijas;*
- *Inovatīvi materiāli un viedās tehnoloģijas vides drošumam;*
- *Kiberfizikālās sistēmas, ontoloģijas un biofotonika drošai un viedai pilsētai un sabiedrībai;*
- *Nakamās paaudzes informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pētniecības valsts programma;*
- *Biomedicīna sabiedrības veselībai;*
- *Meža un zemes dzīvju resursu izpēte, ilgtspējīga izmantošana – jauni produkti un tehnoloģijas;*
- *Lauksaimniecības resursi ilgtspējīgai kvalitatīvai un veselīgas pārtikas ražošanai Latvijā;*
- *Inovatīvi risinājumi sociālajā telerehabilitācijā Latvijas skolās iekļaujot izglītības kontekstā;*
- *Tautsaimniecības transformācija, gudra izgausme, pārvaldība un tiesiskais ietvars valsts un sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai – jaunās pieejas ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai;*
- *Inovācija un ilgtspējīga attīstība: Latvijas peckerīzes procesi globālā kontekstā;*
- *Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē;*
- *Letonika.*

Valsts pētījumu programmas ir valsts pasūtījums zinātnisku pētījumu veikšanai noteiktā ekonomikas, izglītības, kultūras vai citā valstij prioritārā nozarē, lai veicinātu šīs nozares attīstību. Finansējums valsts pētījumu programmām tiek piešķirts ikgadējā valsts budžeta finansējuma ietvaros. 2014. gadā tika izsludināts Valsts pētījumu programmu 2014.-2017. gadam pieteikumu konkurss, kura rezultātā 2014. gada 7. oktobrī ar MK rīkojumu *Par valsts pētījumu programmām* tika apstiprinātas 10 programmas par kopējo finansējumu 20,67 milj. eiro, savukārt ar rīkojumu *Par papildu valsts pētījumu programmām* MK apstiprināja vēl četras valsts pētījumu programmas par kopējo finansējuma apmēru 5,34 milj. eiro. Pavisam Valsts pētījumu programmu 2014.-2017. gadam konkursam tika pieteikti 28 programmu projekti par kopējo pieprasīto finansējuma apjomu 32,9 milj. eiro. 2015. gadā Valsts pētījumu programmu otrā posma īstenošanai ir paredzēti 6,15 milj. eiro.

2015. gadā turpinās ES struktūrfondu aktivitātes Zinātnes infrastruktūras attīstība īstenošana, kas izstrādāta, lai pilnveidotu vadošo valsts nozīmes pētniecības centru infrastruktūru un nodrošinātu mūsdienīgu materiāltehnisko bāzi pētniecības aktivitātēm. Aktivitātes ietvaros kopējais ES struktūrfondu līdzfinansējums ir 103,9 milj. eiro, un tā tiek īstenota divās atlases kārtās. Pirmajā kārtā par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 80,1 milj. eiro kopš 2011. gada nogales tiek īstenoti 9 projekti, modernizējot un atbilstoši

aprikojot 9 valsts nozīmes pētniecības centrus, kas aptver 27 valsts zinātniskās institūcijas. Aktivitātes otrās projektu atlases kārtas ietvaros līdz 2015. gada 1. decembrim pabeigta sešu projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējuma apjomu – 17,8 milj. eiro, kā arī turpinās viena projekta īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 5,7 milj. eiro. Projektu īstenošanas rezultātā tiek attīstīta pētniecības infrastruktūra privātajā sektorā, kā arī nodrošināta pētniecības pakalpojumu sniegšana privātajam sektoram. Kopš projektu uzsākšanas līdz 2015. gada 1. decembrim finansējuma saņēmējiem zinātnes infrastruktūras uzlabošanai kopumā izmaksāts ES struktūrfondu finansējums 92,17 milj. eiro apmērā un valsts budžeta finansējums 1,87 milj. eiro apmērā.

Lai sniegtu atbalstu praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos, 2015. gadā tiek turpināta arī ES struktūrfondu aktivitāte *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*. Aktivitātes īstenošanas rezultātā līdz 2015. gada 1. decembrim otrajā projektu iesniegumu atlases kārtā ir pabeigta 10 projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 1,9 milj. eiro, kā arī turpinās 14 projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 3,8 milj. eiro. Trešajā projektu iesniegumu atlases kārtā pabeigta 7 projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 1,7 milj. eiro un turpinās 34 projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 9,06 milj. eiro. Līdz 2015. gada novembrim aktivitātes trīs projektu iesniegumu atlasēs īstenoto projektu ietvaros kopumā publicētas 846 starptautiski atzītas publikācijas un iesniegti 99 starptautiskie patenti pieteikumi.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai 2015. gadā turpinājās aktivitāšu īstenošana, lai sekmētu pētniecības rezultātu komercializāciju. Šajā virzienā nozīmīgākā aktivitāte ir valsts atbalsta programma *Kompetences centri*, kā arī uzsāktā tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveide.

2015. gadā ES struktūrfondu programmas *Kompetences centri* ietvaros LIAA turpināja sniegt atbalstu zinātnieku un uzņēmumu sadarbībai kopīgu rūpniecisko pētījumu veikšanai un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei. Kompetences centri ir izveidoti sešās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās nozarēs – farmācijā un ķīmiskajā rūpniecībā, informācijas un komunikācijas tehnoloģijās, meža nozarē, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģiju nozarē, transporta un mašīnbūves nozarē. Programma *Kompetences centri* tiek īstenota līdz 2015. gada 31. decembrim, un tās kopējais publiskais finansējums ir 53,17 milj. eiro. Paredzams, ka izveidoto sešu kompetences centru darbības rezultātā papildus tiks piesaistīts privātais līdzfinansējums P&A darbībām vismaz 20 milj. eiro apmērā. Visos sešos kompetences centros kopumā tiek īstenots 231 rūpniecisko pētījumu un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādes projekts, no kuriem līdz 2015. gada 1. decembrim tika pabeigti 84 projekti. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti 165 uzņēmumi un 24 zinātniskās institūcijas, kā arī projektu īstenošanā

radītas 455 P&A darba vietas. Paralēli 2015. gadā notika darbs, lai nodrošinātu programmas *Kompetences centri* īstenošanas turpinātību 2014.-2020. gada ES struktūrfondu plānošanas periodā.

Līdz 2015. gada beigām turpinās LIAA administrētās, no ES struktūrfondu līdzfinansētās *Klasteru programmas* īstenošana. Klasteru programma ir izveidota, lai uzlabotu vienas nozares savstarpēji nesaistītu uzņēmumu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, lai paaugstinātu nozaru un uzņēmumu konkurētspēju. Klasteros uzņēmumu un pārējo partneru sadarbība galvenokārt vērsta uz kopīgu aktivitāšu īstenošanu, lai attīstītu jaunus produktus un pakalpojumus, kā arī koordinētu rīcības jaunu eksporta tirgu apgūšanai. *Klasteru programmā* atbalsts tiek sniegts 11 klasteru projektiem, un tajos kopumā ir iesaistīti vairāk nekā 300 uzņēmumu un vairāk nekā 20 izglītības un pētniecības iestāžu, kā arī virkne nevalstisko organizāciju un pašvaldību. Kopējais programmas publiskais finansējums līdz 2015. gadam ir 4,95 milj. eiro. Vienlaikus 2015. gadā tika īstenotas rīcības, lai nodrošinātu *Klasteru programmas* īstenošanu arī 2014.-2020. gada ES struktūrfondu plānošanas periodā.

2015. gadā tika turpināta tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveide, lai piesaistītu ES struktūrfondu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam finansējumu. Tehnoloģiju pārneses sistēma tiek veidota, lai paaugstinātu zinātnisko institūciju ienākumus no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, tostarp panākto, ka zinātnisko institūciju pētījumu rezultāti ir tirgus orientēti un tiktu transformēti praktiskā uzņēmējdarbībā. Paredzēts, ka tehnoloģiju pārneses sistēmas ietvaros tiktu izveidota divu līmeņu pārneses sistēma, stiprinot valsts aģentūras kapacitāti gan tehnoloģiju pārneses, gan pakalpojumu sniegšanas zinātniskajām institūcijām jomā, kā arī sniedzot tehnoloģiju pārneses pakalpojumus un atbalstot tehnoloģiju pārneses speciālistu darbu zinātnisko institūciju līmenī. Vienlaikus, apzinoties nepieciešamību paaugstināt komercializācijas piedāvājumu gatavības pakāpi, kā arī lai sekmētu licenciātu/ investoru piesaisti, paredzēts veidot īpaši šim nolūkam paredzētu fondu.

Inovātīvu uzņēmumu attīstībai 2015. gadā tika turpināts sniegt atbalstu uzņēmumu projektiem, kas paredz jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā, tostarp vērsti uz tehnoloģiju ar samazinātu ietekmi uz vidi attīstību. Vienlaikus tika turpināta projektu īstenošana, kuru ietvaros tika atbalstītas uzņēmumu investīcijas jaunu ražotņu izveidē.

Programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ietvaros, kas tiek līdzfinansēta no ES struktūrfondu līdzfinansētās, 2015. gadā atbalsts tika sniegts uzņēmumu projektiem, kas paredz ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. 2015. gadā tika turpināta programmas pirmajā un otrajā iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 114 projektu (par kopējo finansējumu 35,7 milj. eiro) īstenošana, no kuriem uz 2015. gada 1. decembri pabeigti 113 projekti par kopējo finansējumu 35,24 milj. eiro. Programmā atbalsts galvenokārt tika sniegts vidēja lieluma uzņēmumiem, kas darbojas apstrādes rūpniecības

nozārē, un programmas ietvaros vidējais piešķirtais atbalsta apjoms vienam projektam bija 0,37 milj. eiro.

2015. gadā tika turpināta ES struktūrfondu līdzfinansētās valsts atbalsta programmas *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* īstenošana. Programmas mērķis ir kāpināt Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu ieguldīt zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, tostarp piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pievienoto vērtību, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju, lai sekmētu jaunu darba vietu rašanos. 2015. gadā norisinājās programmas pirmajā, otrajā, trešajā un ceturtajā projektu iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 198 projektu īstenošana par kopējo finansējumu 188,17 milj. eiro. Līdz 2015. gada 1. decembrim programmas pirmās, otrās, trešās un ceturtais kārtas ietvaros atbalstīto projektu īstenošanai kopā izmaksāti 166,33 milj. eiro, kā arī pabeigti 102 projekti par 96,8 milj. eiro.

Vienlaikus 2015. gadā turpinājās projektu īstenošana LIAA administrētajā un ES struktūrfondu *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programmā*. Programma tika izstrādāta, lai sekmētu mikro (sīko), mazo un vidējo uzņēmumu inovācijas aktivitātes jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstīšanas jomā, sniedzot atbalstu ārējo pakalpojumu iegādei – rūpniecisko pētījumu un eksperimentālo izstrādņu veikšanai, rūpniecisko īpašumtiesību nostiprināšanai, rūpnieciskā dizaina izstrādei un jauna produkta vai tehnoloģijas testēšanai un sertificēšanai. Kopējais programmas pieejamais ES struktūrfondu finansējums laikā no 2012. gada beigām, kad tika uzsākta programma, līdz 2014. gada aprīlim bija 2,85 milj. eiro. Viens finansējuma saņēmējs programmā varēja pretendēt uz 14,23 tūkst. eiro ar maksimāli pieļaujamo finansējuma intensitāti 60%. Programmas projektu iesniegumu uzsaukuma laikā kopumā tika iesniegti 41 projektu pieteikums, no kuriem atbalstīti 22 projekti (noslēgti līgumi) par finansējuma apjomu 0,25 milj. eiro. No šiem projektiem uz 2015. gada 1. decembri tika pabeigti (t.sk. izmaksāts finansējums) 20 projekti par kopējo finansējumu 0,22 milj. eiro. Paralēli 2015. gadā norisinājās sagatavošanās darbi, lai šo programmu uzsāktu īstenot jaunajā ES struktūrfondu plānošanas periodā 2014.-2020. gadam.

Norvēģijas finanšu instrumenta programmas *Inovācijas "zaļās" ražošanas jomā* ietvaros 2015. gadā tika sniegti pirmsinkubācijas un inkubācijas pakalpojumi, finansiāls atbalsts komercdarbības aktivitāšu attīstībai jaunu vai būtiski uzlabotu vides produktu, tehnoloģiju izstrādei un komercializēšanai, kā arī ieviešanai ražošanā.

Norvēģijas finanšu instrumenta programmas ietvaros izveidotajā *Zaļo tehnoloģiju inkubatorā* 2015. gadā tika turpināta pirmsinkubācijas pakalpojumu sniegšana 81 biznesa idejai, kas tika atbalstītas 2014. un 2015. gadā organizēto piecu projektu atlases kārtu ietvaros. Paralēli *Zaļo tehnoloģiju inkubatorā* 2015. gadā uzsāka inkubācijas pakalpojumu sniegšanu 24 projektu īstenošanai ar kopējo piešķirto līdzfinansējuma apjomu 2,47 milj. eiro. Atbilstoši programmas normatīvajam regulējumam tiesības saņemt inkubācijas pakalpojumus tiek piešķirtas

tiem līdzfinansējuma saņēmējiem, kuru projektu iesniegumi ir apstiprināti kādā no trijām LIAA organizētajām programmas *Inovācijas "zaļās" ražošanas jomā* neliela apjoma grantu shēmas projektu iesniegumu atlasē kārtām.

2015. gadā Norvēģijas finanšu instrumenta programmas atklātā konkursa ietvaros turpinājās 15 atbalstīto uzņēmumu projektu īstenošanas process par kopējo līdzfinansējuma atbalsta apjomu 6,9 milj. eiro. Projektu īstenošanas rezultātā paredzēts ieviest ražošanā jaunus produktus un tehnoloģijas ar samazinātu ietekmi uz vidi.

2015. gadā jau sesto gadu pēc kārtas LIAA turpināja īstenot ES struktūrfondu līdzfinansēto programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* (Motivācijas programma). Motivācijas programmas mērķis ir veidot sabiedrības izpratni, kā arī izglītēt par inovāciju un uzņēmējdarbību, tostarp praktiski iesaistīt dažādas sabiedrības grupas uzņēmējdarbības aktivitātēs, kā arī inovatīvu ideju un risinājumu izstrādē un tālākā attīstīšanā. Motivācijas programmas mērķauditorija ir vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu audzēkņi un pasniedzēji, augstskolu studenti, topošie un esošie uzņēmēji, inovatīvo ideju attīstītāji, individuālie izgudrotāji u.c. Motivācijas programmā 2015. gadā tiek īstenoti dažādi pasākumi inovatīvo ideju attīstītājiem, piemēram, turpināta studentu un uzņēmumu sadarbības platformas *DEMOLA* atbalstīšana, organizēti tiklošanās semināri uzņēmējdarbības uzsācējiem un attīstītājiem, kā arī atbalstītas mentoringa aktivitātes. Vienlaikus 2015. gadā Motivācijas programmā tiek sniegts atbalsts jaundibinātu uzņēmumu (*start-up*) attīstītājiem, nodrošinot tiem nepieciešamās konsultācijas un zināšanas projektu sagatavošanai un īstenošanai, t.sk. ārējā finansējuma piesaistei. Kopējais Motivācijas programmā pieejamais finansējums ir 3 milj. eiro. 2015. gadā, kas ir Motivācijas programmas pagarinājuma gads, visu programmā plānoto aktivitāšu īstenošanai paredzēti 190 tūkst. eiro. Motivācijas programmu paredzēts turpināt īstenot arī 2014.-2020. gada ES struktūrfondu

plānošanas periodā. Šim nolūkam 2015. gadā tika aktivizēta jaunās Motivācijas programmas satura izveide.

Kopš 2014. gada 1. jūlija uzņēmumi Latvijā var izmantot uzņēmumu ienākuma nodokļa stimulu uzņēmumu P&A izmaksām, kas var tikt norakstītas tajā gadā, kad tās radušās, piemērojot vērtību palielinošu koeficientu „3”. Nodokļa stimuls var tikt piemērots šādām attiecināmajām P&A izmaksām:

- uzņēmuma zinātniskā un zinātnes tehniskā personāla izmaksas, kas saistītas ar uzņēmuma veikto pētniecības un attīstības darbu;
- pētniecības pakalpojumu, kas saņemti no zinātniskajām institūcijām, izmaksas;
- sertifikācijas, testēšanas un kalibrēšanas pakalpojumu izmaksas, saņemot pakalpojumus no akreditētām sertifikācijas, testēšanas un kalibrēšanas institūcijām.

P&A nodokļa stimuls tika ieviests, balstoties uz Saeimas 2013. gada 6. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*. Savukārt MK 2014. gada 1. jūlija *Noteikumi par pētniecības un attīstības darbību uzņēmumu ienākuma nodokļa piemērošanai* uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanai nosaka P&A darbības atbilstības un novērtēšanas prasības, projekta dokumentācijas prasības, P&A izdevumu uzskaites kārtību, kā arī to atbilstības un novērtēšanas prasības. 98 uzņēmumi Uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijā par 2014. gadu ir norādījuši izdevumus P&A par kopējo summu 11,24 milj. eiro. Lai sniegtu konsultatīvu palīdzību uzņēmējiem un VID, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi *Pētniecības un attīstības darbību novērtēšanas komisiju*, kuras uzdevums ir nodrošināt P&A projekta dokumentācijā iekļauto darbību novērtēšanu un attiecīga rekomendējoša rakstura atzinuma sagatavošanu par projektā iekļauto darbību atbilstību P&A darbībām. Līdz 2015. gada 1. decembrim iesniegti 10 projektu pieteikumi, no tiem komisija izskatījusi un atbalstījusi 6 projektus, savukārt 4 projektu pieteikumi atrodas vērtēšanas procesā.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis.

Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.18. ielikumu).

Gatavojoties jaunajam daudzgadu budžeta periodam (2014.-2020. gads), ir izstrādātas pamatnostādnes, koncepcijas, konceptuālie un informatīvie ziņojumi, piemēram, *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes*

2014.-2020. gadam, pamatnostādnes „Latvijas kibernetikas stratēģija 2014.-2018. gadam”, Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādnes 2015.-2018. gadam, Valsts izglītības informācijas sistēmas (VIIS) attīstības koncepcija, Oficiālās elektroniskās adreses koncepcija, koncepcija par Nekustamā īpašuma valsts kadastra un Valsts vienotas datorizētās zemesgrāmatas vienotas informācijas sistēmas izveidi u.c.

MK 2013. gada 1. oktobrī apstiprinātajās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* ir analizēti gan iepriekšējos 7 gados sasniegtie rezultāti, gan ir noteiktas prioritātes līdz 2020. gadam.

6.18. ielikums**IKT sektora loma**

Pēc CSP datiem, 2014. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,8%. 2014. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 5534 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 26,6 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums pārsniedza 3,1 miljardu eiro, personāla izmaksas – 421 milj. eiro. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 61 milj. eiro, IKT pakalpojumu sniegšanā – 660 milj. eiro. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -118,6 milj. eiro, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 1 119,3 milj. eiro un 1 000,7 milj. eiro. Jāatzīmē, ka 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, IKT produktu imports pieauga par 28,2%, eksports – par 30,4 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana māsaimniecībās* datiem 2015. gadā no visām māsaimniecībām interneta pieslēgums bija 76% māsaimniecību (māsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). 2014.gadā visbiežāk interneta pieejamībai no māsaimniecībām ar interneta pieslēgumu tika izmantotas šādas ierīces: portatīvais dators – 68%, galddators – 58%, mobilais tālrunis un citas mobilās ierīces – 37%, citas ierīces – aptuveni 10%. 2015. gadā interneta pieejamības ziņā māsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā – 81% un Pierīgas reģionā – 80%, bet pārējos reģionos situācija bija sliktāka (Zemgales reģionā – 73%, Kurzemes reģionā – 72%, Vidzemes reģionā – 71% un Latgales reģionā – 69%). 2015. gadā regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru lietoja 71%, bet internetu 74% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem.

2015. gadā datori bija 98% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 97% šādu uzņēmumu, savlaicīgi vietne internetā – 59% šādu uzņēmumu. 2015. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem internetam pieslēgtu datoru lietoja 49% darbinieku.

2014./2015. mācību gada sākumā vispārīgā izglītībā skolās mācību procesam tika izmantoti 25,9 tūkst. datoru, kas ir aptuveni 1 dators uz 8 skolēniem. 2013./2014. mācību gadā no 827 skolām ar interneta pieslēgumu sava mājas lapa internetā bija 615 skolām jeb 74,4% skolu.

No sasniegtajiem politikas rezultātiem būtiskākie ir augstais regulāro interneta lietotāju skaits, salīdzinoši lielais māsaimniecību īpatsvars ar platjoslas interneta pieslēgumu, augstais darbinieku skaits, kuri lieto datoru un internetu ikdienā, kā arī salīdzinoši augstais iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto tālmācības pakalpojumus. Savukārt netika sasniegts noteiktais IKT nozares īpatsvars IKP, iedzīvotāju skaits, kuri iepērkas internetā, ir neliels, tāpat ir neliels uzņēmumu apgrozījums no pārdošanas internetā.

Pamatnostādņēs jaunajam plānošanas periodam ir izvirzīti šādi mērķi:

- palielināt publiskās pārvaldes darbības efektivitāti (optimizējot procesus);
- uzlabot uzņēmējdarbības vidi (uzlabojot e-komercijas rādītājus);
- palielināt iedzīvotāju e-prasmju līmeni (uzlabojot vidējo prasmju līmeni un samazinot interneta nelietotāju īpatsvaru);
- palielināt interneta pieejamību (palielinot māsaimniecību interneta pieejamību);
- nodrošināt pakalpojumu ērtu pieejamību elektroniskā vidē (palielinot gan iedzīvotāju, gan uzņēmumu īpatsvaru, kuri izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ārstniecības iestādēm);
- palielināt ieguldījumu pētniecībā un inovācijā (palielinot ieguldījumu apjomu un inovatīvo uzņēmumu īpatsvaru).

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai līdz 2014. gadam tika apgūts ES struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi 149 milj. eiro apmērā. Kopumā tika realizēti vairāk nekā 120 projekti dažādās tautsaimniecības jomās.

No visiem projektiem plānotos rezultātus nav izdevies sasniegt tikai projektā *Skolas.lv*, kura kopējās izmaksas sastādīja 3,5 milj. eiro, jo ir pietrūkusī administratīvā kapacitāte kvalitatīvai projekta uzraudzībai, bet analogiskus pakalpojumus daudz veiksmīgāk ir spējuši piedāvāt vairāki privātie uzņēmumi.

Pastāv augsts risks, ka arī projekts *E-veselība Latvijā* netiks realizēts plānotajā apjomā un kvalitātē. Lai gan projektā ieguldīti jau 14,5 milj. eiro, tā uzsākšanas termiņi jau vairākas reizes ir pārcelti. 2015. gada 1. decembrī MK izskatīja vairāku e-veselības pakalpojumu ieviešanas gaitu un uzdeva Veselības ministrijai nodrošināt to ieviešanu līdz 2016. gada beigām.

Savukārt šajā daudzgadu budžeta periodā (2014.-2020. gads) tiek plānots izmantot ES struktūrfondu finansējumu 192,8 milj. eiro apmērā.

Realizējot Kohēzijas politikas prioritārā virziena *IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi* pasākumus, ir plānots sniegt atbalstu visas Latvijas teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanai, izveidojot vai uzlabojot elektronisko sakaru infrastruktūru, vienlaikus attīstot saimniecisko darbību veicinošu vidi, kas balstās uz pieejamu informāciju, publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu, publiskā un privātā sektora integrētiem IKT risinājumiem un Latvijas iekļaušanos Eiropas vienotajā digitālajā tīklā, kā arī uzlabojot iedzīvotāju kopējo dzīves kvalitāti, sniedzot ieguldījumu pakalpojumu pieejamībā, sabiedrības produktivitātes paaugstināšanā, administratīvā sloga samazināšanā un mobilitātes paaugstināšanā.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociācija (LIKTA) 2012. gadā izstrādāja *IKT nozares prioritāšu hartu*, kurā noteica 6 mērķa virzienus turpmākajiem 5 gadiem. Savukārt 2014. gada 9. aprīlī LIKTA, VARAM, SIA „Lattelecom”, LPS, LLPA un LTRK parakstīja sadarbības memorandu par nacionāla mēroga valsts iestāžu un pašvaldību e-pārvaldes efektivitātes mērījumu „*Latvijas e-indeks*”.

2013. gadā *E-prasmju nedēļa* tika parakstīts sadarbības memorands par *E-prasmju partnerības* izveidi Latvijā. To parakstīja valsts sektora, IKT nozares un NVO pārstāvji, atbildot uz ES iniciatīvu *Lielā digitālo darbvietu koalīcija* (*The Grand Coalition for digital jobs creation*).

2015. gada *E-prasmju nedēļa* norisinājās 88 novados un pilsētās Latvijā. Pasākumu nodrošināšanā piedalījās vairāk nekā 150 valsts un nevalstiskās organizācijas, iesaistot apmēram 23,6 tūkst. iedzīvotāju.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas ES iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

EK 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* (skatīt 6.19. ielikumu) tika

nosprausts mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

6.19. ielikums

Digitālās programmas Eiropai rīcības plāns

Digitālajā programmā Eiropai ir noteikti septiņi prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbības pamatnosacījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrā piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālas problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās kopumā ir paredzēti 132 pasākumi.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

- *ātra un īpaši ātra interneta pieejamība*. Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāizstrādā un jārealizē valsts platjoslas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atvieglo ieguldījumus platjoslas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondu (skatīt nodaļu par platjoslas internetu) un Lauku attīstības fonda līdzekļi un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
- *digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana*. Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtermiņa e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivācija; jāievieš telesakaru regulējuma un *Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu direktīvas* noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegrē e-mācības;
- *uzticamība un drošība*. Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (CERT tīkls); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitālais vienotais tirgus*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot *Pakalpojumu direktīvu*, *Negodīgas komercprakses direktīvu* un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtišanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbspēja un standarti*: jāpiemēro *Eiropas sadarbības regulējums* (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno *Malmes un Granādas Deklarācijās* noteiktās saistības sadarbības un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgu privātos izdevumus, un jāiesaistās plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbīgu risinājumus sabiedrības interešu jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības ieguvumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijās jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmuža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbība; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstība *Pakalpojumu direktīvai*; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāizpilda *Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas* prasības.

Lai izvērtētu *Digitālās programmas Eiropai* sasniegtos rezultātus, EK 2014. gada maijā ir publicējusi informāciju par programmas ieviešanā sasniegto progresu kopš programmas sākuma (*Progress Report Digital Agenda Targets 2014*). Kopumā rezultāti ir vērtējami pozitīvi, jo: interneta izmantošana ir strauji pieaugusi (par 12 procentpunktiem), sasniedzot 72% no visiem iedzīvotājiem; tiešsaistes iepirkšanās arī ir pieaugusi par 10 procentpunktiem, sasniedzot 47%; ātrgaitas platjoslas internets ir pieejams 62% iedzīvotāju (par 33 procentpunktiem vairāk), vairums no kuriem gan dzīvo pilsētās (lauku reģionos rādītāji ir ievērojami sliktāki). Savukārt kā trūkumi ir atzīmēti: lēnais e-pārvaldes izmantošanas palielinājums (tikai par 4 procentpunktiem 4 četrus gadus), bet atsevišķās valstīs pat kritums; neliels e-komercijas pieaugums MVU sektorā līdz 14% (par 2 procentpunktiem 4 gados), kas atzīmēts kā šķērslis jaunu darbavietu radīšanā; niecīgais valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT; pārrobežu tiešsaistes tirdzniecība palielinās ļoti lēni.

Atšķirībā no vispārējām ES tendencēm Latvijai virs ES vidējiem rādītājiem ir e-pārvaldes izmantošanas rādītāji un nākamās paaudzes platjoslas piekļuves tīkla pārklājums (pilsētās). Digitālās prasmes un IKT sektorā nodarbināto īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā ir mazliet zem ES vidējā līmeņa. Tomēr e-komercijas pieaugums MVU sektorā un valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT sektorā nav pietiekošs. Vislielākā atšķirība no ES vidējiem rādītājiem 2013. gadā bija fiksētā platjoslas interneta pieejamībai lauku reģionos (Latvijā – 44%, ES vidēji – 90%), ko daļēji kompensē salīdzinoši labais nākamās paaudzes platjoslas piekļuves tīkla pārklājums (Latvijā – 29%, ES vidēji – 18%).

EK, apkopojot 2014. gada rezultātus, ir publicējusi *Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksu (DESI 2015)*, kas ietver 5 dažādus digitālās jomas aspektus par visām ES valstīm:

- 1) savienojamība, kas raksturo platjoslas interneta infrastruktūras attīstību;
- 2) cilvēkkapitāls, kas raksturo interneta lietotāju dažāda līmeņa e-prasmes;
- 3) interneta lietošana, kas raksturo pilsoņu darbības tiešsaistē;
- 4) digitālo tehnoloģiju integrācija, kas raksturo uzņēmumu digitalizāciju un darbības tiešsaistē;
- 5) digitālie sabiedriskie pakalpojumi, kas raksturo sabiedrisko pakalpojumu digitalizāciju (pamatā e-pārvaldi un e-veselību).

Atbilstoši *DESI 2015* indeksa novērtējumam Latvija ir ierindota pie vājā snieguma valstīm (kopumā 18. vieta ES), kurām ir ieteikts uzlabot sniegumu. Pēc interneta lietošanas (8. vieta) un savienojamības (9. vieta) aspekta Latvijas rādītājs pārsniedz ES vidējo rādītāju, bet pēc cilvēkkapitāla (20. vieta), digitālo sabiedrisko pakalpojumu (20. vieta) un digitālo tehnoloģiju integrācijas (28. vieta) aspekta atpaliek.

Salīdzinot ar *DESI 2014*, Latvijā gada laikā ir mazliet pieaudzis interneta lietotāju skaits un uzlabojušās interneta lietotāju e-prasmes, arī digitālo sabiedrisko pakalpojumu klāsts ir palielinājies, bet ir samazinājies gan MVU daļa, kuri pārdod preces tiešsaistē, gan arī e-komercijas apgrozījums. Arī digitālo tehnoloģiju pielietojums, tādu kā elektroniskā informācijas apmaiņa, mākoņdatošanas pakalpojumi, sociālo tīklu izmantošana, kas nepieciešama digitālajā ekonomikā, Latvijā paplašinās ļoti lēni.

2015. gada pirmajā pusē Latvija bija prezidējošā valsts Eiropas Savienības Padomē. Kā viena no trim Latvijas prezidentūras prioritātēm bija patiesi digitālas Eiropas izveide, veltot īpašu uzmanību uzticības viešanai Digitālajam vienotajam tirgum, valsts sektora digitalizācijai, kā arī drošības veicināšanai digitālajā vidē.

Latvijas prezidentūras laikā Rīgā notika tādi nozīmīgi pasākumi kā konference „Atvērta Eiropa: Atvērtie dati atvērtai sabiedrībai”, konference „E-prasmes nodarbinātībai”,

Vienotā tirgus forums, Rīgas Samits 2015 par daudzvalodu digitālo vienoto tirgu, SEMIC 2015 konference, CONTACT RIGA 2015 konference, konference „IKT loma informācijas pieejamībai macību procesā”, Digitālā Asambleja 2015 u.c.

2015. gada 6. maijā EK Eiropas digitālā vienotā tirgus stratēģija noteica 16 pamatdarbības trīs pīlāru ietvaros, kuras jāīsteno līdz 2016. gada beigām (skatīt 6.20. ielikumu).

6.20. ielikums

EK paziņojums Eiropas digitālā vienotā tirgus stratēģija

I pīlārs – patērētājiem un uzņēmumiem labāka pieejamība digitālajam precēm un pakalpojumiem visā Eiropā

Pīlārs ietver pamatdarbības, kurām jāatvieglo pārrobežu e-komercija (saskaņojot noteikumus par līgumiem un patērētāju aizsardzību), jānodrošina labāka patērētāju aizsardzība (pārskatot Regulu par sadarbību patērētāju tiesību aizsardzības jomā), jāpanāk efektīvāka un cenu ziņā pieejamāka paku piegāde, jānovērš nepamatota patērētāju bloķēšana pēc to ģeogrāfiskās atrašanās vietas, jānosaka e-komercijas tirgus konkurences problēmas (uzsākot pretmonopola konkurences izmeklēšanu e-komercijas nozarē ES), jāsaprot tiesību aktu projekti autortiesību režīmu saskaņošanai starp valstīm, jāpalielina pārrobežu piekļuve raidorganizāciju pakalpojumiem Eiropā (pārskatot Satelīta apraides un kabeļu retranslācijas direktīvu), jāsamazina administratīvais slogs (ar ko uzņēmumi saskaras atšķirīgo PVN režīmu dēļ).

II pīlārs – piemērotu apstākļu un līdzvērtīgu konkurences apstākļu radīšana digitālo tīklu un inovatīvu pakalpojumu attīstībai

Pīlārs ietver pamatdarbības, kurām telesakaru jomā jāuzlabo radiofrekvenču spektra koordinācija ES mērogā, jāveicina investīcijas ātrdarbīgā platjoslā un jānodrošina vienlīdzīga konkurence visiem tirgus dalībniekiem (veicot vērīgu ES telesakaru noteikumu reformu), tāpat arī jāpārskata audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu satvars (pielāgojot Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvu), jāanalizē tiešsaistes platformu loma tirgū un iespējas cīnīties pret nelegālu saturu, jāpastiprina uzticība digitālajiem pakalpojumiem (pārskatot e-privātuma direktīvu), jāsadarbjas ar nozari kibernetiskās drošības jautājumos.

III pīlārs – digitālās ekonomikas izaugsmes potenciāla maksimāla izmantošana

Pīlārs ietver pamatdarbības, kurām jāsekmē brīva datu aprīte ES (ierosinot Eiropas iniciatīvu par datu brīvu plūsmu un Eiropas mākoņdatošanas iniciatīvu), jāuzlabo standarti un sadarbība e-veselības, transporta plānošanas, enerģētikas (viedās mērīšanas) u.c. jomās, jāatbalsta iekļaujoša digitālā sabiedrība (uzlabojot prasmes, izstrādājot e-pārvaldes rīcības plānu uzņēmumu reģistru savienošanai ES, jāpaātrina e-iekirkumu un savstarpēji izmantojamu e-parakstu ieviešana).

Elektroniskie pakalpojumi

Latvijā kā vienotais kontaktpunkts piekļuvei valsts un pašvaldību pakalpojumiem, kas ir arī daļa no Eiropas “EUGO” e-pārvaldes interneta portālu tīkla, ir interneta portāls www.latvija.lv. 2015. gadā notika portāla pilnveidošana atbilstoši Eiropas e-pārvaldes rīcības plāna 2011.-2015. gadam vispārējām vadlīnijām. No 2016. gada 1. februāra portālā pieejamās autentifikācijas iespējas varēs izmantot arī parakstu vākšanai elektroniski, tādējādi nodrošinot plašākas iespējas iedzīvotājiem piedalīties politiskos procesos.

Arvien izplatītāka kļūst elektroniski parakstīto dokumentu lietošana. 2015. gada novembrī ar e-parakstu apstiprināto dokumentu skaits Latvijā pārsniedza 10 milj., tomēr vidēji tikai katrs desmitais e-paraksts tika veikts, izmantojot elektroniskās identifikācijas karti (eID). Parakstīšanai daudz biežāk tiek izmantota VAS “Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs” izsniegtā viedkarte, kas ir pieejama juridiskajām personām, un virtuālais e-paraksts.

Atbilstoši „Open Knowledge International” sastādītajam Pasauls atvērto datu indeksam 2015. gadā (*Global Open Data Index 2015*) Latvija ierindojās 31. vietā starp 122 pasaules valstīm un teritorijām (2014. gadā – 34. vietā). Indekss raksturo sabiedrības iespējas brīvi piekļūt dažāda veida publiskiem datiem (valsts budžeta izdevumi, uzņēmumu reģistra dati, dati par īpašumiem,

valsts un pašvaldību iepirkumi, oficiālā statistika, vēlēšanu rezultāti, pieņemtie likumdošanas akti u.c.).

Būtisku cilvēkresursu, laika un naudas ietaupījumu (aptuveni 10-20%) dod Elektronisko iepirkumu sistēmas izmantošana, kas valsts iestādēm ir obligāta. Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2015. gadā valsts un pašvaldību iestādes ir iegādājušās preces Elektronisko iepirkumu sistēmā par 64,9 milj. eiro (2014. gadā – 45,9 milj. eiro). Lielāko daļu sastādīja datortehnikas un programmatūras, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

Platjoslas internets

Atbilstoši EK pētījuma datiem par platjoslas interneta piekļuves izmaksām 2015. gada sākumā (*Broadband Internet Access Cost 2015*) Latvijā tās bija aptuveni 2 reizes zemākas nekā vidēji ES (visslielāko starpību uzrādot ātruma diapazonos no 4 līdz 8 Mbit/s un virs 100 Mbit/s) gandrīz visos kombinētajos pieslēgumu veidos (fiksētais platjoslas internets, fiksētais platjoslas internets kopā ar kabeļtelevīziju, fiksētais platjoslas internets kopā ar fiksēto telefona līniju un kabeļtelevīziju). Aptuveni puse no platjoslas interneta pieslēgumiem Latvijā ir ar lejupielādes ātrumu no 10 līdz 30 Mbit/s. Turklāt ātrgaitas interneta pieslēgumu īpatsvars (virs 30 Mbit/s) ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (Latvijā – 46,7%, ES vidēji – 25,8%).

Atbilstoši interneta risinājumu kompānijas „Akamai” Interneta stāvokļa ziņojumam (*State of the Internet Report*) par

2015. gada 3. ceturksni starp 145 pasaules valstīm un teritorijām Latvija ieņem 9. vietu pēc vidējā interneta pieslēguma ātruma, 8. vietu – pēc platjoslas interneta pieslēgumu īpatsvara ar ātrumu virs 15 Mbit/s un 4. vietu – pēc platjoslas interneta pieslēgumu īpatsvara ar ātrumu virs 25 Mbit/s.

Tomēr atbilstoši EK pētījumam par platjoslas interneta pārklājumu Eiropā 2014. gadā (*Broadband Coverage in Europe 2014*) Latvijā pieeja fiksētajam platjoslas internetam bija tikai 92% mājsaimniecību (ES vidēji – 96,9%). Vissliktākā situācija ar pieeju fiksētajam platjoslas internetam bija lauku rajonos (Latvijā – 51,2%, ES vidēji – 89,6%). Savukārt nākamās paaudzes piekļuves (NGA) tīkla pārklājums (ieskaitot 4G mobilos sakarus) Latvijā ievērojami pārsniedza ES vidējo rādītāju (Latvijā – 89,6%, ES vidēji – 68,1%). NGA tīkla pārklājums lauku rajonos arī pārsniedza ES vidējo rādītāju (Latvijā – 43,7%, ES vidēji – 25,1%).

Atbilstoši EK apstiprinātajai atbalsta shēmai platjoslas interneta izvērsēšanai Latvijā par kopējo summu 101,7 milj. eiro no 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augusta beigām, izmantojot ERAF finansējumu 23 milj. eiro un privāto finansējumu 3,4 milj. eiro apmērā, ir realizēta projekta *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lauku reģionos* pirmā kārtā. Projektu īstenoja VAS „Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”, izveidojot 177 interneta piekļuves punktus un ierīkojot optisko kabeļu trases 1866 km garumā. Otro kārtu plānots īstenot līdz 2020. gada beigām.

Izmantojot jaunajā ES plānošanas periodā pieejamos ES struktūrfondu līdzekļus, īstenojot 2 projektu atlases kārtas, plānots ierīkot vēl vismaz 500 piekļuves punktus „baltajās” teritorijās (teritorijās ārpus pilsētām, kurās pakalpojumus nenodrošina neviens komersants). Pirmajā kārtā līdz 2018. gada beigām par kopējo summu 46,7 milj. eiro (ERAF līdzekļi – 39,7 milj. eiro, privātais finansējums – 7 milj. eiro) ir plānots noslēgt līgumus “vidējās jūdzes” infrastruktūras posmu izbūvei, kas ļaus nodrošināt pieeju platjoslas internetam ar ātrumu vismaz 30 Mbit/s vismaz 78,7 tūkst. mājsaimniecībām.

2014. gada 15. maijā Eiropas Parlaments un Padome pieņēma *direktīvu 2014/61/ES* par pasākumiem ātrdarbīgu elektronisko sakaru tīklu izvērsēšanas izmaksu samazināšanai, lai efektīvi izmantotu esošo infrastruktūru un novērstu šķēršļus jaunu inženiertehnisko darbu veikšanā. Lai ieviestu direktīvu, 2015. gada 22. decembrī MK apstiprināja konceptuālo ziņojumu *Par pasākumiem*

ātrdarbīgu elektronisko sakaru tīklu izvērsēšanas izmaksu samazināšanai, atbalstot risinājumus, kas nodrošinātu direktīvas savlaicīgu ieviešanu un būtiski nepalielinātu administratīvo slogu: kā vienotais informatīvais punkts tīktu izmantota interneta vietne *Latvija.lv*, kas nodrošinātu norādes uz Būvniecības informācijas sistēmu (BIS) un Aprūtināto teritoriju informācijas sistēmu (ATIS); tiks paplašināta Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas kompetence strīdu izšķiršanā; optisko tīklu infrastruktūras kartēšanai nākošo pētījumu plānots pasūtīt 2018. gadā.

Cīņa ar datorpirātismu un kiberdrošība

Datorpirātisma līmenis atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” (BSA) datiem Latvijā 2013. gadā sasniedza 53% (vidēji Centrāl- un Austrumeiropas valstīs – 61%). Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 39,6 milj. eiro.

BSA jaunākajā pētījumā *ES kiberdrošības informācijas kopskaits (EU Cybersecurity Dashboard)* ir salīdzināti ES valstu pasākumi kiberdrošības jomā. Latvija pētījumā nav atzīmēta starp problemātiskajām valstīm, jo ir pielāgota atbilstošā likumdošana un 2014. gadā ir apstiprināta *Latvijas kiberdrošības stratēģija 2014.-2018. gadam*.

Savukārt tehnoloģiju izpētes uzņēmuma „ABI Research” un Starptautiskās telekomunikāciju savienības izveidotajā 2014. gada *Globalas kiberdrošības indeksā* Latvija starp 195 pasaules valstīm un teritorijām ir ierindojusies dalītā 20.-22. vietā (starp 40 Eiropas valstīm – dalītā 9.-11. vietā).

E-komercija

Pēc *Eurostat* datiem 2015. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 38% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 53%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 19% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 16%).

2015. gadā 35% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 40%). Savukārt 10% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2015. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 19%). E-komercijas apgrozījums 2014. gadā sastādīja 7% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 15%).

6.11. Konkurences politika

Konkurences politikas mērķis ir nodrošināt iespēju katram uzņēmumam strādāt brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī veicināt konkurences attīstību visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības

interesēs. Konkurence veicina katra individuāla uzņēmuma un tautsaimniecības attīstību, kā arī nodrošina zemākas cenas, plašāku izvēli, labāku kvalitāti, inovatīvus risinājumus patērētājiem.

6.21. ielikums**Normatīvās bāzes pilnveidošana**

2015. gada 21. maijā Saeimā ir pieņemts *Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likums*, kas stāsies spēkā no 2016. gada 1. janvāra.

Likuma izstrādes mērķis ir ierobežot mazumtirgotāju iepirkuma varas izmantošanu attiecībā pret piegādātājiem, lai līdzsvarotu piegādātāju un mazumtirgotāju intereses pārtikas preču mazumtirdzniecībā.

Likums ir attiecināms uz mazumtirgotājiem, aizliedzot tiem veikt negodīgas darbības un noteikt netaisnīgus termiņus norēķiniem par piegādātājam precēm, kā arī paredz atbildību par izdarītajiem pārkāpumiem.

Konkurences aizsardzība un kontrole

Par konkurences politikas īstenošanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP) – tā izmeklē un novērš konkurences tiesību pārkāpumus, rūpējas, lai valsts un pašvaldību normatīvie akti neradītu nepamatotus šķēršļus brīvai un godīgai uzņēmumu konkurencei, kā arī izglīto uzņēmumu un valsts un pašvaldību pārstāvjus, tā veicinot izpratni par konkurences tiesībām un neiecietību pret to pārkāpumiem.

Iestādes galvenie darbības virzieni ir konkurences aizsardzība un kontrole, novēršot pārkāpumus, un konkurences kultūras attīstība, palīdzot radīt godīgai uzņēmumu sāncensībai labvēlīgu vidi.

KP aizsargā konkurenci, vērstoties pret *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtām vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu – un kontrolējot lielo uzņēmumu apvienošanās.

KP darbības prioritāte ir atklāt un novērst smagākos *Konkurences likuma* pārkāpumus – tādas aizliegtas

vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, kas rada lielāko kaitējumu tirgiem, konkurencei un patērētājiem.

Saskaņā ar *Konkurences likumu* ir aizliegtas jebkuras uzņēmumu vienošanās, kuru mērķis vai sekas ir brīvas un godīgas konkurences ierobežošana. Piemēram, uzņēmumiem ir aizliegts vienoties par noteiktu cenu līmeni līdzīgām precēm, par tirgus sadali, lai izvairītos no konkurences vienās un tajās pašās teritorijās, par dalību vai, tieši otrādi, nepiedalīšanos publiskos iepirkumos un citām darbībām, kas patērētājiem izdevīgo uzņēmumu sāncensību aizstāj ar neatļautu sadarbību.

2015. gada otrajā pusē KP noslēdza divu aizliegtu vienošanos izmeklēšanu un turpināja izpēti vēl 10 lietās. Abus atklātos pārkāpumus bija īstenojuši publisku iepirkumu pretendenti, vienā gadījumā piedaloties AS “Latvijas valsts meži” kokmateriālu sagatavošanas iepirkumā (skatīt 6.22. ielikumu), otrā – AS “Latvenergo” demontāžas darbu iepirkumā.

6.22. ielikums**KP par karteļa darbībām soda 11 mežizstrādes iepirkuma pretendētus**

KP pieņēma lēmumu sodīt 11 uzņēmumus, kas ar vienu vai vairākiem konkurentiem bija saskaņojuši savus piedāvājumus AS “Latvijas valsts meži” kokmateriālu sagatavošanas iepirkumam. Uzņēmumiem kopumā tika piemērots naudas sods 70 003,44 eiro apmērā.

Izmeklēšanas ietvaros KP konstatēja, ka 2014. gadā iepirkumā par kokmateriālu sagatavošanu un pievešanu līdz ceļam bojātu koku cirtēs piedalījās arī 11 uzņēmumi, kas savus piedāvājumus bija saskaņojuši ar vienu vai vairākiem konkurentiem, tādējādi veidojot četras kartelizētu piedāvājumu grupas.

Ja uzņēmumi patiesu konkurenci aizstāj ar konkurences imitāciju, pasūtītājs tiek maldināts par reālo tirgus situāciju, kā arī nesaņem tos ieguvumus, ko sniedz uzņēmumu sāncensība. Apmainoties ar informāciju par savu dalību iepirkumā un šīs dalības nosacījumiem, patiesa konkurence starp uzņēmumiem nav iespējama. Šāda rīcība ir uzskatāma par karteļa vienošanos, kas ir īpaši smags konkurences tiesību pārkāpums.

Lietas izpētes laikā četri uzņēmumi izmantoja iecietības programmas sniegtās iespējas jau pēc lietas ierosināšanas atzīt savu atbildību pārkāpumā un informēt KP par to, kā aizliegtā vienošanās tika īstenota. Attiecīgi uzņēmumam, kas pirmais vērsās KP, aprēķinātais naudas sods tika samazināts par 50%, bet trim pārējiem – par 25%. Tāpat šiem uzņēmumiem netiks uz gadu liegta iespēja piedalīties publiskos iepirkumos.

Neliels naudas soda samazinājums tika piemērots arī pārējiem lietas dalībniekiem, jo tie izmeklēšanas laikā sadarbojās ar KP, nekavējoties sniedzot paskaidrojumus un vaļsirdīgi atklājot faktiskos apstākļus, kādos tapuši kartelizētie pieteikumi iepirkumam. Naudas sods par konkurences tiesību pārkāpumiem tiek aprēķināts procentuāli no pārkāpēja iepriekšējā gada neto apgrozījuma, un minētajiem uzņēmumiem piemērotais naudas soda procentuālais apmērs tika samazināts par 0,5 procentpunktiem.

Tāpat kā aizliegtas vienošanās būtisku kaitējumu konkurencei un patērētājiem var nodarīt tirgū dominējošie uzņēmumi, ja tie savu tirgus varu izmanto ļaunprātīgi. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana lielajiem uzņēmumiem ir aizliegta saskaņā ar *Konkurences likumu*. Kā īpaši būtisks 2015. gadā minams izpētes noslēgums lietā par Rīgas Brīvostas pārvaldes pārkāpumu (skatīt 6.23. ielikumu).

Savukārt, lai mazāk smagus pārkāpumus atrisinātu pēc iespējas ātri un efektīvi, KP var darboties kā mediators uzņēmumu sarunās – tā gada otrajā pusē iestāde

novērsusi divus iespējamus dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus.

Lai nepieļautu būtisku konkurences samazināšanos uzņēmumu apvienošanās rezultātā, KP veic lielo uzņēmumu apvienošanās kontroli, atļaujot vien tādus apvienošanās darījumus, kas nerada kaitējumu tirgum. Tāpat, atļaujot apvienošanās, KP ir tiesīga uzņēmumiem noteikt saistošus noteikumus, kas novērš kaitējumu, ko apvienošanās varētu radīt. Saskaņā ar *Konkurences likumu* KP atļauja nepieciešama, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā Latvijas

teritorijā ir bijis ne mazāks par 35,6 milj. eiro vai ja apvienošanās dalībnieku kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. Ja uzņēmumi apvienojas bez KP atļaujas, valsts nevar īstenot savu pienākumu aizsargāt

konkurenci tirgū un tirgus struktūrai var tikt nodarīts neatgriezenisks kaitējums. Tāpēc par apvienošanās savlaicīgu nepaziņošanu uzņēmumiem paredzēts naudas sods.

6.23. ielikums

KP noslēdz izlīgumu ar Rīgas Brīvoostas pārvaldi, lai tūlītēji novērstu konkurences kropļošanu ostā

KP parakstīja izlīgumu ar Rīgas Brīvoostas pārvaldi (RBP), kas paredz, ka RBP par nodarīto konkurences kropļojumu valsts budžetā samaksās naudas sodu 622363,40 eiro apmērā. Tāpat izlīgums paredz, ka RBP pārtrauks komerciālu velkoņu pakalpojumu sniegšanu un izbeigs vairāk nekā septiņus gadus ilgušo prettiesisko vērsanos pret privātajiem velkoņu pakalpojumu sniedzējiem.

RBP ilgstoši deformēja konkurenci, izmantojot savu administratīvo varu, lai nodrošinātu konkurences priekšrocības sev piederošās SIA „Rīgas brīvoostas flote” velkoņiem un kavētu privāto velkoņu kompāniju iespējas strādāt ostā. Pirmo reizi šādu pārkāpumu RBP darbībā KP konstatēja jau 2009. gadā, atkārtoti līdzīgs pārkāpums tika konstatēts arī 2011. gadā. Abus līdzšinējos KP lēmumus Latvijas augstākās instances tiesa atzina par pamatotiem, tomēr konkurences kropļošana brīvoostā turpinājās un RBP joprojām ignorēja pienākumu ostā nodrošināt vienlīdzīgu konkurences apstākļus.

Izmeklēšana atklāja, ka RBP nepamatoti neslēdza vai novilcināja līgumu slēgšanu, nelicencēja savu konkurentu velkoņus, ierobežoja to darbību ostā un ietekmēja kuģu aģentu un terminālu izvēli par labu RBP velkoņiem un citādi izmantoja savu stāvokli, lai kavētu privāto uzņēmumu darbību.

Saskaņā ar noslēgto izlīgumu RBP līdz 2015. gada 31. decembrim pārtrauc sniegt un turpmāk vairs nesniegs velkoņu pakalpojumus. Būtiski, ka šādi RBP atsakās tikai no komercdarbības, kuru pilnībā var nodrošināt privātie uzņēmumi. Ostai tāpat kā līdz šim nebūs liegts ar saviem velkoņiem nodrošināt tai uzticētās publiskās funkcijas, piemēram, ziemas navigāciju, glābšanas, ugunsdzēsšanas un piesārņojuma novēršanas darbus.

RBP piedāvātie izlīguma nosacījumi ļauj pilnībā un tūlītēji novērst konkurences kropļojumu, kas līdz šim turpinājās, neraugoties uz KP lemtu, kā arī nepieļaut ilgstošu tiesvedību. Lai sasniegtu savas izmeklēšanas mērķi – novērstu pārkāpumu un nepieļautu tā atkārtošanos, KP piekrita izlīgumam un lēma samazināt naudas sodu, kas bija paredzēts vairāk nekā 1,5 milj. eiro apmērā.

Jebkurš uzņēmums, pret kuru Konkurences padome ierosinājusi pārkāpuma lietu, var izmantot iespēju slēgt izlīgumu, pēc savas iniciatīvas atzīstot atbildību pārkāpumā un sniedzot visu Konkurences padomes lēmuma pieņemšanai nepieciešamo informāciju. Šāda rīcība ļauj ātrāk atklāt un novērst pārkāpumu, kā arī taupīt resursus, kas parasti nepieciešami izmeklēšanai un iespējamai tiesvedībai, tāpēc uzņēmumam tiek samazināts naudas sods. Izlīgumi bieži tiek izmantoti arī EK un daudzu ES dalībvalstu konkurences uzraugu praksē.

2015. gada otrajā pusgadā KP ir izvērtējusi vairāk nekā desmit apvienošanās darījumus.

Viens no būtiskākajiem konkurences kontroles un veicināšanas rīkiem ir KP veiktās tirgus uzraudzības jeb padziļināta konkurences situācijas analīze kādā konkrētā tirgū. Tirgus uzraudzības ļauj iestādei ne vien atklāt un novērst *Konkurences likuma* pārkāpumus, bet arī konstatēt pastāvošās administratīvās barjeras, izstrādāt un iesniegt

atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī informēt sabiedrību par konkurences situāciju konkrētos tirgos. Starp būtiskākajām 2015. gada otrajā pusē pabeigtajām tirgus uzraudzībām minamas apbedīšanas pakalpojumu, iepirkumu grupu darbības (skatīt 6.24. ielikumu), kečupa un tomātu mērču mazumtirdzniecības un medicīnisko pakalpojumu tirgus uzraudzība.

6.24. ielikums

KP analizē pārtikas mazumtirgotāju sadarbību un aicina novērst nepilnības

Pārtikas mazumtirgotāju sadarbības tīklu – iepirkumu grupu – tirgus uzraudzības ietvaros KP analizēja konkurences situāciju, kā arī konstatēja nepilnības, kas mazumtirgotājiem būtu jānovērš līdz 2016. gada sākumam, lai to sadarbība ar piegādātājiem atbilstu jaunā *Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma* prasībām.

Latvijā kopumā darbojas sešas pārtikas mazumtirgotāju iepirkumu grupas – SIA „Baltstor” ar veikaliem Mego un Vesko, SIA „Latvijas tirgotāju kooperācija „AIBE”, SIA „Latvijas tirgotāju savienība” (LaTs), SIA „ELVI Latvija”, SIA „Iepirkumu grupa” ar veikaliem top! un Labais un SIA „Rust” un SIA „Savel” ar veikaliem BETA. Sadarbojoties vienas grupas ietvaros, atsevišķie veikalu īpašnieki var veikt kopīgus iepirkumus, lai saņemtu labākus tirdzniecības noteikumus un lielākas atlaides no preču piegādātājiem. Tāpat iepirkumu grupas ietvaros mazumtirgotāji var izmantot vienu zīmolu un īstenot kopīgas mārketinga aktivitātes, piemēram, vienotu klientu lojalitātes programmu veidā.

Lai arī starp vienas iepirkumu grupas dalībniekiem pastāv cieša sadarbība, veikali pieder dažādiem īpašniekiem un var savstarpēji konkurēt ar preču cenām.

Šobrīd lielo tirgotāju un piegādātāju attiecības Latvijā regulē īpašs *Konkurences likuma* pants, bet no 2016. gada 1. janvāra spēkā stāties *Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likums* (skatīt 6.21. ielikumu). Saskaņā ar šo likumu savu tirgus varu attiecībā pret piegādātājiem ļaunprātīgi nedrīkstēs izmantot visi pārtikas mazumtirgotāji neatkarīgi no to lieluma. Tādējādi iepirkumu grupu dalībniekiem, uz kuriem šobrīd spēkā esošais regulējums neattiecas, sākot no nākamā gada, sadarbība ar piegādātājiem būs jāveido saskaņā ar jaunā likuma prasībām.

Tirgus uzraudzības ietvaros KP konstatēja vairākus problēmjautājumus, kas iepirkumu grupu dalībniekiem būtu jāpārskata pirms jaunā likuma spēkā stāšanās. Tirgotājiem jānodrošina, lai to piemērotie līgumsodi būtu samērīgi, lai atlaižu akciju laikā neiztirgotās preces tiktu realizētas atbilstoši abu pušu – piegādātāja un tirgotāja – interesēm, kā arī lai nekādi netiktu ietekmēta piegādātāju rīcības brīvība, piedāvājot savu preču cenas citiem tirgotājiem.

Konkurences kultūras attīstīšana

Lai veicinātu konkurenci visās tautsaimniecības nozarēs, KP palīdz izskaust un nepieļaut administratīvas barjeras brīvai konkurencei un izglīto uzņēmējus un plašāku sabiedrību par konkurences tiesībām un konkurences lomu sabiedrības labklājības nodrošināšanā. Tāpat KP sadarbojas ar citu valstu konkurences uzraugiem un starptautiskām organizācijām, tā līdzdarbojoties starptautiskās konkurences politikas veidošanā un izmantojot citu valstu informāciju un pieredzi efektīvai konkurences aizsardzībai Latvijā.

Lai samazinātu administratīvos šķēršļus, ko brīvai uzņēmumu konkurencei var radīt normatīvie akti, KP izskata normatīvo aktu projektus un sniedz savus atzinumus, ja secina, ka normatīvais akts var radīt nepamatotu kaitējumu konkurencei un attiecīgi tas ir labojams. Piemēram, KP sniedza atzinumu par projektu grozījumiem Pievienotās vērtības nodokļa likumā, lai nepieļautu, ka privātu personu organizēti kultūras pasākumi tiek diskriminēti, salīdzinot ar publisku personu organizētajiem.

Būtisku uzmanību KP ir pievērsusi sabiedrības informēšanai un izglītošanai, lai veicinātu neiecietību pret

konkurences tiesību pārkāpumiem, kā arī pēc iespējas izskaustu gadījumus, kad uzņēmumi pārkāpj likumu nezināšanas dēļ. Lai dažādām mērķauditorijām skaidrotu tām būtiskos konkurences tiesību piemērošanas aspektus, KP ir organizējusi seminārus, konferences un citus pasākumus, kas ļauj tikties ar klausītājiem, stāstīt par aktualitātēm un atbildēt uz jautājumiem. Starp būtiskākajām minamas komunikācijas aktivitātes jaunā *Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma* skaidrošanai un lēmumu ietekmes uz konkurenci novērtēšanas nepieciešamības aktualizēšana.

Savukārt decembra sākumā KP sadarbībā ar Valsts kanceleju organizēja konferenci *Konkurenci veicinoša valsts pārvalde: ieguldījums tautsaimniecības attīstībā* valsts un pašvaldību lēmumu pieņēmējiem.

Kopumā, stiprinot labas pārvaldības praksi iestādē, 2015. gada otrajā pusgadā KP sagatavoja trīs vadlīnijas: uzņēmumu apvienošanās ziņojumu sagatavošanai, *Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma* piemērošanai, kā arī ietekmes uz konkurenci novērtēšanai.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Lai sasniegtu *Nacionālajā attīstības plānā* ietvertu Latvijas „ekonomikas izrāvienu” un sekmīgi īstenotu *Nacionālajās industriālās politikas pamatnostādnes* ietvertos mērķus (skatīt 6.3. nodaļu), MK sēdē 2013. gada 28. maijā tika atbalstītas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019. gadam*.

Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana, mērķtiecīgi pasākumi ārvalstu tiešo investīciju piesaistei un atbalsts komersantiem ārējo tirgu apgūšanai ir galvenie pamatnostādnes ietvertie rīcības virzieni, kas nodrošinās Latvijas kā investīcijām labvēlīgas vides veidošanu un veicinās tās atpazīstamību starptautiskajā līmenī, sekmēs Latvijas uzņēmumu izešanu ārējos tirgos.

Pamatnostādnes definēti eksporta un ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) piesaistes veicināšanas politikas galvenie mērķi, principi un rīcības virzieni turpmākajiem septiņiem gadiem. Pamatnostādņu sekmīgai īstenošanai nozīmīgi ir izveidot vienotu un dinamisku visu pušu sadarbības modeli, kas sevī ietvertu gan valsts un pašvaldību institūcijas, gan privāto sektoru un zinātniskās institūcijas.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes paredzēto uzdevumu un pasākumu plānu 2013.-2019. gadam*, kas ir pievienots pamatnostādņu dokumentam.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

ĀTI piesaistes politika ir vērsta uz Latvijas kā investīcijām pievilcīgas vides konkurētspējas celšanu,

nemot vērā investoriem svarīgākos aspektus: valstu makroekonomiskos rādītājus, uzņēmējdarbības vidi – birokrātisko procedūru vienkāršību un stabilu nodokļu politiku, atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka pieejamību, tirgus potenciālu, nepieciešamās infrastruktūras pieejamību, piedāvātos atbalsta instrumentus un stimulus. Būtiski ir piesaistīt ārvalstu investīcijas nozarēs, kas nodrošina tautsaimniecības struktūras maiņu par labu uz ārējo pieprasījumu orientētām¹ nozarēm, īpaši nozarēs, kas tiek definētas kā vidēji augstas un augstas tehnoloģiju nozares².

ĀTI Latvijas ekonomikas tālākās izaugsmes sekmēšanā ir nozīmīgas gan ar dažādu ražošanas un menedžmenta prasmju apgūšanu, gan jaunu darba vietu izveidi, kas rada iespēju izmantot jaunas tehnoloģijas un priekšnosacījumus tehnoloģiju pārnesei, veicina valsts integrēšanos starptautiskajā tirdzniecībā un uzņēmumu iesaistīšanos ražošanas noietu ķēdēs.

Ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri jāorientējas uz ģeogrāfiski tuvajām kaimiņvalstīm, kurās Latvija ir atpazīstama, un nav jāiegulda papildu resursi informatīviem pasākumiem; ekonomiski stabilām un

¹ Uz ārējo pieprasījumu orientētās nozares – lauksaimniecība, ieguves rūpniecība, apstrādes rūpniecība, transports un glabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi.

² Vidēji augstas un augstas tehnoloģiju nozares – farmācijas produktu, datoru, elektronisko iekārtu, lidaparātu un to iekārtu un medicīnas instrumentu ražošana un ķīmisko vielu, ieroču, elektrisko iekārtu, mehānismu un darba mašīnu, automobiļu, kuģu, dzelzceļa u.c. transporta (bez lidaparātiem) ražošana un iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (NACE 2.red. 20, 25.4, 27, 28, 29, 30 (bez 30.3), 33)

attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām; valstīm, no kurām globāli ir lielākās izejošo investīciju plūsmas (ASV, Francija, Vācija, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste, Japāna, Ķīna, Krievija, Indija).

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

“POLARIS procesa” ietvaros 2015. gada deviņos mēnešos noslēgti līgumi ar 6 pašvaldībām par sadarbību ārvalstu investīciju piesaistē – ar Ropažu, Carnikavas, Alūksnes, Preiļu, Pļaviņu un Kokneses novada pašvaldībām.

Ņemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2013.-2015. gadā tika īstenota aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide).

Līdz ar esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2013. gada 13. martā MK tika apstiprināti *Noteikumi par darbības programmas „ Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.3.1.1.6. apakšaktivitāti „Atbalsts darba vietu radīšanai”*, kas vērsta uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Līdz 2016. gada sākumam notiek sešu atbalstīto projektu īstenošana, kuru kopējā projektu izmaksu summa ir 24,4 milj. eiro, kur ES struktūrfondu finansējums 6,5 milj. eiro. Ar diviem projekta īstenošanai ir lauzts līgums par projekta īstenošanu, jo netika sasniegti projekta mērķi. Projekti, kuri tiek īstenoti, ir saistīti ar kombinētiem biroju administratīvajiem pakalpojumiem. Šobrīd pēc iesniegtajiem noslēgumu pārskatiem secināms, ka kopumā programmas ietvaros tiks izveidotas 342 darba vietas, ieguldot no ESF 2,4 milj. eiro un piesaistot aptuveni 3,3 milj. eiro projektu īstenošanai finansējuma (precīza informācija būs tikai pēc noslēgumu pārskatu izvērtēšanas).

Investīciju piesaistes veicināšanai 2013. gada 6. novembrī Saeima pieņēma grozījumus likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*, kas paredz pagarināt valsts atbalsta programmu *Nodokļa atlaide par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem* līdz 2020. gada 31. decembrim, vienlaikus paaugstinot minimāli nepieciešamo investīciju summu līdz 10 milj. eiro. Lai uzņēmēji 2015. gadā varētu iesniegt investīciju projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, 2015. gada 19. maijā MK tika apstiprināti grozījumi MK 2012. gada 24. janvāra noteikumos Nr. 78 *Atbalstāmo*

investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtība, izsakot tos jaunā redakcijā un paredzot saskaņot tajā ietverto regulējumu ar jauno ES līmeņa valsts atbalsta regulējumu, kas stājās spēkā 2014. gada 1. jūlijā. Līdz 2015. gada 1. decembrim MK ir atbalstīti 26 lielo investīciju projekti par kopējo ieguldījumu summu 300,4 milj. eiro. Lielākā daļa jeb 24 no 26 atbalstītajiem investīciju projektiem tiks īstenoti apstrādes rūpniecības nozarē, savukārt 2 investīciju projekti – informācijas komunikācijas tehnoloģiju nozarē.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegta ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzīšana.

Lai veicinātu Latvijas uzņēmumu ārējās konkurētspējas pieaugumu, LIAA 2015. gada trīs ceturkšņos ir organizējusi 48 dažādu nozaru un apjoma tirdzniecības misijas, kurās kopā piedalījās 440 uzņēmēji, tai skaitā 7 valsts augstāko amatpersonu vizītes, kurās piedalījās 202 uzņēmēji. Septiņas no tirdzniecības misijām organizētas uz jauniem tirgiem – Azerbaidžānu, Uzbekistānu, Kazahstānu, Indiju, Singapūru, Šanhaju (Ķīna) un Apvienotajiem Arābu Emirātiem. Šajā periodā organizēti 18 nozaru nacionālie stendi starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, kurās kopumā piedalījās 157 uzņēmumu pārstāvji. Tāpat Latvijas uzņēmējiem tika noorganizēta 61 individuāla biznesa vizīte ārvalstīs. Papildus minētajam LIAA atbalstījuši 286 vizīšu norisi.

Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa, tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus un projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju un informācijas pieprasījumu apstrādi.

2015. gadā turpinājās eksporta atbalsta instrumentu izmantošana Krievijas Federācijas ieviestā pārtikas produktu importa embargo negatīvo seku mazināšanai, sniedzot komersantiem atbalstu jaunu tirgu apgūšanā.

2015. gadā Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbība tika nodrošināta Baltkrievijā, Dānijā, Francijā, Japānā, Krievijā, Ķīnā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā, savukārt 2015. gada 1. pusgadā Krievijas importa embargo negatīvo seku mazināšanas ietvaros tika atvērtas pagaidu pārstāvniecības Apvienotajos Arābu Emirātos, Azerbaidžānā, Itālijā, Kazahstānā, Ķīnā (otra pārstāvniecība Šanhajā papildus Pekinā esošajai), Singapūrā un Somijā. Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu

īstenošanā un sniedz konsultācijas par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām. LIAA plāno izveidot 7 patstāvīgas ierēdņa amata vietas šobrīd esošajās septiņās pagaidu pārstāvniecībās.

2015. gada deviņos mēnešos LIAA apstrādāja 628 pieprasījumus/eksporta projektus. Lielākais pieprasījumu skaits tika saņemts no LIAA pārstāvniecības Francijā – 93, Lielbritānijā – 63, Zviedrijā – 60, Vācijā – 57, Somijā – 46 un Nīderlandē – 36.

No 2015. gada janvāra līdz 15. februārim notika LIAA organizētās *Latvijas dienas* Somijā, no 2015. gada 10. jūnija līdz 17. jūnijam Latvijas dienas Itālijā, no 2015. gada 20. oktobra līdz 20. novembrim *Latvijas dienas* Baltkrievijā un no 2015. gada 23. novembra līdz 12. decembrim *Latvijas dienas* Azerbaidžānā. *Latvijas dienu* ietvaros notiek Latvijas uzņēmumu produktu prezentācijas, mārketinga kampaņas, forumi, pavāru meistarklases un citi pasākumi, kas veicina Latvijas uzņēmumu produktu atpazīstamību mērķa valstīs.

ES struktūrfondu darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.3. prioritātes *Uzņēmējdarbības veicināšana* 2.3.1. pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitātes **Ārējo tirgu apgūšana** 2.3.1.1.1. apakšaktivitāte *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketinga*. Tās ietvaros komersantiem tiek sniegts plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā un kopš 2014. gada novembra arī ražotņu un produktu atbilstības mērķa tirgos noteiktajām prasībām novērtēšanai. 2015. gada deviņos mēnešos LIAA ir izvērtējusi 1416 projektu iesniegumus.

Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome 2015. gadā turpināja darbību, lai nodrošinātu saskaņotu valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmēju organizāciju sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai un eksportspējas stiprināšanai. Uzņēmējiem pieejams augstu valsts amatpersonu ārvalstu vizīšu kalendārs 2015. gadam, kurās paredzēta Latvijas uzņēmēju līdzdalība. Kalendārs ļauj uzņēmējiem laikus ielānot dalību biznesa delegācijās, turpretī vizīšu organizētājiem iespējams savlaicīgi identificēt uzņēmēju interesi.

Kopš 2014. gada jūlija, kad Ķīnas Galvenā kvalitātes uzraudzības, inspekcijas un karantīnas administrācija pieņēma Latvijas iesniegto piena sertifikātu, Latvijas piena pārstrādātājiem ir dota iespēja eksportēt savu produkciju uz Ķīnas tirgu. Turpmāk tirdzniecības uzsākšanai nepieciešama tikai sertifikātu apmaiņa un nekādas papildu vienošanās nav jāparaksta, vienīgi jāsaņem atzišana no Ķīnas puses, kura notiek pēc uzņēmumu pārbaudes. 2015. gada aprīlī Ķīnas Tautas Republikas Sertifikācijas un akreditācijas administrācija savā mājas lapā publicēja desmit Latvijas pārtikas ražotāju sarakstu, kam ir atļauts eksportēt uz Ķīnu vairāku veidu piena produktus, piemēram, sierus, piena pulveri, krējumu un saldējumu – “AS “Preiļu siers”, AS “Rīgas piena kombināts”, AS “Valmieras piens”, SIA “Latvijas piens”, AS “Cesvaines piens”, AS “Rankas piens”, AS “Smiltenes piens”, AS “Smiltenes piens Blomes pienotava”, AS “Jaunpils pienotava” un SIA “Rīgas piensaimnieks”. Tāpat Ķīnas Tautas Republikas Sertifikācijas un akreditācijas administrācija 2015. gada deviņos mēnešos izsniedza atļauju eksportēt savu produkciju uz Ķīnu 30 Latvijas zivju pārstrādes uzņēmumiem.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu, kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas 6.8. nodaļā. Lai papildinātu finanšu tirgū pieejamo apdrošināšanas instrumentu klāstu un sekmētu uz eksportu orientētu uzņēmumu attīstību, 2015. gadā Ekonomikas ministrija ir paredzējusi izstrādāt vidēja un ilgtermiņa eksporta kredīta garantiju programmu. Programma un tās ieviešanas modelis tiks izstrādāts atbilstoši tirgus izpētes rezultātiem, kā arī ņemot vērā citu valstu pieredzi apdrošināšanas instrumentu ieviešanā un sasniegtos rezultātus – ietekmi uz eksporta darījumu plūsmu un attiecīgi uz eksporta orientētu uzņēmumu attīstību.

Jau vienpadsmito gadu pēc kārtas LIAA sadarbībā ar Ekonomikas ministriju rīkoja konkursu *Eksporta un inovācijas balva*. Konkursa mērķis ir paust atzinību un godināt Latvijas komersantus, kas sasnieguši labus rezultātus jaunu un eksportspējīgu produktu ražošanā, vietējā tirgus nodrošināšanā ar augstas kvalitātes pašmāju ražojumiem, inovāciju ieviešanā un rūpnieciskā dizaina izstrādē. 2015. gada konkursa *Eksporta un inovācijas balva* laureāti ir minēti 6.25. ielikumā.

6.25. ielikums

Eksporta un inovācijas balva 2015

Jau vienpadsmito gadu pēc kārtas LIAA sadarbībā ar Ekonomikas ministriju rīkoja konkursu *Eksporta un inovācijas balva*, atzinīgi novērtējot sekmīgākos komersantus un to produktus.

Konkursa mērķis ir paust atzinību un godināt Latvijas komersantus, kas sasnieguši labus rezultātus jaunu un eksportspējīgu produktu ražošanā, vietējā tirgus nodrošināšanā ar augstas kvalitātes pašmāju ražojumiem, inovāciju ieviešanā un rūpnieciskā dizaina izstrādē.

Šogad konkursa pirmajā kārtā tika iesniegti 105 pieteikumi, no kuriem finālam tika izvērtēti 32 uzņēmumi šādās kategorijās:

- eksportspējīgākais komersants lielo komercsabiedrību grupā;
- eksportspējīgākais komersants mazo komercsabiedrību grupā;
- inovatīvākais produkts;
- importa aizstājējprodukts.

6.25. ielikuma turpinājums

Titula *Eksporta čempions* saņēmējs tiek noteikts, izvērtējot Latvijas lielākos eksportētājus, pamatojoties uz eksporta datiem un ieguldījumu ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanā.

2015. gada *Eksporta un inovācijas balvas* laureāti ir:

– kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* lielo un vidējo komercsabiedrību grupā:

1. vieta – [LIVONIA PRINT, SIA](#)
2. vieta – [ATEA GLOBAL SERVICES, SIA](#)
3. vieta – [REŠETILOVS UN CO, IK](#)

Atzinība:

[ABLVBANK, AS](#)
[BIO-VENTA, SIA](#)
[GRAANUL INVEST, SIA](#)
[KREISS, SIA](#)
[NORDIC HOMES, SIA](#)

– kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* mazo komercsabiedrību grupā:

1. vieta – [D DUPEKS, SIA](#)
2. vieta – [INFOGRAM, SIA](#)
3. vieta – [GLAMORALLE, SIA](#)

Atzinība:

[EL PROD, SIA](#)
[PRECO, SIA](#)
[PREMIUM CHOCOLATE, SIA](#)
[ROTONS, SIA](#)

– kategorijā *Inovativākais produkts*:

1. vieta – [SAF TEHNIKA, AS](#) (mikrovilņu spektra analizators “Spectrum Compact”)
2. vieta – [VIZULO, SIA](#) (āra gaismekļu produktu līnija “Vizulo Stork”)
3. vieta – [BLUE SHOCK RACE, SIA](#) (elektrokartingi)

Atzinība:

[AFFOC SOLUTIONS, SIA](#) (universāla tehnoloģija šķiedru optiskās pārraides parametru mērījumiem “AFF ŠOPS 2014”)
[DAMSON, SIA](#) (silto grīdu sistēma “RORBO”)
[GIGI BLOKS, SIA](#) (“GIGI Bloks” lielizmēra rotaļkluči)

– kategorijā *Rūpnieciskais dizains*:

1. vieta – [VELO SOCK, SIA](#) (velosipēdu pārsegi iekštelpām)
2. vieta – [SHAMAN INVENTIONS, SIA](#) (transformējams bērnu velosipēds “Leg&Go”)
3. vieta – [DIZAINA PAPĪRLIETAS, SIA](#) (ādas dienasgrāmata “Flux Book”)

Atzinība:

[NIICE VIDE, SIA](#) (“Dusis” daudzfunkcionālās dizaina mēbeles)
[PALEŠU MĒBELES, SIA](#) (palešu mēbeles)
[WIND KNOTS, SIA](#) (somu kolekcija “Kāpu nokrāsas”)

– kategorijā *Importa aizstājējprodukts*:

1. vieta – [MILZU!, SIA](#) (“MILZU!” graudaugu pārslas)
2. vieta – [LINUM COLOR, SIA](#) (“Paint Eco” beices)
3. vieta – [LAT EKO FOOD, SIA](#) (“Rūdolfs” – mammas gardie biezeņi)

Atzinība:

[CENTRE COMPOSITE, SIA](#) (aviācijas inženierpakalpojumi)
[HEBE, SIA](#) (bērnu apģērbi)

Eksporta čempiona titula ieguvējs 2015. gadā ir Rīgas Stradiņa universitāte.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzību. Ekonomikas ministrija strādā, lai pilnveidotu un attīstītu esošo regulējumu un nodrošinātu augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2015. gada 1. jūlijā stājušies spēkā *Grozījumi Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā*, grozījumi *Reklāmas likumā* un *Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā*, paplašinot PTAC un citu uzraudzības iestāžu pilnvaras negodīgas komercprakses gadījumos, kā arī palielinot maksimālo soda naudas apmēru par negodīgu komercpraksi. Izmaiņas likumos izstrādātas, lai motivētu

uzņēmējus īstenot godīgu komercpraksi un ievērotu reklāmām izvirzītās prasības, vienlaikus dodot iespēju komersantiem brīvprātīgi novērst pārkāpumu bez soda sankciju piemērošanas. Līdz 2015. gada 1. jūlijam spēkā esošais regulējums nebija pietiekami efektīvs, lai atturētu pārkāpējus no aizliegtas komercprakses īstenošanas, jo samaksāt naudas sodu bija izdevīgāk nekā pildīt uzraudzības iestādes lēmumus un pārtraukt negodīgas komercprakses īstenošanu. Maksimālais soda naudas

apmērs paredzēts līdz 100 000 eiro par aizliegtas komercprakses īstenošanu. Ja pārkāpējs ilgstoši nepilda uzraudzības iestādes pieņemto lēmumu vai tiek konstatēts būtisks kaitējums patērētājiem, uzraudzības iestādes var ierobežot vai slēgt negodīgas komercprakses īstenošana elektroniskā līdzekļa (piemēram, mājas lapas vai domēna vārda) darbību, kā arī apturēt negodīgas komercprakses īstenošana vai tā uzņēmuma (strukturvienības) darbību.

6.26. ielikums

Pilnveidotas prasības patērētāju kredīta devējiem

2015. gada 28. maijā Saeimā tika pieņemts likumprojekts *Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, kas paredz kredīta līgumu noslēgšanas aizliegumu no plkst. 23:00 līdz 8:00 rītā, kredīta kopējo izmaksu patērētājam ierobežojumu (0,55% – no 1-7 dienām, 0,25% – no 8-14 dienām, 0,2% – no 15-30 dienām, 0,25% – virs 30 dienām), ierobežojumu kredītu atmaksāt vienā maksājumā, ja tas ir garāks par 30 dienām, nokavējuma procentu pieauguma tempa ierobežojumu (36% gadā virs aizņēmuma likmes), visu ar kredītu saistīto izmaksu ierobežojumu 100% apmērā no izsniegtā kredīta summas un aizliegumu noteikt vekseli kā norēķinu līdzekli. Grozījumu būtība ir tāda, ka procenti, t.sk. nokavējuma procenti, kredīta termiņa pagarinājuma maksas un citas ar kredītu saistītās izmaksas kopā nevarēs pārsniegt 100% no sākotnēji izsniegtā kredīta summas. Šāds ierobežojums nodrošinās to, ka patērētāji nenokļūs pārmērīgos parādos, nemitīgi tiem pieaugot. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojums nodrošinās, ka patērētāji, kuri godīgi atmaksā kredītu termiņā, nepārmaksā par aizdoto summu, sedzot to patērētāju kredītus, kas tos neatmaksā, savukārt ierobežotas peļņas apstākļos kredīta devēji būs spiesti stingrāk izvērtēt patērētāju maksātspēju un neizsniegt kredītu tiem, kuru maksātspēja ir nepietiekama. Ierobežojums kredītu atmaksāt vienā maksājumā nodrošinās to, ka patērētājiem tiks piedāvāti kredīta atmaksas grafiki, kas savukārt palielinās iespējamību, ka kredīti tiks atmaksāti termiņā. Turpretim nokavējuma procentu ierobežojums nodrošinās to, ka nokavējuma procenti nepieaugs tik strauji, lai situācijā, kad patērētājs ir nokavējis maksājumu, viņš spētu to tomēr samaksāt un nosegt savas saistības pret kredīta devēju. Likums stāsies spēkā 2016. gada 1. janvārī.

Lai veicinātu patērētāju tiesību aizsardzību, nodrošinot patērētājiem iespēju īstenot un aizsargāt savas likumīgās tiesības, izmantojot neatkarīgus, ātrus, efektīvus un taisnīgus ārpustiesas strīdu risināšanas veidus, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi *Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likumu* un *Grozījumus Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*. *Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likums* paredz prasību noteikšanu ārpustiesas strīdu risinātājiem, kas vēlas izskatīt patērētāju un pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju savstarpējos strīdus. Likums nosaka šādas prasības patērētāju ārpustiesas strīdu risinātājiem:

- pieejamība;
- kompetence, neatkarība un objektivitāte;
- darbības pārredzamība;
- procesa efektivitāte;
- taisnīgums un likumīgums.

Izpildot likumā noteiktās prasības, konkrētais ārpustiesas strīdu risinātājs varēs tikt iekļauts PTAC

uzturētajā sarakstā, kas kalpos par apliecinājumu tam, ka attiecīgais ārpustiesas strīdu risinātājs ir kompetents un pietiekami objektīvs izskatīt patērētāju un pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju savstarpējos strīdus. Paredzēts, ka informācija par patērētāju ārpustiesas strīdu risinātājiem tiks publicēta PTAC mājas lapā. Kā viena no ārpustiesas strīdu risinātājiem – Patērētāju strīdu risināšanas komisijas izveidi paredz *Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*. Komisija kā neatkarīga lēmējinstānce darbosies pie PTAC un nodrošinās strīdu izskatīšanu, kas izriet no patērētāja un pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja līgumsaistībām (patērētāju individuālie strīdi) jomās, kurās nebūs izveidoti citi *Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likuma* noteiktajām prasībām atbilstoši un sarakstā iekļauti ārpustiesas strīdu risinātāji vai attiecīgās jomas strīdu risinātāji atteiksies strīdu risināt. Likums arī paredz, ka lēmuma pieņemšanā piedalīsies eksperti no patērētāju un komersantu nevalstiskajām organizācijām, tādējādi nodrošinot maksimālu objektivitāti strīda risinājuma panākšanā.

6.27. ielikums

Konference Alternatīvas patērētāju strīdu risināšana Latvijā

2015. gada 10. decembrī norisinājās PTAC rīkotā bezmaksas konference “Alternatīvo patērētāju strīdu risināšanas mehānismu ieviešana Latvijā”, kuras ietvaros konferences dalībnieki tika iepazīstināti ar grozījumiem *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* par preču un pakalpojumu atbilstību līguma noteikumiem (stāsies spēkā 2016. gada 1. janvārī), *Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likumu*, alternatīvajiem strīdu risināšanas mehānismiem, apskatīti to ieviešanas potenciālie ieguvumi un riski, kā arī apspriesta Patērētāju strīdu izskatīšanas komisijas izveidošana un darbība PTAC ietvaros. Konferences galvenās atziņas bija šādas: visas puses vienojās, ka līdzšinējā individuālo patērētāju strīdu risināšanas sistēma nav efektīva, līdz ar to ir nepieciešamas izmaiņas. Tai pašā laikā, lai jaunā sistēma veiksmīgi funkcionētu, ir nepieciešama visu pušu uz kompromisu un konstruktīvu dialogu vērsta komunikācija – gan patērētājiem un komersantiem, gan arī ārpustiesas strīdu risinātājiem. Tāpat viens no lielākajiem izaicinājumiem ir visu pušu informētības paaugstināšana saistībā ar būtiskajām izmaiņām patērētāju aizsardzības sistēmā.

Kopumā komisijas priekšrocības būs, ka:

- strīdi tiks risināti ātrāk (90 dienās) pretēji pašreizējai situācijai, kad strīdi tiek risināti administratīvā procesa ietvaros, kas var ievilkties līdz pat 3 gadiem;
- strīdu skatīšanā paredzēts iesaistīt nozares ekspertus (patērētāju un komersantu nevalstisko organizāciju pārstāvjus);
- strīdu izskatīšanas process būs mazāk formāls un vērsts uz pušu vienošanās panākšanu par strīdu;
- process būs bezmaksas (šobrīd atkarībā no situācijas preces ekspertīze ir jāveic patērētājam vai komersantam).

Patērētāja tiesības vērsties PTAC nemainīsies un tāpat kā iepriekš tie varēs saņemt konsultācijas un palīdzību strīda risināšanā. Jaunā patērētāju ārpustiesas strīdu risināšanas kārtība būs piemērojama no 2016. gada 1. janvāra.

Pasākumi patērētāju aizsardzības jomā Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomes laikā

Latvijas Prezidentūras laikā tika panākta politiskā vienošanās starp Padomi, EK un Eiropas Parlamentu par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kompleksiem ceļojumu pakalpojumiem un atbalstītiem ceļojumu pakalpojumiem, kura mērķis ir uzlabot iekšējā tirgus darbību un sasniegt augstu patērētāju aizsardzības līmeni. Direktīva pilnveidos noteikumus attiecībā uz komplekso ceļojumu un saistīto ceļojumu pakalpojumu iegādi, izpildi un saistībām, kas izriet no līgumiem, kas slēgti starp ceļotājiem un pakalpojumu sniedzējiem (organizatoriem, vairumtirgotājiem, tirgotājiem). Atjaunotā direktīva paplašinās šī brīža aizsardzību tradicionālajām ceļojumu pakotnēm (attiecībā uz dažādu veidu ceļojumu pakalpojumu kombinācijām), kā arī aptvers tos ceļojumus un pakotnes, kas tiek kombinētas un iegādātas interneta vidē (dinamiskās pakotnes, saistītie ceļojumu pakalpojumi). Eiropas Parlaments noslēdzis likumdošanas procedūru ar savu balsojumu 2015. gada 24. novembrī. Direktīvas prasības nacionālajā regulējumā būs jāievieš divu gadu laikā pēc direktīvas spēkā stāšanās.

2013. gada 13. februārī EK ierosināja tiesību aktu pakotni par ražojumu drošumu un tirgus uzraudzību, kas ietver priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, kura attiecas uz ražojumu tirgus uzraudzību un priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patēriņa preču drošumu. Diemžēl politiski strīdīgā jautājuma dēļ, kas paredz noteikt obligātu izcelsmes valsts norādi nepārtikas preču marķējumā, pakotnes tālākā virzība ir apstājusies Eiropas Padomē, dalībvalstīm nespējot vienoties par kompromisu attiecībā uz izcelsmes valsts principu *Preču drošuma regulas* projektā. Latvijas prezidentūras laikā tika turpināts darbs pie *Preču drošuma pakotnes*. Pēc EK pētījuma par obligātā preču izcelsmes valsts marķējuma ietekmi publicēšanas šis jautājums pirmo reizi tika apspriests ministru līmenī 28. maija Konkurētspējas ministru padomē, taču vienošanos Padomē panākt neizdevās, jo pētījuma

rezultāti neietekmēja Padomes atšķirīgos viedokļus attiecībā uz pakotnē iekļauto principu par obligātu preču izcelsmes valsts norādīšanu marķējumā. Konkurētspējas ministru padome secināja, ka šīs pakotnes ietvaros kompromisu nav iespējams panākt un EK būtu jālemj par pakotnes nākotni un tālāko virzību, lai neapdraudētu preču drošuma un tirgus uzraudzības regulējuma turpmāko attīstību.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kuras darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

Savas darbības ietvaros 2015. gada deviņos mēnešos PTAC sniedzis patērētājiem un juridiskām personām 27712 konsultācijas. Salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, sniegto konsultāciju skaits ir nedaudz palielinājies – PTAC sniedzis par 176 konsultācijām vairāk. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta nekvalitatīva prece vai saņemts nekvalitatīvs pakalpojums. Visvairāk jautājumu ir par apaviem, mobilajiem telefoniem, elektroprecēm, distances līgumu pakalpojumiem un avio pakalpojumiem. Tāpat patērētāji interesējas, kā rīkoties, ja preces piegādes vai pakalpojuma izpildes termiņš nav izpildīts. Daudzi patērētāji interesējas par jautājumiem, kas nav PTAC kompetencē vai par kuriem PTAC nav tiesīgs pieņemt saistošu lēmumu, bet tikai sniegt konsultāciju, īpaši par elektronisko sakaru kvalitāti, apdrošināšanas atlīdzības izmaksām, kā arī par komunālajiem pakalpojumiem un pārtikas precēm.

2015. gada deviņos mēnešos PTAC saņēmis 1803 patērētāju sūdzības. Salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, izskatīto sūdzību skaits ir palielinājies par 69 sūdzībām vai par 4%. Visbiežāk sūdzības patērētāji izteikuši pretenzijas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un pakalpojumiem. Liels skaits sūdzību ir saņemti arī par komercpraksi, reklāmu un e-komerciju, kā arī par līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par elektroprecēm, mobilajiem telefoniem un apaviem. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par avio pakalpojumiem, tūrisma pakalpojumiem, distances

līgumu pakalpojumiem un īres un komunālajiem pakalpojumiem

PTAC **patērētāju tiesību uzraudzībā** 2015. gadā noteiktas šādas prioritāri uzraugāmās jomas: komercprakse namu apsaimniekošanā, patērētājiem piedāvātie elektroenerģijas pakalpojumi, komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtās drošības garantijas un piedāvātie līguma noteikumi, uztura bagātinātāju piedāvāšana, situācijas izpēte un uzraudzība elektroniskajā vidē, garantiju piedāvāšana, kā arī jaunā distances līgumu regulējuma uzraudzība, kredītēšanas pakalpojumu cenu salīdzināšana mājaspārēs, situācijas izpēte, piedāvājot kosmētikas līdzekļus, interneta veikali, kuros tiek piedāvāti būvmateriāli, tiešsaistes kolektīvā iepirkšanās, patērētāju kredītēšana, parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzēju darbības uzraudzība, patērētāju kredītēšanas pakalpojumu sniedzēju un parāda ārpustiesas pakalpojumu sniedzēju licenču izsniegšana un pārreģistrācija, pārrobežu pārkāpumu novēršana patērētāju tiesību aizsardzības jomā, kā arī administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana.

2015. gada deviņos mēnešos uzsāktas 110 lietas par patērētāju kolektīvo interešu pārkāpumiem, t.sk. komercprakses, reklāmas, e-komercijas un līgumu noteikumu jomās.

Galvenokārt lietas uzsāktas par īstenoto komercpraksi un līguma noteikumiem kredītēšanas pakalpojumu jomā, piedāvājot uztura bagātinātājus, e-komercijas jomā, par klienta iemaksātās naudas drošības garantijas nenodrošināšanu, līguma noteikumiem komplekso tūrisma pakalpojumu jomā, īstenoto komercpraksi un līguma noteikumiem elektronisko sakaru pakalpojumu jomā. Tiek turpināta arī kredītu devēju, kas neatbilst kredītiestādes statusam, un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzēju licencēšana un licenču pārreģistrācija, kā arī veikta regulāra uzņēmēju uzraudzība.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgu **ES pārrobežu pirkumu gadījumos** turpina nodrošināt Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patērētāju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patērētāju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar EK atbalstu. 2015. gada

deviņos mēnešos patērētājiem sniegtas 507 konsultācijas par pārrobežu problēmām ES ietvaros un izskatītas 155 sūdzības par pārrobežu problēmām ES ietvaros. Lielākoties iedzīvotāji vērsušies ECC Latvia par pārrobežu pirkumiem interneta vidē, par avio pakalpojumiem, autotransporta pakalpojumiem (auto noma), kā arī tūrisma pakalpojumiem.

2015. gada deviņos mēnešos **preču un pakalpojumu tirgus uzraudzībā** PTAC uzsāka un turpinās 8 drošuma un atbilstības uzlabošanas projektu realizācija tādās jomās kā būvizstrādājumu, rotālietu, mašīniekārtu, spiedieniekārtu, radio un telekomunikāciju galiekārtu, elektroiekārtu un vispārējo preču un pakalpojumu drošuma jomas. Veiktas 1622 pārbaudes, tajā skaitā reģistrētas 909 gāzes balonu tirdzniecības vietas PTAC uzturētajā Gāzes balonu tirdzniecības vietu reģistrā. Tirdzniecības ietvaros pārbaudīti 1607 dažādu preču modeļi. Tirdzniecības situācijas izpētei tika veikti 238 apsekojumi prioritārajos uzraudzības virzienos. 14 pārbaudes veiktas par cenu norādīšanas kārtības ievērošanu, proti, vai patērētājiem tiek sniegta patiesa un nepārprotama informācija par piedāvāto preču cenām.

Būvizstrādājumu drošuma un atbilstības uzlabošanas projekta ar preču paraugu testēšanu ietvaros veiktas pārbaudes 40 būvobjektos, pārbaudīti 238 reglamentētās sfēras būvizstrādājumi.

Uzsākts ugunsdrošības detektoru un signalizāciju drošuma un atbilstības uzlabošanas apakšprojekts (PROSAFE). Uzraudzības rezultātā viena modeļa 13 vienības izņemtas no Latvijas tirgus.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2015. gada deviņos mēnešos PTAC veicis pārbaudes, lai novērtētu mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām to lietošanas vietās, 41 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumā valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 302 mērīšanas līdzekļi. Veiktas pārbaudes projekta *Alkoholisko dzērienu metroloģiskā uzraudzība* divos uzņēmumos un projekta *Garšvielu, tējas un kafijas metroloģiskā kontrole* vienā uzņēmumā. Turpinās darbības fasēto preču ar atbilstības "e" zīmi reģistra veidošanā, patlaban reģistrā iekļauti 43 uzņēmumi.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši ES prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu galvenokārt reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību*, citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu personas un apkārtejo vidi no neatbilstošiem produktiem un pakalpojumiem,

- veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
 - nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības starptautiskajās organizācijās nodrošināšana, uzturot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
 - nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
 - kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvprātīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
 - efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs (LVS), Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) un Metroloģijas birojs (LATMB).

Standartizācija

LVS atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas institūcija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. Kopš 2015. gada LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) pilntiesīgs biedrs. LVS ir Starptautiskās Elektrotehnikas komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2015. gada 1. novembrim LVS reģistrēti 41914 standartizācijas dokumenti, t.sk. 36 088 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS šī gada vienpadsmit mēnešos adaptēti 1262 Eiropas standarti, latviešu valodā iztulkoti 18 standarti, t.sk. 13 Eirokodeksi. Nodibinātas jaunas standartizācijas tehniskās komitejas: „Projektu, programmu un projektu portfeļu vadība”, „Elektroniskie rēķini”, „Privātās apsardzes pakalpojumi” un „Būvju informācijas modelēšana”. Izstrādāts un apstiprināts jauns nacionālais standarts LVS 1046:2015 *Prasības būvkonstrukciju projekta saturam un noformēšanai*.

LVS tīmekļa vietnē www.lvs.lv tiek regulāri publicēta informācija par standartizācijas aktualitātēm Latvijā un pasaulē, tostarp arī 2014. gada darbības pārskats. Tīmekļa vietnē sadaļā *Standartizācija* izveidotas divas jaunas apakšsadaļas *Apmācības* un *Horizon 2020*, kuru saturs paredzēts tehnisko komiteju ekspertiem, studentiem, uzņēmējiem u.c. mērķgrupām.

LVS pārraudzībā darbību turpina standartu projektu komentēšanas vietne <http://viedoklis.lvs.lv>, kurā uzņēmējiem, nozaru ekspertiem un ikvienam interesentam ir iespēja paust savu viedokli par Latvijas un Eiropas standartu projektiem.

Ar LVS informācijas sistēmas starpniecību dažādi standartizācijas pakalpojumi sniegti 4150 juridiskām un fiziskām personām.

Lai nodrošinātu likumdošanas sasaisti ar standartiem un atvieglotu informācijas meklēšanu, noslēgts līgums ar *Latvijas Vēstnesi* par informācijas apmaiņu un savstarpējo saīsu izveidošanu vietnē www.likumli.lv un standartizācijas biroja tīmekļa vietni www.lvs.lv, kā arī atjaunota informācija par piemērojamiem standartiem saistībā ar Latvijas likumdošanu.

LVS biroja telpās nodrošina standartu lasītavas pakalpojumu, kas ļauj ikvienam interesentam bez maksas iepazīties ar Latvijas, starptautiskajiem un Eiropas standartiem, kā arī nodrošina Latvijas standartu tiešsaistes pieejamību Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Lai atvieglotu studentiem pieeju mācību procesā nepieciešamajiem tehniskajiem dokumentiem, nodrošināta Latvijas standartu tiešsaistes lasīšana Rīgas Tehniskās universitātes un Rēzeknes augstskolas bibliotēkās. Tiešsaistes standartu lasītavas pakalpojums pieejams arī PTAC un Būvniecības valsts kontroles biroja darbiniekiem, Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas studentiem un uzņēmējiem Zemgales reģiona kompetenču attīstības centra telpās.

Papildu informācija par standartizāciju ir atrodamā LVS tīmekļa vietnē www.lvs.lv.

Akreditācija

LATAK nodrošina nacionālās akreditācijas institūcijas darbību atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai Nr. 765/2008*.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas (EA) daudzpusējās atzišanas līgumam (MLA) septiņās jomās:

- testēšanas laboratoriju akreditācija (ISO/IEC 17025), ieskaitot medicīnas laboratoriju akreditāciju (ISO 15185);
- kalibrēšanas laboratoriju akreditācija (ISO/IEC 17025);
- produktu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO/IEC 17065);
- personu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO 17024);
- inspicēšanas institūciju akreditācija (ISO/IEC 17020);
- pārvaldības sistēmu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO/IEC 17021);
- siltumnīcefekta gāzu (GHG/SEG) ziņojumu un tonnkilometru ziņojumu verificētāju akreditācija (ISO 14065).

Akreditācija kā kompetences un uzticības apliecināšanas instruments ir noteikta vairāk nekā 120 nacionālajos normatīvajos aktos. Papildus LATAK nodrošina vides vadības un audita sistēmas (EMAS) verificētāju akreditāciju atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 25. novembra *Regulai (EK) Nr. 1221/2009* par organizāciju brīvprātīgu dalību *Kopienas vides vadības un audita sistēmā* (EMAS).

Lai pastāvīgi nodrošinātu atbilstību izvirzītajām prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras EA biedru starpā, LATAK darbinieki piedalās visās EA tehniskajās komitejās un darba grupās, Daudzpusējās atzišanas līguma Padomes sanāsmēs un EA Ģenerālajās asamblejās, kā arī citu valstu nacionālo akreditācijas institūciju EA salīdzinošajās vērtēšanās.

LATAK darbinieki piedalās arī *Akreditēto un licencēto institūciju foruma* (FALB) rīkotajās sanāsmēs un citu valstu FALB salīdzinošajās vērtēšanās EMAS jomā, kā arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas un EK rīkotajās sanāsmēs un apmācībās labas laboratorijas prakses jomā.

LATAK ir veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Tiek organizēti mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iesaistītajiem ekspertiem.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 277 akreditētām institūcijām.

Vienlaikus akreditācija tiek uzturēta divām laboratorijām Krievijas Federācijā, vienai laboratorijai Kazahstānā un trijām Azerbaidžānā. Papildus starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta ar Gruzijas, Krievijas Federācijas, Baltkrievijas, Moldovas un Ukrainas nacionālajām akreditācijas institūcijām.

2015. gada deviņos mēnešos LATAK apguva šādas jaunas akreditācijas jomas:

- radioloģisko ierīču elektrodrošības pārbaudes un funkciju atbilstības testēšana un novērtēšana (reglamentētā sfēra, MK 2014. gada 19. augusta *Noteikumi par aizsardzību pret jonizējošo starojumu medicīniskajā apstarošanā*);
- rūpniecisko energoauditoru akreditācija (reglamentētā sfēra, MK 2013. gada 12. marta *Noteikumi par rūpniecisko energoauditu*);
- gaismekļu fotometriskie, kolorimetriskie mērījumi (nereglamentētā joma);
- standarti *ISO 9001:2015* un *ISO 14001:2015*.

Papildu informācija par akreditāciju un akreditētajām institūcijām pieejama LATAK tīmekļa vietnē www.latak.lv.

Darbības prioritātes un plānotie pasākumi akreditācijas jomā 2016. gadam:

- LATAK akreditācijas procedūru pārskatīšana un ieviešana, lai akreditācijas procesu padarītu caurskatāmāku un saprotamāku tirgus dalībniekiem;
- LATAK akreditācijas procesu un atbalsta informācijas sistēmas ieviešana;
- turpināt sadarbību ar uzraugošajām institūcijām, profesionālajām organizācijām atbilstības novērtēšanas jomā un tirgus dalībniekiem.

Metroloģija

LATMB no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija, kuras mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību* noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā.

Nacionālo mērvienību etalonu uzturēšanas ietvaros tiek veikta nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana ES nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI).

2015. gada maijā tika kalibrēti nacionālie elektrisko mērvienību etaloni Somijas NMI "Mikes".

Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto mērīšanas līdzekļu tipu saraksts Metroloģijas biroja tīmekļa vietnē www.latmb.lv. Gada laikā izsniegts 21 mērīšanas līdzekļu apstiprināšanas sertifikāts.

2015. gada pirmajā pusē sagatavots Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēmas kārtējais gada pārskats un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā „Kvalitāte” (TC-Q). Kvalitātes pārvaldības sistēmas prezentācijas rezultātā ir saņemti norādījumi sistēmas uzlabošanai. Veikti nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un labākas mērīšanas spēju starptautiskās

atzišanas uzturēšanai, izmantojot Starptautisko svaru un mēru biroja (BIPM) datu bāzi – KCDB.

Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 15 references etalonu, kā arī 4 masas komparatoru kalibrēšana.

Metroloģijas birojs 2015. gadā turpina uzturēt sadarbību ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko

reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC).

Papildus informācija par LATMB ir atrodama tīmekļa vietnē: www.latmb.lv.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī stājās spēkā

Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (Privatizācijas pabeigšanas likums), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.28. ielikumu).

6.28. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds vai tas atbilst bezīpašnieka statusam, nodošanu privatizācijai pieņem pēc tam, kad spēkā stājies tiesas nolēmums;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpiršanas pieprasījums (2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpiršanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpiršanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2011. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, MK ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpiršanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem MK, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā Privatizācijas pabeigšanas likums, līdz 2015. gada 31. oktobrim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu

privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4500 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

MK vēl nav izskatījis 4 privatizācijas ierosinājumus, kas saņemti par valsts īpašuma objektiem, jo to izskatīšanu pašreiz apgrūtinā juridiskas problēmas.

Privatizācijas aģentūrā tika saņemti privatizācijas ierosinājumi par 79 īpašuma objektiem, kuru īpašuma tiesības nebija noskaidrotas. Privatizācijas aģentūra ir pilnvarota Latvijas Republikas vārdā vērsties tiesā vai pie notāra, lai veiktu nepieciešamās darbības šo īpašumu

objektu atzīšanai par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu. Par 12 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra nav vērsusies tiesā, jo minētie īpašuma objekti pieder pašvaldībai vai privātpersonai vai arī konstatēts, ka būve dabā neeksistē. Par 67 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra ir vērsusies tiesā, lai konstatētu juridisku faktu un atzītu minētos objektus par bezīpašnieka mantu, kas ir piekritīga valstij. No tiem 54 gadījumos tiesvedība ir noslēgusies un ir stājies spēkā tiesas nolēmums, ar kuru nolemts apmierināt Privatizācijas aģentūras pieteikumu un konstatēt juridisko faktu, ka nekustamie īpašumi ir bezīpašnieka lieta, kas piekritīga valstij. 13 gadījumos Privatizācijas aģentūras pieteikums ir atstāts bez izskatīšanas, pamatojoties uz *Civilprocesa likuma* 258. pantu, jo sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmajā lietā radies strīds par tiesībām un šis strīds izšķirams tiesā prasības kārtībā. Pēc tiesas nolēmumu pieņemšanas par īpašuma atzīšanu par bezīpašnieka mantu tiek gatavoti MK rīkojuma projekti par īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai pamatotu atteikumu nodot privatizācijai. MK jau ir pieņēmis lēmumu par 25 īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai atteikumu nodot privatizācijai.

Piecos gadījumos MK ir pieņēmis rīkojumu par valsts īpašuma objektu nodošanu privatizācijai atcelšanu, savukārt sešos gadījumos ir pieņemti MK rīkojumi par valsts īpašuma objekta privatizācijas izbeigšanu, jo neviens pretendents nebija pieteicies privatizēt attiecīgo objektu vai netika apstiprināts par pircēju.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi eiro un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2015. gada 31. oktobrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2552 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu, kapitāla daļu un dzīvokļu atsavināšanu) privatizācijas 2,383 miljardu eiro apmērā, tai skaitā 580,44 milj. eiro un par privatizācijas sertifikātiem 1,802 miljardi eiro nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 280,86 milj. eiro. Noteikto investīciju apjoms bija 214,23 milj. eiro, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 383,01 milj. eiro.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2015. gada 31. oktobrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5317 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 292,17 milj. eiro, no kuriem 145,63 milj. eiro naudā, bet 146,54 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2015. gada 31. oktobrim –

288,73 milj. eiro, no kuriem 146,49 milj. eiro un 142,24 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Valstij piederošie īpašumi, kas nav nodoti privatizācijai, var tikt atsavināti saskaņā ar *Publiskas personas mantas atsavināšanas likuma* un *Publisko personu kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma* nosacījumiem.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas kārtību nosaka likums *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju*. Saskaņā ar šo likumu valsts dzīvojamo māju privatizāciju veic valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”, bet pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju veic republikas pilsētu un novadu dzīvojamo māju privatizācijas komisija.

2015. gada 31. oktobrī Privatizācijas aģentūras valdījumā un pārvaldīšanā atradās:

- 228 dzīvojamās mājas;
- 1242 valsts dzīvokļu īpašumi, no tiem
 - 579 valsts dzīvokļu īpašumi atradās Privatizācijas aģentūras valdījumā esošās mājās;
 - 663 valsts dzīvokļu īpašumi atradās dzīvojamās mājās, kas nodotas dzīvokļu īpašumu īpašnieku pārvaldīšanā.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process

Laika posmā no 2015. gada 1. maija līdz 2015. gada 31. oktobrim likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā nosūtīti 10 paziņojumi privatizējamo valsts dzīvokļu īrniekiem, kā arī noslēgti 103 dzīvokļu īpašumu pirkuma līgumi.

Dzīvojamo māju un dzīvokļu pārvaldīšanas process

Dzīvokļu īpašumu īpašniekiem no 2015. gada 1. maija līdz 2015. gada 31. oktobrim pārvaldīšanā nodotas 10 dzīvojamās mājas.

Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2015. gada 1. maija līdz 2015. gada 31. oktobrim nodoti 22 valsts dzīvokļu īpašumi.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Saskaņā ar MK 2014. gada 1. aprīļa *Noteikumiem par privatizācijas sertifikātu aprītes administrēšanas uzdevuma deleģēšanu* valsts akciju sabiedrībai „Privatizācijas aģentūra” ir deleģēts pildīt valsts pārvaldes uzdevumu, kura ietvaros tiek kontrolēti sertifikātu piešķiršana, emitēšana, to izmantošana un dzēšana, kā arī veiktas citas darbības, kas saistītas ar sertifikātu apgrozības uzraudzību.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2015. gada 31. oktobrim 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti kopā 112,38 milj. privatizācijas sertifikātu. No tiem 103,58 milj. privatizācijas sertifikātu piešķirti par

Latvijā nodzīvoto laiku, savukārt 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. personām par politiskām represijām. No visiem piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirts 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,8 tūkst. – par namīpašumiem, 816,8 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58,2 tūkst. personas ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2015. gada 31. oktobrim pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 25,04 milj. eiro, dzēšot 0,63 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

6.8. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana (līdz 2015. gada 31. oktobrim)		
Īpašuma veids	Privatizācijas sertifikātu skaits (milj.)	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits (tūkst.)
Namīpašumi	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas) tai skaitā:	44,5	954,0
publiskajā piedāvājumā	37,1	858,0
Zeme	17,6	5167,3
Kopā:	107,3	6820,7
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita	95,5%	85,1%

Dzēšot par politiskajām represijām piešķirtos 165,73 tūkst. privatizācijas sertifikātu, 26,24 tūkst. politiski represēto personu līdz 2015. gada 31. oktobrim izmaksāta kompensācija naudā 6,6 milj. eiro apjomā. Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likuma 28. pantā noteikto 3,48 tūkst. politiski represēto personu zaudējušas tiesības dzēst 16,16 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2015. gada 31. oktobrim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107,35 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,5% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.9. tabulu). Privatizācijas procesā no 2008. gada 1. aprīļa līdz 2015. gada 31. oktobrim 609,14 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 762,08 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2015. gada oktobrī varēja izmantot 8 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2015. gadā līdz oktobrim svārstījās no 1170 privatizācijas sertifikātu maijā līdz 14,51 tūkst. privatizācijas sertifikātu septembrī un no 160 īpašuma kompensācijas sertifikātu janvārī līdz 1440 īpašuma kompensācijas sertifikātu maijā.

2015. gada 31. oktobrī 379 tūkst. fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 2,249 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 104 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu. Juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 321 tūkst. privatizācijas sertifikātu jeb 0,3% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 8 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

2014. gada 1. janvārī spēkā stājās likums *Grozījumi likumā „Par privatizācijas sertifikātiem”*, kas noteica, ka privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana ir valsts pārvaldes uzdevums. Tāpat ar likuma grozījumiem tika noteikts, ka MK normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā var deleģēt privātpersonai privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu. Ar 2014. gada 1. janvāri valsts akciju sabiedrībai „Latvijas Attīstības finanšu institūcija „Altum” tika deleģēts pildīt privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas uzdevumu, kas ietver privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu, uzturēšanu, privatizācijas sertifikātu ieskaitīšanu privatizācijas sertifikātu kontā un citus ar privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu un privatizācijas sertifikātu apgrozību saistītus pakalpojumus. Līdz 2014. gada 1. jūnijam minēto pakalpojumu nodrošināja arī likvidējamā akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka”, kuras turējumā atrodas daļa privatizācijas sertifikātu kontu. Sākot ar 2014. gada 1. jūniju, Latvijas Krājbanka privatizācijas sertifikātu kontus vairs neapkalpo, bet tai ir pienākums uzturēt tās turējumā esošos privatizācijas sertifikātu kontus līdz to centralizētai pārceļšanai uz *Altum*.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekritošās zemes pieprasīšana un piešķiršana, īpašuma tiesību atjaunošana un lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), kā arī īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi un tie norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās zemes pieprasīšana atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās* 2. panta pirmajai daļai ir beigusies jau 1999. gada 1. martā, savukārt saskaņā ar minētā likuma 2. panta otro daļu pieprasītās zemes piešķiršana bija

jāpabeidz 1999. gada 1. jūlijā, bet Rīgas un Daugavpils pilsētās – 1999. gada 1. oktobrī.

Saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 2. panta otro daļu brīvās, valstij piekritošās zemes pieprasīšana beidzās 2006. gada 1. jūnijā, savukārt pieprasītās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā – 2007. gada 1. septembrī.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies arī zemes nodošana īpašumā par samaksu, un atbilstoši *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 23. panta divpadsmito daļu zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka) par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim.

Centrālā zemes komisija (CZK) 2014. gada 25. augustā, pieņemot pēdējo lēmumu par īpašuma tiesību atzīšanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, ir pabeigusi pēdējo zemes reformas uzdevumu – īpašuma tiesību atjaunošanas procesu lauku apvidos uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kura īstenošanu noteica likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa.

Tā kā īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā jāveic iegūtās zemes kadastrālā uzmērīšana un jāsaņem attiecīgas institūcijas lēmums par īpašuma tiesību atjaunošanu, CZK, Valsts zemes dienests un pilsētu pašvaldības turpina pieņemt lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu gadījumos, kad zemes kadastrālās uzmērīšanas rezultātā noteiktā zemes vienības kopējā platība minētajām personām pārsniedz to zemes platību, uz kuru tiem atjaunotas īpašuma tiesības. Ar šīm personām zemes izpirkuma (pirkuma) līgumus slēdz Altum, kurai ar MK 2015. gada 14. aprīļa noteikumiem *Kārība, kādā deleģē valsts pārvaldes uzdevumu – zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu slēgšanu, šo līgumu izpildes kontroli un neizpirtās zemes nodošanu pašvaldību īpašumā* deleģēts valsts pārvaldes uzdevums – slēgt lauku un pilsētu zemes izpirkuma (pirkuma) līgumus, kontrolēt šo līgumu izpildi un nodot pašvaldību īpašumā neizpirtās zemes.

Zemes reforma saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 5. pantu un likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās* 7. pantu ir pabeigta līdz ar MK rīkojuma pieņemšanu par zemes reformas pabeigšanu attiecīgajā pašvaldības teritorijā. Līdz 2015. gada 20. novembrim zemes reforma ir pabeigta (t.i., ir pieņemts MK rīkojums) 58% pilsētu un 27% lauku apvidu teritoriju.

Līdz 2015. gada 20. novembrim lēmumu par zemes reformas pabeigšanu pašvaldības bija pieņēmušas 63 pilsētās (83%), no kurām MK rīkojums pieņemts par 45 pilsētu teritorijām, 15 pilsētu teritorijām, MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē, un trīs pilsētu teritorijām ir uzsākta MK rīkojumu projektu sagatavošana. Lēmums par zemes reformas pabeigšanu vēl nav pieņemts par 13 pilsētu (17%) teritorijām (Daugavpils, Jūrmala, Liepāja, Rīga, Aizkraukle, Cēsis, Vangaži, Krāslava, Pļaviņas, Rūjiena, Smiltene, Tukums, Viļāni), lielākajās no kurām turpinās līdzvērtīgas zemes piešķiršana bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kas normatīvajos aktos noteiktajā termiņā bija pašvaldībā iesnieguši pieprasījumu zemes īpašuma tiesību atjaunošanai uz līdzvērtīgu zemi par īpašumā neatjaunoto, 1940. gada 21. jūlijā piederējušo zemes īpašumu vai tā daļu.

Laiku apvidus teritorijās līdz 2015. gada 20. novembrim par zemes reformas pabeigšanu Valsts zemes dienestam bija paziņojušas 88 pašvaldības (80%), no kurām MK rīkojums pieņemts par 30 lauku apvidus teritorijām, pārējām 47 lauku apvidus teritorijām MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē, un 11 lauku apvidus teritorijām ir uzsākta MK rīkojumu projektu sagatavošana un virzīšana apstiprināšanai. Savukārt 22 novadu pašvaldībās (Amatas, Babītes, Baltinavas, Ciblas, Daugavpils, Kārsavas, Kocēnu, Krāslavas, Kuldīgas, Ķekavas, Madonas, Ogres, Pļaviņu, Priekules, Priekule, Rundāles, Smiltenes, Tukuma, Vārkavas, Vecumnieku, Viļānu) vēl turpinās lēmumu pieņemšanas process zemes lietošanas tiesību izbeigšanai tām personām, kuras zemi neizpirta zemes reformu reglamentējošajos normatīvajos aktos noteiktā termiņā un zemes piekrišanas noteikšanai.

6.16. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar MK 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 *Ekonomikas ministrijas nolikums* 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu,

1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanās par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2013. gada 29. augusta Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-7-33.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

6.29. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

Ekonomikas ministrs pauž TSP uzdevumā TSP viedokli Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas un Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomēs un citos pārnozaru forumos.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir ekonomikas ministrs un četru TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir arī TSP locekļi:

- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP Vadības komitejai ir tiesības pieaicināt pārstāvjus par attiecīgi kompetencei atbilstošiem, sēdē izskatāmiem jautājumiem (piemēram, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, Latvijas Zinātņu akadēmiju, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi, attiecīgās valsts institūcijas un sabiedriskās organizācijas).

TSP sastāvā ir 28 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvji no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, Rīgas Tehniskās universitātes, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes, biedrības „Latvijas Tirgu savienība”, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Amatniecības kameras.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

Lai pilnveidotu Ekonomikas ministrijas un nevalstiskā sektora sadarbības modeli un sakārtotu konsultatīvo mehānismu, 2012. gada 28. aprīlī TSP Vadības komiteja lēma par TSP struktūras pilnveidošanu, izveidojot sešas TSP apakškomitejas, kuru funkcijas un uzdevumi ir apvienoti ar Ekonomikas ministrijas rīkojumu izveidotas konsultatīvās padomes, veicināt Ekonomikas ministrijas, ministra, citu ministriju un nevalstisko organizāciju dialogu par būtiskiem uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanas kritērijiem Latvijā, kā arī nodrošināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā.

TSP Vadības komiteja izvērtēja un izstrādāja tādu modeli, lai svarīgus un pakārtotus jautājumus attiecībā uz visaptverošu ekonomikas politiku TSP spētu izdiskutēt un skatīt zem strukturētām nozaru komitejām, kuras tiešā vai netiešā veidā darbojas sadarbībā ar nevalstisko sektoru.

TSP struktūra sastāv no sešām komitejām:

- Iekšējā tirgus komiteja;
- Konkurētspējas komiteja;
- Enerģētikas komiteja;
- Būvniecības un mājokļu politikas komiteja;
- Tūrisma komiteja;
- Mikro, mazo un vidējo uzņēmumu komiteja.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un

valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai, kā arī veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto

tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 15 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, loģistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija, izglītība un zinātne, lauksaimniecība) asociācijas.

6.30. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs, lai Latvijā nodrošinātu stabili makroekonomisko vidi un tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Lai veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārejo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2015. gada otrajā pusē ir notikušas 4 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- mikrouzņēmumu nodokļa regulējums;
- uzņēmējdarbības vides izvērtējums muitas jomā un steidzami veicamie pasākumi, lai nodrošinātu Latvijas konkurētspēju un veicinātu uzņēmējdarbību tranzīta jomā, loģistikas pakalpojumu attīstību un preču atmuitošanu no trešajām valstīm tieši Latvijā;

- kontrabandas apkarošanā iesaistīto tiesību aizsardzības iestāžu sadarbība;
- likumprojekts *Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam* un likumprojekts *Par valsts budžetu 2016. gadam*;
- noteikumu projekts *Nozāres, kurās nepiemēro mikrouzņēmumu nodokļa režīmu*;
- progress *Energoefektivitātes direktīvas* ieviešanā;
- TAVA un LIAA apvienošanu;
- informatīvā ziņojuma *Par darba devēju atbalsta pasākumu iesaistīties darba vidē balstītā izglītības sistēmā fiskālo ietekmi uz valsts budžetu* esošo uzdevumu izpilde;
- LTRK ziņojums par telemetrijas jomu un viedo mērierīču pašreizējo attīstību tirgū.

7. REKOMENDĀCIJAS

Pēckrīzes periodā Latvijas ekonomikā ir notikušas būtiskas korekcijas – tā ir kļuvusi makroekonomiski sabalansēta, bet tai trūkst stimulu jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošanā visos ar ražošanas paplašināšanu un modernizāciju saistītajos procesos.

Mūsu konkurētspēja joprojām balstās uz lētā darbaspēka priekšrocībām. Bet jāņem vērā, ka darbaspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams atvērta darba tirgus apstākļos. Tādējādi Latvija var zaudēt konkurētspēju zemo izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības produktu ražošanā ar augstu pievienoto vērtību. To sauc par *slīkto līdzsvaru*. Aizkavēšanās šajā situācijā palielina varbūtību nokļūt *videju ienākumu slazdā* ar minimālām konverģences iespējām.

Slīkto līdzsvaru atbalsta un pastiprina vairāki institucionālie un ekonomiskie traucējumi (kropļojumi). Latvijas gadījumā kā izteiktākie jāmin lielais ēnu ekonomikas īpatsvars un nekvalitatīvie publiskie pakalpojumi, tai skaitā neefektīva tieslietu sistēma.

Jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana ir saistīta ar tehnoloģiskiem uzlabojumiem, kas prasa inovācijas un investīcijas, t.i., resursu efektīvu piesaisti un pārdali, kam nepieciešama ekonomisko subjektu uzvedības maiņa. Problēma ir tā, ka, balstoties tikai uz tirgus spēkiem un stimuliem, to grūti panākt, ir nepieciešama efektīva struktūrpolitika.

Pārejai uz augstāku pievienotās vērtības ražošanu ir nepieciešamas investīcijas tehnoloģijās un inovācijā, zinātnē, izglītībā. Pašreizējais zemais inovāciju sniegums liecina ne tikai par nepietiekamu valsts atbalstu, bet arī (un iespējams pat vairāk) par uzņēmēju zemo pieprasījumu pēc inovācijām. Pašreiz uzņēmējus apmierina esošais *ekonomikas līdzsvars* – daudz vienkāršāk ir optimizēt nodokļus, nevis meklēt papildu peļņas iespējas, veicot inovācijas. Tas mazina resursu piesaistes un pārdales mehānismu efektīvu darbību (piemēram, valsts budžets, investīciju stimulēšanas instrumenti, ES struktūrfondi u.c.), kas ir galvenais strukturālo pārmaiņu iekšējais ekonomiskais pamats. Tāpēc mums ir kritiski svarīgi atrast efektīvākos veidus, kā stiprināt zināšanu ekonomikas attīstību, celt uzņēmumu konkurētspēju eksportējošās nozarēs, paaugstināt produktivitāti un inovācijas kapacitāti, ko nevar īstenot bez izcilas uzņēmējdarbības vides.

Lai sagatavotos un pielāgotos būtiskajām strukturālajām izmaiņām, ir nepieciešams veikt apsteidzošus pārkārtojumus darba tirgū. Jāturpina iesāktās reformas izglītības sistēmā, uzsvarus liekot uz eksakto un dabas zinību apguves kvalitātes stiprināšanu pamatizglītībā un vidējā izglītībā, kā arī pieaugušo izglītības attīstību. Nepieciešams pilnveidot eksakto un dabas zinību priekšmetu saturu un ieviest vidējā izglītībā obligāto izvēles centralizēto eksāmenu fizikā vai ķīmijā. Tāpat jāizveido uz darba devēju vajadzībām balstīta

pieaugušo izglītības sistēma ar skaidru finansēšanas modeli un jānodrošina darba vidē balstītu mācību ieviešana profesionālajā izglītībā.

Ņemot vērā minēto, mūsaprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

– **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:**

- samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz legālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
- tieslietu jomā turpināt darbu pie tiesvedības procedūru uzlabojumiem un efektīvizācijas, t.sk., ieviešot elektronisko dokumentu aprites sistēmu tiesu iestādēs, novēršot trūkumus maksātnespējas procesā, nodrošinot šī procesu caurspīdīgumu un uzraudzības sistēmu;
- veicot lietu prioritizāciju, vērsties pret smagākajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā vai monopola stāvoklī esošu uzņēmumu tirgus varas ļaunprātīgu izmantošanu, preventīvu novēršanu to brīdināšanas vai mediācijas formā, veikt pasākumus labākās prakses apkopošanai un skaidrošanai konkurences tiesību jomā. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi karteļu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, veicot pārbaudes prioritārajos tirgos, un iecietības programmas īstenošana, veicinot tirgus dalībnieku līdzdalību konkurences pārkāpumu atklāšanā;
- pilnveidot uzņēmumu apvienošanās ziņojumu izskatīšanas regulējumu un to skaidrojošās vadlīnijas, lai nodrošinātu kvalitatīvu publisko pakalpojumu, samazinot sniedzamās informācijas apjomu, sekmējot tirgus dalībnieku informētību, nodrošinot ātrāku un mazāk resursu ietilpīgu ziņojumu iesniegšanas un izvērtēšanas procesu;
- veikt pasākumus brīvas un godīgas konkurences veicināšanai nozaru normatīvā regulējuma ietvaros (t.sk. likumdošanas izstrādes procesā) un novērst konkurences ierobežošanu publisko personu darbībā, t.sk., ievērojot *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 88.pantā noteikto, samazināt nepamatotas prasības, ierobežojumus un citus administratīvos šķēršļus uzņēmumu ienākšanai un darbībai tirgū, kuri negatīvi ietekmē konkurenci un ilgtermiņā - patērētājus;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Jāsamazina informācijas sistēmu un e-pakalpojumu projektu ieviešanas riski, stiprinot pasūtītāju administratīvo kapacitāti un kompetenci, projektu īstenošanas uzraudzību. Jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina

- e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina e-iegādājumu izmantošana;
- pilnveidot vienotā valsts un pašvaldību pakalpojumu portāla *latvija.lv* sniegtās iespējas, nodrošinot pilnvērtīgu informāciju uzņēmējiem un tiešsaistē īstenojamu valsts pakalpojumu elektronisku pieejamību Latvijā;
- ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
- pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- izstrādāt industriālo zonu veidošanas mehānismu, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo zonu attīstību reģionos, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas;
- izstrādāt īstermiņa plānošanas dokumentu periodam līdz 2020. gadam, kas pilnveidotu būvniecības procesa tiesisko regulējumu, aktualizēt un izstrādāt jaunus būvnormatīvus, tai skaitā veikt *Eirokodeksa standartu* aktualizāciju, un pilnveidot *Būvniecības informācijas sistēmu*, tā radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
- **inovāciju veicināšanā:**
 - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu īstenošanā, jaunu produktu un tehnoloģiju attīstībā, kā arī atbalstīt tādas tehnoloģiju pārneses sistēmas izveidi, kas veicinātu zinātnisko institūciju ienākumu palielināšanos no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, kā arī sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
 - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, t.sk. tādu, kas sniedz ieguldījumu energoefektivitātē, izmešu samazināšanā un zemākā resursu un izejvielu patēriņā, kā arī veicināt komersantu centienus izvērst pētījumus un ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
 - aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;
- **finanšu pieejamības atvieglošanā:**
 - atvieglot finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi uzņēmējdarbības uzsākšanas stadijā;
 - turpināt aizdevumu garantiju izsniegšanu. Nepieciešams atvieglot komersantam iespēju saņemt kredītresursus komercdarbības veikšanai situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekošs kredītresursu piesaistei nepieciešamā apjomā;
 - veidot riska kapitāla instrumentu, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā. Riska kapitāla fondu finansējumam nepieciešams piesaistīt privāto investoru līdzekļus;
- **eksporta veicināšanā:**
 - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
 - attīstīt Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
 - aktivizēt ekonomisko sadarbību ar Latvijai prioritārajiem un potenciālajiem eksporta tirgiem, kā arī paplašināt starpvalstu ekonomisko līgumtiesisko bāzi;
 - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
 - sekmēt tirdzniecības, t.sk. digitālajā vidē sastopamo barjeru, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, samazināšanu, tādējādi veicinot Latvijas uzņēmumu eksportspēju;
- **darbaspēka pieejamības nodrošināšanā un piedāvājuma uzlabošanā:**
 - atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; uzlabot dažādu institūciju sadarbību darba tirgus apsteidzošu pārkārtojumu īstenošanā;
 - pilnveidot pieaugušo izglītību, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;
 - paaugstināt profesionālās izglītības pievilcību un kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām;
 - ieviest darba vidē balstītas mācības kā profesionālās izglītības programmas īstenošanas veidu, vienlaikus pilnveidojot arī prakšu vadītāju izglītības iestādē un uzņēmumā profesionālo kompetenci;
 - pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos

- izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
- veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
 - veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvāru uz uzņēmējspēju attīstīšanu; palielināt eksakto un dabas zinātņu priekšmetu lomu pamat- un vidējā izglītībā;
 - attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas);
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašināt elastības iespējas starp darba devēju un darba ņēmēju;
 - veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
- padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi ne tikai industrijas un pakalpojumu, piemēram, enerģētikas, būvniecības, rūpniecības, iekšējā tirgus u.tml., politikas nozarēs, bet arī dabas resursu, t.sk. atjaunojamo energoresursu, lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes politikas nozarēs (lauksaimniecības politika, meža politika, zivsaimniecības politika), vides politikas, reģionālās politikas, transporta un sakaru politikas nozarēs;
- veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās, publiskajās ēkās, ražošanas ēkās, izveidojot ilgtspējīgu finansēšanas modeli ēku energoefektivitātes uzlabošanai;
 - pilnveidot kritērijus un noteikt mērķus gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
 - veicināt sabiedrības informētību par dažādām metodēm un praksi ēku energoefektivitātes uzlabošanai, veicināt ēku energoefektivitātes labas prakses piemērošanu publiskā sektora ēkās;
 - veicināt uzņēmēju informētību par energoauditu veikšanas un energopārvaldības ieguvumiem un labo praksi;
 - veicināt energopārvaldību publiskajā sektorā;
 - izveidot normatīvo bāzi energoefektivitātes politikas ieviešanai Latvijā un uzsākt konsekventu šīs politikas īstenošanu;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
- turpināt Latvijas enerģijas tirgus integrāciju ES vienotajā tirgū, gan uzlabojot tirgus mehānismus, gan veicinot enerģijas infrastruktūras attīstības projektu, jo īpaši kopējās intereses projektu, īstenošanu;
 - turpināt reģionālo sadarbību Baltijas jūras stratēģijas/BEMIP ietvaros, lai uzlabotu elektroenerģijas un gāzes tirgus, enerģētisko drošību, enerģijas piegāžu diversifikāciju, atjaunojamo energoresursu izmantošanu un energoefektivitāti;
 - izveidot ekonomiski pamatotu un elastīgu politiku atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanai enerģijas ražošanā.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsmi, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.